

Karacadağ

BÖLGESEL KALKINMA

Yıl :4
Sayı:6
Haziran 2015
ISSN: 2146-4766

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN

ÇEVRE

04

*Türkiye ve TRC2
(Diyarbakır-Şanlıurfa)
Bölgesinde Çevre Sorunları*

27

*Diyarbakır-Batman-Siirt
Kalkınma Projesi*

72

*Güneydoğu
Anadolu Projesi
ve Çevre*

100

*Batı Akdeniz
Kalkınma Ajansı*

Özel Dosya

Karacadağ Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu
Adına Sahibi
Genel Sekreter Dr. İlhan KARAKOYUN

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet ÖZTEK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Osman YAKUT

Hukuk Danışmanı
Av. Veysi DANIŞMAN

Yayın Kurulu
Dr. İlhan KARAKOYUN
Adnan TUZCU
Dr. Hasan MARAL
Mehmet Adnan AKSOY

Editörler
Abdullah Önder ÖZKUL
Adem ERDURUCAN
Ali KOÇ
Bünyamin SÜNE
Elvan AKSOY
Emine ARSLAN
Eser Çağlar YILMAZ
Işıl ÖZCAN
Mustafa AVCI
Mustafa BALTACI
Selçuk MENGÜVERDİ

Adres: Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:
15/A Bağlar-Diyarbakır/Türkiye
Tel: 0 412 237 12 16-17
Faks: 0 412 237 17 14
www.karacadag.org.tr
dergi@karacadag.org.tr

DESTEK HATTI
444 63 21

Web Tasarım
Sevin Demirbaş

Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi'nin tüm yayın hakları Karacadağ Kalkınma Ajansı'na aittir. Dergideki yazı ve fotoğraflar, Ajans'tan izin alınmadan, eğitim ve tanıtım amaçlı kısmi alıntılar hariç olmak üzere, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılmaz ve yayınlanamaz. Yazıların dergide yayınlanmış olması, yazarlara ait kişisel görüşlerin Ajans tarafından paylaşılması anlamına gelmez. Yazılar ancak kaynak gösterilmek suretiyle iktibas edilebilir.

Grafik Tasarım Baskı
Agrafik | 0412 237 27 07

Diclekent Bulvarı 83. Sk. Şeker Apt. Altı
Kayapınar/Diyarbakır

YAZI/MAKALE YAZIM VE YAYIN KURALLARI

Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından altı ayda bir yayınlanan Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi'ne gönderilecek yazı ve makaleler için yazım ve yayın kuralları aşağıdaki gibidir:

1. Yazı/makaleler, MS Word 2000 ve/veya üstü sürümlerde, 12 punto, Times New Roman karakteri ile tek satır aralıklı olarak yazılır. Paragraflardan sonra 6 nk aralık bırakılmalıdır. Özetler (varsa) 10 punto yazılmalıdır.
2. Yazı/makalenin başlığı ilk sayfanın başına kalın 14 punto, ilk harfler büyük diğerleri küçük olarak sayfa ortalanarak yazılır. Başlıktan sonra 12 nk aralık verilerek yazar ad(lar)ı unvanlı olarak sayfa ortalanarak yazılır. Unvan, çalıştığı kurum ve elektronik posta (e.mail) adresi dipnot olarak belirtilir.
3. Yazı/makale; tablo, şekil ve kaynaklar dâhil 5 sayfayı (yaklaşık 2.000 kelimeyi) geçmemelidir.
4. Yazıda/makalede yararlanılan veya atıfta bulunulan kaynaklar belirtilmelidir. Kaynak gösterme ile ilgili detaylar için <http://karacadag.org.tr/karacadag-bolgesel-kalkinma.asp>'deki yazım kurallarına bakınız.
5. Yararlanılan kaynaklar, ayrı bir sayfada "Kaynakça" başlığı altında verilmelidir.
6. Dergide yayınlanan yazı/makalenin içeriğiyle ilgili bütün sorumluluk yazara aittir. Yazılardaki/makalelerdeki görüş ve düşünceler "Karacadağ Kalkınma Ajansı"nın resmi görüşünü yansıtmaz.
7. Dergide yayınlanmak üzere gönderilen yazı/makalenin yayınlanması konusundaki takdir yetkisi Yayın Kurulu'na aittir. Yayın Kurulu, yazı/makalede gerekli gördüğü değişikliği yapabilir. Yayınlansın veya yayınlanmasın, Dergiye gönderilen yazı, makale, çalışma veya belgeler iade edilmez.
8. Dergide yayınlanan yazılar/makaleler, kaynak gösterilmek şartıyla, iktibas edilebilir.
9. Yazılar/makaleler, varsa ilgili fotoğraflarla birlikte, elektronik ortamda, dergi@karacadag.org.tr adresine gönderilebilir.

Değerli Okurlarımız

Dergimizin altıncı sayısı ile karşınızdayız.

2023 hedeflerine ulaşmayı amaçlayan planlar peş peşe ilan edildi. Ajansımızın hazırladığı 2014-2023 dönemi Bölge Planı 19 Aralık 2014'te onaylandı. Başbakanımız tarafından 8 Mart 2015 tarihinde 2014-2018 dönemini kapsayan GAP Eylem Planı açıklandı. Ayrıca 10. Kalkınma Planı kapsamında yer alan 25 adet dönüşüm programı, eylemleri ile birlikte ilan edildi. TRC2 Bölge Planı, 10. Kalkınma Planı ve GAP'ın çevreye ilişkin eylemlerine bu sayıda yer verdik. GAP ve Çevre ilişkisini GAB Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Sadrettin KARAHOCAGİL anlattı.

Kalkınma Bakanlığı tarafından finanse edilen ve 6 Mart 2015 tarihinde temelleri atılan GAP Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği (GAP - YENEV) Ar-Ge Merkezi'ni Harran Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nden Prof. Dr. Bülent YELİŞATA tanıttı.

NTV Muhabiri ve "Yeşil Ekran" programı sunucusu Ilgaz GÜRSOY, çevreyi doğrudan ilgilendiren enerji verimliliği ve bunun medyadaki yansımalarına ilişkin önemli bir yazı ile bu sayımızda yer aldı.

Sosyolog kimliği ile Recep TEZGEL Karacadağ'ın farklı yönlerini irdeleyen akıcı bir yazı kaleme aldı. Çevre bilincinin oluşmasında önemli katkıları olan, çevre mevzuatına yön veren ve literatüre geçen bir çok çalışmaya imza atan Türkiye Çevre Vakfı'nı Genel Sekreter Engin URAL anlattı.

Kırsal alanda sürdürülebilir kalkınmaya önemli katkılar sağlayan Diyarbakır- Batman-Siirt Kalkınma Projesini Proje Koordinatörü Murat AKBAŞ bütün boyutları ile ele aldı. Şanlıurfa'nın ve ilçelerinin vahşi doğası, eko turizm olanakları ve tabiat parkına ilişkin yazı dizisine de bu sayımızda yer verdik.

Ajansımız uzmanları çevre ve kalkınma ilişkisini bütüncül bir şekilde görmemizi sağlayan önemli yazılar kaleme aldı. Bu sayımızda ayrıca Ajansımızın yenilenebilir enerji alanında verdiği destekler ve destek programları kapsamında finanse edilen firmalara ve projelerine değindik.

Asya'nın iki önemli ülkesi Singapur ve Malezya'yı başta ekonomik ve ticari boyutta olmak üzere kapsamlı bir şekilde tanıtan bir dosya hazırladık.

Önceki sayılarda olduğu gibi bu sayımızda da özel dosya olarak kalkınma ajanslarını tanıtmaya devam ediyoruz. Bu sayının konusu Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA).

Çevre konulu bu sayımızda, FSC (Forest Stewardship Council) Sertifikalı kağıt kullanarak doğal ormanların korunmasına katkı sağlamayı amaçladık.

Sizlerin destek ve önerileri ile gün geçtikçe olgunlaşan dergimizin bu sayısında yazıları ile yer alan tüm yazarlarımıza teşekkür ediyorum. Dergimizin bu sayısının çevre bilincine bir nebze de olsa katkı sağlaması bizi çok mutlu edecektir. 8 Ocak 2015 tarihinde kalp krizi geçiren ve tedavisi devam eden Ajansımız Genel Sekreteri Dr. İlhan KARAKOYUN'a acil şifalar diliyor ve bir sonraki sayıda onu da aramızda görmeyi umuyoruz.

Saygılarımla...

Dr. Hasan MARAL
Genel Sekreter V.

İçindekiler

08 Sürdürülebilir
Kalkınma ve TRC2
Bölgesi Çevresel
Göstergeleri
Adem AKGÜL

18 Enerji Verimliliği ve
Bunun Medyadaki
Yansıması
İlgaz GÜRİSOY

30 Avrupa Birliği Çevre
Politikası ve Türkiye
Elvan AKSOY

39 Turizm ve Çevre
Armağan TANRIKULU
Adem ERDURUCAN

58 Tarım ve Çevre
Dr. Hasan MARAL

62 2014 Yılı Yenilenebilir Enerji
MDP Kapsamında
Karacadağ Kalkınma
Ajansı Tarafından
Desteklenen Projeler
Baver AYDIN

83 Taştan Fışkıran Hayat:
Karacadağ
Recep TEZGEL

20

TRC2 Bölge Planında Çevre: Sürdürülebilir Gelişme ve Yeşil Büyüme
Zuhal ÇELEBİ

45

Harran Üniversitesi Gap-Yenev Ar-Ge Merkezi
Prof. Dr. Bülent YEŞİLATA

51

Avrupa Çevre Ajansı - European Environment Agency
Eser Çağlar YILMAZ

86

Yeni Torba Yasanın Çalışma Hayatına Getirdiği Yenilikler
Mustafa AVCI

113

Urfa Dağlarında Gezen Ceylanlar ve Eko Turizm
Şükrü GÜRLER
Faruk BOZKAYA

04

Türkiye ve TRC2 (Diyarbakır - Şanlıurfa) Bölgesinde Çevre Sorunları
Diyadin İNAN

13

Onuncu Kalkınma Planı ve Çevre
Dr. İlhan KARAKOYUN

24

Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı: Turseff
Selçuk MENGÜVERDİ

27

Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi
Murat AKBAŞ

34

Şehirler (İnsan) Nefes Alabilmeli
Abdullah Önder ÖZKUL

43

AB Fonlarında Yeni Dönem (2014 - 2020)
Emine ARSLAN

48

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)
Mustafa BALTACI - Bünyamin SÜNE

53

Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programının Amacı ve Genel Çerçevesi
Hikmet DENİZ

56

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Ve Kyoto Protokolü
Mehmet OĞUL - M. Cüneyt ATEŞ

61

Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı
M. Adnan AKSOY

66

Kalkınma Ajansı Paylarının Yeniden Yapılandırılması
Av. Veysi DANİŞMAN

72

GAP ve Çevre
Sadrettin KARAHOCAGİL

81

Turizm Sektöründe Yeşil Yıldız Uygulaması
Ali KOÇ

111

Türkiye Çevre Vakfı
Engin URAL

118

Şanlıurfainın Vahşi Doğası Bozkırda Güzeldir
İ. Turan ÇETİN

123

HABERLER

TÜRKİYE VE TRC2 (DİYARBAKIR - ŞANLIURFA) BÖLGESİNDE ÇEVRE SORUNLARI

Diyadin İNAN | Karacadağ KA PYB Başkanı

“Son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde;
beyaz adam paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacak.”
(Kızılderili Atasözü)

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporuna göre çevre; insanı kuşatan, çevreyen canlı cansız her şey olarak tanımlanmıştır (Baykal ve Baykal, 2008). İnsanoğlu tarihin başlangıcından beri gerek barınma gerek beslenme için doğa ile iç içe yaşamıştır. Makinleşmenin yaygın olarak kullanıldığı endüstriyel devrime kadar çevreye verilen zarar tolere edilebiliyorken, devrimden sonra artan sanayileşme bu durumu tersine çevirmiştir. “Sanayi devriminin etkisi ile sanayi üretimi fabrika atıkları ve dumanları, fosil yakıt kullanımındaki artış sera gazı emisyonunu artırarak ozon tabakasına zarar vermiş, bazı bölgelerde asit yağmurlarının görülmesine neden olmuştur” (Atlı, 2014).

Plansız kentleşme, karbon salınımı, doğal hayatın tahribatı, ormanların yok edilmesi gibi yöresel sorunlar özellikle 1980’lerden sonra ozon tabakasının delinmesi, okyanusların kirlenmesi, nükleer denemeler, atıklar ve bunların tümünün sonucu olarak iklim değ-

şikliklerinin bütün şiddetiyle hissedilmesi dünyayı ortak hareket etmeye zorlamıştır. Haziran 1972’de Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’nda (UNCHE) kabul edilen Stockholm Bildirgesi (Pallemaerts, 1997) ile başlayan bu süreç, Rio ve Kyoto Konferansı ile devam etmiştir. Bu süreç, devletlere yaptırımlar da getirdiğinden hep tartışmalı olmuştur.

Türkiye’deki çevre sorunlarının temelinde ise nüfus artışı ve buna bağlı olarak plansız şehirleşme ile sanayileşme yer almaktadır. Türkiye’de ortalama nüfus artış hızı 2012 yılında %0,12 iken, 2013 yılında %0,13,7’ye yükselmiştir (TÜİK, 2014a). TÜİK’in ADNKS verileri kullanarak yaptığı projeksiyonlara göre Türkiye’nin 2023 yılı nüfusu 84 milyon civarında olacaktır (TÜİK, 2014b).

Artış trendine göre, Türkiye’de nüfus artış eğilimi devam edeceğinden, gerekli tedbirler alınmadığı takdirde buna bağlı olarak çevreye verilen etki-

lerde de artış meydana gelecektir. Artan nüfusun ihtiyacını karşılaması için oluşturulan yaşam alanları genellikle uzun dönemli planlamalar yapılmadan, gecekondulaşma ve betonlaşma yoluyla kentsel sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunların en önemli sonuçları ise evsel atıkların bilinçsizce çevreye salınımı ve hava kirliliğidir. Diğer önemli sorun ise, başta taşra belediyeleri olmak üzere, pek çok belediyenin çöp depoları ve arıtma tesisleri olmamasıdır.

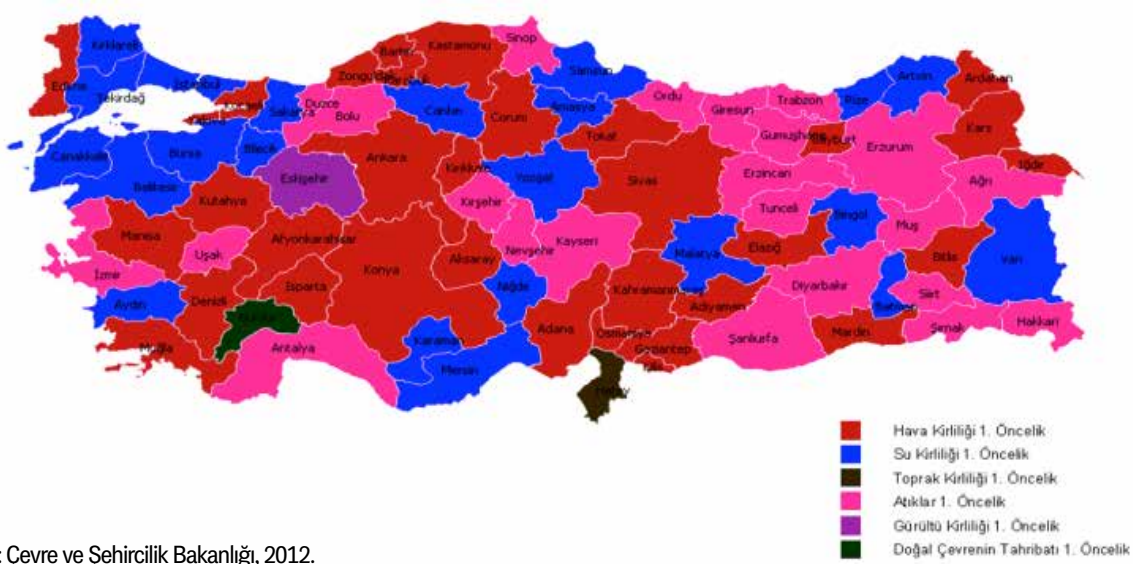
Diyarbakır ve Şanlıurfa’da oluşan TRC2 Bölgesi’nin sorunlarına baktığımızda ise, Türkiye geneli sorunlar ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2012 yılı için iller bazında yapılan çalışmada, Diyarbakır’ın ilk 3 önceliği; atıklar, gürültü kirliliği ve doğal çevrenin tahribatı iken, Şanlıurfa’nın ilk önceliği; atıklar, toprak kirliliği ve su kirliliğidir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012).

Tablo 1: 2009-2010 Döneminde İllerin Çevre Sorunlarının Öncelik Sırası

İller	Hava Kirliliği	Su Kirliliği	Toprak Kirliliği	Atıklar	Gürültü Kirliliği	Erozyon	Doğal Çevrenin Tahribatı
Diyarbakır	7	4	6	1	2	5	3
Şanlıurfa	5	3	2	1	4	7	6

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012.

Harita 1: İllerin Birinci Öncelikli Çevre Sorunları Haritası, 2012

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012.

Harita 1'de atıkların 1. sorun olarak görüldüğü iller verilmiştir.

Bölgemizdeki her iki il için atıklar 1. öncelik olarak yer almaktadır. Bunda hem sanayi atıkları hem de

evsel atıklar önemli rol oynamaktadır. Bunun için bölge belediyeleri, OSB Müdürlükleri ve KSS yönetimlerinin düzenli depolama alanlarının olması gerekmektedir. Mali kaynağı olmayan

küçük belediye ve sanayi siteleri için bunların yapımının ilgili Bakanlıkça üstlenmesi atıkların bertaraf edilmesini hızlandıracaktır.

Harita 2: Gürültü Kirliliği Öncelikleri Haritası, 2012

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012.

2 Nolu haritada ise, gürültü kirliliğinin öncelik sıralaması verilmiştir. Sadece 1 ilde 1. sorun olarak görülürken, Diyarbakır'ın da dahil olduğu

iki ilde de 2. sorun olarak görülmektedir. Diyarbakır özelinde bu sorunun kaynağı olarak, çevre yollarının şehir merkezinde geçmesi ve küçük sana-

yi siteleri de dahil olmak üzere konut alanlarında işyerlerinin yoğun olması görülebilir.

Bölgenin çevre sorunlarının Türkiye ile paralel olması, ulusal politikaların yerel düzeyde de ivedilikle ele alınması ve uygulanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'deki çevre sorunlarının temelinde plansız kentleşme ve nüfus artışı gelmektedir. Artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için heba edilen doğa, plansız kentleşme ile geri döndürülemez şekilde elden gitmektedir. Küresel çapta sorun olarak telakki edilenler dışında, Şanlıurfa'daki toprak kirliliği gibi tamamen bilgi eksikliğine bağlı olan sorunlar da bulunmaktadır.

Yapılması gerekenlerin listesi kabarıklıkla birlikte; planlı şehirler kurularak sanayi işletmelerinin şehrin dışına çıkarılması, geri dönüşümün yaygınlaştırılması, ormanların korunması ve su kaynaklarının bilinçli bir şekilde kullanılması öncelikli alınması gereken tedbirlerdir. ■

Kaynakça

- Atlı, S. (2014). "Türkiye'nin Çevre Sorunları Nelerdir?" <http://www.bilgiustam.com/trkiyenin-evre-sorunlari>, 24.10.2014.
- Baykal, H. ve T. Baykal (2008). "Küreselleşen Dünyada Çevre Sorunları", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 5, S. 9, ss. 1-17.
- Pallemaerts, M. (1997). "Stockholm'den Rio'ya Uluslararası Çevre Hukuku: Geleceğe Doğru Geri Adım Mı?", (Çev: Bülent Duru), A. Ü. SBF Dergisi, C. 57, S. 1, ss. 613-632. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5594.pdf>, 02.11.2014.
- TÜİK (2014a). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2013", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15974>, 24.10.2014.
- TÜİK (2014b). "Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>, 24.10.2014.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2012). Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu, 2012, Yayın No: 14, Ankara, http://www.csb.gov.tr/db/ced/edirdosya/cevre_sorun_2012.pdf, 27.10.2014.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TRC2 BÖLGESİ ÇEVRESEL GÖSTERGELERİ

Adem AĞÜL | Karacadağ KA PPKB Uzmanı

Giriş

Sürdürülebilir kalkınma en kısa tanımıyla doğaya zarar vermeden büyümek, gelecek nesilleri de düşünerek büyümek demektir. Artık ekonomik hayatta sadece kalite, fiyat, teslimat ve satış sonrası hizmet dengesini iyi bir şekilde kurarak rekabetçilikte öne geçip karı maksimize etmek kamu ve özel sektör için yeterli olmamaktadır. Tedarik zincirinin her aşamasını çevreye zarar vermeden planlamak, sadece bugünü değil gelecek nesilleri de düşünerek mal ve hizmet üretmek sürdürülebilir bir kalkınma için elzemdir. Çevreye duyarsız bir şekilde gerçekleşen büyümenin uzun vadede ülkeyi geri dönülemez bir noktaya getireceği açıktır. Aslında bu duyarsızlıkta bir maliyettir ve bu maliyeti gelecek nesillerin üzerine yıkmaya hakkımız yoktur. Nasıl ki ülkelerin eğitim gibi, savunma gibi milli politikaları varsa sürdürülebilir kalkınma da dünyada bugün ve gelecekte ülkelerin milli manada sahiplenmesi gereken politika olmalıdır.

2. Dünya savaşından sonra devletler savaşın yaralarını sarıp hızlı bir şekilde büyümek ve dünya ticaretinden daha fazla pay alabilmek için doğayı vahşi bir şekilde sömürmüşleridir. Bu durum çevresel sorunların baş gösterdiği yetmişli yıllara kadar devam etmiştir. Çevre duyarlılığı konusunda farkındalık ilk olarak 1972 yılında Stockholm kentinde yapılan konferansla başlamıştır. Konferans sonunda sürdürülebilir kalkınma kavra-

mı dünya literatürüne girmiştir. 1992 yılında yapılan Rio Konferansında sürdürülebilir kalkınmaya sosyal boyutta eklenmiş ve sürdürülebilir kalkınma ekonomik, çevre ve sosyal boyutları olan 3 ayaklı bir yapıya dönüşmüştür.

Bu makalede ekonomik, sosyal bileşenlerle birlikte sürdürülebilir kalkınmanın üç saç ayağından biri olan çevre bileşeni bölgesel bazda ele alınacaktır.

1. Rio Konferansı

Brezilyanın Rio kentinde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı başlığı altında düzenlenen konferansa 179 ülkenin devlet başkanı ve temsilcileri katılmıştır. Konferans bazı eksik yönleri ile birlikte bazı konulara işaret etmiştir. Bu konular arasında atmosferin korunması, arazi kaynaklarının korunması, biyolojik çeşitliliğin korunması, biyo teknolojinin çevresel açıdan duyarlı kullanılması, tatlı su kaynaklarının korunması, okyanusların, denizlerin ve kıyı alanlarının korunması, tehlikeli ve katı atıkların yönetimi, toksit ürün ve atıkların yönetimi, hayat kalitesi ve insan sağlığının iyileştirilmesi, yoksulluğun giderilmesi bulunmaktadır (Hon Simon UPTON, 2001). Konferansa en büyük eleştiri konusu ise devletlerin kalkınma politikalarında çevreyi istediği gibi kullanılabileceğini egemenlik hakkına addeden maddesidir. Bu madde sürdürülebilir kalkınmayı tamamen devletlerin inisiyatifine bırakır niteliktedir. Konferans maddeleri hukuki

bir sorumluluk getirmemeler birlikte birleşmiş milletlere üye devletlere politik bir sorumluluk yüklemektedir.

2. Kyoto Protokolü

Dünya sanayileştikçe fosil yakıtlarını kullanımından kaynaklı CO2 salınımı da artmaktadır. Bunun sonucu olarak dünya ısısı yükselecek ve bu da çevreyi olumsuz yönde etkileyecektir. Sorunun ciddiliğini kavrayan ülkeler bir takım adımlar atmış ve nihayetinde 1997 yılında şimdye kadar imzalanmış en geniş kapsamlı çevre anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre sera etkisi yaratan gazların salınımı gelişmiş 39 ülke için 2012 yılı itibari ile % 5'lere çekilecektir. Anlaşmayı imzalayan ülkelerin % 55'nin parlamentolarında onaylanması şartıyla anlaşma hükümleri hukuki olarak bağlayıcı olacağı öngörülmüştür. 8 yıllık sürecin sonunda 2005 yılında anlaşma yürürlüğe girmiştir. ABD ve Avustralya anlaşmayı imzalamamıştır. Türkiye ise 2009 yılında anlaşmayı meclisten geçirerek yürürlüğe koymuştur. Anlaşmada esnek araçlarda kullanılabilir. Buna göre gaz emisyonu ticari bir meta haline gelmiştir. İlgili ülke gaz emisyonu hakkı olan bir ülkeden bu hakkı satın alabilecektir. Bu konuda CO₂ borsası oluşturulmuş ve CO₂ ton başı fiyatına göre serbest piyasada alınıp satılmaktadır. Ülkelerin sera gazı etkisiyle mücadelelerindeki en önemli araçlar ise sera gazlarını emen ağaç sayılarını artırılması ve enerji üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasıdır.

3. Avrupa Birliği

Birliğin temelini oluşturan 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşmasında çevre konusunu değinilmemiştir. 1970'lerde itibaren ise çevre sorunları görülmüş ve bu sorunları düzeltici eylem planları hazırlanmıştır. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile çevre politikaları yeniden düzenlenmiştir. Antlaşmanın hedefleri çevre kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi, insan sağlığının korunması, doğal kaynakların dikkatli ve rasyonel kullanımı uluslar arası düzeyde, bölgesel ya da küresel çevre sorunlarının çözümüne yönelik önlemlerin alınması olarak belirlenmiştir. Birlik 2014 Ocak ayında yürürlüğe giren ve 2020'ye kadar öncelikli hedefleri belirleyen 7. Çevre Eylem Planını açıklamıştır. Üye devletlere bir bağlayıcılığı olmayan, ancak AB'nin çevresel hedefleri ortaya koyan stratejik belgede 9 adet öncelik belirlenmiştir. Bunlar; doğal ve ekolojik hayatın korunması ve iyileştirilmesi, yeşil ve düşük karbonlu ekonomiye geçiş, çevresel nedenli etkilerin azaltılmasıyla insan sağlığının korunması, AB çevre mevzuatının daha iyi uygulanması, daha iyi bilgi akışının sağlanması, iklim ve çevre çalışmalarına yatırımların artırılması, çevresel ve iklim değişikliği düzenlemelerinin, diğer politika alanlarına tamamen entegre edilmesi, sürdürülebilir şehirlerin planlanması ve AB'nin

uluslararası ortamda etkinliğinin artırılması olarak belirlenmiştir.

4. Türkiye'nin Çevre Politikaları

1973-1977 yıllarını içeren planda uluslararası 1972 Stockholm konferansından sonra Türkiye'de çevre bilincinin gelişmeye başlamasının bir göstergesi olarak, 3. kalkınma planında ilk kez çevre sorunlarına ayrı bir yer verilmiştir (Gülün EGEL, 1996). Anayasada ise ilk kez 1982 anayasasında doğrudan değinilmiş ve "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir" hükmüne yer verilmiştir. 1983 yılında bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak amacıyla çevre kanunu çıkarılmıştır. 2006 yılında bu kanuna sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir çevre kavramlarına doğrudan yer verilerek ekleme yapılmıştır. 1993 yılında çevre kanununda yer alan yatırım kararının ekonomik faydasıyla çevresel zararının faydama maliyet analizini yapan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporu mevzuatı çıkarılmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye Kyoto Protokolünü ise 2005'de imzalamış, dört yıl sonra ise yürürlüğe koymuştur.

AB'ye girmek isteyen Türkiye'nin müzakere süreci 2005 yılında başlamıştır. Katılımcı ülke statüsüne geçen

Türkiye'nin üyelik yolunda 2007-2023 yılı arasında gerçekleştireceği çevre politikalarını hayata geçirmek için çevre ve orman bakanlığı tarafından AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES) hazırlanmıştır. Belgede atık ve içme suyu sektörü, katı atık sektörü, hava sektörü, endüstriyel kirlilik kontrolü sektörü, gürültü sektörü, kimyasallar ve genetik olarak değiştirilmiş organizmalar sektörü, doğa koruma sektörü, Çevresel Etki Değerlendirmesi olarak incelenmiştir. Bu ana başlıklar altındaki hedeflere ulaşmak için bazı stratejiler geliştirilmiştir.

5. TRC2 Bölgesi Çevresel Göstergeler

2014-2023 Bölge Planında 4 temel gelişme eksenlerinden biriside yeşil büyüme ve sürdürülebilir gelişme eksenini, yani çevredir. Bölgeyi bu temel eksenle geliştirebilmek için dört amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar toprak kaynaklarının etkin yönetilerek korunması, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması, çevrenin ve biyo-çeşitliliğin korunması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve çevre dostu teknolojilerin yaygınlaştırılması olarak belirlenmiştir. Bu amaçlara ulaşmak için alt başlıktaki göstergelerin mevcut durumu hakkında bilgi sahibi olmak ve 2023 Bölge Planı vizyonunda bölgenin çevre konusunda neyi başardığını görmek için önemlidir.

Tablo-1: TRC2 Atık Su Sektörü (1000 m³), 2012

	Türkiye	TRC2 Bölgesi	Diyarbakır	Şanlıurfa
Çekilen Su Miktarı	4.936.342	194.569	92.577	101.992
Kişi Başı Çekilen Su Miktarı	216	239	260	220
Aritılan Miktar	2.729.430	116.277	61.000	55.277
Aritılan İçme Suyu Miktarın Oranı	55,3%	59,8%	65,9%	54,2%
Aritılan Atık Su	3.256.980	36.506	31.276	5.230
Kanalizasyona Verilen Atık Su Miktarı	4.072.563	101.627	45.673	55.955
Aritılan Atık Suyun Oranı	80,0%	35,9%	68,5%	9,3%

Kaynak: TÜİK, 2012a.

5.1 Su Sektörü

2012 TÜİK rakamlarına göre bölgedeki belediyeler içme ve kullanma suyunu şebeke ile dağıtmak üzere 194.569 bin m³ su çekilmiştir. Kişi başı çekilen su miktarı Türkiye'de 216 bin m³ iken, bölgede bu rakam 239'dur. Çekilen bu suyun 77.364 bin m³'ü kuyu gibi yeraltı sularından, 117.205 bin m³'ü ise baraj gibi yüzey kaynaklarından çekilmektedir. Çekilen bu suyun 116.277 bin m³'ü arıtma tesislerinde arıtılmıştır.

Türkiye'de bu arıtılan suyun çekilen suya oranı % 55 iken, bölgedeki oran %60'dır. 2012 yılında bölgede kanalizas-

yon şebekesine verilen atık su 101.627 bin m³'dür. Bu oran bölgedeki iki ilinde nüfuslarına paralel bir şekilde dağılım göstermiştir. Bu atık suyun %36'sı arıtıldıktan sonra doğaya bırakılmıştır. Şanlıurfa ilinde arıtılan atık suyun oranı oldukça düşüktür.

Türkiye'de toplam 460 adet belediye atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. Bunlardan sadece 5 tanesi bölgemize hizmet vermektedir. Türkiye'de atık su arıtma tesislerine toplam 928.511.682 TL'lik yatırım yaparken bu rakam bölgemizde ülkede yapılan toplam harcamanın yaklaşık %2'sine denk gelen

23.779.202 TL'dir. Türkiye ortalamasını yakalamak, çevreyi daha az kirletmek ve sürdürülebilir bir kalkınma gerçekleştirmek için yatırım miktarını, dolayısıyla de yatırım tutarını arttırmak gerekmektedir.

5.2 Atık Sektörü

TRC2 Bölgesinde 2012 yılında Tük rakamlarına göre 894 bin ton atık toplanmıştır. Kişi başı atık üretimim Türkiye ortalamasıyla yaklaşık olarak aynı değerde olup 1,12 bin ton seviyesindedir. Üretilen bu atıkların hepsi arıtma tesislerinde bertaraf ediliyor gözükmemektedir.

Tablo-2: TRC2 Atık Sektörü (Ton), 2012

	Türkiye	TRC2 Bölgesi	Diyarbakır	Şanlıurfa
Toplanan Atık Miktarı	25.845	894	487	407
Kişi Başı Atık Miktarı	1,12	1,11	1,17	1,05
Toplama Alanlarında bertaraf Edilen Yakıt Miktarı	25.552	877	484	393

Kaynak: TÜİK, 2012b.

Şanlıurfa'da belediyelerin ortak kullandığı bir adet katı atık arıtma tesisi bulunmaktadır. Kompost ve yakma tesisi il sınırlarında bulunmamaktadır. Merkez ve merkeze yakın ilçeler düzenli depolama yaparken diğer ilçeler vahşi depolama yapmaktadır. İlde evsel atıkların %80'ini organikdir. Düşük gelirli nüfusa sahip Şanlıurfa'nın organik atıklarının yüksek olması normaldir. Buna birde tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu eklenince organik atık miktarının bu denli yüksek olması anlaşılabilmektedir. Bu atıkların bertarafı için biokütle tesisleri kurulmalı ve bu atıklar enerjiye dönüştürülmelidir. Bu hem kırsal kalkınmaya hem de

sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edecektir.

Diyarbakır'da ise katı atık tesisi bulunmamaktadır. Atıklar düzensiz olarak depolanmaktadır. Bir adet düzenli depolama sahası ve bir adet kompost tesisi yapım aşamasındadır.

İlde şuan yakma ve kompost tesisi bulunmamaktadır. GAP BKİ'nin Bismil ve Silvan ilçelerine yapacağı katı atık düzenli depolama tesisleri projelendirme aşamalarında. Şanlıurfa'da olduğu gibi Diyarbakır'da da organik atıkların oranı yüksektir. Bu oran ilde yaklaşık olarak % 60'dır.

5.3 Hava Sektörü

5.3.1 Hava Kalite Endeksi

TRC2 Bölge illerindeki yoğun kentleşme, hızla artan nüfus ile beraber özellikle kış aylarında hava kirliliği artmaktadır. Buna ek olarak trafikte artan araç sayısı ve yoğun trafik de bu kirlenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Havayı kirleten 5 temel kriter (partikül maddeler (PM10), karbon monoksit (CO), kükürt dioksit (SO₂), azot dioksit (NO₂) ve ozon (O₃) çevre ve şehircilik bakanlığına bağlı ölçüm istasyonlarında aylık olarak ölçülmektedir.

Bu kriterlerin uluslararası standartları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo-3: Ulusal Hava Kalitesi İndeksi Kesme Noktaları

	HKİ	SO ₂	NO ₂	CO	O ₃	PM ₁₀
Saat/Birim		1 saat [µg/m ³]	1 saat [µg/m ³]	8 saat [mg/m ³]	8 saat [µg/m ³]	24 saat [µg/m ³]
İyi	0-50	0-100	0-100	0-5500	0-120L	0-50
Orta	51-100	101-250	101-200	5501-10000	121-160	51-100L
Hassas	101-150	251-500L	201-500	10001-16000	161-180	101-260
Sağlıksız	151-200	501-850U	501-1000	16001-24000	181-240U	261-400U
Kötü	201-300	851-1100U	1001-2000	24001-32000	241-700	401-520U
Tehlikeli	301-500	>1101	>2001	>32001	>701	>521

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014

Çevre ve şehircilik bakanlığının her iki ildeki ölçüm istasyonlarından alınan verilere göre hava kalitesi indeksi Şanlıurfa'da orta Diyarbakır'da

iyi olarak gözükmemektedir.

Her iki ilde de sanayi üretimi az olduğu için hava daha az kirlenmektedir.

Yakıt kaynaklı kirlenmeler ise her işi şehirde de doğal gaz kullanıldığı için eski yıllara nazaran daha az kirlilik oluşturmaktadır.

Tablo-4: 2014 Yılı İlk 8 Ay Partiküller Madde ve Kükürtdioksit Oranları

		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos
Diyarbakır	PM ₁₀ [µg/m ³]	87	66	53	42	53	52	53	73
	SO ₂ [µg/m ³]	34	24	8	5	4	4	8	8
Şanlıurfa	PM ₁₀ [µg/m ³]	108	85	40	33	35	25	29	40
	SO ₂ [µg/m ³]	34	16	6	3	3	9	6	6

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014.

Her iki ilde de NO₂, CO, O₃ ölçme sistemleri bulunmadığı için bu kirlenici maddelerle ilgili veri bulunmamaktadır. Özetle gerek Şanlıurfa gerekse Diyarbakır hava kirliliği bakımından riskli gözükmemektedir.

5.3.2 Sera Gazı Etkisi

Sera gazı etkisi kısa tanımıyla atmosferde ısı tutma kapasitesine sahip karbondioksit, su buharı, Metan ve ozon gibi gazların oranının artmasından dolayı dünya ısısının yükselmesi olarak tanımlanır. Bu dengesiz yükselme bazı bölgelerin aşırı olarak ısınıp çölleşmesine sebep olurken, bu aşırı buharlaşma başka bölgelerde sellere sebep olmaktadır. Bu etkiyi azaltmak için bölgenin fosil kaynaklardan çevre

dostu kaynaklara geçmesi gerekmektedir. Bölgede sanayi gelişmiş olmadığından ve kömür kullanımının azalmasından dolayı sera gazı etkisinin yoğun olduğu söylenemez.

5.4 Doğal Kaynaklar

TRC2 Bölgesinin en önemli doğal kaynağı verimli topraklarıdır. GAP Bölgesi içinde bulunan bölgenin her geçen yıl sulanabilir arazi oranı artmaktadır. Sulama kanallarının çevreyi tahrip etmeyecek bir şekilde planlanması ve toprak kalitesinin korunması için arazi işletenlerin eğitilmesi çok önemlidir. Zira Harran Ovasındaki verimli toprakların bir kısmı yanlış sulama yüzünden Suriye topraklarına gitmektedir. Bu örnek çevre sorunları-

nın uluslararası bir boyut kazanmasına basit bir örnektir.

Bölgede bu toprakların hem sulanması hem de elektrik üretimi için 7 adet hidroelektrik santralleri kurulmuştur. Bu santraller elektrik üretiminin yanı sıra sulama ve içme suyunda da kullanılmaktadır. Bu barajlardan en önemlileri Atatürk ve Karakaya Barajlarıdır.

Bölge yenilenebilir enerji kaynaklarından olan güneş enerjisi ve biyogaz enerjisinde de kaynak bakımından oldukça iddialı bir durumdadır. Türkiye'nin en çok güneş alan bölgesi TRC2 Bölgesinin de içinde olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Şanlıurfa ilinde günlük ortalama 4,35

kWh/m²) olup güneş ışınım şiddeti 367.7 cal/cm² ölçülmüştür. Aynı gösterge Diyarbakır için 4,34 kWh/ m² dir (EC, 2010). Türkiye ortalaması ise günlük 3.6 kWh/ m² dir. Karacadağ Kalkınma Ajansının yenilenebilir enerji mali destek programı ile birlikte maksimum 1 mWh'lık projelere destek vermiş ve 7 adet proje desteklenmeye hak kazanmıştır. Zamanla bu sektörün hem Türkiye'de hem de bölgede gelişeceği açıktır.

Bölge biyogaz üretiminde de önemli bir konuma sahiptir. Özellikle tarımsal atık olan organik atıklar

sulamanın artması ile birlikte sürekli olarak artmaktadır. Dolayısı ile biyogaz için potansiyel ham madde de artmaktadır. Ayrıca hem Şanlıurfa'da hem de Diyarbakır'da kurulacak besi organize sanayi bölgeleri bu artışa katkıda bulunacaktır. Yenilenebilir enerjideki teşvike rağmen hem güneş enerjisi hem de biyogaz tesisleri sayısı ve üretimi istenilen düzeyde değildir.

Sonuç

Bugün dünyada sürdürülebilir kalkınmanın önde gelen uygulayıcıları yine gelişmiş toplumlardır. Türkiye'nin ve bölgenin dünyadaki

bu politikaları çok iyi takip etmesi, uygulaması izlemesi ve değerlendirmesi gerekmektedir. Yeni Teşvik Yasası ile birlikte ciddi bir yatırım çeken bölge, kaynaklarını hızlı büyüme heyecanı ile ekolojik dengeyi gözetmeden kullanmaya kalkışrsa, bunun ileride bölgeye olan maliyeti çok daha ağır olacaktır. Bu maliyeti gelecek nesillerin olmamalıdır. Bugün çevreyi koruyarak büyümek en önemli sorumluluğumuz olmalıdır. Bunu yapabildiğimiz takdirde bölgemiz gelecek nesiller için yaşanılabilir olacaktır. ■

Kaynakça

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014). "2014 Yılı İlk 8 Ay Partiküller Madde ve Kükürt dioksit Oranları", <http://www.havaizleme.gov.tr/Default.ltr.aspx>, 09.12.2014, "Ulusal Hava Kalitesi İndeksi Kesme Noktaları", <http://www.havaizleme.gov.tr/Default.ltr.aspx>, 10.12.2014.
- European Commission (2010). "Global İrradiation and Solar Electricity Potential", European Commission, http://re.jrc.ec.europa.eu/pvgis/cmmaps/eu_opt/pvgis_solar_optimum_TR.png, 09.12.2014.
- Egeli, G. (1996). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Sorunları, Ankara: Türk Çevre Vakfı Yayını.
- TÜİK (2012a). "TRC2 Atık Su Sektörü", <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/degiskenlerUzerindenSorgula.do>, 09.12.2014.
- TÜİK (2012b). "TRC2 Atık Sektörü", <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/degiskenlerUzerindenSorgula.do>, 09.12.2014.
- Upton, H. S. (2001). "Sustainable Development Nine Years After Rio", OECD, <http://www.oecd.org/greengrowth/2429799.pdf>, 09.12.2014.

ONUNCU KALKINMA PLANI VE ÇEVRE

Dr. İlhan KARAKOYUN | Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri

Giriş

Çevre, “insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam” olarak tanımlanabilir. Bir başka ifade ile çevre, bir organizmanın var olduğu ortam ya da şartlardır ve yeryüzünde ilk canlı ile birlikte var olmuştur. Sağlıklı bir yaşamın sürdürülmesi ancak sağlıklı bir çevre ile mümkündür (<http://greenpeace.nedir.com>).

Tarihin her döneminde bazı çevre sorunları ile karşılaşılmasına rağmen, bu sorunların ekolojik dengeli ve ekosistemi tehdit eder hale gelmesi 20. yüzyılda meydana gelen bir olgudur. “Sanayi Devrimi”, çevre sorunları açısından dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Çünkü sanayi devrimi, insanın doğaya müdahale olanaklarını artırmıştır. Sanayi Devrimi sonrası süreçte, ekolojik denge insan tarafından tahrip edilmeye, bozulmaya ve canlılar için tehlikeli olmaya başlamıştır. İnsanın tabiata egemen olma ve tabiattan sınırsızca faydalanma çabası, özellikle 17. yüzyıldan sonra giderek artan bir hırsla dönüşmüştür. Sanayileşme, teknolojideki hızlı değişim ve gelişmenin sonucu olarak önce Batı Avrupa ülkelerinde daha sonra da bütün dünyada pek çok çevre sorunu ortaya çıkmaya başlamıştır (Görmez, 1997).

Çevre sorunlarına yol açan sebepler; hızlı nüfus artışı, sanayileşme, hızlı ve çarpık kentleşme ve turizm ana başlıkları altında toplanmaktadır (Geniş bilgi için bkz. Görmez, 1997: 12-21).

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısın-

da çevre sorunlarının giderek artması ve evrensel bir boyut kazanması, bu konuda gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde bir takım tedbirlerin alınmasının zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Bunun sonucu olarak bir takım uluslararası konferans ve toplantılar düzenlenmiş; çevre konusunda bölgesel ve uluslararası düzeyde çok sayıda eylem programları hazırlanarak uygulanmış; üçüncü kuşak insan hakları olarak değerlendirilen dayanışma hakları kapsamında “çevre hakkı” bir insan hakkı olarak anayasalar ve uluslararası metinlerde yer almış; ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde çevre yönetimi ile ilgili olarak örgütlenmelere gidilmiş ve çok sayıda yasal düzenleme yapılmıştır (“Çevre Hakkı” ile ilgili geniş bilgi için bkz. Kaboğlu, 1992).

1970’li yıllardan itibaren Türkiye’de de çevre sorunlarının giderek artması ve bu konuda AB ülkelerinde ve dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak anayasa ve yasalar ile diğer düzenleyici metinlerde çevre ile ilgili konulara yer verildiğini görüyoruz.

Bu çalışmada, 2013 yılında TBMM’nce kabul edilen Onuncu Kalkınma Planında (2014-2018) “çevre” konusunun nasıl ele alındığı kısaca inceleneyecektir.

Onuncu Kalkınma Planı

Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasından sonra, ulusal kalkınma planlarına yerelin görüş ve önerileri ile taleplerini yansıtmak daha kolay hale gelmiştir. 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı, ülkemizin 2023 hedefleri doğrultusunda, toplumu yüksek refah seviyesine

ulaştırma yolunda önemli bir kilometre taşı olacak şekilde tasarlanmıştır. Plan, küresel ekonomide geleceğe dönük risklerin ve belirsizliklerin sürdüğü, dünya ekonomisinde değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, yeni dengelerin oluştuğu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir ortamda hazırlanmıştır. Aynı zamanda bir reform programı olarak tasarlanan Plan, önümüzdeki 5 yıllık süreçte Türkiye’nin değişim ve gelişim iradesini ortaya koyan bir doküman olarak değerlendirilmektedir.

Kalkınmanın amacını; insanların refahını artırmak, hayat standartlarını yükseltmek, temel hak ve özgürlüklerini güçlendirerek adil, güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamı tesis etmek ve bunu kalıcı kılmak olarak tanımlayan Planda; “kalkınmanın sürdürülebilirliğini merkeze alan bir yaklaşım” benimsenmiştir.

Planın kapsayıcı bölümü aşağıdaki dört ana başlıktan oluşmaktadır:

- Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum,
- Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme
- Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre
- Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği

Onuncu Kalkınma Planı’nda (2014-2018) Çevre

Türkiye’nin çevre politikalarının tespitinde Beş Yıllık Kalkınma Planları belirleyici bir rol oynamaktadır. Genel olarak, ülkemizde kalkınma planlarında benimsenen yaklaşımın AB Çevre Eylem Programları ile paralellik gösterdiği söylenebilir (Türkiye Çevre Vakfı, 2001).

Onuncu Kalkınma Planında, kentsel

nüfusun hızla arttığı ülkemizde mekanların yaşanabilir bir duruma getirilmesine ve çevrenin korunmasında sürdürülebilirliğe özel bir vurgu yapılmaktadır.

Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre

“Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” başlığı altında şu değerlendirmelere yer verilmektedir.

İnsanların iş ve yaşam ortamlarının kalitesi temel kalkınma ve refah göstergelerinden biridir. Bölgesel gelişme, yerel ekonomilerin ve kırsal kesimin güçlendirilmesi, mekânsal gelişme ve şehirleşmenin dengeli oluşmasının sağlanması, her kesim için barınma ihtiyacının yeterli, sağlıklı ve güvenli bir şekilde giderilmesi gibi alanlarda insanı ve yaşam kalitesini daha çok merkeze alan bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu yaklaşım, yaşam mekânlarının, ekonomik gelişme ve rekabetçiliği desteklemek yanında afetlere dayanıklı, çevreye duyarlı, kültürel değerleri esas alacak, sosyal dayanışmayı ve kaynaşmayı teşvik edecek şekilde tasarlanması ve inşa edilmesini gerektirmektedir.

Son yıllarda Türkiye’de, ekonomik ve sosyal kalkınma hızlanmış, kişi başına gelir ve refah düzeyinde önemli artışlar kaydedilmiştir. Ancak, bu iyileşme kent-kır ayrımında, bölgeler arasında farklı düzeylerde gerçekleşmiş, yaşam alanlarına, mekân kalitesine ve çevresel standartlara farklı seviyelerde yansımıştır. Ülkemizde yerleşmelerin dağılımı ve düzeni; çalışma ve yaşam alanlarının kalitesi, işlevselliği, arazi kullanımlarının uyumu ve çevresel etkileri bakımından mevcut gelir ve kalkınma düzeyimize daha uygun bir hale getirilmesi gerekmektedir.

Son yıllardaki nispi dengelenmeye rağmen, üretimin belirli bölgelerde yoğunlaşması, ülke genelinde gelişmişlik farklarının artmasına neden olmaktadır.

Şehirlerimizde aşırı ve nitelsiz büyüme, barınma, trafik, güvenlik, altyapı, sosyal uyum ve çevre sorunları önemini korumaktadır. Şehirlerimizin önemli bir kısmının, bir taraftan bu tür riskleri

yöneterek, uygun müdahalelerle yaşanabilir mekânlara dönüştürülmesi, diğer taraftan da kentsel imaj yönetimi ve markalaşma çabalarıyla çekim merkezi olması gözetilmesi gereken hususlardır.

Kentsel dönüşümün canlandırma, rehabilitasyon, restorasyon gibi farklı ihtiyaçlara yönelik uygulamaları da barındıran bir sistem bütünlüğüyle ele alınması uygulamanın etkinliğini artıracaktır.

Şehir ve mekân kalitesinin birincil sorumluları olan mahalli idarelerin yönetim ilkesi etrafında yeniden yapılandırılması, mali ve kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi ve yerindenlik ilkesi gereğince geliştirilmesi önemini korumaktadır. Bu kapsamda, sayısı 16’dan 30’a çıkan ve kırsal alanlar da dâhil bütün il sınırlarını kapsayacak şekilde hizmet sunma yükümlülüğü verilen büyükşehirlerin planlama, örgütlenme ve hizmet sunum modelinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kamu kuruluşları, üniversiteler, kalkınma ajansları, meslek örgütleri, odalar, STK’lar ve özel sektör örgütlerinin hizmet kapasitelerinin geliştirilmesi ve kendi aralarındaki ağ yapılarının güçlendirilmesi de yerel kurumsal kapasitenin önemli unsurlarını oluşturmaktadır.

Yaşanabilir mekân olgusunun en önemli boyutlarından birisi de çevresel kalitenin korunması, gelecek nesillerin refah ve mutluluğunu azaltmayacak bir kalkınma ve mekânsal gelişme yaklaşımının benimsenmesidir. Ekonomik büyümenin sosyal ve çevresel unsurlarla uyumunun sağlanması, büyümenin getirilerinin sosyal yapının güçlendirilmesi ve çevre üzerindeki baskıların azaltılması için de kullanılması sürdürülebilir kalkınma anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının daha da ileriye taşınması için bu alandaki politikaların uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde ilgili kuruluşlar arasında işbirliği, koordinasyon ve veri paylaşımının geliştirilmesi ve özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının rolünün artırılması önem

kazanmaktadır. Ayrıca, doğal kaynakların ekonomik değerlerinin belirlenmesi, üretim ve tüketimde çevre standartlarının rekabetçilik ve yeşil büyüme anlayışıyla geliştirilmesi yanında, iklim değişikliğiyle mücadelenin ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımının da gözetilmesi gereklidir.

İklim değişikliğinin de bir sonucu olarak afetlerin sıklığı artmış ve etkileri ciddi boyutlara ulaşmıştır. Ülkemizde afet yönetimi ve afet öncesi risk azaltımına yönelik tedbirlerde ilerlemeler sağlanmakla birlikte, bütünlük afet tehlike ve risk haritalarının hazırlanarak, yerleşme düzeni ve imar planlaması süreçlerine dâhil edilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Kentiçi ulaşımda mekânsal planlama ve gelişme hedefleriyle tutarlı ulaşım planlarına dayalı olarak sistemler arası entegrasyon ve uyumun güçlendirilmesi, altyapının yaya ve toplu taşıma ağırlıklı geliştirilmesi ve dönüştürülmesi, şehirler arası ve şehir içi bağlantıların etkili şekilde kurulması, çevreye duyarlı, akıllı, verimli ve maliyet etkin uygulamaların yaygınlaştırılması ve artan taşıt sahipliğine cevap verecek altyapının kurulması önemini korumaktadır.

Nüfusun sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyuna erişiminin sağlanması; atıkların insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirilerek etkin yönetiminin gerçekleştirilmesi; şehirlerimizde arazi kullanım kararlarıyla uyumlu politikalar yoluyla trafik sıkışıklığını azaltan, erişilebilirliği ve yakıt verimliliği yüksek, konforlu, güvenli, çevre dostu, maliyet etkin ve sürdürülebilir bir ulaşım altyapısının oluşturulması temel amaçtır.

Mahalli idarelerin daha etkin, hızlı ve nitelikli hizmet sunabilen, katılımcı, şeffaf, çevreye duyarlı, dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını gözeterek ve mali sürdürülebilirliği sağlamış bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

Kırsal kalkınma politikasının temel hedefi, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesidir. Kırsal politikanın genel çerçevesini ise; kırsal ekonominin ve

istihdamın güçlendirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının iyileştirilmesi ile çevre ve doğal kaynakların korunması oluşturacaktır.

İklim Değişikliği ve Çevre

Hızla artan nüfus, şehirleşme, ekonomik faaliyetler, çeşitlenen tüketim alışkanlıkları; çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Çevre kirliliği, iklim değişikliği, çölleşme, ormansızlaşma, su kıtlığı ve küresel ısınmayla ilgili sorunlar dünya gündemindeki yerini korumaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için küresel ölçekte başlayan yeni büyüme modeli arayışlarıyla birlikte “yeşil büyüme” kavramı önem kazanmıştır. Bu kavram çerçevesinde, üretim sektörlerinde temiz üretim ve eko-verimlilik ile hem çevrenin korunması hem de rekabetçiliğin artırılması mümkün görülmekte, tarım ve turizm gibi çevreye duyarlı sektörlerde ekolojik potansiyel değerlendirilmekte, yeni düzenleme ve yatırımlarla şehirlerin daha çevre dostu ve ekonomik olarak etkin olabileceği vurgulanmaktadır.

Türkiye'deki kalkınma politikaları sürdürülebilir kalkınma yönünde gelişim göstermektedir. Türkiye, küresel düzeydeki çevre sorunlarının çözümüne ülke gerçeklerini gözeterek bir anlayışla, “ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar” ve “göreceli kapasiteler” ilkeleri çerçevesinde katkı vermektedir. Artan nüfusun ihtiyaçları ve çeşitlenen tercihleri kalkınma sürecini etkilerken, çevre üzerinde yaratılan baskının azaltılması önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, kirliliğin önlenmesi çalışmalarına, biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynakların korunması ile sürdürülebilir kullanıma öncelik verilmektedir. Türkiye çevre konusunda aldığı kararlar ve yürüttüğü projelerle çevresel tehditleri fırsata dönüştürme potansiyeline sahiptir.

Kalkınma hedeflerine tam olarak ulaşılabilmesi, kalkınmanın sürdürülebilir olması ve refahın yaygınlaştırılması, insanların buldukları mekânlarda yaşam kalitesinin ve yaşanabilirlik

standartlarının çevreye duyarlı bir şekilde yükseltilmesi halinde mümkün olacaktır. Bu çerçevede, şehirlerin ve kırsal alanların kendine özgü koşul ve niteliklerine göre, daha iyi iş fırsatlarını ve yaşam ortamlarını sunabilir hale gelmesi Onuncu Kalkınma Planının temel amaçları arasındadır.

Sektörler ve Çevre

Başta enerji ve imalat sanayi olmak üzere tüm sektörlerde, doğal kaynakların etkin kullanımını ve çevresel bozulmaların önlenmesini sağlayacak “temiz teknolojiler” ile katma değeri yüksek “yeşil ürünler” geliştirilmesine yönelik Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri desteklenecektir.

Kamu tedarik sistemi yeniliği, yerleşmeyi, çevreye duyarlılığı, teknoloji transferini ve yenilikçi girişimciliği teşvik edecek şekilde iyileştirilecektir.

Ülkemizin uzun dönemde “Avrasya'nın üretim merkezi” olması hedefi doğrultusunda Plan döneminde imalat sanayinin; daha yüksek katma değer yaratan, teknoloji üreten ve kullanabilen, çevre dostu teknolojileri kullanan ve üretebilen, becerilerini sürekli geliştirebilen, geleceğin ticaret dünyasının taleplerine cevap verebilen, sürdürülebilir küresel rekabet gücü kazanmış, bölgesel potansiyellerin ekonomiye katkısının artırıldığı, girdi tedarikinde etkinliğin sağlandığı, yatırım ve ara mallarında ithalat bağımlılığının azaltıldığı bir yapıya doğru dönüşmesi öngörülmektedir.

Tekstil, hazır giyim ve deri sektörlerinin müşteri odaklı, hız ve esnekliği ile üretici özelliklerini geliştiren, tasarım, koleksiyon ve marka yaratabilen, yenilikçi, çevreye duyarlı, pazarlama ve üretim kanallarında etkin olan bir yapıya dönüşümü desteklenecektir.

Otomotiv sanayisinde, tedarik zincirini kapsayan, tasarım/Ar-Ge, üretim ve satış-pazarlama süreçleri bütünüünün yurtiçinde geliştirilmesi sağlanarak, katma değer artırılabilecektir. Çevreye duyarlı yeni teknolojilerin geliştirilmesi desteklenecektir.

Tarımsal destekler, tarım havzala-

rı ve parselleri bazında, sosyal amaçlı ve üretim odaklı olarak düzenlenecek, desteklerde çevre ile bitki, hayvan ve insan sağlığı dikkate alınacak, tarımsal desteklerin etkinliği izlenerek değerlendirilecektir.

Gıda sanayinde yerli hammaddenin rekabetçi fiyat ve kalitede sürdürülebilir temini amaçlanacak; iç ve dış pazar için katma değeri yüksek ve özel tüketici gruplarının ihtiyaçlarını karşılayan ürünler geliştirilecek; sektörde çevre duyarlılığı gözetilecek; taklit, tağşiş ve kayıt dışılığın önlenmesi sağlanacaktır.

Balıkçılıkta kaynak yönetimi bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde gerçekleştirilecek, idari kapasite güçlendirilecektir. Su ürünleri yetiştiriciliğinde, çevresel sürdürülebilirlik gözetilecek, ürün çeşitliliği ve markalaşma ile uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılması sağlanacaktır.

Enerjinin nihai tüketiciye sürekli, kaliteli, güvenli, asgari maliyetlerle arzını ve enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini esas alarak; yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını mümkün olan en üst düzeyde değerlendiren, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanmayı öngören, ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmayı destekleyen, israfı ve enerjinin çevresel etkilerini asgariye indiren, ülkenin uluslararası enerji ticaretinde stratejik konumunu güçlendiren rekabetçi bir enerji sistemine ulaşılması temel amaçtır.

Yerli kömür kaynakları özel sektör eliyle yüksek verimli ve çevre dostu teknolojiler kullanılarak elektrik enerjisine dönüştürülecektir. Afşin-Elbistan havzası linyit rezervleri elektrik üretimi için değerlendirilecektir. Küçük rezervli kömür yataklarının bölgesel enerji üretim tesislerinde değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Madencilik sektörünün iş güvenliği ve çevre mevzuatına uyumu geliştirilecektir. Yük ve yolcu taşıma hizmetlerinin etkin, verimli, ekonomik, çevreye duyarlı, emniyetli bir şekilde sağlanması; yük taşımacılığında, kombine taşımacılık uygulamalarının geliştirilerek demiryolu ve denizyolunun paylarının

artırılması, kalitenin ve güvenliğin yükseltilmesi ve ulaştırma planlamasında koridor yaklaşımına geçilmesi esastır.

Ulaştırma koridorlarında uygun hacim ve mesafelerde en avantajlı ulaşım türü belirlenerek, bu kapsamda denizyolu ve demiryolu taşımacılığı özendirilecek ve kombine taşımacılık imkânları geliştirilecektir. Enerji verimliliğini, temiz yakıt ve çevre dostu araç kullanımını sağlayan ulaşım sistemlerine öncelik verilecektir.

Ticaret hizmetlerinde öncelikle modern tedarik zinciri yönetimi ve kombine taşımacılık sistemlerinin kurulmasına, teknoloji kullanımının artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Sektörde kayıt dışılığın azaltılması için etkin denetim ve gözetim ile kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasının yanında tüketici duyarlılığının artırılması önem taşımaktadır. Ayrıca, ticareti yapılan ürünlerin çevreye olan etkileri ile kalite ve hijyen sorunlarını gidermek üzere ürün ve sunum standartlarının geliştirilmesi ve piyasa denetim ve gözetiminin güçlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Sürdürülebilir turizmin özendirilmesi amacıyla, 2008 yılında çevreye duyarlı konaklama tesislerinin standartları belirlenmiş ve belgeleme çalışmalarına başlanmıştır. Turizm merkezlerinde artan yapılaşma, altyapı eksikliği ve çevre sorunlarının giderilmesi, yatırımların turizm odaklı gelişme planlarına uyumunun sağlanması önem arz etmektedir.

Çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı kapsamında sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilecek, turizmin sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzlukları azaltılacaktır.

Kullanıcı odaklı, güvenli, çevreyle barışık, enerji verimli ve mimari estetiğe sahip yapıların üretimi için tasarım ve yapım standartları geliştirilecektir.

Çevrenin Korunması

Çevrenin korunması; Onuncu Kalkınma Planı'nın tasarlanmasında dikkate alınan temel unsurlardan biridir.

Sürdürülebilir turizmin özendirilmesi amacıyla, 2008 yılında çevreye duyarlı konaklama tesislerinin standartları belirlenmiş ve belgeleme çalışmalarına başlanmıştır. Turizm merkezlerinde artan yapılaşma, altyapı eksikliği ve çevre sorunlarının giderilmesi, yatırımların turizm odaklı gelişme planlarına uyumunun sağlanması önem arz etmektedir.

Planda "çevrenin korunması", "Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre" ana başlığı altında ayrı bir başlık olarak yer almaktadır. Burada çevrenin korunmasıyla ilgili mevcut durumun analizi yapıldıktan sonra, yeni plan dönemindeki amaç ve hedefler ile izlenecek politikalara yer verilmektedir.

Mevcut Durum Analizi

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir yaklaşımla, çevre mevzuatı ve standartları geliştirilmiş, kurumsal ve teknik altyapı iyileştirilmiş ve çevre yönetiminin güçlendirilmesine yönelik projeler gerçekleştirilmiştir. İklim Değişikliği Strateji Belgesi ve Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı gibi temel strateji belgeleri hazırlanarak çevre politikasına ve uygulamaya yön veren çerçeve geliştirilmiştir. Böylece başta emisyonların kontrolü, korunan alanların genişletilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması olmak üzere çevre kirliliğinin önlenmesi, çevre kalitesinin iyileştirilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi yönünde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Küresel iklim değişikliğiyle mücadelede ulusal şartlar çerçevesinde alınan tedbirlerle 1990-2007 döneminde kümülatif olarak 1,4 milyar ton emisyon tasarrufu sağlanmıştır. 2010 yılı verilerine göre, Türkiye'nin yıllık sera gazı emisyonu 401,9 milyon ton karbondioksit eşdeğeri, kişi başına sera gazı emisyonları ise yıllık 5,51 ton karbondioksit eşdeğeridir. 2007-2012 döneminde havadaki kükürt dioksit miktarında % 50, partikül madde miktarında ise % 36 oranında azalma sağlanmıştır. Korunan alanların ülke yüzölçümüne oranı, 2006 yılında % 4,99 iken 2012 yılında % 7,24'e yükselmiştir.

Bu gelişmelere rağmen ekonomik büyüme, nüfus artışı, üretim ve tüketim alışkanlıklarının çevre üzerindeki baskıları devam etmektedir. Çevre ve doğal kaynak yönetiminde planlama, uygulama, izleme ve denetimin geliştirilmesi gerekmektedir. Kurumlar arası yetki çakışmalarının giderilmesi ve işbirliğinin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çevresel yatırımlar için finansman kaynaklarının geliştirilmesi ve kaynakların etkili kullanımı ile çevreye ciddi etkisi olabilecek proje ve programların etkilerinin değerlendirilerek önlem alınmasını sağlayacak araçların güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çevre dostu yöntem ve teknolojilere yönelik Ar-Ge ve yeniliğin geliştirilmesi de ekonomik büyümeyi desteklemek açısından önem arz etmektedir.

Amaç ve Hedefler

Ekonomik ve sosyal gelişme sağlarken, toplumun çevre duyarlılığı ve bilincinin artırılması, bugünün ve gelecek nesillerin kısıtlı doğal kaynaklardan faydalanmasını güvence altına alacak şekilde çevrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

Enerji, sanayi, tarım, ulaştırma, inşaat, hizmetler ve şehirleşme gibi alanlarda çevre dostu yaklaşımların barındırdığı yeni iş imkânları, gelir kaynakları, ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik fırsatlar değerlendirilerek yeşil büyümenin sağlanması hedeflenmektedir.

Politikalar

Çevre yönetiminde görev, yetki ve sorumluluklardaki belirsizlik ve yetersizlikler giderilecek, denetim mekanizmaları güçlendirilecek; özel sektörün, yerel yönetimlerin ve STK'ların rolü artırılacaktır. Sürdürülebilir şehirler yaklaşımına uygun olarak şehirlerde atık ve emisyon azaltma, enerji, su ve kaynak verimliliği, geri kazanım, gü-rültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, çevre dostu malzeme kullanımı gibi uygulamalarla çevre duyarlılığı ve yaşam kalitesi artırılacaktır.

Üretim ve hizmetlerde yenilenebilir enerji, eko-verimlilik, temiz üretim teknolojileri gibi çevre dostu uygulamalar desteklenecek, çevre dostu yeni ürünlerin geliştirilmesi ve markalaşması teşvik edilecektir. Sürdürülebilir üretim ve tüketimi desteklemek üzere kamu alımlarında çevre dostu ürünlerin tercih edilmesi özendirecektir. Doğal kaynakların ve ekosistem hizmetlerinin değeri ölçülerek politika oluşturma ve uygulama süreçlerinde dikkate alınacaktır.

Tüketim alışkanlıklarının sürdürülebilirliğinin desteklenmesi ve doğa koruma başta olmak üzere çevre bilincinin artırılmasına yönelik uygulamalar yaygınlaştırılacaktır. Tarım, ormancılık, gıda ve ilaç sanayi açısından önem taşıyan biyolojik çeşitliliğin tespiti, korunması, sürdürülebilir kullanımı, geliştirilmesi ve izlenmesi sağlanacaktır.

İklim değişikliği ile mücadele ve uyum çalışmaları ülke gerçekleri gözletilerek "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ile "göreceli kabiliyetler" ilkeleri doğrultusunda sürdürülecektir.

Enerji, sanayi, tarım, ulaştırma, in-saat, hizmetler ve şehirleşme gibi alan-

larda "yeşil büyüme" fırsatları değerlendirilecek, çevreye duyarlı ekonomik büyümeyi sağlayan yeni iş alanları, Ar-Ge ve yenilikçilik desteklenecektir.

Özel öneme sahip doğal korunan alanlar başta olmak üzere, nitelikli tarım arazileri ve orman varlığını koruyacak tedbirler alınacaktır. Bu kapsamda özellikle çölleşme ve erozyona karşı mücadele etkinleştirilecek, tarımsal faaliyetlerin toprak kaynakları üzerindeki çevresel ve sosyal etkileri izlenerek önleyici tedbirler uygulanacaktır.

Genel Değerlendirme

Türkiye'de, 1970'li yıllara kadar çevre konusunda "politika" olarak değerlendirilebilecek bir olgudan söz etmek mümkün değildir. Sadece gündelik bazı sorunların çözümü için bir takım tedbirler alınmış ve münferit bazı hukuki düzenlemelere gidilmiştir.

1930'lu yıllarda çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu çevre sorunları açısından büyük öneme sahiptir. Ancak, bu düzenlemeler yeterli olmamış ve çevre sorunları konusundaki "politikasızlık" devam etmiştir (Görmez, 1991).

1970'li yıllar dünyada ve Türkiye'de çevre sorunlarının hissedilir boyutlara ulaştığı yıllar olmuş ve uluslararası alanda çevreye yönelik yaşanan gelişmeler Türkiye'yi de etkilemiştir. Bunun sonucu olarak 1982 Anayasasında çevre bir hak olarak yer almış; çevre konusunda çok sayıda yasal düzenleme yapılmış ve çevre yönetimi konusunda "Bakanlık" düzeyinde örgütlenmeye gidilmiştir.

1982 Anayasası'nda çevrenin bir hak olarak yer alması ve 1983 yılında da 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun çı-

karılması, çevre hukukumuzun kendine özgü bir disiplin olarak gelişmesine katkıda bulunmuştur. Fakat, Çevre Kanunu'nun tamamlayıcı unsurları olan yönetmeliklerin zamanında çıkarılmaması, çevre ile ilgili çeşitli kanun, tüzük ve yönetmeliklerin birbirlerine tezat teşkil edecek hükümler içermesi, çevre yönetimi konusunda etkili bir örgütlenmeye gidilememesi, kurumlar arası koordinasyonun sağlanamaması, ülkemizin gelişmekte olan bir ülke olması dolayısıyla kalkınmaya çevreden daha fazla önem verilmesi, çevre mevzuatından beklenen sonucun elde edilmesini olumsuz yönde etkilemiştir (Önen, 1995).

Onuncu Kalkınma Planı; çevre konusunda dünyada ve ülkemizde meydana gelen gelişmeleri ve yaşanan sorunları dikkate alarak, bir takım politikalar geliştirmektedir. Bu politikaların temel unsurları olarak mekanların yaşanabilirliği, sürdürülebilir çevre, iklim değişikliği, yeşil büyüme, sektörel düzeyde çevreye uyumluluk, çevre konusunda Ar-Ge ve yeniliğin önemi ile bunun yaratacağı yeni iş fırsatları ve istihdam olanaklarına özel vurgu yapılmıştır.

Ayrıca, son yıllardaki yasal ve kurumsal yeniden yapılanma ve düzenlemeler nedeniyle çevre yönetiminde yaşanan görev, yetki ve sorumluluklardaki belirsizlik ve yetersizliklerin giderileceği, çevrenin korunması ile ilgili denetim mekanizmalarının güçlendirileceği ifade edilmiştir. Bu mekanizmaların sadece kamu eliyle güçlendirilmesinin yeterli olmayacağı gerçeğinden hareketle, özel sektör, yerel yönetimler ve STK'lara daha fazla rol verilmesi öngörülmüştür. ■

Kaynakça

- Görmez, K. (1991). Türkiye'de Çevre Politikaları, Ankara: Gazi Büro.
- Görmez, K. (1997). Çevre Sorunları ve Türkiye, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaboğlu, İ. (1992). Çevre Hakkı, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Önen, S. M. (1995). "Çevre Mevzuatı ve Kamu Görevlileri: Bir Araştırmanın Bulguları", Amme İdaresi Dergisi, C. 28, S. 4, Aralık 1995, ss. 121-152.
- Türkiye Çevre Vakfı (2001). Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- "Greenpeace nedir?", <http://greenpeace.nedir.com/>, 18.05.2014.
- TBMM (2013). "Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)", www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1-1.doc, 05.01.2014.

ENERJİ VERİMLİLİĞİ VE BUNUN MEDYADAKİ YANSIMASI

Ilgaz GÜRSOY
NTV Muhabiri ve
"Yeşil Ekran" Programı Sunucusu

Enerji verimliliği özellikle son 10 yılda bizim gündemimizde, medyada yer almaya başladı... Onun öncesinde enerji verimliliği, sürdürülebilir enerji, kaynakların doğru kullanımı ile ilgili haberleri daha az görüyorduk.

Bu konular daha çok son yıllarda ivme kazandı. Ne kadar bu alanda çalışma olursa, o kadar da çok haber yapılmaya başlanıyor...

Son dönemde özellikle yenilenebilir enerji dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Hükümetin gündeminde yer alıyor. Geçtiğimiz günlerde, NTV adına, İstanbul'da yapılan Dünya Ekonomik Forumu'nu takip ettim. Orada şöyle bir açıklama dikkatimi çekti. Hatta haberde de bunu kullandım.

"Türkiye yalnızca rüzgâr enerjisinde yaptığı yatırımlarla yıllık 1 milyar dolar daha az doğalgaz ihtalatına yol açmış olacak". Bilindiği gibi, Türkiye 6 ülkeden doğalgaz, 13 ülkeden de petrol tedarik ediyor.

İşte bu da bize yenilenebilir enerji kaynaklarının önemini gösteriyor. Özellikle de dünya nüfusu artar, kaynaklar azalırken.

Bizler de bu alandaki gelişmeleri gördük, çevre adına çalışmaları... Biz özellikle Yeşil Ekran'la bundan yaklaşık 6 - 7 yıl önce çevre haberlerine ağırlık veren kuşaklar hazırladık. Hala da yapıyoruz. Bu kuşaklarda hem çevre ile ilgili sorunları ortaya koyuyoruz, hem de yeni çalışmalarını.

Çevre bilincinin yerleşmesinde etkili olduğunu, dikkat çektiğini sanıyorum bu haberlerin, özellikle yayınların. Çünkü belli bir konuyu ele alıyoruz o yayınlarda. 25-30 dakika boyunca konunun uzmanlarından bilgi alıyoruz. Alandan yapıyoruz yayını. Örneğin, Dilovası'ndaki hava kirliliğini ele aldık ya da yol yapımı nedeniyle Abant'ta doğanın tahrip edilmesini konuştuk. Oraya gidip yapıyoruz. Daha etkili oluyor. İzleyiciye de vereceğiniz bilgileri daha net aktarma şansınız oluyor.

GAP bölgesine baktığımızda hidroelektrik, güneş ve biyokütle potansiyeli daha fazla. Rüzgâr enerjisinde ise Gaziantep, Kilis ve Mardin dikkat çekici.

Çevre ve Enerji Konuları Televizyonda Nasıl ve Ne Kadar Yer Alıyor?

Genel olarak medyaya baktığımızda çevre haberleri ki enerji haberleriyle artık birlikte anılıyor, yer alıyor. Bu alandaki çalışmaların artmasıyla daha çok alan ayrıldığını görüyorum. Ama yeterli mi?, Değil.

Uzun soluklu programlar olmalı. Sadece yaz sezonunda değil, tüm yıla yayılmalı bu programlar. Ama burada maliyet hesabı gündeme geliyor tabii. Sonuçta medya çok pahalı bir iş ve Türkiye'nin her yerine ekipleri göndererek haber ya da program yapmak, canlı yayın gerçekleştirme oldukça maliyetli. Ancak sizlerinde gördüğü gibi savaş, deprem gibi olağanüstü bir durum olduğunda oraya gidip haber ya da yayın yapıyoruz. Bölge haberlerini daha çok ajanslardan alıyoruz.

Kendi deneyimlerimden birebir aktararak ilerlemek istiyorum. Yeşil Ekran için çok yere gittik. Her biri yarım saatlik programlar hazırlayıp, sunduk. Hala da yapıyoruz.

Gelibolu'da mesala rüzgâr enerjisi ile ilgili bir yayın yaptık yine Yeşil Ekran için. O bölgede çok sayıda rüzgâr tribünü var. Rüzgâr enerjisinin öneminden bahsettik. Çevre adına, toplumu bilinçlendirmek adına yapılan bir yayın oldu. Aynı şey tüm çevre haberlerinde geçerli tabii. Alandan, yani dışardan yapılan haberlerin görsel malzemesi güzel olduğu için görüntüler sözlerden daha etkili oluyor.

Çevre, Enerji Verimliliği, Yenilenebilir Enerji Haberlerinin Televizyonda Yer Alması İçin Ne Yapmalı?

Kendi deneyimlerimden gördüğüm kadarıyla, doğru haber, doğru kanallardan ve doğru zamanda medyaya ulaşırsa etkili oluyor.

Benim kendi tarafımdan gördüğüm bu...

- Doğru kanallar derken, basınla doğru iletişim. Bir haber basına iletmek istendiğinde kim nerede ne haberleri yapıyor? Kim bununla ilgileniyor? Bunu bilmek lazım öncelikle. Çünkü gerçekten güzel işler oluyor Türkiye'nin herhangi bir yerinde ya da İstanbul'da, bizim çok yakınımızda. Ama bizim ya da bir başka kanalın haberi bile olmayabiliyor. Bunun için "Doğru iletişim" çok önemli.
- Haberi basına iletmek için doğru zamanın seçilmesi lazım. Çünkü siz ne kadar doğru kişiye ulaşırsanız da eğer gündem yoğun ise maalesef önerdiğiniz haber için bizim gelip de yapacak ne ekibimiz ne de zamanımız oluyor. Örneğin, eğitim yılının açılışının olduğu hafta yoğundur. O hafta

Uzun soluklu programlar olmalı. Sadece yaz sezonunda değil, tüm yıla yayılmalı bu programlar. Ama burada maliyet hesabı gündeme geliyor tabii. Sonuçta medya çok pahalı bir iş ve Türkiye'nin her yerine ekipleri göndererek haber ya da program yapmak, canlı yayın gerçekleştirme oldukça maliyetli.

çevre, yenilenebilir enerji veya enerji verimliliği ile ilgili bir haber medyada fazla yer bulamayabilir. Ya da ülkenin bir yerinde deprem ya da bir başka facia olmuştur. Bütün gündem oraya kaymıştır. Bunlar belki basit gibi görünen bilgiler. Ama göz ardı edilebiliyor.

- Haberin verildiği mekân da çok önemli. Özellikle çevre haberlerinde yapılan çalışmayı en iyi verecek yöntem, olayın geçtiği alan-

da, yerinde anlatılmasıdır. Güneş enerjisi panelinin önünde ya da pamuk tarlasında. Toplantı salonu aynı algıyı vermiyor.

Bizim tarafımızdan bakıldığında yaptığımız programın ardındaki emek çok büyük. Bütün saydıklarımız bir araya geldiğinde ekip olarak kameraman ve muhabir en iyiyi bulmak için çalışıyoruz. Ön hazırlığı var. Alandaki çalışması var. Sonra onların izlenmesi, deşifresi. Verilen bilgilerin yanı sıra ek bilgiler de araştırıyoruz. Ardından montaj... Uzun bir emek ve yoğun süreçten sonra ortaya ürün çıkıyor. Bu kadar emek sarfedilerek yapılan işin kitlelere de ulaşması bizim için çok önemli.

Geniş kitlelere ulaşmak için televizyonun rolü önemli. İstanbul'dan yaptığımız yayın, Türkiye'nin her tarafından ve yurtdışından seyrediliyor. Geçen bir yayın yaptık mesela İstanbul'dan. Kuzey Irak'tan Erbil'den bir gazeteci arkadaş seyretmiş ve dikkatini çekmiş. Tabii medyanın büyük kitlelere ulaşmakta etkisi büyük.

Yaptığımız bir haberin karşılığını izleyiciden görmek en güzeli. Onlara artı bir değer katabiliyorsak bu da bizi mutlu ediyor. ■

TRC2 BÖLGE PLANINDA ÇEVRE: SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE YEŞİL BÜYÜME

Zuhal CELEBİ | Karacadağ KA PPKB Uzmanı

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın koordinasyonunda, bölge kurum ve kuruluşları ile yerel paydaşların etkin katılımı ile hazırlanan TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi Bölge Planı'nın 4 temel ilkesinden biri "**Sürdürülebilir Kalkınma**"dır. Bölgenin kalkınması için temel politika belgesi olan Bölge Planı'nda sürdürülebilir kalkınma ilkesi ile Diyarbakır ve Şanlıurfa'da ekonomik ve sosyal gelişmelerle birlikte bölgedeki doğal kaynakların ve çevrenin gelecek nesilleri gözetenerek korunması esas alınmıştır.

Bölge Planınının 4 temel gelişme ekseninden biri olan "**Sürdürülebilir Gelişme ve Yeşil Büyüme**" eksenini bu makalede ele alınmaktadır. Öncelikle ilgili kavramsal çerçeve incelenecek, daha sonra TRC2 Bölgesi, Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Büyüme konusu ele alınacaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma

20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış bir kavram olan "**Sürdürülebilir Kalkınma**", özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerde hızlı ekonomik büyüme amacıyla artan sanayileşme ve üretim nedeniyle doğada meydana gelen kirlilik, geri dönüşü olmayan tahribat ve bozulmalar sonucunda küresel ölçekte sorumluluk ve acil önlemlerin alınmasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınma, ilk kez 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayımlanan "Ortak Geleceğimiz Raporu"nda, diğer adıyla Brundtland Raporu'nda (WCED, 1987) yer almıştır. Raporda yer alan tanıma göre sürdürülebilir kalkınma, "*kalkınmayı gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan bugünkü neslin ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma*" anlayışı olarak tanımlanır.

1992 yılında Brezilya'nın Rio de Ja-

nerio kentinde düzenlenen "BM, Çevre ve Kalkınma Konferansı"nda (UNCED), 2002 yılında düzenlenen Rio+10 ve 2012'de Rio+20 olarak da adlandırılan Sürdürülebilir Kalkınma Zirveleri ile sürdürülebilir kalkınma ilkeleri belirlenmiş ve Türkiye'nin de dâhil olduğu çok sayıda ülke tarafından kabul edilmiştir. Bu ilkelerden bazıları aşağıda görülmektedir (Yıkılmaz, 2011):

- Ülkelerin ulusal sürdürülebilir gelişme stratejilerinin oluşturularak uygulamanın 2005 yılından itibaren başlatılması,
- Yoksulluluğun en aza indirilmesi,
- Uluslararası anlaşmaların hükümlerinin uygulanması,
- Enerji kullanımında adil ve dengeli kullanımın sağlanması,
- Biyo-çeşitliliğin azalmasının önüne geçilmesi.

Yeşil Büyüme

Yakın geçmişte ve günümüzde görülen çevresel sorunlar, küresel iklim değişikliği, doğal afet risklerinin artması sonucunda sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı ile birlikte öne çıkan bir diğer kavram “Yeşil Büyüme”dir. Yeşil büyüme kavramı, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilecek bir araçtır. *Yeşil Büyüme* veya *Yeşil Ekonomi* olarak adlandırılan bu yeni anlayışın; günümüzde artan üretim sonucu hammaddeye bağımlılık ve tüketiciler tarafından kullanılan enerjinin önemli bölümünü çevre dostu ve yenilenebilir kaynaklardan sağlanmasıyla sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına önemli oranda katkıda bulunulması beklenmektedir. Dünya Bankası'na (2012) göre “*yeşil büyüme*”; olumsuz çevresel etkileri en aza indiren, kaynakları verimli kullanan, afetlere dayanıklılığı artırılmış ve büyüme süreçlerini yavaşlatmadan gerçekleştiren kapsayıcı bir büyümedir. Birleşmiş Milletler (2012) “*yeşil ekonomi*”yi, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlarken, yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunan, ekosistemin sağlıklı bir şekilde devamını ve sürdürülebilir üretim ve tüketim modellerini teşvik eden, yeniliği destekleyen ve yeni iş imkânları ile sosyal refahı artıran, paydaşların katılımına imkân veren bir büyüme şekli olarak tanımlamaktadır. Yeşil büyüme ve yeşil ekonominin yeni yatırımlar yapılması, yeni iş alanları, yeni üretim kolları yaratarak istihdam alanlarının oluşmasına, ekonomik büyümeye, sosyal refaha pozitif etkilerinin olduğu bilinmektedir (Yılmaz, 2014).

TRC2 Bölgesi, Doğal Kaynaklar ve Riskler

Diyarbakır ile Şanlıurfa illerinden oluşan TRC2 Bölgesi; zengin yer altı ve yerüstü kaynaklarına, verimli topraklara ve zengin biyoçeşitliliğe sahiptir. Fırat ve Dicle Nehirlerinin içinden geçtiği TRC2 Bölgesi, zengin su kaynakları ve potansiyeline sahiptir. Dicle ve Fırat havzaları su potansiyeli bakımından

Türkiye'nin 26 havzasındaki toplam su potansiyelinin % 30'una karşılık gelmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1997).

Bölge, toprak kaynakları bakımından da zengindir. Yüzölçümünün % 56'sı tarım alanı olan ve arazi varlığının % 62'si I-IV. sınıf arasındaki tarım topraklarından oluşan TRC2 Bölgesi'nde istihdamın % 29'u tarım sektöründe yer almakta ve nüfusun önemli bir bölümü kırsal alanda bulunmaktadır. TRC2 Bölgesi ekim alanları büyüklüğü ile 26 Düzey 2 Bölgesi arasında ilk sırada yer almaktadır.

Ancak gerek kaynakların verimli kullanımı gerekse de kalkınmışlık bakımından bölge, Türkiye'deki 26 düzey 2 bölgesi içinde son sıralara düşmektedir. 2013 yılı ADNKS verilerine göre 3.409.417 kişinin yaşadığı TRC2 Bölgesi, işsizlik oranının en yüksek olduğu ve kişi başına düşen gelir bakımından 26 düzey 2 Bölgesi içinde en düşük gelire sahip üçüncü bölgedir.

Çevre kirliliği Bölgenin önemli sorunları arasında yer almaktadır. “*Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu*”na göre, bölgenin çevre sorunları arasında; atıklar Şanlıurfada ve Diyarbakır'da birinci öncelikli kirlilik sorunudur. Şanlıurfada ikinci öncelikli çevre sorunu toprak kirliliğidir. Bölgede uygun olmayan gübre ve ilaçların kullanılması, zirai ilaç ve kimyasal ambalajların çevreye bırakılması toprak kirliliğine neden olmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ile kalkınmayı sağlamayı amaçlayan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında, Fırat ve Dicle Nehirleri ve kolları üzerinde sulama ve enerji amaçlı 26 barajın yapılması ve 1,8 milyon ha alanın sulanması planlanmaktadır. GAP sulama hedefleri içinde önemli bir konumda bulunan TRC2 Bölgesi, sulama hedeflerinin yüzde 63'ünü (yüzde % 38'i Şanlıurfa % 25'i Diyarbakır ilinde) tek başına barındırmaktadır. Bu durum önemli bir potansiyeli yansıtmakta olup, diğer yandan da su ve toprak kaynaklarına yönelik riskleri beraberinde getirmektedir.

Bölgede su kaynakları kirlilik tehdidi ile karşı karşıyadır. Bölgedeki içme suyu kaynakları, nehirler ve su havzalarına bölge içi ve çevresindeki yerleşmelerden doğrudan atık su deşarjı gerçekleştirilmekte, ayrıca sanayi işletmeleri ve petrol işletmelerinden kaynaklı atıklar bu kaynakları kirletmektedir. Diğer yandan nehir yataklarında faaliyet gösteren taş ve kum ocakları, nehir havzalarına ile doğal yaşam alanlarına zarar vermektedir. Sulamaya açılmış ve açılacak olan alanlarda aşırı su kullanımı erozyon ve tuzlanma riski yaratmakta, yoğun tarım faaliyetleri doğal yaşam ve ekosistemin daha fazla zarar görmesine ve su kaynaklarının verimsiz kullanılmasına neden olabilmektedir. Harran Ovası'nda meydana gelen drenaj sorunları ve tuzlanma ile soyu tükenen canlı türleri yaşanan tahribatlara örnektir.

Bunların yanında Bölgedeki toprak kaynakları ve çevre, hızlanan kentleşme, tarımsal alanlarda kontrolsüz yapılaşmaların artması ile amaç dışı kullanım ve yanlış tekniklerin kullanılması nedeniyle baskı altında olup, kirlilik ve kayıp tehdidi ile karşı karşıyadır. Bilinçsiz ve aşırı sulama sonucu toprağın verimli yüzey kısmının aşınması toprak kaybına neden olmakta ve ciddi çevre sorunlarına neden olmaktadır.

Bölgede sulamaya açılacak tarım

alanlarının büyüklüğü, su ve toprak kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının mutlak surette birlikte ele alınmasını ve meydana gelebilecek birçok çevresel soruna karşı önlem alınmasını gerekli kılmaktadır. TRC2 Bölgesi, doğal vejetasyonlu bölgeler, sulak alanlar, önemli kuş alanları ve diğer ekosistemler bakımından zengin bir konumdadır. Fakat Bölgedeki biyo-çeşitlilik gerek iklim ve çevre değişikliği, gerekse yanlış tarım uygulamaları sonucunda tehdit altındadır. TRC2 Bölgesi'nde su ve toprak kaynakları ile doğal yaşam alanlarının en iyi şekilde korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması son derece önemlidir.

TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi Bölge Planında Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Büyüme

Yukarıda bahsedildiği gibi Bölgemiz ekonomisi doğrudan tarım ve doğal kaynaklara bağlıdır. Bu nedenle Bölgenin kalkınmasının ön koşulu su ve toprak kaynaklarının korunması ile çevreye duyarlı yeşil büyümenin sağlanmasıdır. Yapılan çalışmalar ışığında “Sürdürülebilir Gelişme ve Yeşil Büyüme” Bölge Planının 4 temel gelişme alanından biri olarak belirlenmiştir. “Sürdürülebilir Gelişme ve Yeşil Büyüme” gelişme ekseninde Bölgenin kalkınma sürecinde *yeşil büyüme* yaklaşımının benimsenmesi ve doğal kaynakların

sürdürülebilirliğinin sağlanması ilkesi esas alınmıştır.

Bu doğrultuda, Bölgede ekonomik büyüme, sosyal gelişme, kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevre dostu bir büyüme stratejisi için dört amaç belirlenmiştir. Bunlar:

- **Toprak Kaynaklarının Etkin Yönetilerek Korunması:** Toprak kaynaklarında nitelik kayıplarının ve erozyonun önlenmesi ve toprakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır.
- **Su Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması:** Su kaynaklarının kullanımında koruma-kullanma dengesinin sağlanması ve bilinçli tüketimin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.
- **Çevrenin ve Biyo-Çeşitliliğin Korunması:** Sürdürülebilir çevre ve ekosistemler için; kentsel, endüstriyel ve tarımsal kaynaklı kirleticilerin kontrol altına alınarak çevrenin iyileştirilmesi ve çevre bilincinin artırılarak tehdit altında olan biyo-çeşitliliğin korunması amaçlanmaktadır.
- **Bölgede Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması:** Yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması

ıyla Bölgenin “Yeşil Enerji Bölgesi” imajının oluşturulması amaçlanmaktadır.

Aşağıda söz konusu amaçların gerçekleştirilmesi için Bölgede alınması gereken önlemler ve hedeflere ilişkin bilgiler özetlenmektedir. (Bölge Planı tam metni için; Bkz. <http://www.karacadag.org.tr/bolge-plani.asp>)

Toprak Kaynaklarının Etkin Yönetilerek Korunması

Bu amaç altında Bölgede toprak kaynağının korunması, artan tarım faaliyetlerinin toprak kaynaklarına zarar vermesinin önüne geçilmesine yönelik bilinçlendirme ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması ile tarımda doğru tekniklerin kullanılması ve iyi tarımın sağlanmasına yönelik önlemler yer almaktadır. Söz konusu hedefler ve stratejilere aşağıda kısaca değinilmiştir:

- Sulamaya açılmış alanlar ve Diyarbakır başta olmak üzere sulamaya açılacak alanlarda, aşırı sulama sonucu toprakta tuzlanma, çoraklaşma ve erozyon risklerine karşı halkın bilinçlendirilmesi ve uygun tekniklerin kullanılmasına ilişkin yayım ve tanıtım faaliyetlerinin yapılarak bilinçsiz sulamaların önüne geçilmesi,
- Tarım topraklarının etkin yönetimine yönelik Stratejik Mekânsal Planların hazırlanması,
- Toprak kaynaklarının kalitesinin korunmasına ve tarımsal girdi kullanımının azaltılmasına yönelik AR-GE projelerinin desteklenmesi,
- Anız yakımı ile mücadele edilmesi,
- Çevre duyarlı tarım tekniklerinin ve iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması.

Su Kaynaklarının Etkin Yönetilerek Korunması:

GAP sulama hedeflerinin % 63'ünü

tek başına barındıran TRC2 Bölgesi ekonomisinin gelişmesinde su kaynaklarının doğru ve verimli kullanımı hayati bir öneme sahiptir. Bölgede su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve sürdürülebilir kalkınma için aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Nehir ve su havzalarında havza yönetim bilgi sisteminin oluşturulması, kirletici unsurların ortadan kaldırılması ve suyun koruma-kullanma dengesi içinde kullanılması sağlanması,
- Dicle Nehri ve baraj göllerinde kıyı kenar çizgisinin belirlenmesi,
- Bölgede modern sulama tekniklerinin teşvik edilmesi,
- Havzaları kirleten yerleşmelerin atık su arıtma sistemlerinin ivedilikle tamamlanması, (Bozova, Samsat, Kahta, Halfeti, Birecik, Dicle, Eğil, Ergani Maden, Etibank-Maden Bakır İşletmesi ve diğer kirletici unsurlar),
- İçme suyu kaynaklarının koruma alanlarında uygunsuz yapılaşmaların önüne geçilmesi.

Çevrenin ve Biyo-Çeşitliliğin Korunması

Bu başlıkta çevre kirliliği ile etkin mücadele edilmesi ve doğal yaşamın korunmasına ilişkin tedbirler yer almaktadır. Çevresel sorunlar ve iklim değişikliği ile mücadele için de önemli olan bazı tedbirler aşağıda özetlenmiştir:

- Bölgemizde biyolojik kaynakların

ve doğal yaşam alanlarının kayıt altına alınması ve korunması

- Bölgemizde çok yetersiz olan orman varlığının artırılması için ağaçlandırma faaliyetlerinin öncelikli olarak artırılması,
- Çevre bilincinin artırılmasına yönelik kampanyalar ve düzenlemelerin yapılması
- Çevresel risk haritalarının üretilmesi ve mücadele stratejilerinin belirlenmesi
- Geri dönüşüm ve tarımsal atıklarının geri dönüşümüne ilişkin projelerin desteklenmesi

Bölgede Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması

TRC2 Bölgesi başta güneş enerjisi olmak üzere yenilenebilir enerji kaynakları açısından zengin bir bölgedir. Artan kentsel, tarımsal ve endüstriyel enerji ihtiyacı ve zengin potansiyeli doğrultusunda TRC2 Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi'nin çevre dostu **Yeşil Enerji Bölgesi** olma potansiyeli yüksektir. **Yeşil Büyüme stratejisinin** orta ve uzun vadede Bölgede yeni yatırımlar ve yeni iş olanakları sağlayarak Bölge ekonomisine önemli katkıda bulunması hedeflenmektedir.

- Yenilenebilir enerji konusunda farkındalığın artırılması ve Bölgenin "Yeşil Enerji Bölgesi" imajının oluşturulmasına yönelik ulusal ve uluslararası tanıtım faaliyetlerinin

düzenlenmesi,

- Yenilenebilir enerji yatırımları için uygun alanların belirlenmesi ve örnek yatırım projelerinin uygulanması,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının organik tarım, organik tekstil, ekoturizm gibi bölgede potansiyeli olan alanlarda kullanımına yönelik araştırma ve uygulama faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Bölgede faaliyet gösteren işletmelerin güneş enerjisi kullanımının teşvik edilmesi,
- Özel bir program ile bölgedeki kamu kurumları ve belediyelere ait binalarda yenilenebilir enerji kullanımının artırılması,
- Enerji verimliliği konusunda bilinçlendirme faaliyetlerinin ve uygulama projelerinin desteklenmesi.

Sonuç

TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi Bölge Planı 2014 - 2023 yıllarını kapsamakta olup, başta çevre düzeni planları ve yerel yönetimlerin hazırlayacakları stratejik planlar olmak üzere, imar planları ve Bölgedeki kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanacak projeler ve yatırımlar için yönlendirici temel politikası belgesidir. Planın uygulanması ve hedeflerin gerçekleşmesi için Bölge kurum, kuruluşları ve belediyelerin işbirliği ve kararlılığı büyük önem taşımaktadır. ■

Kaynakça

- BM (2012). The Future We Want, United Nations Conference on Sustainable Development, http://www.surdurulebilir kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/14463/The_future_we_want.pdf, 10.06.2014.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1997). Ulusal Çevre Eylem Planı; Su Kaynaklarının Yönetimi. Ankara: DPT Yayını.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı (2014). TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı ve Mevcut Durum Raporu, http://www.karacadağ.org.tr/ContentDownload/Bolge_Planı.PDF, 08.07.2014, 10.06.2014.
- Yılmaz, R. F. (2011). Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2820.
- Yılmaz, S. A. (2014). Yeşil İşler ve Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Alanındaki Potansiyeli, Ankara: Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2887.
- WCED, (1987), Our Common Future, World Commission on Environment and Development, http://www.worldfuturecouncil.org/fileadmin/user_upload/Maja/Future_Justice_Library/1987-brundtland_pp_1-17.pdf, 10.07.2014.
- World Bank (2012). Inclusive Green Growth, The Pathway to Sustainable Development, Washington, D.C.

TÜRKİYE SÜRDÜRÜLEBİLİR ENERJİ FİNANSMAN PROGRAMI: TURSEFF

Selçuk MENGÜVERDİ | Karacadağ KA Diyarbakır YDO Uzmanı

Sürdürülebilir Enerji Finansmanı Programları (SEFF'ler) Avrupa İmar ve Kalkınma Bankasının (AİKB) sürdürülebilir enerji girişiminin (www.ebrdseff.com) bir parçasıdır. AİKB, uluslararası finansal kuruluşlar içerisinde 1994 yılında enerji verimliliği konusunda uzman bir kadro oluşturan ilk kurumdur. Bu şekilde son derece değerli bir deneyim kazanarak enerji verimliliğinin finansmanına yenilikçi bir bakış getirmiştir. AİKB, ekonomik faaliyetlerdeki enerji yoğunluğunun ülkelerin gelişimindeki olumsuz etkilerinin farkına çok erken dönemlerde varmıştır. 2004 yılında Bulgaristan'da ilk SEFF projesini başlattıktan sonra 200 milyon EUR'su çeşitli donörlerden olmak üzere, 15 ülkede toplam 1,9 milyar EUR finansman sağlanmıştır.

Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF), AİKB'nin özel sektörde KOBİ ölçeğindeki şirketlere, uygun bulunan enerji verimliliği (EE) ve küçük ölçekli yenilenebilir enerji (RE) yatırımlarının finanse edilebilmesi için katılımcı bankalar kanalıyla sağladığı 265 milyon USD tutarındaki kredi paketidir.

Belirli bir ölçüde enerji verimliliği sağlayan projeleri bulunan müşterilere 5 milyon EURO'ya kadar TurSEFF finansmanı sağlanabilmektedir. Müşteriler finansal olarak krediye uygun olmalı, Katılımcı Bankaların kredi kriterlerini karşılamalı ve Katılımcı

Bankaların kredi onay süreçlerine uygun olarak kredilendirilebilmelidir.

TurSEFF, oldukça kapsamlı bir teknik destek paketi içermektedir. Yerel ve uluslararası uzmanlardan oluşan bir ekip aracılığıyla, olası müşterilere sürdürülebilir enerji finansmanı projelerinin tanımlanması, geliştirilmesi ve TurSEFF kredilerine uygun şekilde başvurabilmelerini sağlamak için destek verilmektedir. Teknik destek paketi ücretsiz olarak verilmekte ve finansmanı Avrupa Birliği (AB) ile Temiz Teknoloji Fonu tarafından sağlanmaktadır (<http://europa.eu>), (www.climateinvestmentfunds.org).

Teknik destek sağlayan proje uygulama ekibi konsorsiyum lideri olan Montgomery Watson Harza (MWH) Mühendislik ve Müşavirlik Limited Şirketi ve Fichtner GmbH & Co. KG. şirketlerinin yerel ve uluslararası uzmanlarından oluşmaktadır. Aynı uzman ekip, katılımcı bankaların müşteri temsilcilerini büyük ölçekli ve küçük ölçekli sürdürülebilir enerji yatırımlarının değerlendirilmesi konusunda da eğitmektedir.

Programın Paydaşları

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası: AİKB Katılımcı Bankalara toplam 265 milyon USD kredi olanağı sağlamıştır.

Avrupa Birliği ve Temiz Teknoloji Fonu: Programın teknik destek paketi Avrupa Birliği ile Temiz Teknoloji Fonu tarafından finanse edilmektedir.

Katılımcı Bankalar: Katılımcı Bankalar, KOBİ segmentindeki müşterilerinin enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji yatırımlarını finanse etmek üzere, 265 milyon USD'lik fonun paylaştırıldığı ticari bankalardır. Bu bankalar **Denizbank, İş Bankası, Vakıfbank ve Yapı Kredi Bankası'dır.**

Müşteri: Kredinin olanaklarından faydalanır, ayrıca proje danışmanlarının sağlayacağı teknik destekten de ücretsiz olarak yararlanır.

Proje Danışmanı: *Montgomery Watson Harza (MWH) Mühendislik ve Müşavirlik Limited Şirketi ve Fichtner GmbH & Co KG*, şirketlerinden oluşan konsorsiyum "Proje Danışmanı" olarak

hizmet vermektedir. Konsorsiyum müşterilere ÜCRETSİZ teknik destek sağlayacaktır.

Doğrulama Danışmanı – *AF Mercados Energy Markets International S.A.*, “Doğrulama Danışmanı” olarak seçilmiştir. Doğrulama danışmanı, seçtiği örnekler yoluyla, programın amaçlarına uygunluğunu kontrol etmektedir. Projelerin ilgili yatırım planlarına uygun olarak yapılmış olup olmadığı ve planlanmış enerji tasarrufuna ulaşıp ulaşılmadığı konusu da doğrulama danışmanının konusudur. Programın hedeflerine uygunluğunu kontrol etmektedir.

Kimler TurSEFF kredisi başvurusu için uygundur?

- Özel şirketler, firmalar, iş yerleri ve Türk kanunları çerçevesinde kurulmuş ve Türkiye’de faaliyet gösteren tek malik ya da diğer özel yasal oluşumlar,
- Özel mülkiyet ve idare altında bulu-

nan ve geri dönüşü olmayan özelleştirmenin son aşamasındaki firmalar,

- Şirketin tam zamanlı yönetim kadrosu da dâhil olmak üzere iki yüz kırk dokuzdan (249) fazla sayıda tam zamanlı çalışanı olmayan ve azami yıllık cirosu 50 milyon EUR olup azami yıllık bilanço toplamı 43 milyon EUR’yu geçmeyen ve 6 Mayıs 2003 (OJ L 124, 20 Mayıs 2003, s. 36) tarihli Komisyon Tavsiyesine uygun olarak KOBİ tanımına uygun borç alan taraflar,
- Enerji Hizmet Firmaları (ESCO); Satıcı Firma ve Bayileri (ciro, aktif toplamı ve çalışan sayısı kriterleri SME kriterlerinden daha büyük olabilir),
- Katılımcı bankaların kredi kriterleri karşılaman nitelikteki kurum ve kuruluşlar.

Kimler TurSEFF kredisi başvurusu için uygun değildir?

- Ülke ya da ülke içinde diğer siya-

si, hükümete ait ya da idari kurum, kuruluş ya da birim altında çoğunluk yönetimi ve denetimi altındaki firmalar,

- Tütün ürünleri, sert likör, alkol (bira sanayi, şarap üretimi ve düşük/orta düzey alkol içerikli içki üreten firmalar hariç) üretiminde yer alan ve kumar, silahlanma ya da EBRD Çevresel Harici ve İntikal Listesinde yer alan diğer faaliyetlerde bulunan firmalar,
- Yolcu taşıyan motorlu araçların satın alınması, kiralanması,
- TurSEFF kredileri borç alan tarafın mevcut borcunun yeniden finanse edilmesi için kullanılamaz,
- İşletme maliyetleri,
- Verimli, güvenli ve güvenilir projelerin desteklenmesi için ikinci el ekipmanların TurSEFF altında finanse edilmesi uygun değildir.

TurSEFF Portföyünde Bulunan Kredi Tipleri ve Azami Kullanım Miktarları

S. N.	Kredi Tipi	Azami Kredi Miktarı (EUR)
1	Endüstriyel Enerji Verimliliği Kredileri	5 Milyon
2	Ticari Binalar için Enerji Verimliliği Kredileri	5 Milyon
3	Yenilenebilir Enerji Kredileri	5 Milyon
4	Küçük Ölçekli Enerji Verimliliği ve Yenilenebilir Enerji Kredileri	250 Bin
5	Tedarikçi Kredileri	1 Milyon
6	Satıcı Kredileri	5 Milyon

Uygun Enerji Verimliliği ve Yenilenebilir Enerji Projeleri Nelerdir?

- Finanse edilebilir yenilenebilir enerji yatırımları;
- Nehir tipi hidroelektrik santralleri,
- Rüzgâr türbinleri,
- Isı, elektrik ve/veya yakıt üretimi için biyokütle ve biyogaz sistemleri,
- Elektrik, sıcak su üretimi ve/veya ısınma/soğutma/kurutma için kurulan güneş enerjisi sistemleri,

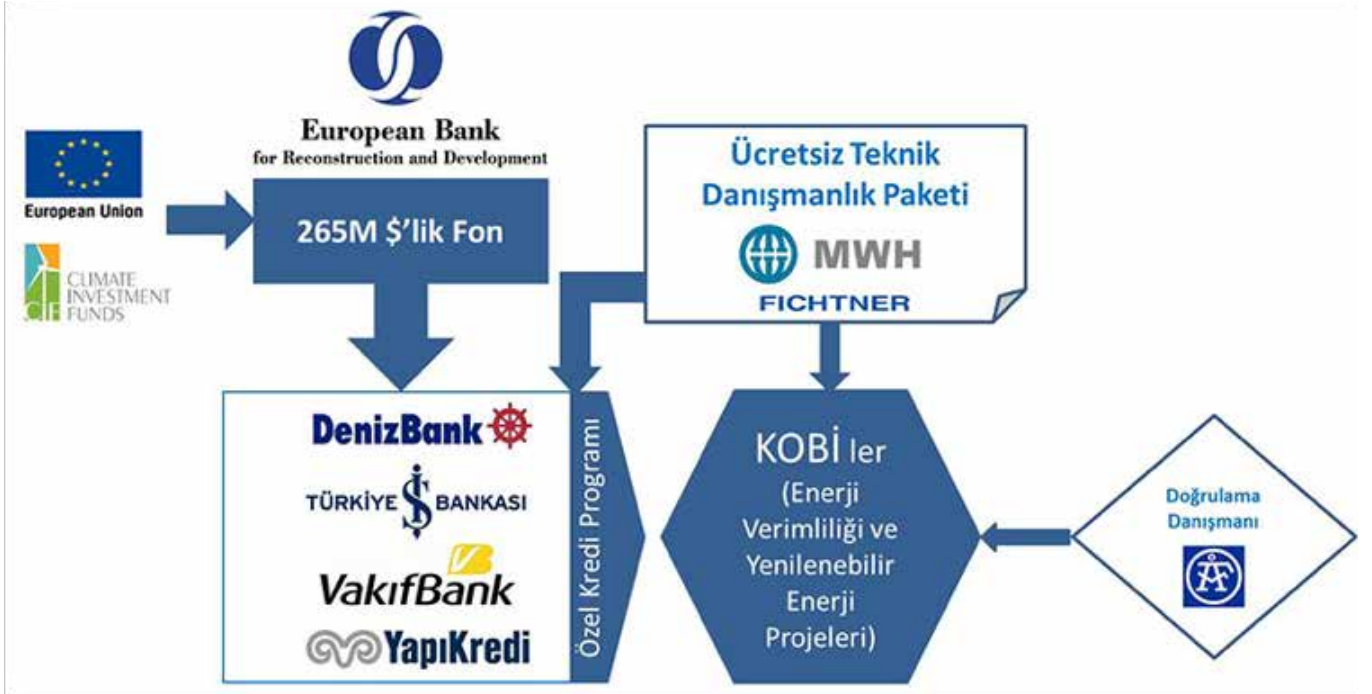
- Jeotermal güç ve/veya ısı santralleri,
- Enerji Verimliliği Yatırımları,
- Kojenarasyon,
- Absorbsiyonlu chiller,
- Motorlar için değişken hız sürücüler (invertörler),
- Motor sistemi iyileştirmeleri,
- Bina yalıtım iyileştirmeleri,
- Boru hattı ve proses makinesi izolasyon iyileştirmeleri,
- Kazan sistemi verimliliği artırma,

- Aydınlatma sistemi iyileştirmeleri,
- Basınçlı hava sistemi iyileştirmeleri,
- Isıtma, havalandırma ve soğutma sistemleri iyileştirmeleri,
- Yakıt değişimi,
- Güç dağıtım sistemlerinin rehabilitasyonu,
- Proses makinelerinin enerji tüketimlerinin iyileştirilmesi,
- Enerji ve bina yönetim sistemleri ve benzeri gibi projeleri içermektedir.

Kredi Türleri

- Endüstriyel Enerji Verimliliği Kredileri
- Ticari Binalar için Enerji Verimliliği Kredileri
- Yenilenebilir Enerji Kredileri
- Küçük Ölçekli Enerji Verimliliği ve Yenilenebilir Enerji Kredileri

Kredi akış şeması aşağıdaki gibidir:

TurSEFF Kredilerine Başvuru Adımları

- Katılımcı Bankaya Kredi Başvurusu
- Bankanın Kredibilite Sorgulaması (Olumlu veya olumsuz sonuçlandırmak tamamen bankanın inisiyatifinde)
- Projenin teknik ve finansal analizi (Proje Danışmanı tarafından yapılan değerlendirmeler sonucu, proje olumlu bulunursa katılımcı bankaya bir rapor ile bildirilir)
- Kredi Onayı ve Sözleşme
- Projenin uygulanması ve izlenmesi ■

DİYARBAKIR-BATMAN-SİİRT KALKINMA PROJESİ

Murat AKBAŞ

Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi Koordinatörü

Kırsal Kalkınma konusunda planlı, sürdürülebilir ve bütünlükçü politikalar temelinde gerçekleştirmiş olduğu yatırım ve projeler ile Türkiye'de kırsal kalkınma hamlesini başlatan ve ortaya çıkan başarılı sonuçlar ile kırsal alanda çeşitli sektörlerin ve istihdam alanlarının oluşmasını sağlayarak ülke nüfusunun en az 4'te birinin yaşadığı kırsal alanlarda çiftçilerin yüzünü güldüren Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Sayın M. Mehdi EKER'in hayata geçirdiği ve bizzat ilgilendiği, cumhuriyet tarihi boyunca bölgemizde gerçekleştirilen ilk ve tek entegre kırsal kalkınma projesi olan Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi, bölgedeki çiftçilere destek olmaya ve çiftçilerin yüzünü güldürmeye devam etmektedir.

Göreve geldiğinden bu yana Türkiye tarımını Avrupada 1. Dünyada ise 7. sıraya yükselterek çok büyük bir başarıya imza atan ve kırsal kalkınmayı ülke ekonomisinin ve sosyal refahın büyümesinde başat faktör olarak gören bir anlayışa sahip olan Sayın Bakanımız M. Mehdi EKER, Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi'nin (DBSKP) fikir babası, mimarı, çok sıkı bir takipçisi ve en büyük destekçisidir. Sayın Bakanımızın kendisine daha Bakanlık tevdi edilmeden bölgenin kırsal kalkınmasına dair derin ve kapsamlı proje tasavvurları, Bakanlık görevine gelmesi ile birlikte hayat bulmuştur.

Proje, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Sayın M. Mehdi EKER'in talimat ve takipleri sonucunda Bakanlık

uzmanlarınca hazırlanmış ve 2006 yılında Bakanlar Kurulu tarafından yatırım programına alınmıştır. Daha sonra 2007 yılında Birleşmiş Milletlere bağlı bir kuruluş olan IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu) ile "İkraz Anlaşması" imzalanmış ve proje hayata geçirilmiştir.

1. Projenin Bütçesi ve Amacı

37 milyon dolarlık bütçeye sahip olan Proje; Diyarbakır, Batman ve Siirt illerinde uygulanmakta olup, Türkiye'nin Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejileri, plan ve programları doğrultusunda; tarımsal üretimin ve gelir düzeylerinin artırılmasını, sosyal altyapı ve üretime ilişkin altyapının iyileştirilmesini ve kırsal kesimdeki kadın ve erkek yoksul halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

Proje, kırsal kalkınma konusuna bütünlükçü bir tarzda yaklaşığundan dolayı proje kapsamında gerçekleştirilen tüm faaliyetler birbirini tamamlayan ve destekleyen niteliktedir. Bir diğer ifadeyle; sadece projelere hibe veren bir kurum değil, kırsal kalkınmanın temelini oluşturan birçok unsur üzerinden hareket ediyoruz. Bilinçlendirme çalışmalarından, kırsal altyapı faaliyetlerine, çiftçi ve teknik personelin tarım ve hayvancılık konularında eğitiminden örnek uygulama faaliyetlerine, istihdam oluşturma faaliyetlerinden hibe programlarına uzanan çok çeşitli alanlarda faaliyetlerimiz mevcuttur. En önemlisi tüm bu faaliyetleri belli bir sıra ve düzen halinde uygulamaktayız. Şöyle ki, hedef kitlemiz olan çiftçilere projemizi anlatarak onları bilinçlendiriyoruz. Sonra örnek uygulamalarımızla çiftçilerimizin neler yapabileceğini kendilerine model olarak gösteriyoruz. Daha sonra hibe programları düzenleyip çiftçilerimize hibe desteği ve eğitim veriyoruz. Böylece çiftçilerimiz hem bilinçleniyor, hem neyi nasıl yapaca-

ğını görüyor, hem uyguluyor, hem de eğitiliyor. Tam bir zincir şeklinde diyebiliriz özetle.

2. Yapılan Faaliyetler

Projemizin bu 3 ilde tanıtımı ve geniş kitlelere ulaştırılması amacıyla çok çeşitli bilinçlendirme çalışmaları yapılmıştır. Köy ve ilçelerde yapmış olduğumuz bilgilendirme ve tanıtım toplantıları, proje kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerin ve hibe programlarının duyurusunun yapıldığı on binlerce katalog ve el broşürlerinin dağıtılması, TV ve radyo programları ile projenin kitlelere duyurulması, çiftçilerimizin ve çiftçi örgütlerinin katıldığı ve ayrıca Sayın Bakanımızın da teşrif ettiği proje tanıtım ve değerlendirme toplantıları ve projemize ait internet sitesi (www.dbskp.org) bu bilinçlendirme çalışmalarından sadece birkaçıdır.

Projemiz kapsamında; binlerce çiftçiye ve Gıda Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlüklerinde görev yapan yüzlerce teknik personele; meyvecilik, modern bağcılık, aşılama, budama, süt sığırcılığı, koyun yetiştiriciliği, sulama yönetimi ve sulama sistemleri, kooperatifçilik, arıcılık, çilek yetiştiriciliği, tedarik zinciri yönetimi, organik tarım, dış ticaret, bahçe kurulumu vb. konularda alanında uzman olan eğitimciler tarafından enstitü, eğitim merkezi ve üniversitelerde yüzlerce

eğitim verilmiştir. Eğitim, seyahat, konaklama ve üç öğün yemek giderleri tamamen proje kapsamında finanse edilmiştir.

3. Örnek Meyve Bahçeleri Kurulumu

Bilindiği gibi bölgemizde çiftçiler nazarında kuru tarım uygulamaları ön planda yer almakta ve daha fazla tercih edilmektedir. Ancak, bölgemizin ekolojik durumu, yani toprak ve iklim şartları aslında meyveciliğe oldukça uygundur. Bu nedenle, meyvecilik çiftçilerimiz açısından da verimli ve kar marjı yüksek bir tarımsal alan olarak zamanla daha fazla tercih edilen bir konuma yükselmektedir. Özellikle modern meyve bahçeciliği bölgemizde geç uygulama fırsatı bulmuştur. Gerek çok yıllık ürün deseni olması nedeniyle kuru tarıma göre daha geç ürün hasadı, gerek ilk kurulum maliyetinin yüksekliği, gerek çiftçilerimizin teorik ve pratik bilgi eksikliği, gerekse de hasat sonrası pazarlama sorunu bu durumun nedenleri arasında gösterilebilir. Tam da bu nedenlerden dolayı, Proje illerinde modern meyveciliği geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla 750.000 m2 alanda 103 adet örnek meyve bahçesi kurulmuştur. Tüm meyve bahçelerimiz, özellikle herkesin görebileceği ve ziyaret edebileceği yerlerde kurulmuş olup, sertifikalı fidanı, damla sulama sistemi, çevre ihataşı

ve bağ bahçeleri için telli terbiye sistemi ile Avrupa standartlarında tam donanımlı bahçelerdir. Örnek meyve bahçesi çeşitlerimiz bağ, badem, elma, ceviz, elma, çilek, armut, zivzik narı, kayısı, kiraz, nektarin ve erikten oluşmaktadır. Bu örnek meyve bahçelerimiz, proje kapsamında çıkılan hibe programlarına örnek modeller olarak teşkil etmişlerdir.

Ayrıca, Türkiye'nin en fazla güneş alan bölgelerinden olan Proje illerinde, yenilenebilir ve çevre dostu bir enerji kaynağı olan güneşten tarımsal amaçlı yararlanmak amacıyla 8 adet demonstrasyon amaçlı güneş enerji ile çalışan damla sulama sistemi kurulmuştur.

Projemiz kapsamında, 2009 yılı itibarıyla her sene modern meyve bahçesi kurulumu, modern ahır yapımı, tarımsal mal alımı ve meyvecilik ve süt ürünleri işleme ve paketleme tesislerinin kurulumu konularında % 70 hibe katkılı hibe programları gerçekleştirilmiştir. Şimdiye kadar toplam 952 adet projeye toplam 16,2 milyon TL hibe ödemesi yapılmıştır. Bu projelerin toplam yatırım tutarı 27 Milyon TL'dir. Bir diğer ifadeyle;

- 19 adet ekonomik yatırım projesine 2,4 Milyon TL
- 674 adet tarımsal üretim ve sulama projesine 12,7 Milyon TL
- 259 adet tarımsal mal alımı proje-

sine 1,1 Milyon TL hibe ödemesi yapılmıştır.

Proje ile birlikte Diyarbakır, Batman ve Siirt illerinde meyvecilik oldukça artmış ve Sayın Bakanımız M. Mehdi EKER'in de ifade buyurduğu üzere tarımsal bir faaliyet olan meyve yetiştiriciliği iktisadi bir faaliyet haline gelmiş ve bölgede tercih edilen ve yatırım yapılan bir tarımsal faaliyet olarak yaygınlaşmıştır.

Buna göre; Diyarbakır ilinde toplam 5.600 dekar alanda 390 adet meyve bahçesi, Batman ilinde toplam 2.000 dekar alanda 280 adet meyve bahçesi, Siirt ilinde toplam 1.600 dekar alanda 130 adet meyve bahçesi olmak üzere, proje illerinde toplam 9.200 dekar alanda 800 adet tam donanımlı (sertifikalı fidan, çevre ihata, damla sulama sistemi ve telli terbiye sistemi) meyve bahçesi kurulmuştur. Bir diğer ifadeyle, bölgemizde 4 milyon meyve fidanı toprak ile buluşmuştur.

4. Yeni Dönem Projeleri

Sayın Bakanımız M. Mehdi EKER, projemizde yaşanan bu olumlu ve güzel gelişmeler üzerine, proje illeri olan Diyarbakır, Batman ve Siirt'te yeni hibe programları gerçekleştirilmesi talimatı vererek bir kez daha çiftçinin, üreticinin ve vatandaşın yanında olduğunu, her koşulda desteklediğini ve bu desteklerini artırarak devam ettirdiğini göstermiştir.

5. Kırsal Alanda Altyapı Çalışmaları

Projemiz kapsamında kırsal yerleşim yerlerinde tarım ve hayvancılık uygulamalarının yapılabilmesi ve sosyal hayatı kolaylaştırmak adına onlarca altyapı faaliyeti gerçekleştirilmiştir. 13 köyde 1.120 haneye 46.000 metre doğal arıtmalı kanalizasyon, 5 köyde 20.300 hayvanın yararlandığı 120.000 m³ su depolama hacimli hayvan içme suyu göleti, 5 köyde 31.000 metre uzunluğunda kapalı sistemle 6.500 dekar alanın sulandığı basınçlı sulama

tesisleri, 2 köyde içme suyu deposu, 7 köyde menfez, 1 köyde dere yatağı ıslahı ve 100 km'lik arazi yolu rehabilitasyonu inşa edilmiştir. Bir diğer ifadeyle, toplam 50 köy ve mezrada 20 milyon TL yatırım tutarı ile gerçekleştirilen bu kırsal altyapı faaliyetlerinden yaklaşık 50.000 vatandaşımız yararlanmaktadır.

6. Mesleki Eğitimler

Proje illerinde; süs bitkisi yetiştiriciliği, aşılama ve budama ustası yetiştiriciliği, hayvan bakıcılığı, kadın girişimciliği ve fidan yetiştiriciliği konularında 400 kişiye istihdam amaçlı mesleki eğitimler verilmiştir.

Diyarbakır ili Kulp ilçesinde ipek kravat, şal, puşi vb. ürünlerin üretildiği ve 12 genç kadının istihdam edildiği İpek Dokuma Atölyesi kurulmuştur. Ayrıca, 1.000 ailenin istihdam edildiği İpekböceği Yetiştiriciliği Projesine plastik askı, kerevet ve dut kesme makinelerinden oluşan makine-ekipman desteği verilmiştir.

Diyarbakır ilinde süs bitkisi yetiştiriciliği konusunda teorik ve uygulamalı eğitimler verilen kadınlardan seçilen 3 kadına 1'er adet 204 m²'lik gül serası kurulmuştur.

7. Sonuç

Proje kapsamında Diyarbakır, Batman ve Siirt illerinde toplam 420 köyde farklı yatırım alanlarında 45 Milyon TL harcama yapılarak 1.100 adet kırsal kalkınma projesi gerçekleştirilmiştir. Projemizi ziyaret eden ve sahada incelemelerde bulunan IFAD heyeti, Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesinin dünyadaki tüm IFAD projeleri arasında en iyi uygulama projesi olduğunu belirtmiştir ve örnek alınacak bir kırsal kalkınma projesi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, uygulamaya koyduğumuz hibe programları ve kırsal altyapı faaliyetleri bölgedeki diğer kurum ve kuruluşlar tarafından ilgi ile takip edilmekte ve örnek alınmaktadır. ■

AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE POLİTİKASI VE TÜRKİYE

Elvan AKSOY | Karacadağ KA PYB Uzmanı

Giriş

Çevre politikası, çevre sorunlarının çözümü için geleceğe yönelik alınması gereken tedbirlerin ve benimsenen ilkelere bütünü oluşturur (Budak, 2000). Avrupa Birliği'nin (AB) çevre politikası, kirliliği ortadan kaldırmayı, azaltmayı ve önlemeyi, doğal kaynakların, ekolojik dengeye zarar vermeyecek biçimde kullanılmasını temin ederek sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı, çevresel zararın kaynağında önlenmesini, çevre koruma hususunun diğer sektörel politikalarla (enerji, ulaşırma... vb) entegrasyonunu güvence altına almayı amaçlamaktadır.

AB Çevre Politikasının İlkeleri ve Özellikleri

Avrupa Birliği'nin çevre politikasının temel ilkeleri şunlardır (Detaylı bilgi için bkz. Europa Official Website, 2014):

- Kirleten öder
- Bütünlüçililik
- Yüksek seviyede koruma
- Kaynakta önleme
- Önleyicilik
- İhtiyat

Avrupa Birliği'nde çevre konusu ilk kez 1971 yılında ciddi bir şekilde ele alınmış ve Komisyon, Birliğin (o tarihteki ismiyle Avrupa Topluluğu) çevre politikasını bir bildiri ile yayınlamıştır. 1972 yılında, üye devletler ve özel kuruluşlardan gelen öneriler doğrultusunda yeni bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiri; su, hava ve gürültü kirliliği ölçütlerinin tespiti, doğal çevrenin korunmasına ilişkin tedbirlerin alınması ve üye devlet

mevzuatının uyumlaştırılmasını içermektedir (Egeli, 1996).

1972 yılında Paris'te yapılan Avrupa Zirvesi'nde dönemin dokuz üye devleti AB Çevre Politikalarının önemini vurgulamış ve bir faaliyet programı oluşturulmasını istemiştir. Bu zirvede alınan kararlar doğrultusunda AB tarafından, 20 Aralık 1973 tarihinde beş yıllık 1. Çevre Eylem Planı yürürlüğe konmuş akabinde 5 farklı Eylem Planı oluşturulmuştur. AB Çevre Politikasının gelişiminde oldukça etkili olan eylem planlarının dönemleri ve özelliklerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Birinci Eylem Planı: 1973 ve 1976 yıllarını kapsayan bir plandır. Bu plan içinde topluluk üç eylem kategorisi oluşturmuştur; kirlilik ve gürültü yapıcı şeyleri önlemek ve azaltmak, yaşam şartlarını ve çevreyi iyileştirmek, uluslararası

örgütlerle işbirliği geliştirmek (Budak, 2000).

İkinci Eylem Planı: 1978 ve 1982 yılları arasında yürütülen program, 1. Eylem Planının devamı ve genişletilmiş halidir. Bu planda öncelik, su ve havanın kirlenmesinin engellenmesidir. Bunun yanında Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) ilk kez burada gündeme getirilmiştir (Türkiye Çevre Vakfı, 2001).

Üçüncü Eylem Planı: 1982 ve 1986 yılları arası süren bu program, ilk iki eylem planında yer almayan konuları kapsamaktadır. Programın içeriğinde; çevre politikasının diğer politikalar ile uyumlaştırılması, ÇED prosedürünün hazırlanması, bazı önemli noktalara çevresel konumu açısından öncelik verilmesi yer almaktadır (Egeli, 1996).

Dördüncü Eylem Planı: 1987 ve

1992 yılları arasında 4. Çevre Eylem Planı devreye sokulmuştur. Bu plan içerisinde dört temel konu yer almaktadır. Bunlar sırasıyla, kirliliğin önlenmesi, kaynakların işletilmesinin düzenlenmesi, uluslararası faaliyetler ve destek sağlayıcı araçların geliştirilmesidir (Egeli, 1996).

Beşinci Eylem Planı: 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ve Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansında kabul edilen yeni bildirimler sonucunda çevre politikaları yeni bir boyuta geçmiştir (Budak, 2000). 1993–2000 yılları arasında yürürlüğe girmiş olan bu program içerisinde çevreyi kirlenmeden önce koruma ve ortak sorumluluk ilkesi ana temayı oluşturmaktadır (Türkiye Çevre Vakfı, 1998).

Altıncı Eylem Planı: 24 Ocak 2001 tarihinde yürürlüğe giren ve “Çevre 2000 Geleceğimiz, Seçimimiz” adını alan bu planda, gelecek on yıl içindeki temel hedefler belirlenmiştir. İklim değişikliği, doğa ve biyolojik çeşitlilik, çevre ve sağlık, doğal kaynaklar ve atıklar konuları programın dört ana konusunu oluşturmaktadır (Türkiye Çevre Vakfı, 1998). Bu planın 2010 yılında bitmesi hedeflenmiştir.

Altıncı Çevre Eylem Programı'nın süresi 2012 yılı Temmuz ayında dolmuştur. 2020 yılına kadarki dönemi kapsayacak olan 7. Eylem Programı hazırlıkları sürmektedir. 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile çevre, AB ile üye ülkeler arasında paylaşılan yetki alanlarından biri olarak kabul edilmiştir.

AB ile Türkiye'nin Çevre Alanında İlişkileri: Fası 27

AB Müzakereleri bağlamında “Çevre” faslının açılması amacıyla, Ülkemizin Çevre Faslına ilişkin Müzakere Pozisyon Belgesi resmi olarak 13 Kasım 2009 tarihi itibarı ile Dönem Başkanlığı'na iletilmiş ve ilgili Fası İsvet'in Dönem Başkanlığı sırasında, 21 Aralık 2009

tarihinde Brüksel'de gerçekleşen Hükümetlerarası Konferans'ta açılmıştır.

Açıklanan AB Ortak Müzakere Pozisyon Belgesinde aşağıda belirtilen 6 adet kapanış kriteri belirlenmiştir:

- Türkiye'nin Türkiye-AB Ortaklık Anlaşması Ek Protokolü'nden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesi,
- Türkiye'nin, AB'nin yatay ve çevre ve çevre müktesebatının aktarımına yönelik mevzuatını sınır aşan hususları da içerecek şekilde kabul etmesi,
- Türkiye'nin AB'nin su kalitesi alanındaki müktesebatının aktarımına yönelik mevzuatı, özellikle Çerçeve Su Koruma Kanunu'nu kabul etmesi, Nehir Havzası Koruma Eylem Planlarını oluşturması, ayrıca uygulama mevzuatını da kabul ederek, sektöre ilişkin yasal uyumlaştırmada kayda değer bir ilerleme sağlaması,
- Türkiye'nin endüstriyel kirlilik ve risk yönetimi alanındaki AB müktesebatının aktarımına yönelik mevzuatı kabul etmesi,
- Türkiye'nin faslın geriye kalan sektörlerinde, doğa koruma ve atık yönetimini de içerecek şekilde, Strateji Belgesi doğrultusunda müktesebata uyumu sürdürmesi ve katılım tarihinde AB yükümlüklerinin uygulama ve yaptırımının sağlanması yönündeki hazırlıklarını tamamlaması,
- Türkiye'nin Strateji Belgesi doğrultusunda her düzeyde denetim hizmetlerini de içerecek şekilde idari kapasiteyi ve koordinasyonu geliştirmeye devam etmesi, bu fasılda tüm sektörlerdeki müktesebatın uygulama ve yaptırımını sağlayacak şekilde uygun idari yapıların katılım tarihinden yeterli bir süre önce hazır olduğunu göstermesi.

27. başlığı oluşturan Çevre Faslı; su ve hava kalitesi, atık yönetimi, doğa koruması, sanayinin yarattığı kirlilik ve risk yönetimi, kimyasallar, genetik değişime uğramış organizmalar, gürlütü, idari kapasitenin geliştirilmesi gibi başlıkları içermektedir. Bu fasıl, 300'den

fazla düzenleme gerektirmekte olup, ülkemizin bu düzenlemeleri yapması ve belli yatırımları gerçekleştirmesi beklenmektedir.

2014 İlerleme Raporunda Fası 27: Çevre ve İklim Değişikliği

AB Komisyonu, aday ülkenin müktesebata uyum alanında kaydettiği ilerlemeleri veya bu alanda gözlemlediği eksiklikleri yıllık bazda ilerleme raporlarıyla değerlendirir. İlerleme raporlarının oluşturulması safhasında, aday ülke nezdindeki AB Delegasyonu'ndan, sivil toplum kuruluşlarından ve aday ülkenin kamu kurumlarından resmi olarak elde ettiği geri bildirimlerden yararlanır. AB'nin genişleme politikasının temel araçlarından biri olan bu raporlar, AB'ye tam üye olmaya aday ülkelerdeki ilerlemelerin ortaya konması açısından referans noktalarını içermektedir. Raporlar, AB tarafından 1998 yılından günümüze her yıl Ekim ayında yayımlanmaktadır. Bunun yanında, Türkiye de, 2012 ve 2013 yılında kendi İlerleme Raporunu yayımlamıştır.

İlerleme raporları, genel olarak dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye-AB ilişkilerine ilişkin durum değerlendirmesi, ikinci bölümde demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve bölgesel sorunlar gibi siyasal ve hukuki gelişmeler, üçüncü bölümde ekonomik kriterler ele alınmaktadır. Bu ilk üç bölüm ilerleme raporlarının genel olarak çekirdek kısmını oluşturmaktadır. Dördüncü bölümde ise, Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği incelenmekte ve bu çerçevede işletilen fasıllara değinilmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'ye ilişkin hazırladığı 17'nci İlerleme Raporu olan 2014 İlerleme Raporunda toplam 33 fasıl üzerinden Türkiye'nin AB Müktesebatına uyum durumu 7 Fasıl için sınırlı uyum, 2 Fasılda kısmi uyum, 12 Fasılda orta düzeyde uyum, 12 Fasıl için ise ileri düzeyde uyum olarak tespit edilmiştir (Raporun tam metni için bkz. Avrupa Komisyonu, 2014).

27. Fasıl olan Çevre ve İklim Değiş-

şikliği Faslı kapsamında son ilerleme raporunda Türkiye'nin uyum çalışmaları sınırlı uyum düzeyinde değerlendirilmiş, uyum çalışmaları kapsamında bazı ilerlemelerin sağlandığı kaydedilmiştir. Öte yandan Fası 27 ile ilgili değerlendirmede, çevre konusunda genel olarak Çevresel Etki Değerlendirmesine (ÇED), Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) Direktifinin uyumlaştırılması çalışmaları, Hava Kalitesi, Atık Yönetimi, Su Kalitesi, Endüstriyel Kirlenmenin Kontrolü ve Risk Yönetimi başlıklarında eleştiri ve değerlendirmeler yapılmıştır. 2013 İlerleme Raporu'nun Çevre ve İklim Değişikliği başlığı altında Türkiye'ye yönelik eleştirilerin bu yılki raporda da devam ettiğini görmek mümkündür. Aynı şekilde, bu eleştirilerin, AB'nin gündeminde 27'nci fasılın uyumu için kayda değer öneme sahip olduğunun hatırlanması esastır. Raporunda Türkiye'nin çevre ve iklim değişikliği konusunda mevzuat uyumu sağlanması bakımından bazı ilerlemeler kaydettiği; ancak, uygulamanın yetersiz kalmaya devam ettiği belirtilmiştir. Hem yurt içinde, hem de uluslararası düzeyde daha iddialı ve koordineli bir iklim ve çevre politikasının oluşturulması ve uygulanmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Raporun ilgili bölümünde Fasıla alakalı yapılan önemli vurgular aşağıdaki başlıklar halinde düzenlenmiştir.

4.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), 2013 İlerleme Raporunda olduğu gibi bu yılki raporda da ilk sırada yer almıştır. Bu yılki raporda, ÇED'e ilişkin yapılan mevzuat değişikliğinin yarattığı endişeye yer verilmiştir. 3 Ekim 2013 tarihinde yürürlüğe giren 17 Temmuz 2008 tarihli ve 26939 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan ÇED Yönetmeliğini yürürlükten kaldıran 3 Ekim 2013 tarih ve 28784 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan yeni ÇED Yönetmeliği uyarınca, Türkiye'de üçüncü köprü, hidroelektrik ve nükleer enerji santralleri gibi kurulum çalışmaları süren bazı büyük

projeler ÇED kapsamından çıkarılmıştır. Bu hususun endişeyle karşılandığı ifade edilmiş, öte yandan Anayasa Mahkemesi'nin yatırımlara muafiyet tanıyan iki değişikliği kaldırdığı vurgulanmıştır.

Geçen yılki raporda, müzakere sürecinde AB mevzuatına uygun hale getirilmesi gereken ve ÇED'e daha geniş bir çerçeveye getiren Stratejik Çevresel Değerlendirme Direktifi (Strategic Environmental Assessment Directive) ile ilgili çalışmaların da henüz başlamadığına dikkat çekilmiş ve bu yılki raporda, SÇD Direktifi ile ilgili uyum çalışmalarının sürdüğü ifade edilmekle birlikte, Aarhus Konvansiyonu'na atıfla, "*Türkiye çevresel konularda bilgiye erişim, halkın katılımı ve adaletle erişim konularında müktesebata uyumlu olmalıdır. Halkın katılımını sağlamak çevre ve iklim değişikliğiyle ilgili önemli etkileri olacak yatırım kararları üzerindeki anlaşmazlıkların çözümü için net bir çerçeve sağlayacaktır*" denmiştir (Avrupa Komisyonu, 2014).

4.2. Sera Gazı Azaltım Hedefi

Türkiye'nin uzun vadede sayısallaştırılmış sera gazı emisyonu azaltım hedefinin belirlenmemesi, geçen yıl olduğu gibi bu yılki raporda da eleştirilmiştir. Raporun ilgili bölümünde Türkiye'nin yüksek emisyon düzeylerine sahip olmasına rağmen, Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planında, genel bir ulusal sera gazı emisyon azaltım hedefinin yer almadığına değinilmiş ve Türkiye'nin 2013 Aralık ayında beşinci ulusal bildirimini Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine (BMİDÇS) sunduğu belirtilmiş; ancak bu bildirim Türkiye'nin sera gazı projeksiyonlarını içermediğinden raporun ilgili bölümünde eleştiride bulunulmuştur.

Öte yandan Raporda iklim değişikliği ile ilgili değinilen bir diğer husus, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde özel bir İklim Değişikliği Dairesi'nin yeniden kurulmasının, idari kapasite için olumlu bir adım olduğunun belirtilmesidir. İklim, çevre ve kalkınma gündemlerine ilişkin olarak ilgili ba-

kanlıklar arasında tamamlayıcılığın geliştirilmesinin daha iyi olacağına dikkat çekilmiştir.

4.3. Doğa Koruma

2013 ve 2014 İlerleme Raporlarında dikkat çekilen bir diğer konu, doğa koruma olarak incelenmektedir. 2013 İlerleme Raporu'nun ilgili bölümünde doğa koruma konusunda Türkiye'deki mevzuat değişiklikleri ve mevcut politika ve yaklaşımların AB ile uyumlu olmadığı yönünde eleştirilerde bulunulmuştur. 2014 İlerleme Raporunda da doğa koruma konusunda olumsuz eleştiriler devam etmektedir.

Doğa Koruma ile ilgili çerçeve mevzuat (Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı), ulusal biyo-çeşitlilik stratejisi ve eylem planının henüz kabul edilmediğine değinilerek Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısının, AB müktesebatı ile uyumlu olmadığına dikkat çekilmiştir. Tasarının uygulama mevzuatı olmaksızın kabul edilmesi halinde ise, Milli Parklar Kanunu'nu yürürlükten kaldıracığı ve yasal bir boşluk oluşacağına değinilmiştir. Türkiye'deki en önemli doğa koruma kanunlarından Milli Parklar Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmasının sorun teşkil edebileceği belirtilmiştir. Aynı şekilde, çeşitli STK'ların ve söz konusu yörede yaşayan halkın en önemli argümanlarından biri olan Milli Parklar Kanunu, çoğu zaman HES'lerin yapılmasına engel niteliği taşıyabilmektedir. Öte yandan Türkiye'nin sulak alanlarda, ormanlarda ve doğal sit alanlarında yatırım yapılmasına izin veren bir dizi kanuna atıfta bulunularak ilgili kanunların müktesebat ile uyumlu olmadığı değerlendirilmiştir.

4.4. İdari Kapasitedeki Eksiklikler

2013 İlerleme Raporu'nda üzerinde önemle durulan konulardan biri Çevre ve İklim Değişikliği alanında idari kapasitedeki yetersizliklerdir. Bu yılki raporda da çevre, iklim ve kalkınma gündemleri açısından, Bakanlık ve diğer ilgili Bakanlıklar arasında daha iyi bir

tamamlayıcılık ilişkisinin oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Çevre ve iklim değişikliği alanlarında sorumlulukları olan çeşitli kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi için daha fazla çalışma yürütülmesi gerekliliği belirtilmiştir.

Türkiye’de son dönemlerde kamu kurum ve kuruluşlarında yaşanan personel değişimleri ve özellikle Bakanlık isimlerinin değişmesi nedeniyle yetki dağılımının belirlenmesinde yaşanan gecikmeler, AB müktesebatına uyum çalışmalarında ciddi aksaklıklara neden olmuştur. Bakanlıkların parçalı sorumluluklarını ortadan kaldıracak koordineli ve eş zamanlı çalışmalar, uyum çalışmalarının daha hızlı ilerlemesine olanak sağlayacaktır.

Değerlendirme ve Sonuç

İlerleme Raporları ulusal mevzuat ile AB müktesebatının uyumlaştırılması adına yükümlülüklerin ne ölçüde yerine getirildiğini değerlendirmekle beraber, doğaları gereği çözüm önerileri sunma-

maktadır. Bu yılki ilerleme raporunun Çevre ve İklim Değişikliği ile ilgili bölümünde de genel olarak açıklanan başlıklarla ilgili müktesebata uyum düzeyinin düşük olmasından ve uygulamaların yetersizliğinden bahsedilmiştir.

Öte yandan Türkiye’nin, Çevre ve İklim Bölgesel Katılım Ağı’na düzenli olarak katılması, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde özel bir İklim Değişikliği Dairesi Başkanlığı’nın yeniden kurulmuş olması, Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği’nin kabul edilmiş olması gibi bazı ilerlemelere de Rapor’da yer verilmiştir.

AB İlerleme Raporu’nun Çevre ve İklim Değişikliği başlığıyla ilgili en kritik ifadesi “Çevre konusunda esas mesele, ekonomik büyüme ile çevresel kaygıları dengelemek” cümlesiyle belirtilmiştir. Daha önceki raporlarda da, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın çevre ve kalkınma arasında bir denge bulamadığından bahsedilmiş, özellikle büyük altyapı projelerinin uygulanması sırasında çevresel unsurlara yeterli önem verilmediğine

dikkat çekilmiş ve Türkiye’nin gündemini oldukça meşgul eden bu unsurun Raporda yeterince ayrıntılı yer almaması bu dengenin yeterince vurgulanması sonucunu doğurmuştur.

Sonuç olarak, yasal mevzuat AB ile uyumlu olsa da, uygulama konusunda sıkıntılı bulduğu göze çarpmaktadır. Mevzuata uyum ve uygulama alanlarında daha kuvvetli bir siyasi irade ile çevre ve iklim değişikliği konularında düzenli diyalogun yeniden kurulmasına ihtiyaç duyulduğu Raporda bir kez daha vurgulanmıştır. Hem yurtiçinde, hem de uluslararası düzeyde daha iddialı ve koordineli bir iklim ve çevre politikasının oluşturulması ve uygulanmasına ihtiyaç olduğuna dikkat çekilirken, stratejik planlama, kapsamlı yatırımlar ve güçlü idari kapasite gerekliliği ifadelerine yer verilmiştir. ÇED ve Doğa Koruma konularındaki yasal değişikliklerin endişe kaynağı olduğu dile getirilmiş olup, Çevre ve İklim değişikliği konusundaki hazırlıkların hâlâ erken aşamada olduğu değerlendirilmiştir. ■

Kaynakça

- Cengiz, P. (2014). “Çevre Faslında Kaldığımız Yerden Devam”, Bağımsız Gazetecilik Platformu, <http://platform24.org/ab-izleme/509/cevre-faslinde-kaldigimiz-yerden-devam>, 28.10.2014.
- Avrupa Komisyonu (2014). Türkiye 2014 İlerleme Raporu, Brüksel, 08.10.2014, http://www.abgs.gov.tr/files/onemlibelge/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, 27.10.2014.
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2014a). “Avrupa Birliğinin Çevre Politikası”, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=92&l=1>, 28.10.2014.
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2014b). “AB Çevre Müktesebatına Uyum Çalışmaları”, <http://www.ab.gov.tr/files/SEPB/cevrefaslidokumanlar/abcevre muktesebatina uyum calismalari.pdf>
- Çokgezen, J. (2007). “Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, C. XXIII, S. 2, ss. 93-96.
- Budak, S. (2000). Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası: Avrupa Topluluğunun Çevre Politikası ve Türkiye’nin Uyum Sorunu, İstanbul: Bükre Yayınları Araştırma Dizisi.
- Dışişleri Bakanlığı (2014). “Avrupa Birliği ile Çevre Alanında İlişkiler”, <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-birligi-ile-cevre-alaninda-iliskiler.tr.mfa>, 26.10.2014.
- Duru, B. (2007). “Avrupa Birliği Çevre Politikası”, Avrupa Birliği Politikaları (içinde), Der: Ç. Erhan ve D. Senemoğlu, Ankara: İmaj Yayınevi, <http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/duruabcevre.pdf>, 27.10.2014.
- Europa Official Website (2014). “Summaries of EU Legislation: Environment”, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/index_en.htm, 28.10.2014
- Egeli, G. (1996). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları, Ankara: Türk Çevre Vakfı Yayını.
- Eralp, N. A. (2014). “İlerleme Raporu 2014: Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok!”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/3753>, 26.10.2014.
- Kıvılcım, İ. (2013). “İKV Değerlendirme Notu: 27. Fasil İle İlgili Güncel Gelişmeler”, İktisadi Kalkınma Vakfı, http://ikv.org.tr/images/upload/data/files/ikv_degerlendirme_notu_aralik_2013%281%29.pdf, 26.10.2014.
- Özsöz, M. (2014). “İKV Değerlendirmesi: Avrupa Komisyonu 2014 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”, İktisadi Kalkınma Vakfı, <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=523>, 27.10.2014.
- Vatandaş, S. (2014). “Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu Değerlendirmesi”, <http://www.bilgesam.org/incele/1832/-turkiye-2014-yili-ilerleme-raporu-degerlendirmesi/#.VH72LU0cSP8>, 28.10.2014.
- Türkiye Çevre Vakfı (1998). Türkiye’nin Çevre Sorunları, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.
- Türkiye Çevre Vakfı (2001). Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.

ŞEHİRLER (İNSAN) NEFES ALABİLMELİ

Abdullah Önder ÖZKUL | Karacadağ KA İDB Başkanı

Giriş

1900'lü yıllarla birlikte dünyada, 1950-60'lı yıllardan günümüze kadar geçen sürede ise Türkiye'de kırsal alanlar barındırdığı nüfusu kaybetmiş, şehir merkezleri ise plansız ve kontrolsüz şekilde gelen insanları barındırmaya başlamıştır.

İnsanlık tarihi perspektifinden bakıldığında, insanların çok değil bir veya iki asır öncesinde büyük çoğunluğu itibarıyla kırsal bölgelerde yaşadıkları görülmektedir. Günümüzde ise modern yaşamla birlikte insanların ağırlıklı kesimi şehirlerde yaşamaktadır. İnsan, atalarının yaşamını kırsal alanlarda geçirmiş olmasına da bağlı olarak genetik kodları nedeniyle sürekli doğal alan özlemi içerisinde şehirlerde yaşamaktadır. Diğer bir ifadeyle insan doğaya aittir.

Hayal edilen doğal yaşam, şehrin her ekonomik seviyedeki insan gru-

bunda farklı şekilde dışa yansımadır. Düşük gelir grubundaki insanlar şehir varoşlarında köylerindeki yaşama benzer; inek, keçi, tavuk gibi geçimlik ev hayvanı besleyerek bir yaşam alanı kurarken, yüksek gelir grubundaki insanlar kendi bahçesi olan villalar veya her konut sahibine ait hobi bahçeleri ihtiva eden lüks sitelerde doğal yaşam duygusunu tatmin etmeye çalışmaktadır.

Bunun yanında, şehirlerin insan sosyal ihtiyaçlarını karşılayan merkezler olarak tasarlanmasından sorumlu olan kamusal otoriteler, vizyonları ve kaynakları ölçüsünde insanların doğal yaşam alanı ihtiyaçlarını giderme amaçlı çeşitli faaliyetler yapmaktadır. Bu noktada, yapılan park ve rekreasyon alanı yatırımlarının ülkelerin modernleşme düzeyleriyle doğru orantılı olduğu gözlenmektedir.

Dünya'da Büyükşehirler ve Sahip Oldukları Parklar

Newyork

Pelham Bay Park, Bronx(11,19 km²)

Greenbelt, State Island (7,20 km²)

Van Cortlandt Park, Bronx (4,64 km²)

Central Park, Manhattan (3,41 km²)

Kaynak: Newyork City Parks, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_New-York_City_parks, 2014.

LONDRA ve sahip olduğu bazı park/rekreasyon alanları,

Hyde Park (2,53 km²)

Richmond Park (10 km²)

Bushy Park (4,45 km²)

Kaynak: Tokşen, E. 2012.

MOSKOVA ve sahip olduğu bazı park/rekreasyon alanları,

Gorki Park (1,2 km²)

Bitsevsky Park (18 km²)

Dünyada Diğer Şehirler ve Parkları

English Garden, Münih	3,7 km ²
Mexico City, Chapultepec Park	1,7 km ²
Lisbon, MonsantoForest Park	10 km ²
Avustralya, Kings Park	4 km ²
Dublin, Phoenix Park	7 km ²
Philadelphia, Fairmount Park	4,1 km ²
Los Angeles, Griffith Park	4,3 km ²

Kaynak: <http://listelist.com/dunyanin-en-buyuk-20-sehir-parki/>.

Ankara	İstanbul	Eskişehir
Altınpark 0,64 km ²	Maltepe Şehir Parkı 1,2 km ²	Bilim Sanat Kültür Parkı 0,40 km ²
Göksupark 0,50 km ²	Yıldız Parkı 0,46 km ²	Kentpark 0,30 km ²
Moganpark 0,60 km ²	Gülhane Parkı 0,16 km ²	
Harikalar Diyarı 1,32 km ²	Emirgan Parkı 0,32 km ²	
	Fethi Paşa Korusu 0,16 km ²	

Türkiye'nin önemli büyükşehirlerindeki şehir parkı olarak isimlendirilen alanların dünyadaki örneklerinden en başta fiziki büyüklük olarak çok gerilerde kaldığını rakamlar ortaya koymaktadır. Bunun yanında, mevcut parklarımız ve son dönemlerde yerel yönetimlerce yapımı tasarlanan şehir parkları, gelişmiş dünya şehirlerindeki örneklerinden nitelik olarak da gerilerde kalmaktadır.

Türkiye'de yaklaşık 20 Milyon nüfusa sahip olan 3 büyükşehirin önemli parklarının toplam alanından daha büyük alana kurulmuş olan şehir parklarının, Londra, Newyork ve Moskova gibi şehirlerde mevcut olduğu görülmektedir.

Parkları, uzun yıllar kamu yöneticilerinin gündeminden uzak tutan temel etken park alanlarının şehirler için ekonomik değeri yüksek bölgeler olması ve buraların ticari olarak değerlendirilmesinin kısa vadede daha cazip olmasıdır.

Ülkemizde şehir parkı olarak nitelenen mevcut alanlardaki bir sorunda parklarda gereğinden fazla sayıda bulunan büfe, kafeterya gibi ticari müesseselerdir. Sosyal alanlarda bu tarz imkanlar elbette gereklidir. Fakat ihtiyacın ötesindeki oluşumlar parkların doğal alan olma özelliğini sınırlandırmaktadır. Diğer yandan bu ticari alanlar, yerel yönetimler için bir gelir oluşturma aracı olarak görülmektedir.

Kent parkları ve açık yeşil alanlar, giderek artan kentleşmiş toplumların yaşam kalitesi için stratejik bir önem taşımaktadır. Kentlerde bulunan doğal varlıklar (kent parkları ve ormanlar, yeşil kuşaklar vb.) ve unsurlar (ağaçlar, su vb.) birçok şekilde yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır. Doğal alanlar, hava ve su temizlenmesi, rüzgâr ve gürültü filtreleme veya mikro klimanın dengelenmesi gibi önemli çevresel hizmetlerin yanında, kent sakinlerinin refahı ve modern kentlerin yaşanabilirliği için çok önemli psikolojik ve sosyal hizmetler sağlamaktadır (Çelik, 2013).

Yeşil alanlar kentlerde iklimi olumlu yönde etkilemektedir.

Bu yüzden kentlerde, açık yeşil alanların, önemli kamusal boşluklar olarak, özenle planlanması gerekmektedir. Planlanan yeşil alanların uygulanması da en az planlama kadar önemlidir. Uygulama aşamasında, uygun tasarım ve uygun malzemelerin kullanımıyla yeşil alanlar, kamusal yaşam için daha çekici ve sağlıklı alanlar haline getirilebilecektir. Kentlerin, ülkelerin ve dolayısıyla dünyanın ekolojik sürdürülebilirliğini sağlamanın ve ekolojik dengeyi korumanın yolu, bioçeşitliliği korumak ve geliştirmek, aynı zamanda da küresel ısınmayı ve iklim değişikliğini engelleyebilmektir. Bu korumayı sağlayabilmek de ancak yeşil alanların artırılmasıyla ve sürdürülebilirliğiyle olacaktır (Yücekeya, 2013).

Kent parklarının gelişimini tarihsel boyutuyla ele aldığı çalışmasında Elinç, parkların sosyal boyutunun önemine de değinmiştir;

Kent parkları, peyzaj mimarlığı olarak bilinen tasarım disiplininin önemli ürünlerinden biridir. Hatta New York şehrinin 'Central Park' tasarımında görev alan Frederick Law Olmsted (1822-1903) ve Calvert Bowyer Vaux'in (1824-95) ilk kez "peyzaj

Şekil: Bazı Dünya Şehirleri ve Sahip Oldukları Halka Açık Yeşil Alanlar

Dünyada Diğer Şehirler ve Parkları

S.N.	Şehir	Park ve Bahçe Oranı (%)	Tarih	Kaynak
1	Amsterdam	13	2010	Statistic Netherlands
2	Berlin	14,40	2011	Berlinde
3	Bogota	4,40	2013	Mayor de Bogoti
4	Buenos Aires	8,90	2013	CABA
5	Honkong	41	2012	UCSD
6	İstanbul	1,50	2009	Urban Age
7	Johannesburg	24	2008	State of Enviroment Report
8	Londra	38,40	2003	Urban Age
9	Los Angels	6,7	2012	Los Angels County Open Space For Habitat and Recreation Plan
10	New York	14	2012	NYC Park and Recreation
11	Montreal	14,80	2013	Ville De Montreal
12	Toronto	12,70	2012	Toronto Park Forestry and Recreation
13	Bombay	2,50	2011	Tata institute of social science
14	Paris	9,40	2009	IAU Ile de France
15	Rio De Jenaryo	29	2013	SIG Florestas do RIO
16	Seul	2,30	2012	Seoul Statistical Yearbook
17	Şhangay	2,60	2012	SMCBFTA
18	Singapur	47	2011	National Paparkrks Board
19	Sidney	46	2010	New South Wales Department Of Planning
20	Tokyo	3,44	2011	Survey Of Parks Bureau Of Constr. Tokyo Metropolitan Gov.

Kaynak: World Cities Culture Forum.

mimarî” unvanını bu proje ile birlikte kullandığı söylenmektedir. Kent- sel parkların gelişimleri 19. yüzyılın ortalarında başlamış olup, Avrupa ve Kuzey Amerika’da peyzaj mimarlığının ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Parkların gelişimi ile batı şehri karakterinde iki önemli değişikliği de öngörmüştür: İlk olarak gelişen şehirlerde ve Avrupa’da geniş alanların halka açık hale getirilmesinde büyük rol oynamış ve aynı zamanda krallığa ait alanların halka açılmasında etken olmuştur. İkinci olarak ise kentlerde tarımsal olmayan bitkisel manzara- lar oluşmasında etken işgal etmiştir (Elinç, 2011: 5-6).

Sosyalleşmenin daha çok teknolo- jik platformlarda ve sanal ortamda yaşandığı günümüz dünyasında birey, artan teknolojik sosyalleşmeye rağmen her geçen gün daha da yalnızlaşmaktadır. Psikolojik destek ihtiyacı toplumda, daha okul öncesi dönem- den başlayarak yaşlılık dönemine kadar her yaş grubunda görülebilmek- tedir. Antidepresan ilaç kullanımı,

kontROLSÜZ ve bilinçsiz şe- kilde artmaktadır. Şüphesiz bu sorunların psikolojik ve sosyolojik birçok nedeni olabilir. Kentlerimizin batı standartlarında park ve rekreasyon alanlarından mahrum oluşu, spor yapamadığı için fiziksel stresini, gerçek anlamda sosyalleş- me imkanı elde edemediği için ruhsal stresini atamayan şehir insanı için yeri doldurulamayan bir eksikliğe sebebiyet vermektedir.

Şehir yaşamının getirdiği günün yorgunluğundan arınabildiğimiz, düşünmelerimizi düzenleyebildiğimiz, nefes alabildiğimiz yeşil alanlara giderek daha çok ihtiyacımız duymaktayız. İhtiyacımızla ters orantılı olarak bu alanlar kimi zaman ranta, kimi zamanda alışveriş merkezlerine dönüşmektedir. Radikal Gazetesinin haberine göre; Dünya Sağlık Örgütü’nün verileri, dünyanın %54’ünden azının büyük şehirlerde yaşadığını göstermektedir. Ancak Birleşmiş Milletlerin tahminleri bu oranın önümüzdeki 30 sene içinde %66’ya yükseleceği yönündedir.

Kontrollü ve deneysel çalışmalarla yeşil alanların önemini vurgulansa da doğanın sağlığımız üzerindeki “doğrudan” etkilerini irdeleyen pek fazla çalışma yapılmamıştır. Hollanda’da yürütülen epidemiyolojik bir çalışmanın sonuçlarına göre; yaşlılar, ev ha-

nımları ve daha düşük sosyo-ekonomik gruplar yeşil alanlarda daha fazla vakit geçiriyor ve bu da sağlıklarının daha iyi olmasına yol açıyor (Sağdıç, 2014).

Nüfus giderek şehir merkezlerinde yoğunlaşmasıyla birlikte, insanın doğal yaşamdan kopmasının getirdiği sağlık sorunları da giderek belirginleşmektedir. Bunun farkında olan şehirli insan, kendisine imkanları ölçüsünde doğayla temas halinde olabileceği bir yaşam oluşturmanın da gayretini göstermektedir.

Şehirler kurgulanırken veya yeni şehir alanları imara açılırken doğal yaşam alanlarının gerekliliği kamu idarecilerince göz önüne alınmalıdır. Şehir yaşamının temel ihtiyaçları; elektrik, doğal gaz, içme suyu, kanalizasyon, asfalt yol ve kaldırımdan ibaret değildir. Şehirde yaşayan insanların doğayla bütünleşebileceği park ve rekreasyon alanları da temel altyapı hizmetleri arasında düşünülmelidir.

Türkiye’nin sosyal gelişmişlik açısından en gerilerde yer alan büyük şehirlerini (Diyarbakır ve Şanlıurfa) bünyesinde barındıran TRC2 Bölgesinde de rekreasyon alanı ihtiyacı ileri seviyelerdedir. Bölge düzeyinde yapılan planlama çalışmalarında da bu husus göz ardı edilmemelidir.

Türkiye, en iyi şehirleşmiş kentleri de dahil olmak üzere, bütünüyle bu anlamda dünyadaki iyi şehirleşme örneklerinden çok çok gerilerdedir. ■

Kaynakça

- “Altınpark”, Wikipedia, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1npark_\(park\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1npark_(park)), 05.09.2014.
- Çelik, M. (2013) Kent Parklarının Görsel Peyzaj Algısının Denizli İli Örneğinde İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- “Dünyanın En Büyük 20 Şehir Parkı”, <http://listelist.com/dunyanin-en-buyuk-20-sehir-parki/>, 03.09.2014.
- Elinç, H. (2011). Görsel Kalite Değerlendirmesi Yöntemi İle Antalya İli Alanya İlçesindeki Abdurrahman Alaettinoğlu Ve Alanya Belediye Başkanları Kent Parklarının İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi (2014). http://www.eskisehir-bld.gov.tr/eskisehir_parklar.php, 03.09.2014.
- “Göksupark”, Wikipedia, http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6ksu_Park%C4%B1, 05.09.2014.
- “Harikalar Diyarı”, Wikipedia, http://tr.wikipedia.org/wiki/Harikalar_Diyar%C4%B1, 05.09.2014.
- “List of New York City parks”, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_New_York_City_parks, 02.09.2014.
- Sağdıç, K. (2014). “Bir ağaç gibi hür şehirler hangileri?”, Radikal Gazetesi, http://www.radikal.com.tr/yeniakil/bir_agac_gibi_hur_sehirler_hangileri-1212792, 16.09.2014.
- Tokşen, E. (2012). “Londra ve Parklar”, <http://www.ekolojimagazin.com/?s=magazin&id=647>, 02.09.2014.
- Yücekaya, M. (2013) Kilis’te Açık Yeşil Alanlar ve Park Nitelikleri, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı.

TURİZM VE ÇEVRE

Armağan TANRIKULU | Karacadağ KA PYB Uzmanı

Adem ERDURUCAN | Karacadağ KA PYB Uzmanı

Giriş

Turizm yapısal özelliği gereği, bir bölgeyi ziyaret eden ziyaretçiler ile o bölgede yaşayan yerel halk arasında kültürel, sosyal ve ekonomik etkileşimler yaratmaktadır. Turistler seyahatlerinde değer yargılarını, yaşam biçimlerini ve toplumsal alışkanlıklarını da beraberlerinde götürmektedirler. Yapılan seyahatin süreli olması nedeniyle deneyimlerini artırabilmek için çevreyi göz ardı etmektedirler. Oysa turizm fiziksel çevrede oluşmakta ve fiziksel çevrenin çekicilikleri turizm talebini etkilemektedir. Belirli bir yöreye yönelik turizm talebinin oluşması ve bu talebin sürdürülmesi sırasında çevre önemli bir etkidir.

Bütün turizm çeşitlerinde turistik talebi yönlendiren etkenlerin başında o bölgenin sahip olduğu çevresel kaynaklar gelmektedir. Tarihi, kültürel, sosyal ve doğal kaynaklar, turizmin en çok yararlandığı değerlerdir. Bu de-

ğerler turizmin ortaya çıkış nedenlerinin başında gelip, gelişmesinin de önemli koşullarından biridir. Doğal kaynakların korunması turizm açısından oldukça önemlidir. Bu kaynakların zenginliği turizm anlamında bir avantaj yaratırken, aynı zamanda da bu kaynaklar üzerindeki herhangi bir bzulma o bölgenin çekiciliğini ortadan kaldırmaktadır.

Turizm ve Çevre İlişkisi

Dünya ekonomisinde giderek büyüyen, sürekli gelişen ve değişen yapısı ile turizm, günümüzün en dinamik sektörlerinden biri haline gelmiştir. Son yıllarda deniz-kum-güneşe dayanan turizm türleri yerine; doğal ve kültürel çekicilikleri tanımaya imkân sağlayan ve aynı zamanda eğitici ve eğlendirici olan turizm türleri önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile turizm çeşitliliği konusunda oldukça şanslıdır.

Ancak sektördeki bu hızlı büyüme çevreye duyarlı olmayan, doğa ile bütünlük sağlamayan turizm yatırımlarının yapılmasına da neden olmuştur.

Kaynakların tüketimi, doğanın etkilenmesi, altyapı sorunlarının ortaya çıkması, artan turizm faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kirlilik ve atıklar, bunların arıtımı ve yok edilmesi için fiziksel altyapı ve kapasite yetersizlikleri, tatlı su kaynaklarının aşırı kullanımı, ormanların yok edilmesi, kıyı ve plajların zarar görmesi, toprak erozyonu, biyolojik çeşitliliğin tahribi, kültürel mirasın zarar görmesi, hava ulaşımının ve kalabalığın yarattığı ses kirliliği, turizm sektörünün yarattığı başlıca olumsuz çevresel etkilerdir (Gamze, 2012).

Turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkileri gerek ziyaretçiler gerekse de ev sahibi toplumlar üzerinde hoşnutsuzluğa yol açmaktadır. Oysa turizmde kaliteli bir deneyim ancak doğal kaynakların, çevrenin ve kültürel mira-

sın korunmasıyla sağlanabilir. Doğal, çevresel, biyolojik ve sosyokültürel kaynakların korunmasını, kayıpların en aza indirilmesini ve devamlılığının sağlanmasını mümkün kılacak tek yol sürdürülebilir turizmdir.

Turizm-çevre ilişkisi üzerine düzenlenen ilk uluslararası toplantılardan biri Manila Turizm Zirvesidir. 1980 yılındaki bu toplantıda yayımlanan Manila Bildirgesi, doğal ve kültürel çevrenin turizm gelişimi üzerindeki etkisine değinmiş, çevresel değerlerin korunmasının turizmin uzun vadeli kazancı açısından gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Dünya Turizm Örgütü (WTO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından düzenlenen bu toplantıdan sonra, dünya genelinde ekonomik kalkınma faaliyetlerinin çevresel etkileri araştırılmaya başlanmış ve bu araştırmalardan bazıları da özellikle turizmi konu edinmiştir (Kahraman ve Türkay, 2006).

Turizmde sürdürülebilirlik kavramı Avrupa Topluluğunun 1990 yılını Avrupa Turizm Yılı ilan etmesiyle güncellik kazanmıştır. Çünkü doğal sermayeyi tüketmeyen, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılayabilen olanaklarını elinden almayan, ekonomi ve ekosistem arasındaki dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikteki ekonomik kalkınma turizm alanındaki kalkınmayı da kapsamaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın ve beraberinde getirdiği sürdürülebilir turizm kavramının kaynak kullanımına bakış açısı, ekonomik kalkınma sağlanırken doğal kaynakların tüketilmemesine dayanmaktadır (Gökçen ve Sönmez, 1995).

Turizm sektörünün var olması ve sürdürülebilirliği, turizme kaynak teşkil eden bölgesel ve yerel alanlara özgü doğal ve kültürel değerlerin korunarak kullanılmasyla gerçekleşebilir. Sürdürülebilir gelişme ve aynı zamanda çevreye uyumlu bir yaşam için ekolojik ve ekonomik kararların bir arada ele alınması; doğal alanların ve kırsal kesimlerin, geleceğin turizm alanları olarak,

turizmin olumsuz çevresel etkisinden korunması, günümüz turizmi içinde turistlerin çevresel sorunlar olmayan ortamlarda, doğa içinde turistik etkinliklere katılması şeklinde gerçekleşebilir (Akpınar ve Bulut, 2010).

Sürdürülebilir turizmin en iyi şekli “ekoturizm” olarak kabul görmektedir. Ekoturizm geniş kapsamlı olarak çevre dostu turizm olarak bilinir. Uluslararası Ekoturizm Topluluğuna göre çevreyi koruyan aynı zamanda yerel halkın refahını sağlayan ekoturizm, doğal alanlara sorumluluk duyularak yapılan seyahat diye tanımlanırken, Dünya Doğayı Koruma Birliği ekoturizmi doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaret olarak tanımlamaktadır (Kaymaz, 2012).

Ekoturizmde çevrenin korunmasının yanı sıra, turizm faaliyeti gerçekleştirilen bölgedeki kültür ve sosyal hayatın korunması, bölge kültürü ve geleneklerinin yeniden canlandırılması sürdürülebilirlik kavramıyla ilişkilidir.

UNEP’in araştırmasına göre, ekoturizm bugün turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen segmentlerinden biri olarak kabul edilmektedir. WTO’nun uzun dönemli tahminlerine göre ekoturizm hem turist sayısında hem de toplamdaki payı itibarı ile yüksek bir hızla yükselmeye devam edecektir. (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 2014).

Türkiye’nin henüz gelişmekte olan bir ülke olması, doğal ve kırsal kültürel değerlerinin ve mirasının büyük bölümünün varlığını canlı biçimde sürdürüyor olması, Türkiye’nin bir çok yöresinde sürdürülebilir ekoturizm için büyük bir potansiyelin varlığını göstermektedir. Ülkemizde ekoturizm faaliyetleri dünyanın diğer ülkelerinde de olduğu gibi “korunan alanlar”da gelişme göstermektedir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünce 2012 yılı içerisinde “Türkiye’nin Korunan Alanları Bilgi Sistemi” Projesi kapsamında gerçekleştirilen çalışmayla ülkemizin karasal korunan alan büyüklüğü 5 milyon 647 bin 568 hektar olarak tespit edilmiştir. Bu alanın ülke yüzölçümüne oranı % 7,24’ tür.

Korunan Alan Türü	Korunan Alan Değeri	Sayı
Milli Park	Ulusal	40
Tabiatı Koruma Alanı	Ulusal	31
Tabiat Parkı	Ulusal	184
Tabiat Anıtı	Ulusal	107
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	Ulusal	80
Muhafaza Ormanı	Ulusal	58
Doğal Sit	Ulusal	1273
Özel Çevre Koruma Bölgesi	Bölgesel	16
Ramsar Alanı	Küresel	14
Biyosfer Rezervi	Küresel	1
Dünya Miras Alanı	Küresel	11

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2014.

Yukarıda, Türkiye korunan alanlar sistemi içinde yer alan korunan alanlar listesi gösterilmektedir. Sistem içinde yer alan mevcut korunan alanlar; estetik, bilim, doğa koruma ve doğal güzellikler açısından sınırlı belirlenmiş önemli alanları içermektedir.

Sürdürülebilir turizm kapsamında Türkiye'nin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel değerlerin devamlılığının sağlanabilmesi ve çevrenin korunabilmesi için Kültür Turizm Bakanlığı tarafından da birçok proje geliştirilmiştir. Bu projelerin en önemlilerinden biri Mavi Bayrak Projesidir. Mavi Bayrak Projesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın finansal ve teknik desteği, Sağlık Bakanlığı'nın teknik desteği ile Türkiye Çevre Eğitim Vakfı

(TÜRÇEV) tarafından yürütülmektedir. Kıyıların korunması, çevre bilincinin gelişmesinde ve turizmin pazarlanmasında Mavi Bayrak Projesinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Esasen bir çevre ödülü olmakla birlikte, uluslararası standart özelliği taşıması ve uygulama alanının kıyıları olması nedeni ile turizm sektörü açısından büyük bir öneme sahiptir. 2014 yılında Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı'nca yapılan değerlendirmeler sonucunda 397 plaj, 22 marina ve 12 yatın Mavi Bayrak ile ödüllendirilmesi uygun görülmüştür (Kültür ve Tu-

rizm Bakanlığı, 2014c).

Sürdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi amacıyla, 1993 yılından itibaren talep eden ve aranılan nitelikleri taşıyan konaklama tesislerine, Kültür ve Turizm Bakanlığınca Çevre Dostu Kuruluş Belgesi (Çam Simgesi) verilmiştir. Bakanlıktan Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi (Yeşil Yıldız Simgesi) Belgesi alacak tesislerin, çevrenin korunmasına katkıda bulunurken, aynı zamanda tanıtım ve pazarlamalarında bir ayrıcalık yaratabilecekleri,

hizmet kalitelerinden ödün vermeden, işletmelerine ve ülkemiz ekonomisine tasarruf yolu ile

katkıda bulunabilecekleri, çevrenin korunmasında üstlenecekleri roller ile yörelerinde örnek tesisler olabilecekleri düşünülmektedir. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014a). Ayrıca gerçekleştirilmesi planlanan bir projenin, çevre üzerine olabilecek olumsuz etkilerinin önlenmesi veya en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin tespit edilmesi, seçilen yer ve proje alternatiflerinin değerlendirilmesi çalışmalarını içeren karar verme süreci olan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sürecinde, faaliyet sahibince ÇED raporları hazırlanır ve Kültür ve Turizm Bakanlığına sunulur. Bakanlığa sunulan ÇED Raporları incelenirken; özellikle, Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ile Turizm Merkezi ve turizm potansiyeli taşıyan yerler olmak üzere, planlanan projenin çevre üzerine yapabilecekleri bütün etkileri incelenir ve değerlendirilir. Bunun sonucunda rapor ve faaliyete ilişkin “olumlu” ya da “olumsuz” görüş oluşturulur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014b).

Bunların dışında Mağara Turizmi Projesi, Önemli Kuş Alanları Projesi, Yayla Turizmi Projesi de doğal ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesi içerisinde turizme kazandırılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından başlatılmış projeler arasındadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Turizmde; doğal güzelliklerin, tarihi ve kültürel değerlerin, çevrenin kısacası sahip olunan tüm zenginliklerin değerlerini yitirmeksizin sürdürülebilmesi, tüm çevresel değerlerin korunması ve yaşatılması ile ilişkilidir. Turizm bir tüketim endüstrisi olduğu halde çevre ile en barışık endüstrilerden biridir. Turizm faaliyetleri, kullanma-koruma dengesi gözetilerek yapıldığında, doğal

çevre ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi açısından iyi bir araç olabilecektir. Turizm sektörü çevreyi belli bir ölçüde tahrip edebilmektedir. Aslında turizm çevre değerlerini zarar vermeden korumak durumundadır. Başarılı bir turizm faaliyeti için temiz, düzenli ve sağlıklı bir çevreye ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu kritik nokta, turizm-çevre ilişkilerinde uyulması gereken hassas dengenin önemini ortaya koymaktadır. ■

Kaynakça

- Akpınar, E. ve Y. Bulut (2010). “Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizmi Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları”, III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi, Erzurum, C. IV, ss. 1575-1594.
- Gamze, T. (2012). “Turizm ve Çevre”, <http://tgc-turizmvecevre.blogspot.com.tr/>, 22.10.2014.
- Gökçen, M. ve İ. Sönmez (1995). “Turizmi Sürdürebilmek”, “Sürdürülebilir Turizm: Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım”, Türkiye’de 19. Şehircilik Günü Kolokyumunu, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, Alanya, ss. 334-339.
- Kahraman, N. ve O. TÜRKAY (2006). Turizm ve Çevre, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kaymaz, M. (2012) “Turizm Sektöründe Çevre Yönetimi: Marmaris’teki Konaklama İşletmeleri Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014a). “Çevreye Duyarlılık Kampanyası (Yeşil Yıldız)”, <http://www.ktyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11570/mavi-bayrak-hakkinda-genel-bilgiler.html>, 22.10.2014.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014b). “Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)”, <http://www.ktyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11593/cevresel-etki-degerlendirmesi-ced.html>, 22.10.2014.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014c). “Mavi Bayrak Hakkında Genel Bilgiler”, <http://www.ktyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11570/mavi-bayrak-hakkinda-genel-bilgiler.html>, 22.10.2014.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2014). “Türkiye’deki Korunan Alan Sistemi Hakkında Bilgiler”, <http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan1.htm>, 22.10.2014.
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (2014). “Turizmde Yükselen Değer: Ekoturizm”, http://tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf, 22.10.2014.

AB FONLARINDA YENİ DÖNEM (2014 - 2020)

Emine ARSLAN | Karacadağ KA DİFB Başkanı

Avrupa Birliği (AB) katılım öncesi fonlarının temel amacı; aday ülkeleri AB üyeliğine hazırlamak ve Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin artmasına katkıda bulunmaktır.

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) Nedir?

IPA, AB'nin 2007-2013 dönemi için aday ve potansiyel aday ülkelere sağlanan tüm katılım öncesi yardımların genel çerçevesini çizmek ve bu yardımları tek bir çatı altında toplamak amacıyla oluşturduğu bir programdır.

IPA Bileşenleri:

- I. Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma
- II. Sınır Ötesi İşbirliği
- III. Bölge-

sel Kalkınma

- IV. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi
- V. Kırsal Kalkınma (IPARD)

IPA Programı daha önce uygulanan mali yardım programlarında olduğu gibi, üyelik perspektifi çerçevesinde, aday ve potansiyel aday ülkelerin Avrupa Birliği standartlarına, politikalarına ve müktesebatına uyum çabalarına destek olmaktadır. IPA, 2007 yılının başında devreye sokulmuş olup 2007-2013 döneminde IPA I dönemi olmuştur.

2014-2020 döneminde, Avrupa Birliği, IPA kapsamında ülkemize yönelik mali desteğine devam edecektir. Bu çerçevede IPA II Dönemi programlama çalışmaları başlatılmıştır.

IPA II Nedir?

AB'nin 2014-2020 programlama dönemi hazırlıkları kapsamında aday ülkelere yönelik

mali işbirliği çalışmaları da ivme kazanmıştır. AB tarafından 2014-2020 dönemi için ülkemize tahsis edilecek kaynaklar ve bu kaynakların kullanılacağı politika alanları IPA II kapsamında belirlenecektir. Bu çerçevede, Avrupa Komisyonu tarafından 7 Aralık 2011 tarihinde bir Tüzük Taslağı yayımlanmıştır.

Taslak Tüzüğe göre IPA II döneminin temel özellikleri şunlardır:

- Yıllar ve politika alanları arasında kaynak transferine izin veren daha esnek bir yapıya geçilmesi
- Mali yardımlarla politika gündemleri arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi
- Uygulama kurallarının basitleştirilmesi
- Sektörel yaklaşımın güçlendirilmesi
- Avrupa 2020 Stratejisi ile bağların güçlendirilmesi
- Uluslararası finans kuruluşları ile işbirliğinin güçlendirilmesi
- Performans rezervi sisteminin getirilmesi: Toplam tahsisatın bir bölümünün performans rezervi olarak ayrılarak bileşenler ve ülkeler arası performans bazlı tahsisatlar yapılması
- Sosyo-ekonomik gelişmeye ve daha kalıcı etkiler yaratmaya verilen önemin artması
- Sonuç odaklı yaklaşım ve göstergelere verilen önemin artması
- Bileşen yaklaşımından politika alanları yaklaşımına geçilmesi

IPA II Döneminde desteklenmesi öngörülen politika alanları ve sektörler

Politika Alanları	Sektörler
Geçiş Süreci ve Kapasite İnşası	1. Yönetişim ve Kamu İdari Reformu Alt Sektör 1.1: Sivil Toplum Alt Sektör 1.2: Düzenleyici Reform ve Müktesebat Uyum Mekanizması Alt Sektör 1.3: Türkiye'nin Birlik Programları ve Ajanslarına Katılımının Desteklenmesi 2. Adalet, İşçileri ve Temel Haklar Alt Sektör 2.1: Yargı ve Temel Haklar Alt Sektör 2.2: İşçileri
Bölgesel Kalkınma	3. Çevre 4. Ulaştırma 5. Enerji 6. Rekabetçilik ve Yenilik
İstihdam, Sosyal Politika ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	7. Eğitim, İstihdam ve Sosyal Politikalar
Tarım ve Kırsal Kalkınma	8. Tarım ve Kırsal Kalkınma
Bölgesel ve Alansal İşbirliği	9. Sınır Ötesi ve Bölgesel İşbirliği

IPA II Dönemi Temel Politika Belgeleri

Bu dönemin temel politika belgeleri şunlardır:

1. Ortak Stratejik Çerçeve Belgesi

IPA II'den faydalanacak tüm ülkeler için stratejik bir doküman niteliği taşıyacak ve genişleme politikası ile mali yardımlar arasındaki ilişkiyi kuracak olan temel strateji belgesidir.

- Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacaktır.

2. Ülke Strateji Belgeleri

- Avrupa Komisyonunun her bir aday ülkede AB fonlarının kullanımına yönelik stratejisini ortaya koyacak olan belgedir.
- 7 yıllık bir dönemi kapsayacaktır.
- Komisyonun Genişleme Genel Müdürlüğü tarafından aday ülkeler ile işbirliği içinde her bir aday ülke için ayrı ayrı hazırlanacaktır.
- Bir önceki dönemde yer alan Stratejik Çerçeve Belgesi ve Çok Yıllı İndikatif Programlama Belgesinin yerini alacaktır.
- Belgede aday ülkeye sağlanacak AB mali yardımlarının genel çerçevesi ve finanse edilecek öncelikli alanlar yer alacaktır.

3. Programlar

- Yıllık ya da çok yıllık olarak aday ülkeler tarafından hazırlanacaktır.
- Ülke Strateji Belgesinde belirlenen öncelik ve hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik tedbir ya da uygulamaları içerecektir.
- IPA II'nin tüm politika alanlarını kapsayan yalnızca bir program hazırlanabileceği gibi, her bir politika alanı için ayrı ayrı ya da bir politika alanı için birden fazla program da hazırlanabilecek ve uygulamaya konulabilecektir.

IPA II Kapsamında Aday Ülkelere Tahsis Edilecek Kaynak

7 Aralık 2011 tarihinde yayımlanan IPA II Dönemi Taslak Çerçeve Tüzüğe göre 2014-2020 dönemi için, henüz kesinleşmemiş olmakla birlikte, Türkiye'nin dâhil olduğu aday ve potansiyel aday ülkeler için toplam 14,1 Milyar Avroluk bir kaynak ayrılması planlanmaktadır. IPA II bütçesi 2014-2020 dönemi AB bütçesinin onaylanmasının ardından kesinleşecektir. ■

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

GAP-YENEV AR-GE MERKEZİ

Prof. Dr. Bülent YEŞİLATA | Harran Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

Kalkınma Bakanlığı tarafından kabul edilerek 2011 yılı yatırım programına alınan GAP Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği (GAP-YENEV) Ar-Ge Merkezi Projesi'nde; başta GAP-BKİ Başkanlığı olmak üzere Karacadağ Kalkınma Ajansı, Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası, Şanlıurfa Belediyesi, Şanlıurfa Valiliği ve Dicle Kalkınma Ajansı Destekleyen Kuruluşlar olarak yer almaktadır. Bütçesi yaklaşık 10 Milyon TL olarak öngörülen Projenin bina inşa ve laboratuvar kurulumlarının bir yıl içerisinde tamamlanması planlanmaktadır.

GAP-YENEV Merkezindeki temel aktiviteler;

- Araştırma
  - Eğitim & Yetiştirme,
  - Teknoloji Transferi & Politika Geliştirme,
- Olarak sınıflandırılmıştır.

Araştırma programları, enerji ve çevre sorunlarına en ileri düzeyde çözüm oluşturulacak şekilde düzenlenmiştir. Merkezin ulusal ve uluslararası uzmanlar tarafından oluşturulacak Eğitim & Yetiştirme Programları, sadece lisans ve lisansüstü öğrencilere değil, aynı zamanda endüstri ve halkın değişik kesimlerine de açık olacaktır. Teknoloji Transferi & Politika Geliştirme Çalışmaları ise, ulusal ve bölgesel dinamiklerin ağırlıklı olarak içerisinde bulunduğu bir işbirliği çerçevesinde, uluslararası pazar ve politika modelleri göz önünde bulunarak geliştirilecektir.

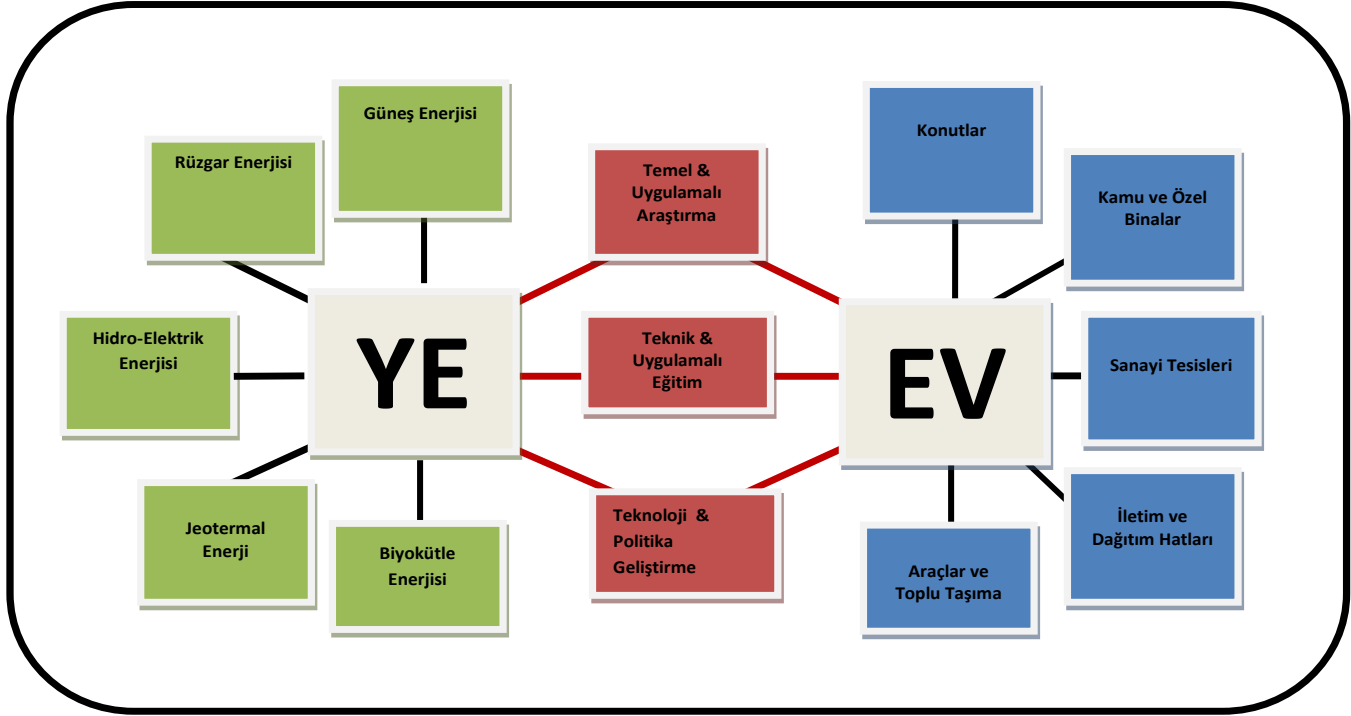
1. Merkezin Çalışma Modeli

GAP-YENEV bünyesinde; diğer üniversitelerin, kamu ve özel sektör temsilcilerinin de katılarak yön vereceği bir danışma mekanizması oluşturularak, araştırmadan elde edilen sonuçlarının yaygınlaşması ve endüstriye hızla aktarılması temin edilecektir. Özellikle bölge sanayisinin bu konuda yoğun bir ilgi ve talebi vardır. Merkezde YE ve EV alanında araştırmacı ve teknik eleman kapasitesini geliştirmeye yönelik eğitim programları da oluşturulmaktadır. İlk aşamada bölge üniversitelerinde ihtiyaç duyulan alanlardaki lisans ve lisansüstü tez çalışmalarının yürütülmesine olanak sağlayacak eğitim programları; kamu kurumları ve özel sektördeki teknik eleman kapasitesinin geliştirilmesine yönelik olarak genişletilecektir. Eğitim ve Araştırma Programlarını yürütecek araştırmacıların etkin ve verimli

çalışmaları amacıyla, bazı ulusal üniversite merkezlerinde (örneğin OD-TÜ-GÜNAM ve EGE Ü. GEE gibi) yetiştirme programlarına katılımı temin edilecektir.

Özetle GAP-YENEV;

- Özel sektör ile yakın işbirliği içerisinde çalışarak, sektörle birlikte ortak uygulamalı Ar-Ge projeleri yapacaktır.
- Ulusal ve uluslararası öncü araştırma merkezleriyle yakın işbirliği kurarak, yeni keşfedilen teknolojilere yönelik araştırma projelerinde yer alacaktır.
- Şirketlere laboratuvar cihaz altyapı olanaklarını ve test & sertifikalandırma hizmetlerini sunacaktır.
- Bölgesel, ulusal ve hatta uluslararası öğrenci ve araştırmacı değişim programları için akademik bir liman konumunda bulunacaktır.

- YE ve EV konularında yeni teknoloji geliştirecek yetenekteki mühendis, teknik eleman ve politika geliştirecek düzeydeki profesyonel uzmanları eğitecektir.

GAP-YENEV; ülkemiz açısından stratejik öneme sahip YE ve EV teknolojilerine yönelik olarak; bölgesel kaynak ve kapasite ile sürdürülebilirliği bulunan ve diğer ulusal merkez ve laboratuvarlarda yürütülen teknolojileri tekrarlamak yerine, tamamlayıcı nitelikteki teknolojilerin üretimi için gereken cihaz ve insan altyapısını oluşturmayı ve bu altyapıyı kullanarak bölgesel ekonomiyi iyileştirmeyi hedeflemektedir.

Bölgede uygulanabilir ve üretilebilir teknolojilerin geliştirilmesinin ve yaygınlaşmasının önemli seviyede sosyo-ekonomik etkileri olacaktır.

Merkezin fiziksel yerleşkesi; Harran Üniversitesinin 27.000 dönümlük yeni Osmanbey Kampüsü içerisinde olmakla birlikte, bölgedeki paydaşlar öncelikli olmak üzere, Türkiye'deki bütün araştırmacılara açık olacaktır.

2. Yürütülen Çalışmalar

GAP-YENEV, Harran Üniversitesi

bünyesinde bulunan Güneş Enerjisi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin bir uzantısı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu nedenle halihazırda bulunan ekip ve ekipman tabanını sürekli geliştirmektedir. Ekip içerisinde farklı disiplinlerden oluşmuş yaklaşık elli doktoralı akademisyenin yanında, dört tam zamanlı mühendis ve çok sayıda lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencisi bulunmaktadır.

Merkez, bir taraftan hazır yenilenebilir enerji teknolojilerini kampüs enerji tüketimini azaltmada kullanırken, diğer taraftan yeni üretim teknolojisi, yeni kullanım yöntemi ve yeni birleşik-sistem oluşturma hedeflerine yönelik çalışmaktadır. Kampüs içi enerji tüketiminin düşürülmesi amacıyla; çatı tipi 3,5 kWp gücünde şebekeye entegreli ve batarya bank takviyeli güneş enerjili elektrik sistemi kurulmuştur. Ayrıca, toplam gücü 1,3 kWp olan 16 adet güneş enerjili aydınlatma direği ile kampüs içerisinde bulunan köprü, otobüs durağı, otopark ve kapalı yüzme havuzu aydınlatması bedelsiz olarak yapılmaktadır. Diğer bir uygulama ise, projelerle alan aydın-

latması yapan ve toplam gücü 1,1 kWp olan Rüzgar Türbini ve Güneş Paneli Hibrid Sistemidir. Yenilikçi teknolojiler kapsamında; güneş pillerinin düşük maliyet ile üretimini mümkün kılacak sol-gel yöntemi ile fotovoltaik hücre üretilmiştir. Bu hücrelerin ilk aşamada düşük olan veriminin artırılması yönünde çalışmalar sürmektedir. Diğer taraftan bölgesel gereksinime paralel olarak güneş enerjisiyle çalışan pompa, buzdolabı ve yakıt pili ünitelerine yönelik prototip sistemler halihazırda kurulmuştur. Bölgedeki yatırımcı ve kullanıcı açısından bu sistemlere ait en uygun koşulların araştırıldığı bir laboratuvar oluşturulmuştur.

Son dönemde eğitim ağı kapsamında bir AB Gençlik Projesi tamamlanarak yaklaşık 300 ilkökul, ortaokul ve lise öğrencisine uygulamalı eğitim verilmiştir. TÜBİTAK 4004 Programına sunulan "Yenilenebilir Enerji, Yenilenebilir Bilim ve Yenilenebilir Toplum" adlı yeni bir proje ile geniş bir öğrenci kesime daha aktif katılımlı bir eğitim verilmiştir.

GAP YENEV ekibi tarafından bölgesel güneş ışınımı potansiyelinin has-

sas olarak tespitine yönelik ölçümler yapıldığı gibi, güneş enerjisi yan sanayiye yönelik özgün sehpa ve veri izleme/kayıt/kontrol cihaz yazılım ve donanımların üretimi de gerçekleştirilmektedir. Kamu ile ortak çalışmalardan üretilmiş güneş otomobili, sabit ve seyyar güneş enerjili sulama istasyonları mevcuttur.

GAP YENEV bünyesinde oluşturulmak üzere, Karacadağ Kalkınma Ajansı 2014 Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında finanse edilen "Güneş Enerjisi Teknolojileri Test ve Sertifikasyon Merkezi"nin kurulum süreci başlatılmıştır. Merkezin kurulması ile ilk etapta ısı güneş enerjisi teknolojilerinin test ve sertifikasyonunun sağlanması hedeflenmektedir. Bu sayede yenilenebilir enerji sektörlerinin yerli temsilcilerinin ürün kalite güvencelerinin sağlanması ve rekabet güçlerinin artırılması sağlanacaktır. Ayrıca test süreçlerinde ürün bazlı yapılacak analizler doğrultusunda, proje ekibinde yer alan akademisyenlerin bilgi birikimlerinin üreticiye aktarılması ve ürün geliştirme işbirliklerinin kurgulanmasına olanak sağlanacaktır.

Uluslararası ağ geliştirme çalışmaları kapsamında; Danimarka Teknoloji Enstitüsü (DTE) ile protokole dayalı dinamik bir işbirliği oluşturulmuştur. GAP-YENEV binasının iş modeli ile bina ve laboratuvar planları DTE ekibi ile birlikte hazırlanmıştır. Hâlihazırda bina dış mimarisine yönelik tasarım tamamlanmıştır. Binanın laboratuvar ve diğer çalışma alanları yaklaşık 3.000 m²'dir. Bina sürdürülebilir, düşük enerji tüketimli bir konseptte sahiptir. Planlamalar LEED-Gold Sertifikası alabilecek şekilde oluşturulmuştur. Bina enerji performansı ile ilgili tüm değişkenler (bina yönlendirilmesi/yerleşimi, bina dış kabuğunu oluşturan kapı, duvar, pencere gibi tüm bileşenlerin konstrüksiyon ve yalıtımı, hava sızdırmazlığı, ısıtma/soğutma/aydınlatma bileşenleri, yerel iklim parametreleri) dikkate alın-

rak, optimize edilmiştir. Enerji tasarrufu sağlayan tüm pasif çözümler (doğal aydınlatma ve havalandırma, sera etkisi, ısı kütle gibi) göz önüne alınmıştır. Binanın iklimlendirme ve aydınlatma ile ilgili ısı ve elektrik ihtiyacı yenilenebilir enerji sistemi ile karşılanmaktadır.

Uluslararası ağ geliştirme çalışmaları kapsamında, Amerika Birleşik Devletinde bulunan Iowa State Üniversitesi'nin ilgili birimleri ile sürdürülebilir mimari tasarımlar ve sürdürülebilir yapılaşma alanında Harran Evleri üzerinde ortak bir proje çalışması başlatılmıştır.

3. İlk 5 Yıl için Hedeflenen Pilot Ar-Ge Proje ve Uygulamaları (2012-2017)

Merkezin en önemli amaçlarından biri; bölgesel kapasite oluşumunu sağlayabilecek, yerel ve dolayısıyla ulusal ekonomiyi canlandıracak teçhizat ve teknik eleman altyapısını oluşturmaktır. Bu doğrultuda merkezin işlevi; söz konusu alanlarda yapılacak çalışmaları yönlendirmek ve koordine etmek, bu çalışmalar için gerekli Ar-Ge alt yapısını temin etmek, mevcut birikimi harekete geçirmek ve yeni insan gücü yetiştirmek, prototip çalışmalarının yürütülebileceği en uygun model ve koşullarını oluşturmak olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda merkez bünyesinde, ilk beş yıl için bölgesel/ulusal önceliklere dayalı aşağıdaki listede sunulan pilot projelerin çalışılması kararlaştırılmıştır.

3.1 Yenilenebilir Enerji Teknolojileri Konusunda Öncelikli Pilot Ar-Ge Çalışmaları

- Güneş Enerjili Pompalama/Sulama Ar-Ge/İmalat Kapasitesinin Oluşturulması
- Güneş Enerjili Modüler Klima/Soğutma Ar-Ge/İmalat Kapasitesinin Geliştirilmesi
- Yoğunlaştırıcı Güneş Kolektörleri ile Buhar/ Elektrik Üretimi Ar-Ge/

- İmalat Kapasitesinin Geliştirilmesi
- Düşük Rüzgâr Hızlarına Uygun, Küçük Ölçekli Rüzgâr Türbini Ar-Ge/İmalat Kapasitesinin Oluşturulması
- Tarımsal/Hayvansal/Katı Atıklardan Biyogaz/Hidrojen/Elektrik Üretim Teknolojilerinin Geliştirilmesi
- Jeotermal + Biyogaz Hibrit Sistemle Sera Isıtması Teknolojisinin Geliştirilmesi
- Mikro Ölçekli Hidrolik Türbin Teknolojisinin Geliştirilmesi
- GAP Bölgesi Güneş + Rüzgâr + Jeotermal Enerji Potansiyellerinin Pilot Saha Ölçümleriyle Belirlenmesi

3.2 Enerji Verimliliği Uygulamaları Konusunda Öncelikli Pilot Ar-Ge Çalışmaları

- Enerji Verimliliğini İyileştirici Ekonomik Malzeme/Teknolojilerin Geliştirilmesi
- Mevcut Kamu Binalarında Enerji Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Etkin Uygulama Modellerinin Deneysel Yöntemlerle Oluşturulması
- Yeni Binalarda Entegre Yenilenebilir Enerji Çözüm Modellerinin Deneysel Yöntemlerle Oluşturulması
- Akıllı Elektrik Şebeke Sistemlerinin Bölgesel Uygulama Modelinin Oluşturulması

3.3 İstihdam ve Farkındalık Arttırıcı Uygulamalı Eğitim/Girişimcilik Programlarının Oluşturulması

- Yenilenebilir Enerji Uygulamalı Eğitim Programı (profesyonel teknik eleman yetiştirme yanında ilk ve orta öğretim öğrencileri için farkındalık arttırma ve dezavantajlı gruplardan iş gücü oluşturma amaçlı)
- Enerji Verimliliği Uygulamalı Eğitim Programı (Enerji Yöneticisi, EKB Uzmanı, EVD Şirketleri eğitim ve faaliyetleri gibi profesyonel programlar yanında toplumun değişik kesimlerine yönelik mikro-eğitim amaçlı). ■

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED)

Bünyamin SÜNE | Karacadağ KA İDB Uzmanı

Mustafa BALTACI | Karacadağ KA PPKB Uzmanı

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sürecine ilişkin yerli ve yabancı kaynaklarda birçok tanıma rastlamak mümkündür. Yapılan tanımlamaların birçoğu belli farklılıkları olduğu kadar benzerlikleri de vurgulamaktadır. Aşağıda bu tanımlardan birkaçı verilmektedir. Çevresel Etki Değerlendirmesi, herhangi bir faaliyetin sonucunda oluşabilecek çevre bozulmalarının önceden tespitini ve mümkünse bu bozulmalar ortaya çıkmadan gerekli önlemlerin alınmasını amaçlayan sistematik bir yaklaşımdır.

ÇED, projenin çevre üzerindeki olası önemli, olumsuz, doğrudan veya dolaylı etkilerinin belirlenmesi, tanımlanması ve belgelere dayalı olarak değerlendirilmesidir.

ÇED, çevre üzerinde etkili olabilecek bir ya da birden fazla faaliyet hakkındaki projenin hazırlanmasından sonra başlayıp söz konusu proje ile ilgili karar aşamasında devam eden ve bu projenin gerçekleştirilmesi halinde inşaat ve faaliyet aşamalarında ve hatta faaliyetin sona erdirilmesinden sonra denetimlerle sürdürülen uzun bir çalışma sürecidir (Serter, 2005: 5).

Çevresel Etki Değerlendirmesinin Tarihsel ve Gelişimi

ÇED, ilk olarak ABD tarafından geliştirilmiş ve 1970 tarihli Ulusal Çevre Politikası Yasası içerisinde yer almıştır. Çevreyi etkileme potansiyeline sahip tüm plan ve projelerin, tüm faaliyetlerin

derinlemesine incelenmesi anlamına gelen Çevresel Etki Değerlendirmesi Avrupa Ülkeleri için de çevre koruma alanında kullanılabilir etkili bir hukuki araç haline gelmiştir.

5 Haziran 1972 tarihinde İsveç'in başkenti Stockholm'de yapılan İnsan ve Çevre konferansının sonuç bildirisinde, dünyanın birçok yöresinde giderek önemli boyutlara ulaşan çevre sorunlarının tüm insanlığı tehdit eden bir problem haline geldiği ve insanlığın bu ortak problemine ancak koordineli bir çalışma ile ortak çözümler getirilebileceği vurgulanmıştır. Bu amaçla kısa adı UNEP - Birleşmiş Milletler Çevre Programı olan bir organizasyon kurulmuş olup, bu programın amacı özellikle gelişmekte olan ülkelerde Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulamaları için etkili yöntemlerin geliştirilmesi olmuştur. ÇED, günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gerek yasal gerekse uygulama olarak yerini almıştır.

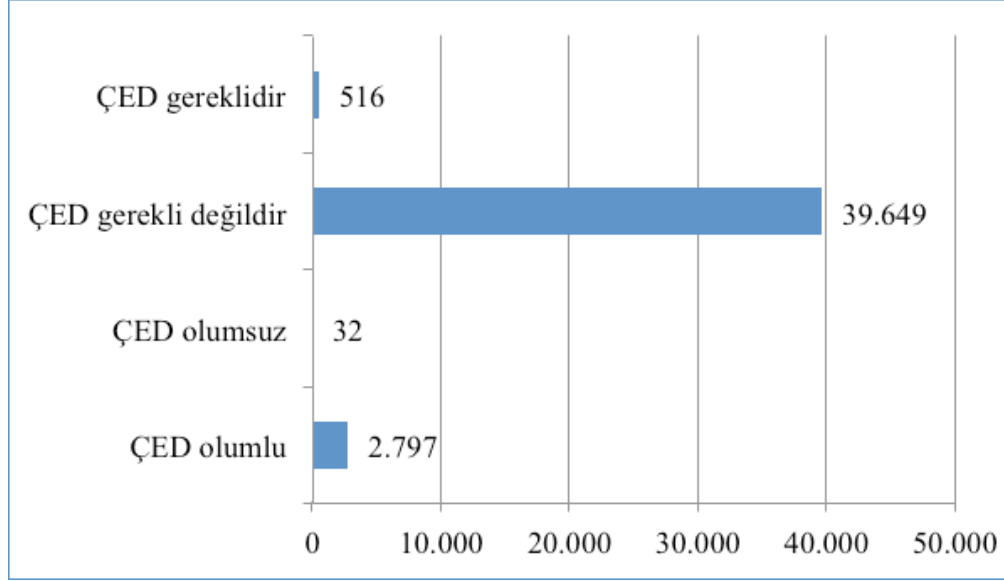
AB, Dördüncü Çevre Eylem Programına kadar daha çok önleyici nitelikte olan çevre politikası, bu program ile çevre korunması fikrini, sosyal ve ekonomik politikaların temeli olarak benimsemiştir. Dünya ekonomisinde en fazla sanayileşmiş ve çevreyi kirleten ekonomiler olarak OECD üyeleri, koruma, yerine koymaktan iyidir prensibini ilke olarak benimsemişlerdir. Topluluk organlarıncı 1973 yılından bu güne kadar çıkartılan altı çevre eylem programı ve atık yönetimi, gürlü, su ve

hava kirliliği, doğal yaşamın korunması gibi alanlarda uygulanan çok sayıda tüzük ve yönerge ortak çevre politikasının başlıca ikinci hukuk kaynaklarıdır (Dervişoğlu, 2010: 118).

Türkiye'de ÇED ile alakalı gelişmeler dünyada çevre konularına ilginin arttığı 1970'li yıllara paralellik göstermektedir. Birleşmiş Milletlerin 5 Haziran 1972'de Stockholm'deki ilk Uluslararası Çevre Konferansından sonra ülkemizde 1973 yılında uygulamaya konan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında çevre sorunlarına ayrı bir bölüm olarak yer verilmiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında sorunlar tek tek ele alınmış ve önleyici çevre politikası daha fazla öne çıkarılmıştır. Bu politikanın gerçekleştirilmesini sağlayacak ÇED, bu dönemde de uygulanamamıştır. Ancak, bu dönemin sonunda 1983 yılında 2872 Sayılı Çevre Kanunu yürürlüğe girmiştir. İlk kez ÇED burada yasal bir temele kavuşmuştur. (Kara, 2002: 40).

Günümüzde Türkiye'de uygulanan ÇED Yönetmeliği, AB ülkeleriyle uyumludur. Bu noktada hatırlanması gereken ve İlerleme Raporlarında da sık sık vurgulanan husus ise yönetmelik açısından ilerleme kaydedilmesine karşın uygulamanın aynı ölçüde olmadığı hususudur. Yönetmeliğin amacına uygun ve etkili bir şekilde uygulanması, AB'ye uyumun yanı sıra ve ondan daha önemli olarak, ÇED'in gerçek amacına ulaşılmasını ve ülkemiz bakımından çevre konusundaki önleyicilik ilkesinin

03.12.1993 - 05.03.2013 Tarihleri Arasında Türkiye'de ÇED Kapsamında Alınan Kararlar

gerçek anlamda hayata geçmesini sağlayacaktır (Akkaş, 2012: 158).

Çevresel Etki Değerlendirmesinin Etkinliği ve Verimliliği

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), bir projenin gerçekleştirilme kararı verilirken çevresel etkilerinin de dikkate alınmasını sağlayan bir araçtır. Karar alma organları proje için gerekli yatırım iznini vermeden önce, sunulan ÇED raporları yardımıyla projenin olası çevresel etkilerini incelemektedirler. Bu nedenle ÇED çalışmalarının kalitesi ve güvenilirliği sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda yüksek derecede önem taşımaktadır.

ÇED kararlarının çeşitli yönlerden dağılımının incelenmesiyle ülkenin çevresel ve endüstriyel politikası, bölgesel öncelikleri ve kalkınma eğilimleri hususlarında çeşitli bilgiler dolaylı olarak edinilebilmektedir. Türkiye'de 1993 yılından beri uygulanmaya başlayan ÇED süreci, çeşitli revizyonlar yapılarak günümüz ihtiyaçlarına yanıt verme yolunda gelişim göstermektedir. 1993 yılından bugüne kadar alınan ÇED kararları her geçen yıl artış göstermiş, yatırım kararlarının yanın-

da ÇED gerekliliği yazılı ve görsel iletişim araçları tarafından daha çok dile getirilmeye başlanmıştır (Salihoğlu, 2013: 68).

1993 - 2013 yılları arasındaki ÇED istatistiklerinin değerlendirilmesi sonucunda;

1993-2012 yıllarında alınan ÇED kararlarının yaklaşık % 99'unun olumlu olarak sonuçlandığı ve başvuruların % 99'una yatırım izninin verildiği görülmüştür.

Seçme eleme kriterlerine tabi tesisler için de kararların yine % 99'una yakın bir kısmının ÇED Gerekliliği Değildir olarak çıktığı görülmüştür.

Yıllar geçtikçe ÇED olumlu karar sayısında gözle görülür bir artış olmasına rağmen ÇED olumsuz karar sayısında bir artış olmadığı, 1997 yılı hariç ÇED olumsuz kararlarının 1-4 arasında salınım gösterdiği görülmüştür.

En fazla yatırım yapılan ilk üç sektörün sırasıyla Petrol ve Madencilik, Enerji Yatırımları ve Atık Kimya Tesisleri olduğu görülmüştür.

En fazla ÇED kararının hidroelektrik santral yatırımı için alındığı, bu faaliyeti et kombinasyonu ve kalker ocağı yatırım kararlarının izlediği görülmüştür.

İllerde alınan ÇED kararları incelendiğinde en fazla ÇED olumlu kararın İzmir'de alınmış olduğu, onu Ankara, Kocaeli ve İstanbul'un takip ettiği görülmüştür. ÇED olumsuz kararlarının en fazla alındığı ilin de 6 olumsuz kararla Muğla ili olduğu görülmüştür.

Sürdürülebilir Kalkınma, Yatırım ve İş Ortamının İyileştirilmesi ve ÇED Arasındaki İlişkiler

Dünya Bankası tarafından 23 Ekim 2013 tarihinde yayınlanan 2013 Yatırım ve İş Ortamı Raporundaki genel sıralamaya göre Türkiye yatırım ve iş ortamı kolaylığı açısından 185 ülke arasında 71'inci sırada yer almaktadır. Dünya Bankası İş Ortamı Raporunda ülkelerin yatırım ve iş ortamının kolaylığı açısından değerlendirilmesi ve sıralanmasında bir yatırımın hayata geçirilmesinde ve işletme aşamasında yatırımcıyı etkileyecek önemli alt faaliyetler incelenmiş ve gösterge olarak kullanılmış olmasına rağmen çevresel etki değerlendirme sürecinin bir gösterge olarak dikkate alınmamış olması dikkat çekicidir.

Yatırımların inşaat ve işletme aşamalarında çevresel etkilerinin değerlendirilmesi, azaltıcı tedbirlerin alınması,

tedbirlerle çevresel etkilerin izin verilen seviyelerin altına indirilemiyorsa yatırıma izin verilmemesi bir gerekliliktir. Bu boyutuyla çevresel etki değerlendirilmesi faaliyet ve sürecinin mümkün olan minimum süre, maliyet ve prosedürle yapılması yatırım ve iş ortamının zorlaştırıcı bir unsur olarak değerlendirilemez. Ancak; çevresel etki değerlendirilmesi faaliyetlerinin uygulanması sürecinde yatırımın çevresel etkilerinin incelenmesi ile ilgili olmayan ilave süre, maliyet ve prosedür yaratılması yatırım ve iş ortamını zorlaştıran bir unsurdur. Çevre Etki Değerlendirme Süreci içerisinde yaşanan ve süreyi ve maliyeti artırarak yatırım ortamını zorlaştıran sorunların çok büyük oranda uygulamadan kaynaklandığı dikkate alınırsa uygulamaya yoğunlaşılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çevresel etki değerlendirme sürecinin diğer izin ve onaylardan bağımsız hale getirilmesi ve

yatırıma ilişkin diğer iş ve işlemlerin bu süreçte sürdürülmesiyle yılların münhasıran çevresel etki değerlendirmesi için harcanmasını önüne geçilebilecektir (Battal, 2013: 387).

ÇED ve Karar Mekanizmalarına Halkın Katılımı

Çevre sorunlarının yaygın bir şekilde yaşanmaya başladığı 20. yüzyılın ikinci yarısı, karar mekanizmalarına halkın katılımının teşvik edildiği bir döneme denk gelmektedir. Bu dönemde Sosyal Etki Değerlendirme (SED) kavramı geliştirilmiştir. Sosyal etki, altyapı ve kalkınma projelerinin, projenin yürütüleceği bölgesel ve ulusal coğrafi alanda bulunan yerel sakinler, özel sektör ve kamu kuruluşları üzerinde olabilecek ve projenin ekonomik ömrü boyunca ya da daha uzun sürelerle devam etmesi muhtemel geçici ya da kalıcı etkilerdir. Türkiye'de Avrupa

Birliğine uyum süreci çerçevesinde çevresel mevzuatta yenilikler yapılmış olsa da sosyal anlamdaki boşluklar devam etmektedir. Türk ÇED mevzuatının kapsamı, sosyal çevreyi içermekte olup, yalnızca fiziki ve ekolojik çevre ile sınırlı kalmaktadır. Mevzuat içerisinde sosyal çevre ile ilintili olan maddeler, halkın katılımı toplantıları ve yeniden yerleşim süreçleri ile sınırlı kalmakta ve bu maddelerin uygulanmasında dahi denetim mekanizması gelişmemiş olduğundan yeterli performans sergilenememektedir (Özerinler, 2013: 151).

Hâlihazırda 7 milyara yaklaşan dünya nüfusunun, 2050 yılında 9 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. 9 milyar insan, dünyanın sunabildiği ve yenileyebildiği kaynaklar çerçevesinde yaşamak durumunda kalacaktır. Ancak, dünyada üretim ve tüketim alışkanlıkları olağan seyrinde gittiği takdirde, 2050 yılında şu anki refah seviyemizi korumak için 2,3 dünyaya ihtiyacımız olacaktır. 2050 yılında sürdürülebilir bir dünyaya sahip olabilmek ise halen mümkündür. Dünya şu anda bu dengeyi kurabilecek bilgi, beceri ve teknolojiye sahiptir. Sürdürülebilir bir dünyaya sahip olabilmek, ancak ülkelerin küresel işbirliği ve eşgüdümü ile mümkün olacaktır. Ülkelerin, şeffaf ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde ve katılımcı bir yaklaşım ile sürdürülebilirlik gündemlerini oluşturmaları, hatta eylem planlarını harekete geçirmeleri gerekmektedir (TÜSİAD, 2011: 95). ■

Kaynakça

- Dervişoğlu, S. (2010). "AB Müktesebatına Uyum Sürecinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)", Türk İdare Dergisi, Sayı: 467, ss.115-134.
- Serter, G. (2005). Çevresel Değerlendirme Sürecinin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi ve Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) - Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kara, A. (2002). Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Uygulamaların Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Akkaş, Y. (2012). Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliklerinin Değişim Süreci, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Salihoğlu, G. (2013). Sayılarla Türkiye'de Alınan ÇED Kararları, Uluslararası ÇED Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara.
- Battal, K. (2013). Yatırım ve İş Ortamının İyileştirilmesi Gayretlerinde ÇED Sürecinin Önemi ve Fonksiyonu, Uluslararası ÇED Kongresi, Ankara.
- Özerinler, G. (2013). Sosyal Etki Değerlendirme ve Çevre İletişimi, Uluslararası ÇED Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara.
- TÜSİAD (2011). Vizyon 2050 Türkiye, Yayın no: -T/2011-09/518, İstanbul.

AVRUPA ÇEVRE AJANSI – EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY

Eser Çağlar YILMAZ | Karacadağ KA PYB Uzmanı

Avrupa Çevre Ajansı, Topluluk ve üye ülkelerin, çevrenin iyileştirilmesi, çevresel hususların ekonomik politikalarla bütünleştirilmesi ve sürdürülebilirliğe geçiş hakkında bilgilendirilmiş kararlar almalarına yardımcı olmak ve Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı'nı (Eionet) koordine etmek amacıyla Avrupa Birliği Konsey Tüzüğü kararınca 1990 yılında kurulmuş olup, 1994 yılında merkezinin Danimarka, Kopenhag olarak belirlenmesiyle çalışmalarına başlamıştır.

Avrupa Çevre Ajansı, çevre konusunda güvenilir ve tarafsız bilgileri sağlamayı ilke edinmiştir. Katılımcı ülkeler arasında EIONET (Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı) aracılığıyla AB standartlarında çevresel verilerin toplanması ve analiz edilmesini, çevresel politikalar üretmeye müsait bilgi ve belge sağlanması ile tavsiye üretmeyi ve çevreyle ilgili diğer bilgilerin kullanılabilir hale getirilmesini sağlamak başlıca görevleri arasındadır.

Avrupa Çevre Ajansı'nda hâlihazırda 33 üye ülke (28 Avrupa Birliği Üye Devleti'nin yanı sıra İzlanda, Liechtenstein, Norveç, İsviçre ve Türkiye) ve 6 işbirliği yapan ülke (Arnavutluk, Bosna ve Hersek, Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, Karadağ, Sırbistan ve Kosova.) bulunmaktadır.

1. Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı: EIONET

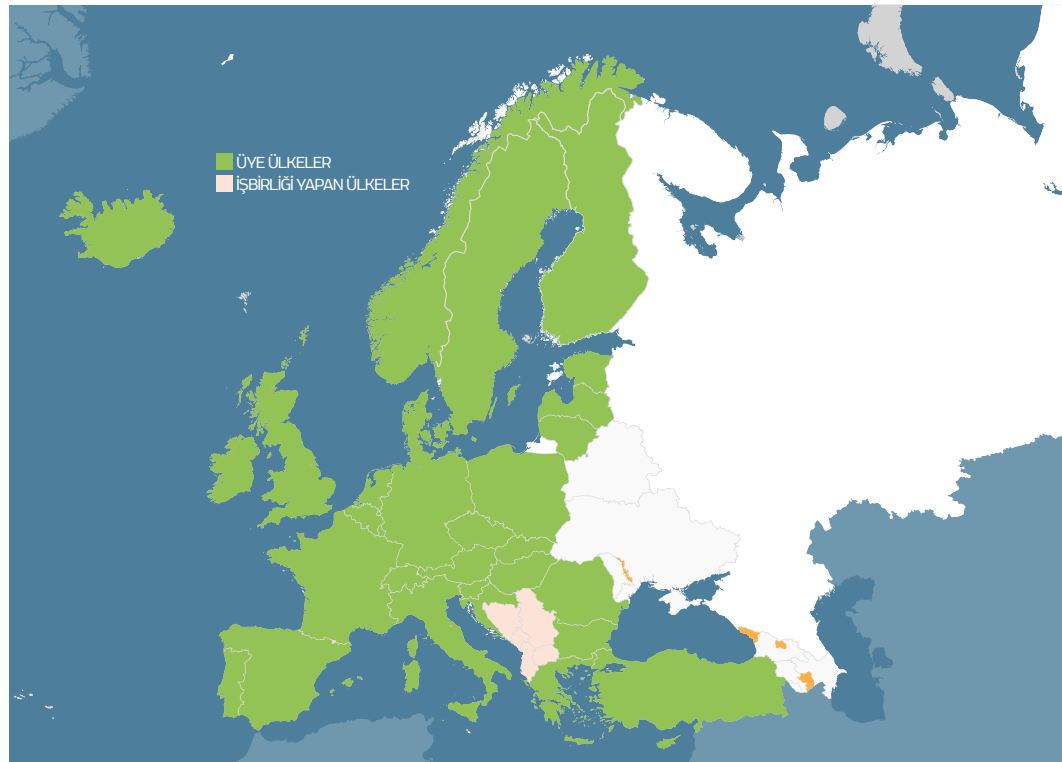
Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı (EIONET: European Environ-

ment Information and Observation Network), Avrupa Çevre Ajansı ile ülkelerin ortaklık ağıdır. AÇA, ağı geliştirilmesinden ve faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumludur. AÇA, bu amaçla, Ulusal Odak Noktaları (UON), genellikle de üye ülkelerin Ulusal Çevre Ajansları veya Çevre Bakanlıklarıyla yakın işbirliği içerisinde çalışmaktadır.

Ulusal Odak Noktaları, çevre bilgisiyle çalışan 300'ün üzerinde ulusal kurum ve diğer organlardan yaklaşık 900 uzmanı bir araya getiren Ulusal Referans Merkezleri'nin (URM) ağlarının koordinasyonundan sorumludur.

EIONET halen, Ulusal Odak Noktaları ve Ulusal Referans Merkezleri dışında, hava ve iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliğinin etkileri, savunmasızlık ve adaptasyon, su, arazi kullanımı ve mekansal bilgi ve analiz ve sürdürülebilir tüketim ve üretim alanlarında çalışan altı Avrupa Konu Merkezi'ni (AKM) kapsamaktadır.

Harita: EEA – Avrupa Çevre Ajansına Üye ve İşbirliği Yapan Ülkeler

2. Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) ve Türkiye

Türkiye 18.03.2003 tarih ve 25052 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Çevre Ajansı ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağına Katılımı Anlaşması" ile 1 Mayıs 2003 tarihinde AÇA'ya üye olmuştur.

644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 9/1 bendi ile "AÇA ile ilişkileri yürütmek" görevi ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Bu çerçevede ülke düzeyindeki

tüm çalışmalar, ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri ve Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığına bağlı Çevre Ajansı Şube Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri ve Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığı tarafından yıllık olarak yayınlanan Avrupa Çevre Ajansı Çalışmaları adlı kitapçık, ülkemizde AÇA çalışmaları kapsamında gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmekte

olan önemli faaliyetlere, AÇA tarafından son zamanlarda yay-

pılan çalışmalara ve gelecekte gündeme getirilmesi planlanan faaliyetlere ilişkin güncel bilgilere yer verilmekte olup, bağlı kuruluşların ve özellikle de Türkiye EIONET ağı elemanlarının bilgilendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu yayın, ülkemizde AÇA ve çalışma alanlarına ilişkin farkındalığın ve birçok kurum ve kuruluşu bir araya getiren AÇA çalışmalarının etkinliğinin artırılması kapsamında Bakanlığımız çalışmalarına yardımcı olmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Çevre Ajansı'na raporlama yükümlülüğü bulunan konu başlıkları şöyledir; Deniz Verisi, Nehir Kalitesi, Göl Kalitesi, Yeraltı Suyu Kalitesi, Gerçek Zamanlı Aylık/Yaz Ozon Raporlamaları, Uzun Menzilli Sınırtaşan Hava Kirliliği, Bilgi Değişimi (Hava Kalitesi) Raporlaması, Korunan Alanlar Ortak Veri Tabanı, Biyolojik Veri, Su Kaynaklarının Durumu ile Kalitesi ve Su Emisyonu Kalitesi.

Bu konu başlıklarının yanı sıra, Türkiye'nin raporlama yükümlülüğü bulunmadığı diğer konu başlıklarının da dahil edildiği değerlendirmelerde oluşan yıllık çevre ilerleme raporu puanlamasında Türkiye, 2013 yılında 39 ülke arasında 31. sırada yer almıştır. 2012 yılında listede kendine 35. sırada yer bulan Türkiye, çevre alanındaki atılımlarıyla 4 sıra yükselmeyi başarmıştır. ■

Kaynakça

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014). "Çevre Envanteri ve Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığının Görevleri", <http://www.csb.gov.tr/gm/ced/index.php?Sayfa=sayfaicerikhtml&Id=238&detId=626&tustId=238>, 06.11.2014.
- Avrupa Çevre Ajansı (2014). "AÇA hakkında", <http://www.eea.europa.eu/tr/about-us/>, 06.11.2014.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2013). "Avrupa Çevre Ajansı Çalışmaları 2013", <http://www.csb.gov.tr/db/ced/editedorsya/ACACalismalari2013.pdf>, 03.11.2014.
- EIONET (2014a). "About Eionet", <http://www.eionet.europa.eu/about>, 04.11.2014.
- EIONET (2014b). "Eionet Priority Data Flows", <http://www.eionet.europa.eu/dataflows/>, 05.11.2014.

YENİLENEBİLİR ENERJİ MALİ DESTEK PROGRAMININ AMACI VE GENEL ÇERÇEVESİ

Hikmet DENİZ | Diyarbakır YDO Uzmanı

Karacadağ Kalkınma Ajansı, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin (TRC2 Bölgesi) ekonomik ve sosyal kalkınması ile gelişmesini hızlandırmak, bu amaçla kaynakların yerinde ve etkin bir şekilde kullanımını sağlamak ve Bölgenin yerel potansiyelini harekete geçirmek, Bölgedeki iş ve yatırım olanaklarını tanıtarak Bölgeye yönelik yatırımları teşvik etmek ve böylece Bölgede yeni istihdam alanları oluşturarak Bölgenin hem diğer bölgelerle olan hem de kendi içindeki sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarını azaltmak ve sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla faaliyetlerine 2009 yılından beri devam etmektedir.

Kalkınma Ajansları, faaliyet bölgelerinde kalkınma planı ile bölge plan ve stratejilerinde tanımlanan amaçların, önceliklerin ve hedeflerin bir arada ve uyum içinde gerçekleştirilmesine yönelik mali destek programları tasarlayıp proje teklif çağrısı yöntemiyle uygulayabilmektedir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2014 Yılı Mali Destek Programları kapsamında KOBİ ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programları ile beraber ilk defa Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programına çıkmıştır.

Bu programın temel dayanağı, ulusal plan ve programlar ile diğer ulusal strateji belgelerine uygun olarak, yerel potansiyel ve ihtiyaçlar gözetilerek katılımcı bir yaklaşımla Ajans koordinasyonunda hazırlanan 2014-2023 Bölge Planı'nda benimsenen 4 ana gelişme ekseninden biri olan «Sürdürülebilir Gelişme ve Yeşil Büyümenin Sağlanması» gelişme eksenidir. Programın tasarımında bu gelişme ekseninde yer alan Bölgede Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması temel amacı kapsamında; *Yenilenebilir enerji potansiyelinin değerlendirilmesi ve bölgenin yeşil enerji bölgesi imajının oluşturulması* hedefi esas alınmıştır.

Programın amacı; TRC2 Bölgesi'ndeki yenilenebilir enerji potansiyelini değerlendirmek, bölgede çevre dostu teknolojilerin kullanılmasına

yönelik farkındalığı artırmak, bölgedeki işletmelerin ve kurumların enerji maliyetlerini azaltmaktır. Programın öncelikleri ise şunlardır:

1. Bölgede üretim yapan işletmelerde başta güneş enerjisi olmak üzere yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi,
2. Bölgede güneş enerjisinden elektrik üretimi başta olmak üzere jeotermal, biyokütle gibi yenilenebilir enerji uygulamalarının yapılabilirliğini gösterecek örnek projelerin desteklenmesi,
3. Yenilenebilir enerji kullanımının yaygınlaştırılması ve bölgenin "Yeşil Enerji Bölgesi" imajının oluşturulması,
4. Yenilenebilir enerji kaynaklarının organik tarım, organik tekstil, eko turizm gibi bölgede potansiyeli olan alanlarda kullanımına yönelik uygulamaların desteklenmesi.

Programın toplam bütçesi 4 milyon TL olarak belirlenmiş olup başvuru sahibine göre belirlenmiş alt ve üst limit ile destek oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Proje Faydalanıcısı	Asgari Destek Tutarı (TL)	Azami Destek Tutarı (TL)	Asgari Destek Oranı	Azami Destek Oranı
Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar	75.000,00	750.000,00	% 25	% 75
Kar Amacı Güden Kuruluşlar (KOBİ'ler)	50.000,00	500.000,00	% 25	% 50

Buna göre kar amacı gütmeyen kuruluşların projelerine en fazla % 75 oranında ve 750.000 TL, kar amacı güden kuruluşların projelerine ise en fazla % 50 oranında ve 500.000 TL hibe desteği sağlanabilmektedir.

Kar amacı güden kuruluşlar; özel işletmeleri (KOBİ'ler), üretici kooperatiflerini, üretici birliklerini, diğer gerçek ve tüzel kişileri kapsamaktadır. Kar amacı gütmeyen kuruluşlar ise; valilikleri, kaymakamlıkları, bölge, il ve ilçe müdürlüklerini, bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşlar ile enstitüleri, yerel yönetimleri (il özel idareleri, büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, köy tüzel kişilikleri), mahalli idare birliklerini, fakülte, yüksek okul ve enstitüleri, araştırma ve uy-

gulama merkezlerini, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını (odalar, borsalar... vb), sivil toplum kuruluşlarını (vakıflar, dernekler, birlikler, federasyonlar... vb), OSB müdürlükleri ile KSS kooperatiflerini kapsamaktadır.

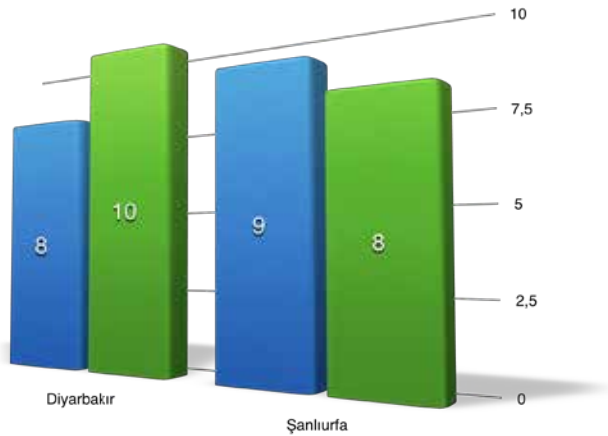
Program 22 Ekim 2013 tarihinde ilan edilmiş olup 6 Ocak 2014 tarihine kadar proje başvuruları kabul edilmiştir. Bu süre zarfında Programdan olabildiğince fazla kesimin haberdar olması için bilgilendirme toplantıları düzenlenmiş, proje hazırlamak isteyenlere yönelik Proje Hazırlama Eğitimleri verilmiştir. Bu kapsamda 22 Ekim 2013 tarihinde Şanlıurfa Dedeman Otel'de, 25 Kasım 2013 tarihinde Diyarbakır Ca-

hit Sıtkı Tarancı Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen açılış ve tanıtım toplantıları ve 4-12 Kasım tarihleri arasında Diyarbakır'da 13, Şanlıurfa'da 10 ilçede eş zamanlı olarak gerçekleştirilen bilgilendirme toplantıları ile toplam 854 kişiye bilgilendirmede bulunulmuştur. 15 kişi Şanlıurfa'dan ve 64 kişi Diyarbakır'dan olmak üzere toplam 79 kişiye Proje Hazırlama Eğitimi verilmiştir. Ayrıca, internet siteleri, afiş, yazılı ve görsel medya yoluyla reklam ve tanıtım çalışmaları yürütülmüştür.

2. Gelen Başvurular

Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programına Diyarbakır'dan 18 ve Şanlıurfa'dan 17 olmak üzere toplam 35 başvuru yapılmıştır.

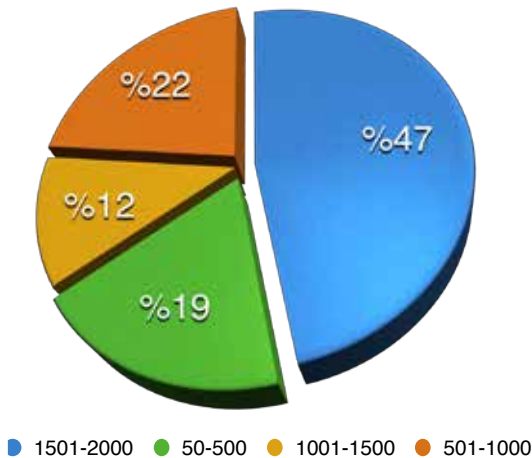
Grafik1: Gelen Projelerin Dağılımı

Gelen 35 projenin 17'si kara amacı güden kuruluşlardan, 18'i ise kar amacı gütmeyen kuruluşlardan gelmiştir.

Başvuru yapılan projelerin toplam bütçesi 42,8 milyon TL iken Ajanstan talep edilen miktarın toplamı ise 18,3 milyon TL'dir.

Grafik 2: Bütçe Tutarına Göre Projelerin Dağılımı (bin TL)

Bütçe tutarına göre projelerin dağılımı yukarıdaki grafikte görülmektedir. Bütçesi 50.000-500.000 TL aralığında olan 6 proje, 501.000-1.000.000 TL aralığında 10 proje, 1.001-1.500 TL aralığında 4 proje, 1.501-2.000 TL aralığında 15 proje başvurusu bulunmaktadır.

Proje konularına bakıldığında 1 hidro-elektrik santrali ve 1 toprak kaynaklı ısı pompası haricindeki projelerin tamamı güneşten elektrik enerjisi elde etme amacıyla kurulan güneş enerjisi santralleridir.

Gelen 35 başvurunun proje konularına bakıldığında ise bir hidro-elektrik santrali ve bir toprak kaynaklı ısı pompası haricindeki projelerin tamamı güneşten elektrik enerjisi elde etme amacıyla kurulan güneş enerjisi santralleridir.

3. Destek Almaya Hak Kazanan Projeler

Bağımsız değerlendiriciler tarafından yapılan değerlendirme sonucunda 7 proje hibe desteği almaya hak kazanmıştır. Hibe desteği almaya hak kazananların listesi aşağıda yer almaktadır.

Başvuru Sahibi Adı	Proje Adı	İl
Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi Projesi	Şanlıurfa
T.C. Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı	Sümerpark'ın Güneş Parkına Dönüştürülmesi Projesi	Diyarbakır
GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi	Güneş Tarlası Kurulumu Projesi	Diyarbakır
Trafomaks Transformatör San. ve Tic. Ltd. Şti.	Trafomaks Güneş Enerji Santrali Kurulumu Projesi	Şanlıurfa
Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü	DISKI Hidroelektrik Üretim Tesisi Projesi	Diyarbakır
Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi	D.Ü. Müh. Fak. İçin Fotovoltaik Güneş Panellerinden Elektrik Enerjisi Üreten 250 Kw'lık Üretim, Tanıtım, Analiz Tesisi Projesi	Diyarbakır
Harman İş Tarım Mak. Otom. İnş. İth. ve İhr. San. Tic. Ltd. Şti.	Kendi Elektrigimizi Üreterek, Bölgede İlk Olacak Katı Gübre Dağıtım Römorkunu Üretmek Projesi	Şanlıurfa

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ VE KYOTO PROTOKOLÜ

Mehmet OĞUL | Karacadağ KA İDB Uzmanı

Mehmet Cüneyt ATEŞ | Karacadağ KA İDB Uzmanı

Giriş

İnsanoğlunun neden olduğu küresel ısınmanın iklim üzerindeki etkilerini sınırlandırmak ve bu alanda atılacak adımların uluslararası çerçevesini oluşturmak üzere, 1992 yılında Rio de Janeiro'da Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiş ve bu Konferansın sonucunda BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS - United Nations Framework Convention on Climate Change) devletlerin imzasına açılmıştır. 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe giren Sözleşmeye halen, aralarında ülkemizin de bulunduğu 195 ülkenin yanı sıra, Avrupa Birliği (AB) de taraftır. Ülkemiz sözleşmeye 24 Mayıs 2004 tarihinde katılmıştır.

Kyoto Protokolü, 1992'de Rio de Janeiro'da (Brezilya) gerçekleştirilen Dünya Zirvesi'nde kabul edilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)'nin eki olarak kabul edilen uluslararası bir anlaşmadır.

Protokolün ana amacı, atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, iklime tehlikeli etki yapmayacak seviyelerde dengede kalmasını sağlamaktır. Protokol, sera gazı emisyonunu azaltma amacı doğrultusunda sanayileşmiş ülkelere bir dizi bağlayıcı hedefler öngörmüştür. BMİDÇS, emisyonun azaltılması için "teşvik edici uygulamalar", Protokol ise "zorlayıcı yaptırımlar" öngörmektedir.

Protokol, Sözleşme'nin amaç ve kurallarını paylaşmaktadır. Bununla birlikte, iki anlaşma arasındaki en önemli ayrım, düzenledikleri yükümlülüklerin

hukuki niteliği ile ilgilidir. Sözleşme sanayileşmiş ülkelerin sera gazı salımlarını stabilize etmeleri yönünde bağlayıcı olmayan bir yükümlülük tanımlamışken, Protokol sanayileşmiş ülke taraflarına bağlayıcı sera gazı salım sınırlama ve azaltım yükümlülükleri getirmiştir.

Kyoto Protokolü gelişmiş ülkelerin sera gazı salımlarını 1990 yılına göre % 5 azaltmalarını öngörüp atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, iklime tehlikeli etki yapmayacak seviyelerde dengede kalmasını sağlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Protokolün ülkelerin onayına ve uygulamasına hazır hale getirilmesi için gerekli ayrıntılı uygulama kuralları 2001 yılında Marakeş'te gerçekleştirilen 7. Taraflar Konferansı'nda kabul edilmiştir.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

Yerküre iklimi, fosil yakıtların yanması, arazi kullanımı değişikliği ve ormansızlaştırma, çimento üretimi, sanayi süreçleri gibi insan etkinlikleriyle atmosfere salınan sera gazlarının doğal sera etkisini kuvvetlendirmesi sonucunda ısınmaktadır. Farklı sera gazı emisyon (salım) senaryolarına dayanan iklim modelleri, gelecek yüzyıl için önemli iklim değişikliklerinin olacağını öngörmektedir.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, taraf ülkeleri küresel ısınmayı yavaşlatmak üzere ortak hareket etmeye, sera gazı salımlarını azaltmaya, araştırma ve teknoloji üzerinde işbirliği yapmaya ve sera gazı yutaklarını (örneğin ormanlar, okyanuslar, göller) korumaya teşvik etmek-

tedir. Sözleşme, sera gazı salımlarının azaltılması için, ülkelerin kalkınma önceliklerini ve özel koşullarını göz önüne alarak "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" yüklemiştir.

"Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi, bazı ülkelerin sanayi devriminden sonra iklim değişikliğine sebep olan sera gazlarını atmosfere diğer ülkelerden daha çok salmalarından ötürü daha fazla sorumluluk almaları gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Bu bağlamda, Sözleşme, farklı yükümlülükler göre ülkeleri üç gruba ayırmıştır.

Ek-I Ülkeleri

Bu grupta yer alan ülkeler, sera gazı salımlarını sınırlandırmak, sera gazı yutaklarını korumak ve geliştirmek; ayrıca, iklim değişikliğini önlemek için aldıkları önlemleri ve izledikleri politikaları bildirmek ve mevcut sera gazı salımlarını ve salımlarla ilgili verileri iletmekle yükümlüdürler. Bu grup, iki ülke kümesinden oluşmaktadır. Birinci grupta, 1992 yılı itibarıyla OECD üyesi olan ülkeler (bunların içinde Türkiye de vardır) ve AB, ikinci grupta ise Pazar Ekonomisine geçiş sürecindeki ülkeler yer almaktadır.

Ek-II Ülkeleri

Bu gruptaki ülkeler, birinci grupta üstlendikleri yükümlülükler ilaveten çevreye uyumlu teknolojilerin özellikle gelişme yolundaki taraf ülkelere aktarılması veya bu teknolojilere erişimin teşvik edilmesi, kolaylaştırılması ve finanse edilmesi hususlarında her türlü adımı atmakla sorumlu kılınmışlardır.

Bu grupta 23 ülke ve AB yer almaktadır.

Ek Dışı Ülkeler

Bu ülkeler, sera gazı salımlarını azaltmaya, araştırma ve teknoloji üzerinde işbirliği yapmaya ve sera gazı yutaklarını korumaya teşvik edilmekte; ancak, belirli bir yükümlülük altına alınmamaktadırlar. Bu grupta halen 153 ülke bulunmaktadır. (Dışişleri Bakanlığı, 2014).

Kyoto Protokolü (KP)

Sera gazı salımlarının dünyanın her yerinde artmaya devam etmesi ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin giderek daha fazla hissedilir olması üzerine, özellikle gelişmiş ülkelerin kararlı ve bağlayıcı yükümlülükler almaları için BMİDÇS'ye taraf ülkeler mevcut Sözleşmenin niteliğini güçlendirmek amacıyla, Kyoto Protokolü'nü (KP) müzakere etmeye başlamışlardır. İki buçuk yıl süren müzakereler sonucunda, Protokol, Sözleşme'nin 1997 yılında Kyoto'da yapılan 3. Taraflar Konferansı'nda kabul edilmiştir. Protokol, Mart 1998-Mart 1999 tarihleri arasında New York'ta imzaya açık kalmıştır.

Kyoto Protokolü, 2005 yılında Rusya Federasyonu'nun onaylamasıyla yürürlüğe girmiştir. Protokole halen 192 ülke ve AB taraftır. Kyoto Protokolü ile daha önce BMİDÇ Sözleşmesinde yer alan hükümler doğrultusunda sanayileşmiş ülke taraflarına bağlayıcı sera gazı salım sınırlama ve azaltım yükümlülükleri getirilmiştir.

İklim Değişikliği ve Türkiye'nin Durumu

Ülkemizin de içerisinde yer aldığı Akdeniz Havzası, küresel iklim değişikliğine karşı yer kürenin en hassas bölge-

lerinden birisidir. Akdeniz Havzası'nda gerçekleşecek 2°C'lik bir sıcaklık artışı, beklenmeyen hava olayları, sıcak hava dalgaları, orman yangınlarının sayısında ve etkisinde artış, kuraklık ve bunlar dolayısıyla biyolojik çeşitlilik kaybı, turizm gelirlerinde azalma, tarımsal verim kaybı ve en önemlisi kuraklık olarak etkilerini hissettirecektir.

2011 yılında yayımlanan İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı da, Türkiye'de yıllık ortalama sıcaklığın gelecek yıllarda 2,5°-4°C artacağını, artışın Ege ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde 4°C'yi, iç bölgelerinde ise 5°C'yi bulacağını öngörürken, Türkiye'nin yakın gelecekte daha sıcak, daha kurak ve yağışlar açısından daha belirsiz bir iklim yapısına sahip olacağını ortaya koyuyor. İklim Değişikliği Eylem Planı, Türkiye'nin özellikle su kaynaklarının azalması, orman yangınları, kuraklık ve çölleşme, bunlara bağlı ekolojik bozulmalar gibi olumsuz etkilerden önemli ölçüde etkileneceğini öngörmektedir.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Dördüncü Değerlendirme Raporu'na göre, Türkiye, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden en çok etkilenen bölgeler arasında bulunan Akdeniz Havzası'nda yer almaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014).

Ülkemizin de yer aldığı Akdeniz Havzası'nda bulunan ülkelerin iklim değişikliğinden ciddi boyutlarda etkilenen olmaları artık bilimsel verilerle kanıtlanmıştır. Türkiye, küresel ısınmanın özellikle su kaynaklarının azalması ve çölleşme ile bunlara bağlı ekolojik bozulmalar gibi olumsuz yönlerinden etkilenmeye başlamıştır. Ülkemizde de son dönemde birçok sel ve doğa felaketi yaşanmıştır.

İklim değişikliğiyle mücadele kap-

samında, düşük karbonlu ekonomiye küresel düzeyde geçilmesi hususu, insanların yaşam biçimlerini, üretim ve imalat yöntemlerini değiştirecek köklü bir dönüşüm öngörmektedir. Bu nedenle iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum çalışmaları salt bir çevre sorunu olarak algılanmamalıdır. Gerçekte, bu mücadele gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin izleyeceği büyüme stratejilerini, enerji politikalarını, sağlık ve tarımla ilgili programlarını, su kaynaklarının kullanımını, gıda güvenliğini, düşük karbonlu ekonomiye geçiş ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini doğrudan etkileyebilecek ve bunların geliştirilmesinde belirleyici olabilecektir.

Yeni Çevre Kanunu, enerji ve endüstri sektörlerindeki salım kontrolü için daha sıkı tedbirler almış; katı atık ve hava kalitesi yönetiminde yeni boyutlar getirmiştir. Ayrıca, Türkiye, son yıllarda kaydettiği ekonomik büyüme ve nüfus artışı nedeniyle yükselen enerji talebinin karşılanması için enerji arzını artırmaya yönelik çalışmaları yürütürken, özellikle enerji verimliliği, enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji konularına ilişkin yasaları yürürlüğe koymuştur.

Türkiye, hâlihazırda elektrik enerjisinin % 20'sini yenilenebilir enerji kaynaklarından üretmektedir. 2023 yılına kadar bu oranın % 30'a çıkartılması hedeflenmektedir.

Ayrıca, 10 yıllık bir dönemi kapsayan, Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi (2010-2020) Yüksek Planlama Kurulu'nun 3 Mayıs 2010 tarihli kararı ile kabul edilmiştir. Anılan Strateji Belgesi'ne dayanılarak, Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı'nın hazırlanması çalışmaları ise 2011 yılında tamamlanmıştır. ■

Kaynakça

- Dışişleri Bakanlığı (2014). "Uluslararası ve Bölgesel Sözleşmeler", http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler_iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-_bmidcs_-ve-kyoto-protokolu-_tr.mfa, 08.11.2014.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014). "Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi", <http://www.csb.gov.tr/db/iklim/banner/banner592.pdf>, 08.11.2014.

TARIM VE ÇEVRE

Dr. Hasan MARAL | Karacadağ KA Genel Sekreter V.

Gelişmiş toplumlar günümüze gelinceye kadar üç ana aşamadan geçmiştir. Birinci aşamada beden gücüne dayanan tarımsal faaliyetler gelmektedir. Ortaçağdan itibaren aletler ve hayvanların da kullanıldığı bu aşamada düşük verimli tarımsal üretim söz konusudur. Nüfus yoğunluğunun düşük olması sayesinde yapılan bu üretim ihtiyaca cevap verebilmiştir. İkinci aşama endüstri devrimi diye adlandırdığımız, yeni buluşlarla birlikte makineli tarıma geçişin olduğu, diğer imalatların makinelerle yapıldığı, buharlı trenlerin keşfi ile mesafelerin kısalması ve ülkelerin birbirleri ile ticaret hacmi oluşturmaya başladığı dönemdir. Bu dönem 1950'li yıllara kadar devam etmiştir. İkinci dünya savaşının sona ermesinden sonra 20. yüzyılın ikinci yarısının başlarında kapsamlı bir yeniden dönüşüm hareketi başlamıştır. Özellikle harabe hale gelen Avrupa ülkeleri yeniden imarı sağlamak ve refah seviyesini artırmak için Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun temellerini atmış ve bu topluluk günümüze kadar devam etmiştir. Bu dönemden itibaren gelişmiş ülkelerde teknolojiye yapılan yatırımlar artmış, elektronik

miştir. Bu dönem bilgi çağı diye adlandırılmaktadır. Üçüncü dönemde Amerikada Silikon Vadisi efsanesi ortaya çıkmıştır. Bir çok genç girişimci teknoloji çağının potansiyelini fark ederek çoğunlukla arka bahçedeki garajlarda çalışmalarına başlamış ve günümüzde kullandığımız bilgisayar ve cep telefonlarının temellerini atmıştır. Apple, Microsoft, Google, Facebook ve Twitter gibi dünyaya mal olmuş dev şirketler hep bu tür çalışmaların meyveleridir.

İkinci gelişim evresinin başlangıcı sayılan 1750 yılından günümüze kadar gerçekleşen nüfus artışı insanlığın o döneme kadar yaşadığından daha fazla olmuştur. Bu dönem aynı zamanda en çok patentlerin alındığı ve bilim insanlarını yeni çözüm yolları bulmaya çalıştığı sürecin başlangıcını oluşturmuştur. Endüstri devrimi fosil yakıtların bilinçsiz bir şekilde kullanıldığı dönem olmuştur. Bu

atıklar ve kanalizasyonlar yıkanmış ve bu sular nehirlerle karışmıştır. 18. yüzyılın ilk yarısında Londra'nın nüfusunun 1 milyon, Paris'in nüfusunun ise 2,4 milyon civarında olduğu not edilmektedir. Senn ve Thames nehirlerinde gerçekleşen bu aşırı kirlilik Kolera ve Tifo salgınlarına yol açmış ve Londra'da 20 bin, Paris'te 20 bin olmak üzere toplam 40 bin kişi hayatını kaybetmiştir. 1800'lü yılların ortalarında artan endüstriyel faaliyetler ve konutların ısınma faaliyetleri nedeniyle hava kirliliği maksimum seviyeye çıkmıştır. Londra o dönemde hava kirliliği ile ün yapmış ve hatta «Büyük Duman» şeklinde bir lakap almıştır. Artan hava kirliliği nedeniyle Londra'da sadece 1873 yılında 700 kişi hayatını kaybetmiştir. 1952 yılında yine aynı şehirdeki hava kirliliği nedeniyle yaklaşık 4 bin kişi hayatını kaybetmiştir (Environmental History Resources, 2014).

20. yüzyılın ortalarına kadar çevreye en büyük zararı sanayi sektörü vermiştir. Toplumların gelişmelerini sıralarken en erken ve tabiri caizse ilkel evrenin tarım olduğunu gördük. O dönemlerde bu günün sanayi faaliyeti olarak adlandırabileceğimiz üretim gibi faaliyetlerde fosil yakıtlar yerine yel ve su değirmenleri kullanılmıştır. Tarımı o günlerdeki yöntemlerle yapmak ne yazık ki artık mümkün değil. Çünkü dünya nüfusu Malthus'un deyimi ile geometrik olarak artarken, gıda üretimi aritmetik olarak artmaktadır. Nüfusun bu hızla artışına devam etmesi yeni ve verimli üretim yöntemlerinin bulunmasını zorunlu kılmıştır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra nüfus artışının

ve
bilgi işleyen
varlık ve süreçler art-

durumun
birçok artışı olmak-
la birlikte su ve hava kirliliği
gibi yıkıcı sonuçları da olmuştur. O
dönemde büyükşehirlerin içinden
geçen nehirlerle hem evsel hem de en-
düstriyel atıklar atılmış, sokaklardaki

fark edilmesi ile birlikte tarımsal üretim önemli bir hal almaya başlamıştır. Amerikada o dönemlerde tohumluk ve gübre şirketlerinin kurulmaya başladığını, hastalık ve zararlılara karşı laboratuvar ve saha çalışmalarının arttığını görüyoruz. Tarımda kimyasalların kullanılması yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. 1960'lı yılların ortalarına kadar bilinçsizce pestisid (Tarım İlacı) kullanılmış ve Rachel Carlson'un meşhur kitabı Sessi Bahar doğanın çığlığının duyulmasını sağlamıştır. Çünkü kimyasalların sadece hedef organizmayı etkilemediği, sulara ve toprağa karıştığı, pestisitlere kullanıldığı lokasyonun dışında ve hatta okyanus ötesinde bile balıklarda rastlandığı görülmüştür. Doğanın bu çığlığına kısmen kulak verilmiştir. Ancak verimliliği artırma yönündeki çabalar son sürat devam etmiştir. 1970'li yılların sonlarına doğru kaliteli tohumlukların geliştirilmesi ve suni gübrelerin kullanılması ile birlikte verim rekorları kırılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllardan sonra verim artışlarını yeni bir boyuta taşıyabilmek adına Genetiği Değiştirilmiş Organizma (GDO) çalışmaları başlatılmıştır. Verim ve kaliteye olumlu yansımaları olmasına rağmen çevreye ilişkin etkileri kestirilememekte ve olumsuz sonuçlarını görmek uzun zaman almaktadır. GDO mevzusu günümüzde halen

tartışılmaya devam etmektedir. Görünüş itibari ile olumlu olan bu süreçler günümüzde dünyanın önünü almaya çalıştığı küresel iklim değişikliği sorununu ortaya çıkarmıştır. Bunun yanı sıra başta Avrupa Birliği Ülkeleri olmak üzere gelişmiş birçok ülkenin başı nitrat kirliliği ile derde girmiştir.

Bilindiği gibi sanayi devrimi dönemine kadar dünya doğal bir denge içerisinde idi. Karbondioksit ve diğer sera gazlarının salınım ve emilim oranları eşit seviyeydi. Bu gazlar insanlar ve hayvanların oksijeni soluyarak gıdaları yakması neticesinde dışarı verdikleri karbondioksit ve atıklardaki metandan meydana gelmektedir. Bitkiler fotosentez mekanizmasını işleterek karbondioksiti oksijen olarak dışarı verirken Karbonu'da yiyeceklerin bir ögesi olarak kullanılmaktadır. O dönem için üretilen bu zararlı gazların bir kısmı bitkiler tarafından emilirken, bir kısmı ise okyanuslar tarafından emilmiştir. Özellikle 20 nci yüzyılda yukarıda bahsettiğimiz fosil yakıt kullanımını gerektiren sanayi faaliyetlerinin artması neticesinde doğanın bu dengesi bozulmuştur. Konvansiyonel tarımda kullanılan kimyasallar da bu sorunun ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Dünya son 30 yılda ısınmaya başlamış, su seviyeleri yükselmiş, düzensiz iklimler oluşmaya başlamıştır. Dünyanın bozulan den-

gesine tekrar kavuşabilmesi için 11 Aralık 1997 günü Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında karbondioksit ve diğer beş sera gazı salınımını azaltmaya yönelik tedbirleri içeren Kyoto Protokolü imzalanmıştır. Protokol aşağıdaki hususları içermiştir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Kyoto_Protokol%C3%BC):

- Atmosfere salınan sera gazı miktarı %5'e çekilecek,
- Endüstriden, motorlu taşıtlardan, ısıtmadan kaynaklanan sera gazı miktarını azaltmaya yönelik mevzuat yeniden düzenlenecek,
- Daha az enerji ile ısınma, daha az enerji tüketen araçlarla uzun yol alma, daha az enerji tüketen teknoloji sistemlerini endüstriye yerleştirme sağlanacak, ulaşımda, çöp depolamada çevrecilik temel ilke olacak,
- Atmosfere bırakılan metan ve karbon dioksit oranının düşürülmesi için alternatif enerji kaynaklarına yönelinecek,
- Fosil yakıtlar yerine örneğin bio dizel yakıt kullanılacak,
- Çimento, demir-çelik ve kireç fabrikaları gibi yüksek enerji tüketen işletmelerde atık işlemleri yeniden düzenlenecek,
- Termik santrallerde daha az karbon çıkartan sistemler, teknolojiler devreye sokulacak,

- Güneş enerjisinin önü açılacak, nükleer enerjide karbon sıfır olduğu için dünyada bu enerji ön plana çıkarılacak,
- Fazla yakıt tüketen ve fazla karbon üreten daha fazla vergi alınacaktır.

Türkiye 2009 yılında Kyoto Protokolüne katılmayı kabul etmiş ve Ülkemizin Kyoto Protokolüne katılmasının uygun bulunduğu ilişkin kanun tasarısı 05.02.2009 tarihinde, TBMM Genel Kurulunda kabul edilerek yasalaşmıştır.

Tarımsal açıdan baktığımız zaman çevrenin de endüstri devrimine kadar doğal bir denge içerisinde olduğunu görürüz. Üretim aşamasında ürüne zarar veren organizmaları baskı altında tutan faydalı türler bulunmakta, pestisid kullanılmadığı için faydalı türlere bir zarar dokunmamaktadır. Suni gübreler yerine hayvan gübresinin kullanılması toprakların ve suların kirlenmesinin önüne geçmiştir. Konvansiyonel tarımla birlikte bu denge geri dönüşü neredeyse imkânsız bir şekilde bozulmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren Kyoto Protokolü gibi sanayinin yol açtığı çevre kirliliğini azaltma çabaları söz konusu iken Organik Tarım sayesinde de tarımın yol açtığı çevre kirliliğini azaltmaya yönelik çaba-

Üretim aşamasında ürüne zarar veren organizmaları baskı altında tutan faydalı türler bulunmakta, pestisid kullanılmadığı için faydalı türlere bir zarar dokunmamaktadır. Suni gübreler yerine hayvan gübresinin kullanılması toprakların ve suların kirlenmesinin önüne geçmiştir.

lar gerçekleşmeye başlamıştır. Günümüzde tüm dünyanın yeşil ışık yaktığı organik tarım faaliyetleri hız kazanmıştır. Organik Tarım'ın yasal çerçevesi 1972 yılında IFOAM'ın kurulması ile (International Federation of Organic Agriculture Movements - Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu) oluşturulmuştur. IFOAM, tarım toprakları, ekosistem ve insan sağlığının sürdürülebilir temeller üzerine oturtulmasını hedef almıştır. Ülkemizde Organik Tarım Faaliyetleri 2004 yılında yürürlüğe giren 5262 sayılı Organik Tarım Ka-

nunu ile resmîyet kazanmıştır. 2009 yılı verilerine göre Dünyada organik tarım yapılan alanlar dünya tarım alanlarının yalnızca % 1'ine tekabül etmektedir ki bu oran çok düşük seviyelerdedir.

2050 yılında Dünya nüfusunun 9 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu durumun sonucu olarak sanayi faaliyetlerinin artmasının yanı sıra gıdaya olan ihtiyaç nedeniyle tarımsal faaliyetlerin de artacağı tahmin edilmektedir. Tarım alanlarının sınırlı olması nedeniyle kaliteli ve verimli çeşit arayışları hızını kaybetmeden devam edecektir. Bu faaliyetler sürdürülürken çevre ile dost tarımsal faaliyetlere ağırlık verilmelidir. İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım uygulanması en makul olan yöntemlerdir. Konvansiyonel tarımın handikapları konusunda çiftçiler başta olmak üzere tüm toplumların bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir. Tatlı suyun büyük bir kısmının tarım da kullanıldığını hesaba kattığımızda tarımda su tüketimini azaltma konusunda da gerekli bilimsel faaliyetlerin yürütülmesi ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yapılması büyük öneme sahiptir.

Geleceğimizi kurtarmak için bu günden itibaren kolektif bir çaba sergilememiz gerekiyor. Bu dünya hepimizin, el ele verip sahip çıkalım. ■

Kaynakça

Environmental History Resources (2014). "The Industrial Age", http://www.eh-resources.org/timeline/timeline_industrial.html, 30.11.2014.
"Kyoto Protokolü", Wikipedia, http://tr.wikipedia.org/wiki/Kyoto_Protokol%C3%BC, 28.11.2014.

ULUSLARARASI ÇEVRE EĞİTİM VAKFI

M. Adnan AKSOY | Diyarbakır YDO Koordinatörü

FEE, 1981 yılında kurulmuş, kar amacı gütmeyen, dünya çapında toplam 55 ülkeyi temsil eden üye organizasyonlarla çalışan bir sivil toplum örgütüdür.

Sürdürülebilir çevre konusunda, insanların yeterince bilgili ve/veya bilmediğini çevreyi koruma yönünde uyguladığını söylemek mümkün değildir. Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı'nın (FEE) hedefi, toplumu bilgilendirerek onların bu konuları anlamalarını sağlayıp içinde buldukları kurum, organizasyon ve toplumu aktif davranışlara yönlendirmelerini sağlamaktır.

FEE'nin programları şu iki standardı yansıtır:

- Anlama ve harekete geçme,
- Harekete geçmek için öğrenme ve fırsat yaratma olanakları sağlama.

Kuruluşundan itibaren çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik projeleri hayata geçiren FEE Avrupanın yanı sıra Güney Afrika Cumhuriyetinde

benzer projeler konusunda çalışmalar yürütmektedir. Projeleri sayesinde Gündem 21'in işlerliğini arttırırken, tüm yaş gruplarından halkın çevresel sorunların çözümüne aktif olarak katılımını sağlamaktadır.

2001 yılına kadar projelerinin sadece Avrupa ülkelerinde uygulanmasından dolayı ismi "Avrupa Çevre Eğitim Vakfı (FEEE)" iken; 2001'de Danimarka-Kopenhag'da yapılan Genel Kurul'da Güney Afrika'nın da üyeliğinin başlamasıyla ismi "Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE)" olmuştur.

Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim

Bilgilendirme ve bilinçlendirme Gündem 21'de sürdürülebilir kalkınmanın temel anahtarları olarak gösterilmekle birlikte, toplumun aktivitelerinin çevreyi etkilediğini gösterebilmek için de eğitim bir zorunluluktur. Ancak bilinçlendirme yapıldığı zaman

alışkanlıklar eyleme dönüştürülebilir. Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı'nın tüm projeleri, birçok disiplini bir arada toplar ve farklı disiplinlerin etkileşimlerini mükemmel bir şekilde ortaya koyar. Özellikle Çevrenin Genç Sözcüleri ve Eko-Okullar Projelerinde vurgulanan uluslararası işbirliği ve iletişim Rio Deklarasyonu'nda belirtilen ilkelerle de net bir biçimde örtüşür.

Avrupa Birliği ile İlişkiler

FEE, Avrupa Birliği'nin genişleme aşamasında uyum çalışmaları konusunda da önemli bir rol oynar. Aday Ülkelerin karşılaştığı en önemli sorunlardan bir tanesi de AB'nin çevre ile ilgili yönetmeliklerine uyum sağlamalarıdır. FEE, projelerinde AB standartlarını öngörmesi ve aday ülkelerin sivil toplum örgütleriyle birlikte çalışması nedeniyle, bu ülkelerin AB uyum sürecindeki çalışmalarını da bir yandan kolaylaştırmış oluyor. ■

2014 YILI YENİLENEBİLİR ENERJİ MALİ DESTEK PROGRAMI KAPSAMINDA KARACADAĞ KALKINMA AJANSI TARAFINDAN DESTEKLENEN PROJELER

Baver AYDIN | Karacadağ KA İDB Uzmanı

1. Genel Değerlendirme

Karacadağ Kalkınma Ajansı ilk olarak 2014 yılı mali destek programları kapsamında KOBİ Mali Destek Programı ve Sanayi Altyapısı Mali destek programına ek olarak Yenilenebilir

Enerji başlığı altında destek programı yürütmüştür. Programın Toplam bütçesi 4.000.000.-TL olup proje başına destek miktarı kar amacı güden kuruluşlar için 50.000.-TL ile 500.000.-TL, kar amacı gütmeyen kuruluşlar için

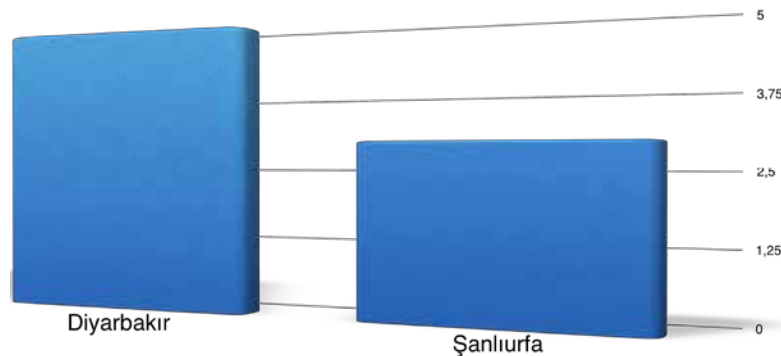
ise 75.000.-TL ile 750.000.-TL arasında olup projeler için öngörülen azami süre 9 aydır. Proje başvurularının değerlendirilmesi sonucunda Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinden 7 Adet proje destek almaya hak kazanmıştır.

Değerlendirme sonucu başarılı bulunan projeler:

Başvuru Sahibi Adı	Proje Adı	İl	Toplam Bütçe (TL)	Öngörülen Kapasite Kw
Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi	D.Ü. Müh. Fak. İçin Fotovoltaik Güneş Panellerinden Elektrik Enerjisi Üreten 250 Kw'lık Üretim, Tanıtım, Analiz Tesisi Projesi	DIYARBAKIR	597.231,06	250
Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü	Diski Hidroelektrik Üretim Tesisi Projesi	DIYARBAKIR	637.867,65	337
GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi	Güneş Tarlası Kurulumu Projesi	DIYARBAKIR	592.200,00	250
Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı	Sümerpark'ın Güneş Parkına Dönüştürülmesi Projesi	DIYARBAKIR	665.958,71	500
Harman İş Tarım Mak. Otom. İnş. İth. ve İhr. San. Tic. Ltd. Şti.	Kendi Elektrikimizi Üretmek, Bölgede İlk Olacak Katı Gübre Dağıtma Römorkunu Üretmek Projesi	ŞANLIURFA	232.105,00	120
Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi Projesi	ŞANLIURFA	278.025,00	100
Trafomaks Transformatör San. ve Tic. Ltd. Şti.	Trafomaks Güneş Enerji Santrali Kurulumu Projesi	ŞANLIURFA	497.925,00	310
			3.501.312,42	1.867

Projelerin İllere Göre Dağılımları

Destek alan 8 Projeden 4'ü Diyarbakır ilimizde, 3'ü Şanlıurfa ilimizde yer almaktadır.

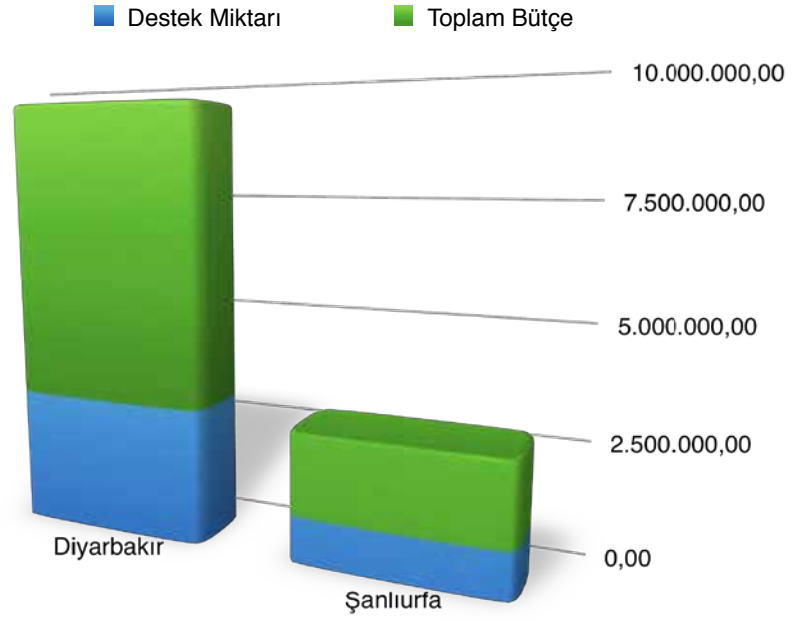

İllere Göre Destek Miktarı ve Proje Bütçeleri

Desteklenen projelerin bütçeleri toplamı 6.685.782,86.-TL'dir. Bunun 4.855.022,86.-TL'sini Diyarbakır ilindeki projeler, 1.830.760,00.-TL'sini Şanlıurfa ilindeki projeler oluşturmaktadır.

Diyarbakır ilindeki projeler yaklaşık %51 oranında desteklenirken, Şanlıurfa ilindeki projeler Yaklaşık %55 oranında desteklenmiştir.

Projelerin kar amacı güden ve gütmeyen olarak dağılımlarına bakıldığında 8 projeden 5 proje kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülürken 2 proje KOBİ'ler tarafından yürütülmektedir. Bu 2 proje Şanlıurfada yer almaktadır.

2. Diyarbakır'da Devam Eden Projeler

2.1. Kar Amacı Gütmeyen Kurum ve Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Projeler:

2.1.1. Fotovoltaik Güneş Panellerinden Elektrik Enerjisi Üreten 250 Kw'lık Üretim, Tanıtım, Analiz Tesisi Projesi:

Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi tarafından yürütülen Fotovoltaik Güneş Panellerinden Elektrik Enerjisi Üreten 250 Kw'lık Üretim, Tanıtım, Analiz Tesisi Projesi kapsamında üniversite kampüsünde, fakülte yanındaki alanda 250 Kw'lık bir güneş enerjisi tesisi kurulması

planlanmaktadır. Yaklaşık 597 bin TL destek alan proje ile enerji üretiminin yanı sıra akademik araştırmaların yapılabileceği ve öğrencilerin uygulamalı eğitim alabilecekleri bir tesis kurulması hedeflenmektedir.

Farkındalık oluşturma dışında proje ile tesisten elde edilecek veriler yardımıyla bölge şartlarına uygun güneş enerjisi sistemleri tasarım kriterleri oluşturulması yönünde çalışmalar yürütülecektir.

2.1.2. Diski Hidroelektrik Üretim Tesisi Projesi

Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Diski Hidroelektrik Üretim Tesisi Projesi kapsamında 337 Kw enerji üretimi hedeflenmektedir. Kuruma ait su iletim hatlarındaki su akımından oluşan hidrolik enerjiyi mekanik enerjiye ve bunu da elektrik enerjisine dönüştürmeyi hedefleyen projenin yaklaşık destek miktarı 637

bin TL'dir.

Bu projenin sonuçları doğrultusunda benzer projelerin uygulanması, kurumun su üretim enerji maliyetinin düşürülmesi ve enerji sürekliliğinin sağlanması hedeflenmektedir.

2.1.3. Güneş Tarlası Kurulumu Projesi:

GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi tarafından yürütülmekte olan Güneş Tarlası Kurulumu Projesi ile 250 Kw'lık enerji

üretimi planlanmaktadır. Yaklaşık destek miktarı 592 bin TL olan proje ile kurumun enerji ihtiyacının yaklaşık %51'inin karşılanması hedeflenmektedir. Bununla beraber proje ile bölgede tarım sektörü başta olmak üzere model oluşturulacak, AR-GE firmaları ve üniversitelerin ilgili fakülte ve bölümlerindeki araştırmacılar ilgili tesiste çalışmalar yapabilecektir. Tesisin kurulumu tamamlanmış olup bağlantı izin süreci devam etmektedir

2.2.4. Sümerpark'ın Güneş Parkına Dönüştürülmesi Projesi:

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından yürütülen Sümerpark'ın Güneş Parkına Dönüştürülmesi Projesi ile yaklaşık destek miktarı 665 bin TL olan, 500 kW'lık bir tesis kurulması planlanmaktadır.

Proje ile kurumun enerji maliyetlerinin düşürülmesi yerel yönetim eli ile örnek bir uygulamanın gerçekleştirilmesi ve akademik çalışmalar için uygun bir alan sağlanması ile Sümerpark

genelinde şehir şebekesinden kaynaklanan problemlerin engellenmesi hedeflenmektedir.

Proje tamamlanmış olup enerji üretimine başlanmıştır.

3. Şanlıurfa İlinde Devam eden Projeler:

3.1. KOBİ'ler Tarafından Yürütülen Projeler:

3.1.1. Trafomaks Güneş Enerji Santrali Kurulumu Projesi:

Trafomaks Transformatör Sanayi ve

Ticaret Limited Şirketi tarafından yürütülen Trafomaks Güneş Enerji Santrali Kurulumu Projesi ile 310 kw'lık bir GES kurulması hedeflenmektedir. Projenin destek miktarı yaklaşık 497 bin TL olup proje ile firma hem kendi enerji ihtiyacını karşılamayı hem de ihtiyaç fazlası enerjinin satışını planlamaktadır. Böylece firma hem enerji ihtiyacını güvenceye almış olacak hem şehir şebekesindeki dalgalanmalardan dolayı oluşan kayıplar önlenmiş olacak hem de firmaya gelir yaratılacaktır.

3.1.2. Kendi Elektrigimizi Üreterek, Bölgede İlk Olacak Katı Gübre Dağıtma Römorkunu Üretmek Projesi:

Harman İş Tarım Mak. Otom. İnş. İth. Ve İhr. San. Tic. Ltd. Şti. tarafından yürütülen Kendi Elektrigimizi Üreterek, Bölgede İlk Olacak Katı Gübre Dağıtma Römorkunu Üretmek Projesi kapsamında 120 Kw'lık bir tesis kurulması planlanmaktadır.

Bütçesi yaklaşık 232 bin TL olan proje ile firmanın enerji maliyetlerinin düşürülmesi ile üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve elde edilen artı değer ile yeni makinelerin üretilmesi planlanmaktadır.

3.2. Kar Amacı Gütmeyen Kurum ve Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Projeler:

3.2.1. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi Projesi

Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yürütülen Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi Projesi ile 100 kW'lık bir tesis kurulması planlanmaktadır. Yaklaşık 278 bin destek ile yaklaşık 100 kW olarak planlanan tesisin üretiminin %30'u ile kurumun enerji ihtiyacının karşılanması geri kalan kısmının ise satışının yapılarak kuruma gelir sağlanması planlanmaktadır.

Proje ile yıllık yaklaşık 62.000.-TL'lik bir katma değer yaratılacaktır.

Proje il şehir şebekesine hatlarına olan bağımlılık azaltılacak ve maliyetlerdeki düşüş ile birlikte üyelere daha kaliteli hizmet sunulacaktır. Bununla birlikte proje ile yenilenebilir enerji üretimi alanında ildeki diğer kamu/özel kurum ve kuruluşlara örnek olunması hedeflenmektedir.

4. Sonuç:

Bölgemizde Ajansımız tarafından ilk defa yürütülmüş olan Yenilenebilir Enerji mali destek programı ile kamu/özel kurum ve kuruluşlar tarafından 7 adet proje yürütülmektedir. Ajans tarafından sağlanan 3.501.312,42.-TL'lik desteğe ek olarak proje yürütücüleri tarafından yaklaşık 3.184.470,44.-TL eş finansman sağlanması öngörülmektedir. Toplamda 6.685.782,86.-TL'lik bir kaynak yenilenebilir enerji alanına yönlendirilmiş

ve yaklaşık 1,87 Mw'lık üretim kapasitesi oluşturulmuş olacaktır.

2014 Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı kapsamında bölgede yenilenebilir enerji alanında örnek projeler oluşturulması ile 2014-2013 Bölge Planında tanımlanan "Bölgede Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması" temel amacı kapsamında; "Yenilenebilir Enerji potansiyelinin değerlendirilmesi ve bölgenin yeşil enerji bölgesi imajının oluşturulması" hedefine yönelik önemli bir adım atılmıştır. ■

KALKINMA AJANSI PAYLARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Av. Veysi DANIŞMAN | Karacadağ KA Hukuk Müşaviri

Kalkınma ajansları kamu kaynağı kullanarak faaliyetlerini yürütmektedirler. Faaliyetlerin yürütülmesinde ajansların en önemli finansman kaynağı genel bütçeden aktarılan paylar ile Avrupa Birliği fonları olmakla birlikte, Kanunda zikredilen kurum/kuruluşlarca ajanslara aktarılan paylar da önemli bir yere sahiptir. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu Ve Görevleri Hakkında Kanun'un 19'uncu maddesinde ajans gelirleri ve ajansların yöneteceği fonlar sayılmıştır.

Buna göre, Kanun'un "Gelirler ve yönetilecek fonlar" başlıklı 19'uncu maddesinin (d) bendinde: Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere

yüzde bir; (e) bendinde ise: Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılan payın cari yıl bütçesinden Ajansa aktarılacağı hüküm altına alınmıştır.

Diğer yandan, 6552 sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun'un geçici 2'nci maddesinde, il özel idareleri, belediyeler ile sanayi ve ticaret odalarının kalkınma ajanslarına olan borçları yapılandırılmıştır.

Bu çerçevede, 6552 sayılı Kanunun Geçici 2'nci maddenin 3'üncü fıkrasının (a) bendinde: "Kalkınma ajanslarının, 25/1/2006 tarihli ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanununun 19 uncu maddesi gereğince, il özel idareleri ve belediyeler ile sanayi ve ticaret odalarından olan ve 31/12/2013 tarihi itibarıyla ödenmesi gerektiği hâlde

bu Kanunun yayımlandığı tarih itibarıyla ödenmemiş bulunan alacak asıllarının tamamı ile bu alacaklara ilişkin feriler yerine, bu Kanunun yayımlandığı tarihe kadar söz konusu alacakların asıllarına Yİ-ÜFE aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacak tutarın; bu Kanunun yayımlandığı tarihi izleyen ikinci ayın sonuna kadar alacaklı kalkınma ajansına başvuruda bulunulması ve ödenmesi gereken tutarın, ilk taksitinin bu Kanunun yayımlandığı tarihi izleyen üçüncü aydan başlamak üzere bu fıkrafta öngörülen süre ve şekilde ödenmesi şartıyla ferilerin tamamının tahsilinden vazgeçilir" hükmü yasada yer almıştır.

Bu hükme göre, il özel idareleri ve belediyeler ile sanayi ve ticaret odalarının 31/12/2013 tarihi itibarıyla ödenmesi gerektiği halde ödenmeyen pay borçlarına ilişkin faiz ve gecikme zamları silinmiş, bunun yanında, borcun tahakkuk tarihinden, yani ilgili yılın temmuz ayı başından, kanunun yayımlandığı tarihe kadar alacak asıllarına

Yİ-ÜFE aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacak tutarın ekleneceği hükme bağlanmıştır.

Aynı kanunun geçici 2'nci maddesi 3'üncü fıkrasının (ç) bendinde; taksitle yapılacak ödemelerinde ilgili bentlere göre belirlenen tutarın;

- Altı eşit taksit için 1,05
- Dokuz eşit taksit için 1,07
- On iki eşit taksit için 1,10
- On sekiz eşit taksit için 1,15

Katsayısı ile çarpılacağı ve bulunan tutarın taksit sayısına bölünmek suretiyle ikişer aylık dönemler hâlinde ödenecek taksit tutarının hesaplanacağı; taksitlerden yararlanmak üzere başvuruda bulunan borçlulara tercih ettikleri taksit süresine uygun ödeme planının verileceği, tercih edilen süreden daha kısa sürede ödeme yapılması hâlinde ödenecek tutarın ilgili katsayıya göre düzeltileceği hükme bağlanmıştır.

Ayrıca mezkur maddenin 3'üncü fıkrasının (j) bendinde; kalkınma ajanslarının kuruluş yıllarına dair, belediye ve il özel idareleri ile sanayi ve ticaret odaları tarafından ajanslara ödenmesi gereken ancak ödenmemiş paylar ile kapatılan il özel idareleri ve belediyelerce ödenmemiş ve devredilmiş olan paylar ve bu alacaklara dair faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi ferî alacakların tamamının tahsilinden vazgeçileceği hüküm altına alınmıştır.

Buna göre; ajans payını ödemekle mükellef bir kurum/kuruluşa ait, Ajansın kuruluş yılı haricindeki 31.12.2013 tarihine kadar ödenmesi gereken Ajans payı borcuna, ödenmesi gereken tarihten itibaren 6552 sayılı Kanunun yayımlandığı 11.09.2014 tarihine kadar Yİ-ÜFE aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacak tutarın asıl alacağa eklenmesi suretiyle, toplam borcun hesaplanması gerekmektedir. Bunun için ilgili kurum/kuruluşların 30.11.2014 tarihine kadar ajanslara başvurmaları gerekmektedir.

Borçlu kurum/kuruluşun hesaplanan tutarı bir seferde ödemek istemesi

Bakanlar Kurulu, ilgili kanunun verdiği yetkiye dayanarak, söz konusu yüzde birlik belediye paylarını, 2011/2168 sayılı kararı ile binde beşe düşürmüştür. 5449 sayılı Kanun gereği, ajansların kuruluş olduğu bölgedeki belediyeler, il özel idareleri ile ticaret ve sanayi odalarının kanunda belirtilen paylarını her yıl haziran ayı sonuna kadar kalkınma ajanslarına ödemeleri gerekmektedir. Ayrıca ödenmeyen payların genel hükümlere göre tahsil edileceği, hüküm altına alınmıştır.

halinde, ödemeyi kanunun yayımlandığı aydan üç ay sonra başlamak üzere iki ay içinde; diğer bir ifadeyle, 11.12.2014 tarihinden itibaren iki ay içinde (11.02.2015 tarihine kadar) ödemesi gerekmektedir.

Keza, hesaplanan tutarın taksitle ödenmek istenmesi halinde ise, belirlenen tutarın yukarıda belirtilen katsayılar ile çarpılması ve bulunan tutarın taksit sayısına bölünmek suretiyle ikişer aylık dönemler hâlinde ödenecek taksit tutarının hesaplanması gerekmektedir. Kanun gereği Ajans, başvuruda bulunan borçluya tercih ettiği taksit süresine uygun ödeme planı hazırlayarak vermeye yükümlüdür. Bu şekilde yapılandırılan borçların Kanunun öngördüğü şekilde ödenmesi halinde 11/9/2014 tarihinden sonraki süreler için faiz, gecikme zammı, gecikme cezası gibi ferîler hesap edilmeyecektir. Ayrıca Kanun hükmünden yararlan-

rak, borcunu yapılandıran belediyeler, il özel idareleri ile sanayi ve ticaret odalarının ilk taksidi ödemeleri halinde kalkınma ajanslarının sağladığı desteklerden faydalanmaları mümkün bulunmaktadır. Diğer yandan 6111 sayılı Kanun kapsamında yapılandırılan ve taksit ödemeleri devam eden borçlar hakkında 6552 sayılı Kanun uygulanmayacaktır.

Hülasa, 5449 ve 6552 sayılı kanunların muvacesinde, kalkınma ajansı paylarını ödemekle yükümlü kurum/kuruluşların 30.11.2014 tarihine kadar bölgesinde bulunduğu ajansa başvurması, ilgili payın ödenmesi gereken tarihten 11.09.2014 tarihine kadar Yİ-ÜFE aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacak tutarın asıl borca eklenmesi; hesaplanan toplam tutarın 11.12.2014 tarihinden başlamak üzere, en geç 11.02.2015 tarihine kadar defaten ödenmesi veya taksitle ödenmek istenmesi halinde, hesaplanan tutarın tercih edilen taksit sayısına göre yukarıda zikredilen katsayılar ile çarpılarak hazırlanacak ödeme planına göre

ikişer aylık dönemler halinde ödenmesi; her iki halde de bir ödeme planının ajanslar tarafından hazırlanarak ilgili kurum/kuruluşa gönderilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. ■

DÜNYA ÇEVRE GÜNÜ

İşlay Özcan | Karacadağ KA Şanlıurfa YDO Uzmanı

*“En son ağaç kesildikten, en son ırmak zehirlendikten, en son balık yakalandıktan sonra...
ancak ondan sonra paranın yenemeyeceğini anlayacaksınız.”*
Cree Kızılderilisi

5 Haziran “Dünya Çevre Günü”, 1972 yılında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun Stokholm’de yapılan İnsan Çevresi Konferansı’nda ilan edilmiştir. 113 ülkenin katıldığı konferansta, ilk kez ülkeler sürdürülebilir kalkınmanın ancak çevreyi koruyarak sağlanabileceğini kabul etmişlerdir. Tüm dünyada ve ülkemizde kutlanan 5 Haziran Dünya Çevre Günü yılın her gününe yayılmalı, çevrenin sürdürülebilir korunması konusunda bilinçlendirmeler yapılmalı; her birey ve toplum çevrenin korunması konusunda sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Genel olarak çevre sorunları, insandan kaynaklanan bir sorun olarak kabul edildiğinde; çözüm de aynı şekilde insanların çevreye duyarlı olmasını sağlayarak sağlanabilir. İnsanların çevreyi “ortak mal” olarak görmesi ve verdiği zardan alacağı bireysel fayda karşısında, ortaya çıkan zararın tüm insanlığa bölüştürülmesi sonucunda daha az bireysel zarar görmesi sorunsalı, insanın ve insanların oluşturduğu devletlerin çevreyi kirletmesine neden olmaktadır. Bir örnekle birey bazında açıklamak gerekirse; suyu evinde gereğinden fazla kullanan birey, kendi

evinde sudan daha fazla faydalanarak kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilecek, ancak dünyada kullanılabilir suyun azalması sorununa bireysel zarar olarak az miktarda zarar verecektir. Aynı şekilde devletler bazında da; sanayileşme çabası içindeki devletler havayı, suyu daha çok kirletirken kendi gelişmelerini minimum maliyet ile gerçekleştirecek, dünya genelinde sebep olduğu çevre kirliliğinden ve doğal kaynakların azalmasından bireysel bazda daha az zarar görecektir. Dolayısıyla çevre sorunsalı daha çok bireysel bazda alınan faydanın, faydadan kaynaklanan zararın tüm insanlığa bölüştürülmesi sebebiyle daha

fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Giriş kısmındaki sözden de anlaşılacağı üzere insanlar çevreye verdiği tahribattan etkilenmiş olacaklar ki, 1972 yılında İsveç’in Stockholm kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansında, 5 Haziran günü Dünya Çevre Günü olarak kabul edilmiştir. Böylesine önemli bir konunun 1972 yılında BM nezdinde önemsenmiş olması, ne kadar geç kaldığının da bir kanıtıdır. Toplantıya katılan 113 ülke, sürdürülebilir bir kalkınma için ihtiyaç duyulan doğal kaynakların yenilenebilir biçimde, gelecek nesillere de kalacak şekilde kullanılması kararı almıştır. Bu tarihlerde Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP: United Nations Environment Program) kurularak çevre konusunda uluslararası işbirliğine öncülük etme görevi bu örgüte devredilmiştir.

İnsan yaşamının idamesi

için temel gereksinim olan hava, su, gıda ancak çevrenin korunması ile mümkün olabilir. Sanayileşmenin beraberinde getirdiği hava kirliliği, su kirliliği, iklim değişikliği, doğal kaynakların hızla tüketilmesi, dünya nüfusunun hızlı artışı, artan nüfusu doyurma amaçlı kullanılan ve çevreye zarar veren kimyasal maddeler, hayvanların tükenen kadar çok avlanmaları, çarpık kentleşme sonucu çevre kirliliği, ormanların tahrip edilmesi ve daha birçok neden doğanın ekosistemini bozmuş, yakın zamanda soluyacak hava, içecek su, yiyecek gıda kalmamasına sebep olacak hal almıştır.

Çevrenin aynı süreklilikle tahrip edilmesi sonucu karşılaşılabilecek sorunlar konusunda her gün ve özellikle 5 Haziran günü her türlü kamu iletişim araçları kullanılarak halk düzeyinde bilinçlendirmeler yapılmalı, özellikle okul çağındaki bireyler çevrenin korunması konusunda eğitilmelidir.

Çevreyi korumak her şeyden önce

bireyle başlar ve “sürdürülebilirlik” en önemli unsurlardan biridir. Ne yazık ki çevre günlerinde geleneksel “ağaç dikme” ve dikilen ağacın akıbetini bir daha araştırmama “sürdürülebilir çevrecilik” anlayışından çok uzaktır. Burada ağaç dikmenin önemi küçümsemektedir ancak ağaç dikmenin yanında; var olan ağacı kesmeme, suyu tasarruflu kullanma, çevreye çöp atmama, avlanma yasalarına uyma, kimyasal maddelerde içermeyen gıdalar tüketmeye özen gösterme gibi sürekli dikkat edilmesi gereken çevresel konulara da vurgu yapılmalıdır.

Bu açıdan eğitimin temelini oluşturan aileler çocuklarına iyi örnek olmak durumundadır. Ailelere ulaşmak için ise kamuoyunun, başta medya gibi araçlarla olmak üzere, çevre konusunda bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde okul çağındaki bireyler için ise sadece dünya çevre gününden ziyade her gün konunun önemine dik-

kat çekilmeli, öğrencilere çevre bilinci aşılanmalıdır. Bu kapsamda hem ailede, hem okulda, hem de toplumsal yaşamda çevrenin korunması için bireysel faydanın toplumsal faydadan ayrı düşünülmemeyeceği, çevrenin korunmasının da toplumsal fayda için en önemli unsurlardan biri olduğu kavratılmalıdır. Çevrenin korunması konusunda verilmesi gereken mücadele bireyin yanında kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası kuruluşlarının en önemli unsurlarından biri olmalı, çevrenin korunması konusunda caydırıcılık sağlayacak ceza mekanizmalarının da kullanılması gerekmektedir.

Klasik bir söylem olsa da yılın 365 gününün çevre günü olarak kutlanmalı, 5 Haziran günü ise çevre bilincinin geliştirilmesi için aktiviteler maksimum düzeye çıkarılmalıdır. Unutulmamalıdır ki sürdürülebilir kalkınma ancak çevrenin tahrip edilmemesiyle sağlanabilir. ■

Kaynakça

SENCAR, P. (2007). Türkiye’de Çevre Koruma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnyaya_%C3%87evre_G%C3%BCn%C3%BC

İSTANBUL FİNANS MERKEZİ İÇİN “İFM AJANSI” KURULACAK

Jülide YİĞİTTÜRK GÜRDAMAR
Dünya Gazetesi

İstanbul Finans Merkezi Eylem Planı kapsamında, özel sektör odaklı “ajans” statüsünü taşıyacak bir yapı üzerinde çalışılıyor. Başbakan Yardımcısı Ali Babacan’ın Ekim ayı sonuna kadar onaylanacağını açıkladığı İstanbul Finans Merkezi Eylem Planı kapsamında, İstanbul Finans Merkezi çalışmalarını yerinden yönetmek için 2015 yılı sonuna kadar bir otorite kurulması kararlaştırıldığı öğrenildi. 10. Kalkınma Planı’nın 25 maddelik özel dönüşüm programlarından biri olan İstanbul Finans Merkezi’ne yönelik eylem planına ilişkin DÜNYA’ya bilgi veren kaynaklar “İstanbul Finans Merkezi’nin belli bir yöneticiye veya sorumlu üst merciiye sahip olmaması iş dünyasında uzun süredir eleştiriliyordu. Böylece projenin daha hızlı ilerlemesi için karar mercii sorunu da ortadan kalkmış olacak” yorumunu yaptılar. Edinilen bilgiye göre, özel sektör odaklı olacak bu yapının hukuki olarak “ajans” statüsünü taşıması benimseniyor.

Başbakan Yardımcısı Ali Babacan’ın oluru ve Bakanlar Kurulu’ndan onay alınması sonrasında bu modelin detay-

ları, Ekim ayında açıklanacak İFM Eylem Planında netlik kazanacak. Ajansın 2019 yılı sonuna kadar tüm işlevlerini yerine getirebilecek şekilde örgütlenmesi öngörülüyor.

İstanbul’da yerleşik bir idari yapı

Geçtiğimiz günlerde yapılan İstanbul Finans Merkezi zirvesinde Başbakan Yardımcısı Ali Babacan, 5 yıllık 10. Kalkınma Planı’nın özel dönüşüm programları üzerinde çalıştıklarını ve ilk defa 25 konuda özel program eylem planlarını hazırladıklarını ifade etmişti. 1.200 üzerinde bir eylemin 2018’e kadar takvimlendirileceğini dile getiren Babacan, Türkiye’nin detaylı yol haritasının çizileceği eylem planından bir tanesinin de İstanbul Finans Merkezi ile ilgili olduğunu ve söz konusu takvimi Ekonomi Koordinasyon Kurulu’nda (EKK) çalıştıklarını anlatmıştı. Edinilen bilgiye göre, Finans alanındaki kamu kuruluşları ile Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği gibi meslek örgütlerinden de alınan görüşler çerçevesinde, söz konusu idari yapı İstanbul’da yerleşik olacak. İstanbul Finans Merkezi’nin olmazsa olmazı olan özel sektörün karar alma mekanizmasında ağırlığı daha fazla olacak. Resmi bir statüsü ve kendine özel bütçesi olacak İFM ajansının karar alma mekanizmalarında, hem kamu hem özel sektör yer alacak.

Esnek bütçeye sahip olacak

Esnek bir karar alma yapısı ve bütçeye sahip olacak ajansın İFM’nin tanıtım faaliyetlerine de katkı sağlaması planlanıyor. İstanbul’da yerleşik olacak bu ajansın, personel sayısı faaliyetleriyle sınırlı olacak ve özel sektör mantığıyla maksimum 20-30 kişiyi istihdam edecek. Konuya yönelik görüştüğümüz bir yetkili, “Kalkınma Bakanlığı tarafından İFM koordinasyonu özel sektör odaklı

yürüyen bir yapıya devredilmek isteniyor. Özel sektörün bu işin içinde olması çok önemli. Zaten dünya üzerindeki uygulamalara baktığımızda finans merkezi otoriteleri bu şekilde yürüyor” diye konuştu.

İFM, gayrimenkul projesi değil

İstanbul Finans Merkezi deyince akıllara gayrimenkul projesi geliyor. Hükümet kanadı ise bunun İstanbul’un lojistik ve ticaret anlamında da önemli bir merkez haline geldiğini ve bu nedenle bu projenin bir gayrimenkul projesinden çok öte bir konu olduğunu ifade ediyor. Son olarak Başbakan Yardımcısı Ali Babacan da İFM zirvesindeki konuşmasında, “İstanbul Finans Merkezi deyince bazen biraz da farklı yönlendirmeler sonucu bir gayrimenkul projesini düşünüyoruz. İstanbul’un tümünün finans konusunda gelişmesi ve İstanbul’un tümüyle beraber Türkiye’nin finans konusunda söz sahibi olması önemli bir amacımız” demişti. Ekonomik büyümenin desteklenmesi ve katma değeri yüksek olan finans sektörünün geliştirilmesi amacıyla 2009 yılında başlanan İFM programının ana hedefleri: İstanbul’un Küresel Finans Merkezleri Endeksinde ilk 25 ve Türkiye’nin Finansal Gelişmişlik Endeksinde ilk 30 içinde yer alması.

İstanbul Finans Merkezi dönüşümünde 7 temel başlık:

- Yeni bir yönetim yapısı kurulacak
- Finansal ürün ve servislerin çeşitliliği artırılabilecek
- Yasal altyapı güçlendirilecek
- Merkezin kurulacağı bölgenin fiziksel altyapısı güçlendirilecek
- Teknolojik altyapı güçlendirilecek
- İnsan kaynağının kalitesi artırılacak
- Katılım bankacılığı ve faizsiz bankacılık güçlendirilecek. ■

TÜRKİYE ÇEVRE EĞİTİM VAKFI (TÜRÇEV)

M. Adnan AKSOY | Diyarbakır YDO Koordinatörü

1. Kuruluşu

Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV); 1993 yılında, Turizm Bakanlığı önderliğinde, Mavi Bayrak Programı'nın ülkemizde de başlatılabilmesi amacıyla kurulmuştur. Vakıf; Akdeniz Çanağı'nda turizmde gelişmiş olan ülkelerde yaygınlaşmaya başlayan, sağlıklı yüzme suyu, donanımlı plaj ve iyi bir çevre yönetimi ile çevre bilinçlendirme etkinliklerini içeren Mavi Bayrak'ın turizm ve çevre açısından da önemli olduğu yaklaşımı ile çalışmalarına başlamıştır.

TÜRÇEV, kuruluşunu takiben, o zamanki adıyla Avrupa Çevre Eğitim Vakfı'na (FEEE) üye olmuş ve ülkemizi temsil etmiştir. 1996 yılında FEEE Genel Kurulu'nda TÜRÇEV'in tam üyeliği gündeme alınmış ve yapılan değerlendirme sonucunda kabul edilmiştir. 1998 yılında, FEEE'nin statüsü gereği tam üyelik izleme süresi sonunda Genel Kurul'da, TÜRÇEV'in 4 yıl için tam üyeliği tescil edilmiştir (izleme süresi esasen 1 yıldır. FEEE Genel Kurulu'nun toplanma takvimi nedeniyle ikinci yıl görüşülebilmektedir). 2000 yılından itibaren FEEE Avrupa dışından da üye olarak adını, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education, FEE) olarak değiştirmiştir.

TÜRÇEV, kuruluşunu takiben Mavi Bayrak Programı'na başlarken, yine FEE şemsiyesi altında 1995 yılında Eko-okullar, 1996 yılında Çevrenin Genç Sözcüleri ve 2004 yılında da Okullarda Orman Programlarını ülkemizde yürütmeye başlamıştır.

TÜRÇEV, Genel Kurul-Yönetim

Kurulu-Denetim Kurulu ve İcra Organı zinciri içerisinde faaliyet göstermektedir. Vakfın merkezi, Ankara'da olup Antalya, Muğla ve İzmir'de sorumlu elemanları bulunmaktadır.

2. Uygulamakta Olduğu Uluslararası Programlar

2.1. Mavi Bayrak Programı

Mavi Bayrak, gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Temiz, bakımlı, donanımlı, güvenli ve dolayısıyla uygar, sürdürülebilir bir çevrenin sembolüdür. Plajlar için özünde temiz

deniz suyu sonrasında da çevre eğitimi ve bilgilendirmeye önem veren, gerekli donanıma sahip iyi bir çevre yönetimini temsil etmektedir. Marinalar içinse deniz suyu analizleri istenmemekle birlikte diğer kriterler benzerlik göstermektedir.

Mavi Bayrak, uluslararası niteliği ile de turizm açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü tatil yapmak için bilmediği, yeni tanıyacağı bir yere giderken, insanların uluslararası garanti içeren ve özelliklerini bildiği bir plaja gitmek için plan yapması kolay olmak-

tadır. Bu nedenle, Mavi Bayrak, deniz turizminde güçlü bir araçtır.

Avrupa'da 30 ülke olmak üzere dünya çapında toplam 49 ülkede uygulanmaktadır. Mavi Bayrak Programı, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education, FEE) tarafından koordine edilmekte ve Türkiye temsilciliğini TÜRÇEV yapmaktadır.

Mavi Bayrak Ödülü için müracaatların, yöresel bazda varsa yöresel Mavi Bayrak Derneklerine, turistik işletmeler veya kişisel olarak belediyeler aracılığı ile TÜRÇEV'e yapılması gerekmektedir. TÜRÇEV, Mavi Bayrak Ödülü ile ilgili olarak Kasım-Mart aylarında aday plaj ve marinalara ilişkin dosyayı hazırlamaktadır.

TÜRÇEV, gelen talepleri kriterler kapsamında değerlendirerek, uygun olanlar için gerekli dokümanların hazırlanmasını sağlar. Önce Ulusal Jüri'nin değerlendirilmesine sunulmaktadır.

Mart ayında Ulusal Jüri toplanmakta ve değerlendirmesini yapmaktadır. Ulusal Jüri'nin uygun gördüğü dosyalar ve bilgiler Nisan ayında FEEE'ye gönderilmektedir.

Mayıs ayının ilk haftası Avrupa Jürisi toplanmakta ve Mayıs ayının ikinci veya üçüncü haftası sonuçlar açıklanmaktadır.

Ulusal Jüri; üniversite temsilcileri, turizm sektöründen Turizm Yatırımcılar Derneği, Türkiye Otelciler Birliği, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği, Marina İşletme ve Yatırımcıları Derneği, Kültür ve Turizm, Çevre ve Şehircilik, Sağlık Bakanlıkları ve TÜRÇEV temsilcilerinden oluşmaktadır. ■

GAP VE ÇEVRE

Sadrettin KARAHOCAGİL
GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı

Türkiye'nin gerçekleştirdiği en büyük ve en geniş kapsamlı bölgesel kalkınma projesi olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Fırat ve Dicle Nehirleri üzerine inşa edilecek barajlar ve hidroelektrik santalleri ile 1,8 milyon hektar arazinin sulanmasını öngören sulama tesislerine ve proje alanında yapılacak her çeşit kırsal ve kentsel altyapı, tarım, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık ve diğer sektörlerin gelişme tesislerini ve hizmetlerini kapsayan çok yönlü bir projedir.

Temel hedefleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan vatandaşlarımızın gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasında gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alanda verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istik-

rar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan GAP, entegre, çok sektörlü ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan ve uluslararası platformlarda bu özellikleriyle örnek gösterilen ve dünyada uygulanmakta olan kalkınma projelerinin en büyüklerinden birisidir.

Bu özelliklerinden dolayı GAP'ın çevre üzerine önemli etkilerinin olması beklenmektedir. Bölgede toprak ve su rejimini önemli ölçüde değiştirecek bu gelişmelerle birlikte nüfus artışı, nüfusun hareketliliği, kentleşme ve sanayileşme gelişecek, bu da doğal çevrede yeni oluşumlar yaratacaktır. Bu oluşumlar hem bitki örtüsünü ve hayvan türlerini, hem de insanları etkileyecektir. Bu sebeple, çevre boyutu GAP bölgesel kalkınmasının entegre bir parçası olarak ele alınmış ve sosyo-ekonomik gelişme için alınan diğer tedbirlerle uyum içinde kapsamlı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Rio Konferansında Sürdürülebilir kalkınmada çevresel koruma, kalkınma sürecinden bağımsız değil, onun bütünleşik bir parçası olduğu ilkesi kabul edilmiştir. GAP Master Planı'nda ve GAP Bölge Kalkınma Planı'nda ortaya konulan çevre yönetimi yaklaşımı ile Rio Konferansı'nın yukarıda ifadesi bulunan ilkeleri örtüşmektedir. GAP'ın çevreye etkilerinin olumlu ve olumsuz yönlerini dikkate almak, olumlu gelişmelerden yararlanmak; olumsuz gelişmelere karşı tedbir almak ve hazırlıklı olmak ve sürdürülebilir kalkınma sağlanırken, çevre korumanın, kalkınma sürecinde bağımsız değil bunun bütünleşen bir parçası olduğunu kabul etmek GAP'ın amaçları arasında yer al-

maktadır.

Bu vizyonla hazırlanan Rekabet Gündemi, Bölge için medeniyetler beşiği olmak ve sıfır karbon ayak izi ile kalkınmayı amaçlamıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Enerji Verimliliğinin Arttırılması (YEEV) Projesi, GAP Rekabet Gündemi'nin ana vizyonu ile uyumlu olarak, GAP Bölgesi'nin sürdürülebilir ve sosyal olarak eşitlikçi bir şekilde kalkınmasına enerji verimliliği (EV) uygulamaları ve yenilenebilir enerjinin (YE) daha yaygın kullanımı yoluyla katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Proje çerçevesinde önerilen YE ve EV uygulamalarının GAP Bölgesi'nde, bütünleşik bir yaklaşımla, sanayi, hizmet, turizm ve tarım sektörlerinde rekabetçilik, istihdam, eğitilmiş işgücü, artan araştırma kapasitesi gibi ek değerlerle kaldıraç etkisi yaratması hedeflenmiştir.

Ayrıca bölgemiz yenilenebilir enerji kaynakları bakımından da oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Güneş enerjisinin kullanım potansiyelinin çok fazla olduğu ve "güneş kuşağı" diye tanımlanan bir Bölge'de konumlanan Türkiye'de, bu potansiyelin en yüksek değerlere ulaştığı iki bölge Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'dir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, turizm ve tarımın çok fazla geliştiği ve dolayısı ile arazi fiyatlarının çok yüksek olduğu Akdeniz Bölgesi'ne göre, güneş enerjisinden elektrik üretilmesi açısından daha elverişli bir konumdadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi tarımsal atıklar açısından da zengin bir bölgedir. Bölgedeki pamuk ve diğer ürünlerden arta kalan tarımsal atıkların birkaç yüz MW kapasite-

tede enerji santrali kurmaya uygun miktarda olduğu hesaplanmaktadır. Diğer yandan, hayvan varlığı dolayısıyla ile hayvansal atıklar da bölgenin enerji portföyüne ilave edilebilecek potansiyele sahiptir. Ege ve Mar-

mara Bölgeleri'ndeki kadar olmasada, özellikle Adıyaman, Gaziantep, Kilis ve Mardin'de rüzgâr enerjisi potansiyeli açısından umut verici bazı alanlar mevcuttur. Bu kapsamda GAP İdaresi Başkanlığı bu

enerji potansiyelinin kullanımı için Bölge'ye örnek teşkil etmesi açısından "GAP Bölgesi'nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları Potansiyeli ve YEEV Projesi"ni başlatmıştır.

GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ'NİN YÜRÜTTÜĞÜ PROJELER

Diyarbakır ve Yöresi Çevre Araştırma Projesi

Diyarbakır ve yöresinin mevcut flora ve fauna kaynaklarının envanterini çıkarmak, doğal kaynaklardaki kirlenmenin boyutlarını ve kirleticileri tespit etmek ve gerekli

tedbirleri almak amacıyla başlatılan proje, GAP İdaresi ve Dicle Üniversitesi tarafından 1992 yılında "Dicle Nehir Kirliliğinin Biyolojik ve Tıbbi Yönden Araştırılması" adı altında

gerçekleştirilmiştir. Proje ile, Diyarbakır ve çevresi flora ve fauna envanteri çıkarılmış ve kirlenmenin boyutları belirlenmiştir.

Adıyaman Eko Kent Planlama Yaklaşımı

Adıyaman kentinde çevreyi koruyarak ekonomik gelişmenin sağlanmasını hedefleyen sürdürülebilir kentsel gelişme ile karar verme sürecine, ilgili aktörlerin katılımını sağlayan çok-aktörlü yönetim süreçlerinin entegre edilebileceği pilot bir uygulamayı gerçekleştirmeyi amaçlayan proje;

GAP Sürdürülebilir Kalkınma Programı kapsamında UNDP tarafından ihale edilmiş, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı (IULA - EMM) tarafından gerçekleştirilmiştir. Katılım sürecinde biraraya gelen yerel kurum ve kuruluşların dile getirdiği sorunlar;

geleceğe bakışları, kaygıları ve beklentileri ortaya koymuş, kentin ve kenti çevreleyen doğal çevrenin uyumunun sağlayacağı bir ekonomik gelişme yönünde "proje üretim" süreci başlatılmıştır. Proje 2003 yılında tamamlanarak sonuç raporu ilgili kurum ve kuruluşlara iletilmiştir.

GAP Biyolojik Çeşitlilik Araştırma Projesi

GAP Bölgesinde yer alan biyolojik çeşitliliğin tespiti ve Bölge'nin biyolojik çeşitlilik açısından öncelikli alanlarını ortaya koymak ve bu alanlar üzerindeki etkileri değerlendirmek; bu alanlardaki doğal kaynakların sürdürüle-

bilir kullanımına yönelik öneriler geliştirmek amacıyla başlatılan proje GAP İdaresi tarafından Doğal Hayatı Koruma Derneği uygulayıcılığında ve Sürdürülebilir Kalkınma Programı kapsamında UNDP finansal desteğiyle

gerçekleştirilmiş ve 2003 yılında tamamlanmıştır.

Final Raporu Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış ve ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmıştır.

GAP Bölgesi Yaban Hayatı Projesi

GAP kapsamındaki nehir ve baraj gölü gibi ekosistemlerde yaşamalarını sürdüren ve doğal yaşam alanlarını kaybetme tehlikesi içinde olan yerleşik ve göçmen türlerin yaşam alanlarının yeniden oluşturulması ve Bölge'deki biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla başlatılan projede, Fırat ve Dicle havzalarına

endemik olan Fırat Yumuşak Kaplumbağası (*Rafetus euphraticus*) projenin bayrak türü olarak seçilmiştir. Yapılan arazi çalışmaları sonucunda, Fırat Kaplumbağası'nın korunmasına yönelik olarak planlanan koruma/üretim alanının oluşturulması için Bozova Kaymakamlığı Tesisleri sınırları içinde kalan

bir koyun koruma alanı için uygun olabileceğine karar verilmiştir. Bu koyun, karadan ve sudan çevrilerek korunaklı hale getirilmesi çalışmaları tamamlanmıştır. Ayrıca, bu alanın gelecekte varlığını sürdürebilmesine yönelik olarak Bozova ilçesi Köylere Hizmet Götürme Birliği ile bir işbirliği protokolü yapılmıştır.

Kentsel Atık Suların Arıtılarak Yeniden Kullanılması Projesi

GAP Bölgesinde küçük ve orta ölçekli yerleşimlerde kentsel atık suların çevre ve insan sağlığı açısından problem yaratmasını engellemek için arıtılarak tarımsal amaçlı kullanılmasını sağlamak amacıyla, Bölge sulamasındaki kısıtları aşabilmek ve evsel atık sular ile yapılan sulama uygulamalarını iyileştirmek amacıyla pilot

bir proje hazırlanması ve uygulamaların yaygınlaştırılması planlanmıştır.

Proje 3 aşamada gerçekleştirilmiştir.

1. Konu ile ilgili fizibilite çalışmaları yapılmış, uygulama alanlarının belirlenmesi çalışmaları gerçekleştirilmiştir,
2. Yer seçimi sonucu belirlenmiş

olan uygulama alanının avan projeleri hazırlanmıştır.

3. Uygulama alanının detay projeleri ve ihale dokümanları hazırlanmıştır. Uygulama alanının detay projeleri ve ihale dokümanları projenin uygulama alanı olan Siverek Belediyesine teslim edilmiştir.

GAP Bölgesi'nde Suyun Verimli Kullanımı Konusunda Kapasite Geliştirme Programı

Projeyle; GAP Bölgesi'nde su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını temin etmek üzere suyun etkin ve verimli kullanılmasına yönelik uygulamaları artırmak, kapasite gelişimini sağlamak ve yerel halkın bu konudaki bilinç düzeyini yükseltmek amacıyla gerçekleştirilen bir projedir. GAP Bölgesi'ndeki yerel yönetimlerde ve diğer kamu kurumlarında çalışan personelin suyun verimli kullanılması konusunda teknik kapasitelerini geliştirmek; öğ-

retmen ve öğrencilerin, kadın ve çocukların, su kullanıcılarının (ev, sanayi, tarım) bu konuda sorumluluğunu, bilgi ve bilincini artırmak; kurumlar arası sorumluluk paylaşımını belirlemek; suyun gereksiz tüketimini azaltmak; kuraklığı önleyici tedbirlerin alınmasını, yeni teknolojilerin eğitimlerle Bölgede kullanılmasını sağlamak; lider çiftçi yetiştirme programlarında genç çiftçileri doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda eğitmek ve

ekolojik dengenin korunmasını sağlayarak çevre kirliliğini önlemek hedeflenmiştir.

Proje üç yıllık olup, 2009 yılında Adıyaman, Gaziantep ve Kilis illerinde, Ekim 2010 tarihinde Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa'da, 2011 yılında ise Siirt, Şırnak ve Batman illerinde gerçekleştirilmiştir.

Eğitim programı; "suyun tarımda", "kentsel alanda" ve "hijyen sağlamada" kullanımını kapsamında verilmiştir.

Akçakale Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Tesisi İnşaatı

Akçakale ilçesinin atıksularının Suriye ile ortak kullanılan Culap Deresini kirletmesi nedeniyle; ilçenin atık sularının mecra içine alınması ve ilçe dışına

tesis edilecek atıksu arıtma tesisine kadar taşınıp arıtılması amacıyla 1994 yılında Başkanlığımızca ihalesi yapılarak inşaat çalışmalarına başlanmıştır. 2001

yılı sonunda kanalizasyon ve pisi arıtma inşaatları tamamlanmış olup, 2002 tarihinde tesisler işler halde Akçakale Belediyesi'ne teslim edilmiştir.

Ceylanpınar Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Tesisi İnşaatı

Ceylanpınar ilçesinin atıksularının Suriye ile ortak kullanılan Habur Deresini kirletmesi nedeniyle; ilçenin atık sularının mecra içine

alınması ve ilçe dışına tesis edilecek atıksu arıtma tesisine kadar taşınıp arıtılması amacıyla 1992 yılında GAP İdaresi'nce ihalesi yapılarak

inşaat çalışmalarına başlanmıştır. Eylül 2006 yılı tarihinde tesisler işler halde Ceylanpınar Belediyesi'ne teslim edilmiştir.

Kahta Kanalizasyon Ve Atıksu Arıtma Tesisi İnşaatı

Kahta (Adıyaman) İlçesi'nden çıkan evsel nitelikli atıksuların dolaylı olarak Atatürk Baraj Gölü'ne ulaşması ve çevre kirliliğine yol aç-

ması nedeniyle 1992 yılında GAP İdaresi'nce ihalesi yapılarak inşaat çalışmalarına başlanmıştır. Kanalizasyon ve Güney-2 Atıksu Arıtma

Tesisleri inşaatları (2009) tamamlanmış olup, Güneybatı-1 Atıksu Arıtma Tesisi inşaatına devam edilmektedir.

GAP Bölgesi Katı Atık Yönetimi Projesi

Halk ve çevre sağlığı açısından önemli bir sorun haline gelen katı atık yönetim sistemlerinin oluşturulmasına yardımcı olmak ve uygulamaya yönelik bir proje stoku oluşturma amacıyla GAP Bölgesi'nde yer alan 10 yerleşim (Adıyaman, Batman, Kilis, Siirt, Şırnak illeri ile Bismil, Kızıltepe, Nizip, Silvan, Viranşehir ilçeleri) yerini içeren GAP Bölgesi Katı Atık Yönetimi Projesi geliştirilmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Proje 3 etaptan oluşmaktadır.

I. Etap

Katı Atık Yönetimi Projesi; Yer seçimi ve ön fizibilite çalışmaları, fizibilite raporları SED ve ÇED çalışmaları, uygulama projelerinin hazırlanması ve inşaat çalışmaları olmak üzere 4 aşamalı olarak planlanmış ve tamamlanan projeler ilgili Belediyelere teslim edilmiştir.

II. Etap

Daha sonra projenin II. Etabı olarak Adıyaman, Batman, Siirt, Kilis, Nizip ve Bismil merkezlerinin

Katı Atık Düzenli Depolama Alanı uygulama projeleri de yapıp ilgili belediyelerine teslim edilmiştir.

III. Etap

Projenin III. Etabında ise daha önce uygulama projeleri tamamlanmış olan Batman, Kilis, Nizip, Adıyaman ve Mardin merkezlerinin Katı Atık Düzenli Depolama Alanı Uygulama projeleri inşaatları İdaremiz ile Çevre ve Orman Bakanlığı'nın hibe desteğiyle tamamlanarak hizmete girmiştir.

GAP Bölgesi'nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları Potansiyeli ve YEEV Projesi

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) teknik işbirliği ile yürütülmekte olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Enerji Verimliliğinin Arttırılması (YEEV) Projesi'nde, GAP Bölgesi için öngörülen sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı esas alınmıştır. Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği alanlarında istihdamın artırılması, işgücüne katılacak nüfusun eğitilmesi, sektörlerin rekabet gücünün geliştirilmesi, bölgeye has ürün ve hizmetlerin markalaştırılması, sivil toplumun harekete geçirilmesi gibi hususlar projede özellikle dikkate alınan hususlar olmuştur. Projenin

ilk fazı kapsamında Bölgede yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği alanında ilerleme sağlanabilecek alanların tespitine yönelik çalışmalar bir strateji ve eylem planı ile belirlenmiştir. Projenin hâlihazırda yürütülmekte olan ikinci fazı ise bu eylem planı doğrultusunda belirlenen ve daha çok uygulamaya yönelik faaliyetleri içermektedir. Projenin ikinci fazının üç temel bileşeni;

- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sanayi sektörlerinde ve hizmet binalarında enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji imkânlarının belirlenmesi, örnek uygulamaların yapılması ve yaygınlaştırılması (Çıktı 1);
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin

yenilenebilir enerji kullanım potansiyelinin arttırılması (Çıktı 2)

- Bölgede sanayi, hizmet, bina ve tarım sektörlerinde enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji konularında teknik, kurumsal ve işgücü kapasitesinin geliştirilmesi (Çıktı 3)

Olarak belirlenmiştir. Proje hedeflerine ulaşılmasındaki ana başarı unsurları; tekrarlanabilir ve ölçeklendirilebilir pilot uygulamaların hayata geçirilmesi, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji alanlarında faaliyet gösteren ulusal ve bölgesel ölçekteki aktörler arasında işbirliğinin ve eşgüdümün güçlendirilmesi, Bölge genelinde farkındalığın arttırılması ve bilgi altyapısının geliştirilmesidir. ■

GENETİĞİ DEĞİŞTİRİLMİŞ GIDA ÜRÜNLERİ

Hasan AKDOĞAN | Karacadağ KA PYB Uzmanı

Genetiği değiştirilmiş gıdaların (GDO) tarihsel serüveni, 1994 yılında ilk transgenik domatesin oluşturulmasıyla başlamıştır. 1995 yılında ise, Bacillus thuringiensis (Bt) genini taşıyan mısır bitkisinin ekimi yapılmıştır. 1996 yılında, genetiği değiştirilmiş ürünlerin ticarî anlamda ekimi başlamış ve domates, mısır, pamuk, kolza ve patates gibi ürünlerin piyasaya sürülmesine izin verilmiştir.

1. GDO'lu Ürünlerin Ekildiği Ülkeler

1996 yılında, 1,7 milyon hektar olan genetiği değiştirilmiş ürünlerin ekim alanları hızla artmış ve 2009 yılında yaklaşık 134 milyon hektara ulaşmıştır. Halen yetiştirilmekte olan genetiği değiştirilmiş ürünlerin ekim alanları ülkeler bazında incelendiğinde; bu ekim alanlarının % 99'unun ABD, Arjantin, Brezilya, Kanada, Hindistan, Çin, Paraguay ve Güney

Afrikada olduğu görülmektedir. Çok geniş olmamakla birlikte; Uruguay, Filipinler, Avustralya, İspanya, Meksika, Kolombiya, Şili, Fransa, Honduras, Çek Cumhuriyeti, Portekiz, Almanya, Slovakya, Romanya ve Polonya gibi ülkelerde de birkaç transgenik ürünün ekim alanları bulunmaktadır.

GDO'lu ürünlerin ekim alanlarına ülkeler bazında bakıldığında en önemli payı ABD, Arjantin ve Brezilya'nın aldığı görülmektedir.

Dünyada Diğer Şehirler ve Parkları

Ülke	Ekim Alanı (Milyon ha)	Ülkelerin Payı (%)
ABD	62,5	50,0
Arjantin	21,0	16,8
Brezilya	15,8	12,6
Kanada	7,6	6,1
Hindistan	7,6	6,1
Çin	3,8	3,0
Paraguay	2,7	2,2
Diğer	1,4	1,1
Toplam	125,0	100,0

Kaynak: <http://www.isaaa.org>

2. GDO'lu Ürün Çeşitleri

Dünya genelinde üretilen transgenik ürün çeşitlerine bakıldığında % 60'lık pay ile soya fasulyesi birinci sırada, bunu sırayla % 24'lük pay ile mısır, % 11'lik pay ile pamuk, % 5'lik pay ile kolza ve diğer ürünler takip etmektedir (Olhan, 2010).

Türkiye'de ise, yasal olarak transge-

nik bitkilerin ticari amaçlı üretilmeleri yasaktır. Bu nedenle, Türkiye'nin durumu transgenik bitki geliştiren değil, geliştirilmiş transgenik çeşitleri satın alıp kullanma potansiyeli olan ülke olarak ele alınmalıdır. GDO'lu gıdalar yasal olarak Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerine Dair Yönetmelikte incelenmiştir.

Günümüzde, dünya genelinde genetiği değiştirme teknolojisinin en yaygın kullanıldığı tarım ürünleri; soya, pamuk, mısır ve kanola gibi ekonomik öneme sahip ürünlerdir. Bunların yanı sıra pirinç, balkabağı, ayçiçeği, yer fıstığı, kasava ve papayada genetiği değiştirme teknolojisi kullanılmaktadır. Muz, ahududu, çilek,

kiraz, ananas, biber, kavun ve karpuz ile ilgili çalışmalar ise halen devam etmektedir. Buğday, arpa gibi yüksek ekonomik değere sahip ürünlerde henüz oluşturulmuş bir transgenik ürün bulunmamaktadır.

Mısır ve soya, genleri ile oynanan ürünlerde ilk sırayı aldıklarından; bunlardan üretilen yan ürünlerin de transgenik organizma içerme riski bulunmaktadır. Özellikle mısır ve soyadan üretilen; yağ, un, nişasta, glikoz şurubu, sakkaroz ve fruktoz içeren bisküvi, kraker, kaplamalı çerezler, asitli içecekler, pudingler, bitkisel yağlar, bebek mamaları, şekerlemeler, çikolatalar, gofretler, hazır çorbalar, mısır ve soyayı yem olarak tüketen tavuk ve benzeri hayvanların gıdalarının transgenik ürün içerme riski taşıdığı bildirilmiştir. Mısırın 700, soyanın ise 900 çeşit gıda maddesi içinde kullanıldığı düşünülürse, transgenik gıdaların dolaylı tüketim miktarının önemi açıkça görülmektedir.

3. Tarımda Genetiği Değiştirme Teknolojisinin Kullanımı

Tarımda genetiği değiştirme teknolojisinin kullanım amaçları: tarım ürünlerine virüs, mantar, bakteri, parazit, herbisit ve böceklere karşı dayanıklılık kazandırılması; sıcaklık, kuraklık, rutubet ve tuzluluk gibi olumsuz faktörlere karşı tolerans oluşturulması; albenilerinin ve dayanıklılıklarının artırılması, tad-aromakokularının değiştirilmesi, meyve oluşturma sürelerinin kısaltılması, besin değerlerinin iyileştirilmesi, sekonder metabolit (aşı, ilaç) üretiminin sağlanması ve verimliliklerinin

artırılmasıdır.

GDO'lar ile ilgili başka bir uygulama da, tarım ürünlerinin besin değerlerinin iyileştirilmesidir. Bunun en iyi bilinen örneği; pirince, Provitamin A (β -karoten) oluşmasını sağlayan enzimleri kodlayan 4 adet genin *Narcissus pseudonarcissus* bitkisi ve *Erwinia uredovora* bakterisinden izole edilerek aktarılmasıdır. Gen aktarımlı bu pirincin taneleri parlak sarı-yeşil renkte olduğu için, bu ürüne "altın pirinç" adı verilmiştir. Uzak Doğu Ülkelerinde yaşayan 200 milyondan fazla insanın en temel gıdalarından biri olan pirinçte, Provitamin A doğal olarak bulunmadığından, bu gereksinimini değişik şekillerde karşılamayan milyonlarca insanda zamanla gelişen ve kör olmayla sonuçlanabilen ciddi bir sağlık sorunu ortaya çıkmaktadır. Gen transferi ile bu sorunun ortadan kaldırılması adına büyük bir ilerleme sağlanmıştır (Selen Şen, 2014).

4. GDO ile İlgili Tartışmalar

Bilim dünyasında, GDO'lar konusunda olumlu ve olumsuz görüşler mevcuttur. GDO'lar hakkındaki olumlu görüşler; bu teknolojinin daha fazla ve kaliteli ürün elde edilmesini sağlayacağı, kullanımını azaltacağı, besinlerin üretim maliyetlerini ve besin değerlerini artırarak dünyanın birçok yerindeki açlık sorununa ve kötü beslenmeye çözüm getireceği, bazı besinlerin alerjenik özelliklerini ortadan kaldıracığı, besinlere eklenecek öğelerle hastalıklara karşı kolayca bağışıklama sağlayacağı şeklindedir.

Olumsuz görüşler ise; bu teknoloji

ile üretilen besinlerin, toplumda görülen alerjik reaksiyonları artıracığı, toksik etkiler oluşturacağı, kanserojen olabileceği ve antibiyotiklere dirençli mikroorganizmaların gelişimine yol açabileceği şeklindedir. Ekolojik ve sosyo-ekonomik açıdan ise; bu ürünlerin zaman içinde dünyadaki genetik çeşitliliği azaltabileceği ve ekonomik açıdan dışa bağımlılığa neden olabileceği ileri sürülmektedir (GDO'lu ürünlerin yararları ve olası riskleri için bkz. Sonbahar, 2010).

5. Sonuç

Dünyada kullanımı ve tüketimi gittikçe yaygınlaşan GDO'lara ilişkin olumsuzluklar içerisinde gündemi en çok meşgul eden konu, gıda olarak tüketilen GDO'ların yol açabileceği muhtemel sağlık riskleridir. Literatürde; bu gıdaların sağlık üzerinde olumsuz etkileri olduğunu hayvan deneyleri ile belirlediğini bildiren bilimsel çalışmalar vardır. Ancak bazı bilim insanları, bu çalışmaların sonuçlarının tartışmalı olduğunu belirtmektedir. Diğer yandan transgenik gıdaların, insan sağlığı üzerinde kısa ve uzun dönemde oluşturabileceği etkileri belirlemeye yönelik planlanmış bilimsel araştırmalar ise bulunmamaktadır. Bu nedenle, transgenik gıdaların insan sağlığına ne gibi etkilerinin olduğu ya da olacağı belirsizdir. Sonuç olarak, bu ürünlerin yararlı ya da zararlı olduklarına dair kesin bir yargıya varmak, şuan için mümkün değildir. Bu bakımdan, GDO'ların sağlık üzerindeki etkilerini ortaya koyacak iyi tasarlanmış ve standartlara uygun çalışmaların yapılması gerekmektedir. ■

Kaynakça

- Sonbahar, A. (2010). "Genetik Modifiye Besinler", Farklı Boyutlarıyla Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (Yayına Hazırlayanlar: Dilek Aslan, ve Meltem Şengelen), Ankara Tabip Odası, Ankara: Mattek Matbaacılık.
- Olhan, E. (2010). Modern Biyoteknolojinin Tarımda Kullanımının Politik ve Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi. Farklı Boyutlarıyla Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar, Ankara Tabip Odası, Ankara: Mattek Matbaacılık.
- Şen, S. ve S. Altınkaynak (2014). "Genetiği Değiştirilmiş Gıdalar ve Potansiyel Sağlık Riskleri", SAÜ. Fen Bil. Dergisi, Cilt 18. Sayı 1, ss. 31-38, file:///C:/Users/%C4%B0lhan%20Karakoyun/Downloads/5000016108-5000027422-1-SM.pdf, 23.11.2014.

BİNALARDA ENERJİ KİMLİK BELGESİ

Halil ÇAKALLI | Karacadağ KA Şanlıurfa YDO Uzmanı

AB'ye uyum sürecinde binalarda enerji tasarrufu sağlamak amacıyla konutlar için getirilen "Enerji Kimlik Belgesi" alma zorunluluğu, 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren uygulamaya geçen yönetmelik ile düzenlenmiştir. Binalara Enerji Kimlik Belgesi uygulaması ülkemiz için enerji verimliliği ve tasarruf açısından bir milat olarak görülmelidir. Enerji Kimlik Belgesi için gerekli olan BEP-TR yazılımı Türkiye ve AB ülkeleri için ilk ve örnek bir uygulama olmuş ve bu çalışma için gerekli olan tüm altyapı İZODER (Isı Su Ses ve Yangın Yalıtımcıları Derneği) tarafından oluşturulmuştur. Teknik ve bilimsel çalışmaların yürütülmesi için ücretli ve gönüllü çalışanlardan oluşan 25 kişilik bir ekip bu çalışmayı tamamlamıştır. Enerji Kimlik Belgesi hesaplamaları Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı, online çalışan BEP-TR programı ile yapılmaktadır. BEP-TR, Bina Enerji Performansı Türkiye kelimesinin baş harflerinden oluşmaktadır. Kimlik Belgesi düzenlenecek olan binanın mimari, mekanik, elektrik ve ısı yalıtım projelerindeki tüm bilgiler BEP-TR programına girilerek işlenir. Enerji Kimlik Belgesi, binanın ısıtma ve soğutma için ihtiyaç duyduğu enerji, çevreye verdiği zarar, yenilenebilir enerji kullanım oranını göstermektedir. Belgede, binanın yalıtım özelliklerinden aydınlanmasına kadar birçok bilgi de yer almaktadır. Yeni binalarda alım-satım ve kiralama; Enerji Kimlik Belgesi olmadan yapılamayacaktır. A sınıfı konutlar tasarruflu ve SEG (Sera Gazları Emisyonu Göstergesi) emisyonu düşük, G sınıfı konutlar

ise enerji israf eden ve SEG emisyonu yüksek olduğunu göstermektedir. 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren yeni binaları kapsayan Enerji Kimlik Belgesi 2017'de mevcut binalarda da zorunlu hale gelecektir. Ülkemizde, ilk Enerji Kimlik Belgesi, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Binasına E sınıfı olarak verilmiştir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının çalışmaları sonucunda hazırlanan Enerji Kimlik Belgesi (EKB) alma zorunluluğuyla, Türkiye'de şimdiye kadar 222.174 konut EKB almış olup bu sayı her geçen gün artış göstermektedir.

Binanın enerji ihtiyacı ve enerji tüketim sınıflandırması, yalıtım özellikleri (ısıtma/soğutma sistemlerinin verimi) ile ilgili bilgileri içeren EKB, yeni binaların belediyelerden yapı kullanma izni alması aşamasında zorunlu tutulmaktadır.

Ülkemizde enerjinin yaklaşık % 37,2'sini binalarda, binalarda harcadığımız toplam enerjinin de % 70'ini bina ısıtmasında kullanıyoruz. Bu durum, ülkemizdeki toplam enerjinin % 26'sını binaları ısıtmak için harcadığımızı gösteriyor. Toplam enerjimizin yaklaşık % 75'ini ve doğalgazın neredeyse % 100'ünü ithal yollarla tedarik ettiğimizi göz önünde bulundurursak, binalarda uygulanacak verimliliğinin ne kadar önemli olduğunu görebiliriz. Binalarda tüketilen enerjiyi azaltmak için, alınacak tedbirlerin EKB ile belgelendirilmesi son derece önemlidir. Isı yalıtımı sonrası alınmış EKB ile konutların sahibi veya kiracısı hem ısı

yalıtımının sağladığı % 50 tasarruftan istifade ediyor, hem de binanın alım-satımdaki değerinin artmasını sağlıyor. Isı yalıtımı ile sağlanan yakıt tasarrufu ve ısı yalıtımı sonrası alınmış EKB'nin binanın değerine sağladığı katkı göz önünde bulundurulursa, yapılması gereken mevcut binalara önce ısı yalıtımı ardından da EKB alınması hem binaya değer katacak hem de kış aylarında doğalgaz yaz aylarında ise klima kullanımı ile oluşacak elektrik maliyetini düşürecektir. Isı yalıtımı öncesi durumu bilmek, ısı yalıtımının sağladığı katkıyı görmek açısından önemlidir. Ancak unutulmamalıdır ki, ısı yalıtımı sonrası EKB'nin yenilenmesi gerekecektir. Bu sebeplerden dolayı, izlenmesi gereken en doğru yol, önce ısı yalıtımı yaptırmak ardından EKB almaktır.

Enerji Verimliliğinde Reçete: Isı Yalıtımı

Binalarda enerjiyi verimli kullanmanın tek reçetesinin ısı yalıtımı yaptırmak, "Isı yalıtımıyla faturalar yarı yarıya inebiliyor. Yapılarda, kurallara uygun şekilde gerçekleştirilen ısı yalıtımının bireyler ve ülkeler açısından pek çok yararı bulunmaktadır. Kış mevsiminde ısı kayıplarının, yaz mevsimindeyse ısı kazançlarının azaltılmasını sağlayacak yalıtım uygulamaları ile sadece yakıt tasarrufu elde edilmekle kalınmayacak, atmosfere atılan sera gazlarında da ciddi bir düşüş sağlanacaktır. Sağlıklı ve konforlu yaşam koşullarının oluşturulması için gerekli yıllık ısıtma ihtiyacında yaklaşık % 60 tasarruf edile-

cektir. Türkiye'de bulunan 18 milyon binanın ancak % 10'u yalıtıma sahip. Geri kalan % 90'ı, yani 16 milyon bina ise hala yalıtımsız. Bunun sonucunda maalesef Türkiye'de binalarda enerji israfı yıllık 10 milyar TL'yi buluyor. Binaların ısıtılması amacıyla büyük oranda fosil yakıtlar kullanılıyor. Fosil yakıtların yakılması sonucu yanma ürünü olarak açığa çıkan gazlar, hava kirliliğine ve küresel ısınmaya neden oluyor.

Isı yalıtımı uygulamalarıyla kullanılan enerji miktarının azalması, küresel ısınma ve hava kirliliğinin artmasını önüyor. Bina is- ter konut, ister işyeri veya alışveriş merkezi olsun, kullanımı es-

nasında mutlaka ısıtması, soğutması veya aydınlatması için enerji harcıyor. Bu harcanan enerji kaynaklarının çoğunluğunu fosil yakıtlar oluşturuyor. Bu yakıt türlerinin yanmasından ortaya çıkan sera gazları küresel ısınmanın en temel tetikleyicileri. 2007 yılında ülkemizin atmosfere saldırdığı karbon emisyon miktarı 372 milyon ton'du. Bu rakam, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin ile mukayese edildiğinde oldukça düşük sayılır. Ama emisyon

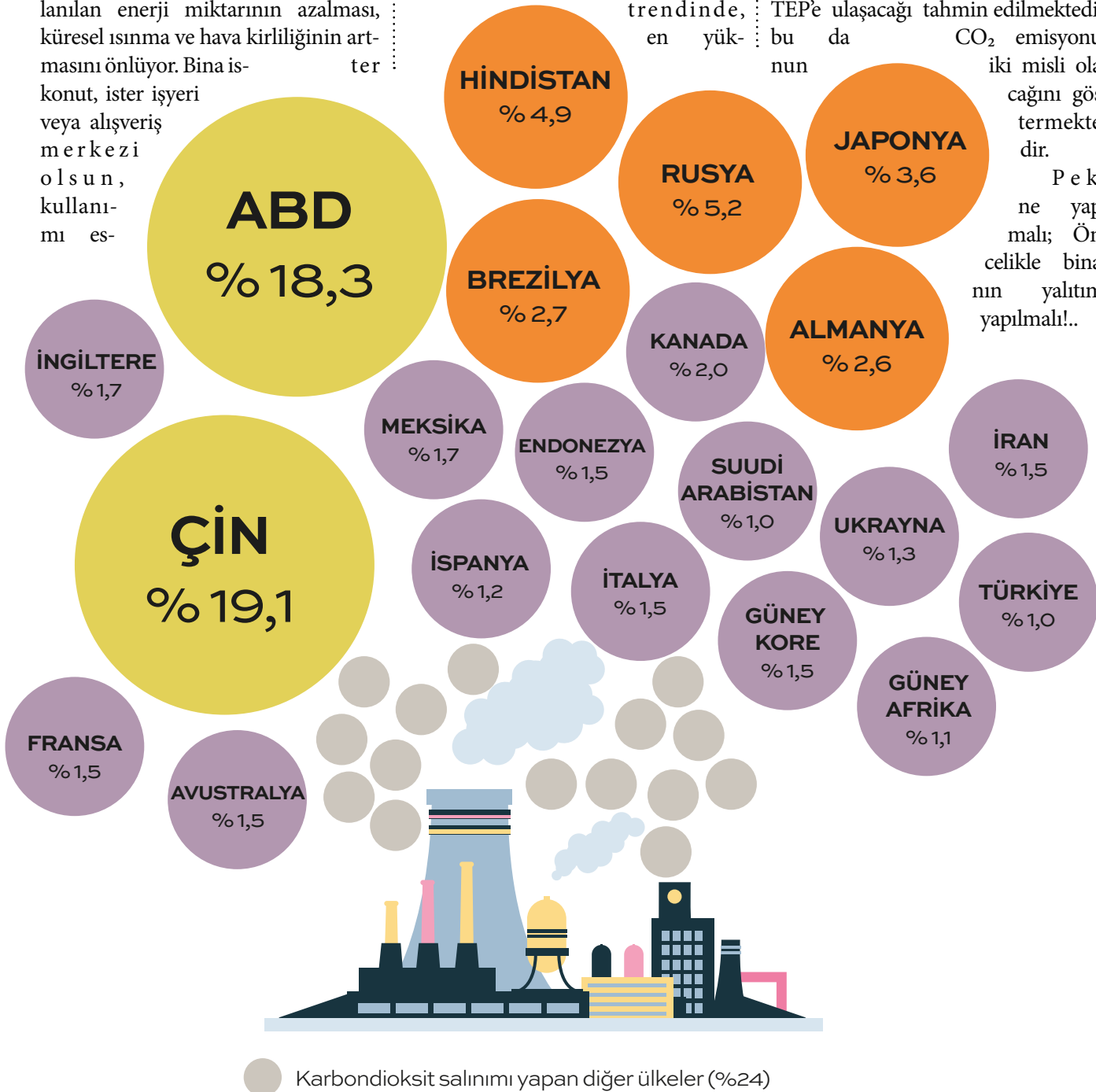
tarındaki artış trendinde, en yük-

sek ülkelerin başında geliyoruz. Isı yalıtımının gelişmesi bu artış trendini yavaşlatacak, hatta durduracak en önemli unsurdur.

Türkiye'nin Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı'nın değerlendirmesi çalışmaları kapsamında 2010 yılında yapılan "Binalar Sektörü mevcut durum değerlendirmesi raporunda" Ülkemizde 2007 yılında 34 milyon ton CO₂ emisyonuna sebep olan sektörün enerji tüketimi 2008'de 28,3 milyon TEP'den 2020 yılında 47,5 milyon TEP'e ulaşacağı tahmin edilmektedir, bu da CO₂ emisyonunun

iki misli olacağını göstermektedir.

Peki ne yapılmalı; Öncelikle binanın yalıtımı yapılmalı!..

Mevcut bir binaya yenilenebilir enerji kaynağı sistemi kurulabilir. Fakat öncelikle binanın komple yalıtımı yapılmalı ve bütün aydınlatma sisteminin ve elektrikli aletlerin enerji verimliliği gözden geçirilmeli. Bir evde öncelikli enerji/kaynak tüketimi evin, istenilen sıcaklığa getirilmesi için ısıtılması/soğutulması ile yapılıyor. Bir evin, sağlanan sıcaklığı (veya sıcak iklimlerde ve mevsimlerde soğuğu) koruma kapasitesini tespit etmek için tüm ısı kaçaklarını belirlemek çok önemlidir. Yalıtım sırasında, ısı kaçıran noktalara çok dikkat edilmeli, bu noktalar yanlış inşadan kaynaklanabildiği için, inşada düzeltme gerektirebilir. Bu durumda yalıtım malzemeleri kullanılması ısı kaybını önlemeyecektir.

Yalıtım uygulaması yapılmamış

bir konutta yaşanan ısı kayıplarından bahsetmek gerekirse; mesela ısı kayıplarının en çok olduğu yerlerin başında pencereler ve çatılar geliyor. Buralarda % 25 oranında ısı kaybı yaşanıyor. Binaların diğer zayıf noktalarından birisi de temeller. Binanın temelden kaybettiği ısı % 15 olarak belirlenmiş. Konutun duvarlarında ise % 15 ısı transferi gerçekleşiyor. Aslında binalarda kullanılan enerjinin gerçekten verimli kullanmanın tek reçetesi ısı yalıtımı yaptırmaktır. Isı yalıtım sistemlerine yatırım yapıldığı takdirde doğalgaz faturaları aylık bazda yarı yarıya inecektir. Dünya kaynaklarının % 30'unun son 30 yılda tüketildiğini düşünecek olursak, hem dünya kaynaklarını korumanın, hem de dünya kaynaklarıyla tahrip edilen "Çevreyi ve Ekolojik Hayatı" korumanın önemi

çok daha fazla artıyor.

İnsanlığın, üretimlere bağlı olarak geldiği gelişmişlik seviyesini elbette küçümsemiyoruz, önemsiyoruz. Ancak bir taraftan üretime bağlı olarak gelişirken, diğer taraftan dan da kontrolsüzce üretim ve tüketimlerle de dünyanın sonunu getiriyoruz. Bu üretim ve tüketim dengesizliğiyle; yılda atmosfere 8 milyar ton karbondioksit gazı salımı gerçekleştiriyoruz ve büyük çöplük "denizlere" ise yılda 2 milyar ton katı atığı boşaltıyoruz. Toprak çölleşiyor, ormanlar yanıyor, buzullar eriyor. Atmosferdeki kentlerdeki atıklardan kaynaklı Metan Gazı artışı "Climate Change 2013 Raporuna" göre % 150 oranıyla oldukça düşündürücü ve küresel iklim değişikliğini tetikleyen en önemli etkenlerden.

Climate Change 2013 Raporu ne diyor ? Atmosferdeki Emisyon Artışı !

Gazlar / Yıllar	1970	2011	% Artış
Kabondioksit	280 ppm	391 ppm	%40
Metan	0,715 ppm	1,803 ppm	% 150
Diazotmonoksit	0,27 ppm	0,324 ppm	% 20

Ülkemizde uygulama zorunluluğu olan TS 825 "Binalarda Isı Yalıtım Kuralları"; yeni yapılacak olan "Kentsel Dönüşüm Projelerinde" tesisat kısmının projelendirmesinde ayrıca bir mühendislik sorumluluğu olarak da çağımızın sorunu olan "Küresel İklim Değişikliği" etkisini dizaynlarda göz önünde tutmamızı gerektirmektedir. Son teknoloji ürünü olarak üretilen

yalıtım malzemelerinin etkisini, günümüzün şartlarına göre değerlendirip, zaten artan sıcaklık değişimleriyle sadece ihtiyacımız kadar enerjiyi verimli harcamalıyız. Aynı zamanda çağın gereğine uyararak, mühendisler olarak yeşil ülkemizin enerjisine hangi konuda olursa olsun mutlaka sahip çıkmalıyız. Çünkü dünyamızın alternatifini yok, sadece kendisine zarar ver-

meyen alternatif enerjilere ihtiyacı var.

Sorunların kaynağı olarak, yaşamın kaynaklarını tüketmeye daha ne kadar devam edecek "İNSAN"? Sonunu getirdiği dünyada, çok geç olmadan yaşadığı dünyaya ve yaşayan tüm canlılar için duyarlı davranarak DÜNYA'yı kurtaracak olan da "İNSAN"... Yani, Sen... Ben... Biz... Hepimiz... ■

Kaynakça

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014). "Binalarda Enerji Kimlik Uygulaması", <http://beptr.bep.gov.tr/>, 10.11.2014.

İZODER (2014). "Enerji Kimlik Belgesi ve Yalıtım", Isı Su Ses ve Yangın Yalıtımcıları Derneği (İZODER) İzolasyon Dünyası Dergisi, Sayı 107, <http://www.izoder.org.tr/upload/dergiler/izolasyon-dunyasi-58.pdf>, 16.11.2014.

Narin, S. (2012). "Binalarda Enerji Performans Yönetmeliği", 23-25 Nisan 2012, Antalya, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, <http://www.bep.gov.tr/BEPT-RWEB/Images/Kutuphane/751233.pdf>, 16.11.2014.

IPCC (2014). Climate Change 2013: The Physical Science Basis, Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/>, 16.11.2014.

TURİZM SEKTÖRÜNDE YEŞİL YILDIZ UYGULAMASI

Ali KOÇ | Karacadağ KA DİFB Uzmanı

Sürdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi amacıyla, 1993 yılından itibaren talep eden ve aranan nitelikleri taşıyan konaklama tesislerine, Kültür ve Turizm Bakanlığınca Çevre Dostu Kuruluş Belgesi (Çam Simgesi) verilmiştir.

1. Yeşil Yıldız Nedir?

Ülkemizde çevrenin korunmasına yönelik önlemlere verilen önem giderek artarken, çevreye duyarlı konaklama işletmeleri için uygulanmakta olan sınıflandırma formu güncelleştirilmiş ve geliştirilmiştir. 22.09.2008 tarihinde yürürlüğe giren Turizm İşletmesi Belgesi Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi Verilmesine Dair Tebliğ (Tebliğ no: 2008/3) kapsamında “Yeşil Yıldız Belgesi” verilmeye başlanmıştır.

Yeşil Yıldız; Kültür ve Turizm Bakanlığının başlattığı “Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri Projesi” ve “Sürdürülebilir Turizm” kapsamında, çevreye duyarlı konaklama tesislerine verilen bir “Çevre Etiketi” uygulamasıdır.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca Turizm İşletme Belgesi almış tesisler, gerekli kriterleri sağladıkları takdirde “Yeşil Yıldız Belgesi” alabilirler.

2. Yeşil Yıldız Belgesi Neden Önemlidir?

- Su tasarrufu sağlamak
- Doğal kaynakların tasarruflu kullanımını sağlamak
- Enerji verimliliğinin arttırılmasını sağlamak

- Çevreye zararlı maddelerin tüketiminin ve atık miktarının azaltılmasını sağlamak
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının ve geri dönüşümlü maddelerin kullanımının teşvik edilmesini sağlamak
- Konaklama işletmelerinin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı olarak planlamalarını sağlamak
- Kapsayıcı bir yaklaşımla çevreyi korumak
- Çevre bilincinin geliştirilmesi ve bu bilince sahip kitle tarafından tercih edilmek
- İşletme ölçeğinde orta vadeli maliyetleri azaltmak
- Tesis çalışanlarının bilinçlenmelerini sağlamak
- İş gücünün en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak
- Sürdürülebilir rekabet üstünlüğü elde etmek
- Çocuklarımıza yeşil bir miras bırakabilmek açısından önemlidir

Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığının sağladığı Elektrik Enerjisi Desteğinden faydalanma imkânı sunmaktadır.

3. Elektrik Enerjisi Desteği

Elektrik Enerjisi Desteği tutarı, Bakanlıkça Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi ile belgelendirilmiş turizm işletmelerinde tüketilen elektrik enerjisi giderlerinin; tesisin bulunduğu ildeki mesken ve sanayi abonelerine uygulanan tarifelerden en düşüğü ile kendi abone grubuna uygulanan tarife arasındaki fark kadardır. Elektrik enerjisi desteği ödemeleri, Bakanlık bütçesine konulan ödenekten karşılanır.

4. Yeşil Yıldızlı Otellerin Bulunduğu İller

Eylül 2014 itibarıyla 23 ilde 135 tesisle Yeşil Yıldız Belgesi verilmiş olup Yeşil Yıldız Belgesi tesis sayısı giderek artmaktadır. Türkiye’de yeşil yıldız sahibi, çevreye duyarlı yerler arasında 64 tesisle Antalya başı çekmektedir. İstanbul 14 tesisle ikinci sırada yer alırken, Muğla 11, İzmir 9, Hatay 4, Ordu ve Şanlıurfa 3’er tesisle yeşil yıldıza sahip iller arasındadır.

5. Yeşil Yıldız Belgesi Nasıl Alınır?

Yeşil Yıldız Belgesi almak için hazırlanan dosya, Kültür ve Turizm Bakanlığına sunulur. başvuru dosyası içerisinde;

- Başvuru dilekçesi
- İşletmenin çevre politikası ve eylem planı, bu plan doğrultusunda yaptığı tüm faaliyetleri içeren raporlar
- Tesiste eylem planını uygulayacak özel ya da tüzel kişiye ait bilgiler
- Eylem planının uygulanmasını temin etmek için personele verilen eğitimlere ilişkin bilgi ve belgeler, dokümanlar
- Çevreye duyarlı atık su planı, bu konuda ilgili idare yazısı
- İşletmede kullanılan tüm tesisat, teçhizat ve donanımların koruyucu bakım ve onarımının periyodik yapıldığına dair kayıtlar, bakım raporları
- Çevreye duyarlılık konusunda sivil toplum kuruluşları, ilgili kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği, koordinasyon çalışmalarına ilişkin evrak gibi belgelerin yer alması gerekmektedir.

Dosya Bakanlık tarafından değerlendirilir. Başvuru dosyası;

- Uygun bulunmaz ise gerekçeli olarak iade edilir.
- Uygun bulunursa denetim için gün

belirlenir. Denetimde tebliğ kapsamı, kriterler ve puanlama esasları kontrol edilir. Denetim sonucu yeterli puanı toplayarak uygun bulunan tesislere “Çevreye Duyarlı Ko-

naklama Tesisi Belgesi” (Yeşil Yıldız) düzenlenir.

Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi sahibi işletmeler iki yılda bir yeniden sınıflandırılır.

Asgari Puan Tabloları Tatil Tesisleri

Sınıfı	Asgari Puan
5 Yıldızlı Tatil Köyü	330
5 Yıldızlı Otel	300
4 Yıldızlı Tatil Köyü	280
4 Yıldızlı Otel	230
3 Yıldızlı Otel	170
1-2 Yıldızlı Otel-Diğer Konaklama Tesisleri	140

Kaynak: TUYUP, 2014

Şehir Tesisleri

Sınıfı	Asgari Puan
5 Yıldızlı Otel	250
4 yıldızlı Otel	200
3 Yıldızlı Otel	170
1-2 Yıldızlı Otel - Diğer Konaklama Tesisleri	140

Kaynak: TUYUP, 2014

Yukarıdaki tablolarda tatil tesisleri ve şehir tesislerinin Yeşil Yıldız Belgesi alabilmeleri için sınıflandırma formu doğrultusunda sahip olmaları gereken asgari puanlar yer almaktadır.

6. Yeşil Yıldız Uygulaması ve Turizme Etkisi

Konuyla ilgili yapılan araştırmalar sonucu elde edilen istatistiklere göre; Yeşil Turizm, turizm endüstrisinde en hızlı büyüyen sektörlerden biridir. Yeşil Turizmi tercih eden turistlerin yıllık seyahat harcamaları geleneksel bir turistten 2000 Dolar daha fazladır. Yeşil Turizmi tercih eden turistlerin yarısından fazlası bir destinasyonda 8-14 gün kalmaktadır. Yeşil Turizmi tercih eden her dört turistten birinin yıllık geliri 90 bin doların üzerindedir. Tatil planlayanların % 56'sı tesislerin “yeşil” olup olmadığını sorgulamaktadır. İş için seyahat edenlerin %

95'i otellerin “yeşil” olması gerektiğine inanmaktadır. Tesiste sıcak su üretimi, ısıtma ve soğutma işlemlerinde 10 C'lik değişim % 5-7 tasarruf sağlamaktadır. Yapılacak yatırımın planlama aşamasında Yeşil Bina olarak yapılması, inşaatın yapım maliyetini % 5-10 arttırırken, % 50-70 oranında tasarruf sağlamaktadır. Tasarruflu aydınlatma araçları ile % 20 ile % 80 arasında tasarruf sağlanmaktadır. Isıtma ve soğutmanın otomasyon sistemine bağlanması % 20 tasarruf sağlamaktadır. Frekans invertörü, ısı pompası, ısı geri kazanım sistemi, eşanjör, buhar jeneratörü, kojenerasyon, trijenerasyon ve hibrit sistemler gibi enerjinin kontrollü kullanılmasını sağlayan ekipmanlar büyük oranda tasarruf sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Yeşil Yıldız Belgesine sahip olmanın ekolojik nedenleri arasında su, hava, toprak, hayvanlar ve bitkilerin korunması yer alırken ekonomik nedenleri arasında maliyet, sürdürülebilirlik, müşteri talebi, karlılık ve alanlarında avantaj sağlaması yer almaktadır. ■

Kaynakça

- TUYUP (2014). “Yeşil Yıldız”, Turizm Sektöründe İşverenlerin ve Çalışanların Uyum Yeteneklerinin Artırılması Projesi, <http://tuyup.turizm.gov.tr/Pages/GreenStar.aspx>, 16.11.2014.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014). “Turizm İşletmesi ve Turizm Yatırımı Belgesi Başvurusu”, <http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/TR,9579/turizm-tesisleri.html>, 16.11.2014.

TAŞTAN FIŞKIRAN HAYAT: KARACADAĞ

Recep TEZGEL
Sosyolog

Karacadağ; Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin arasında uzanan sönmüş bir volkanik dağdır. Klasik dağ görünümü olan konik bir yapıdan ziyade, oval ola-

rak 120 km'lik geniş bir alana yayılmıştır (Kaya, 2006). Bu özelliğinden dolayı dağ görünümünden çok yüksek bir yaylayı andırır. Zirvesi olan Kollubaba tepesi 1957 m'dir. Arazi volkanik püskürmeler sonucu şekillenen bazalt taşlarla örtülüdür. Dağın ince bir toprakla kaplı olan Diyarbakır bölümünde tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. Diğer kesimleri ise volkanik taş parçaları ile kaplıdır. Karacadağ, bölge insanı için salt bir dağ değildir. Şiirlerin, romanların, efsanelerin ilham kaynağı, canlıların korunağı, uygarlığın beşiği olan kadim toprakları taşlarıyla süsleyen bir dağdır.

Doğal Yapı ve Habitat

Karacadağ, baklagil ve buğdaygil bitkilerinin yabani atalarının ve bazı nadir bitkilerin yetiştiği bir "Önemli Doğa Alanıdır" (Eken vd., 2006). 2000'li yılların başında yapılan arazi çalışmaları sonucu, Karacadağ'da 66

familyadan 269 cinse ait 534 bitki türü, toplam 552 takson ve bölgeye özgü 32 endemik bitkinin yetiştiği tespit edilmiştir (Ertekin, 2002). Ekolojik yapı ile ilgili belirtmemiz gereken önemli bir nokta da, Karacadağ'ın bitkileri ile ilgili ilk çalışmaların 19. yüzyılın ortalarında başlamış olduğudur. İlk kez 1841-1842 yıllarında Kotschy adlı araştırmacı, birçok yeni bitki örneği toplamıştır. Bunları "Flora Orientalis" adlı eserde yayınlamıştır (Ertekin, 2002).

Buğday Gen Merkezi

Almanların haftalık ünlü haber dergisi "Der Spiegel", Mart 2006 tarihli sayısında, Max Planck Enstitüsüne dayanarak hazırladığı dosya haberinde; 68 buğday çeşidinin kıyaslandığı bilimsel çalışmada elde edilen verilere göre, tüm tahılların kökeninin Karacadağ eteklerinde yetişen yabani buğday olduğunun ortaya çıktığını vurgulamıştır. Karaca-

dağ buğdayı, GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi tarafından beş yıl boyunca yapılan deneme çalışmalarından sonra 1998 yılında Karacadağ-98 Ekmeklik Buğday (*Triticum aestivum* L.) adı ile tescillenmiştir.

Benzersiz Karacadağ Pirinci

Karacadağ'da bulunan çeltik tarlalarında, kendine has bir görüntü, lezzet ve kokuya sahip "Karacadağ Pirinci" yetişir. Karacadağ Pirinci, bir zamanlar hükümdarların yemek ziyafetlerinde, günümüzde ise düğün, barışma ve bayram etkinliklerinde sofraların baş sırasında yer almasıyla ünlüdür. Karacadağ Pirinci, 1'e 1,5 oranına kadar su alabilmektedir. Tekrar ısıtıldığında tadını koruyabilen bu pirinç çeşidi israfın önlenmesine, böylelikle de özellikle endüstriyel mutfaklarda ciddi oranda tasarrufa gidilebilmesine de olanak sağlama özelliğine sahiptir.

Karacadağ'a Özgü "Zom Koyunu"

Bölgenin taşlık yapısından dolayı tarımsal faaliyetler sınırlı olup, bölge köylerinde yoğun olarak küçükbaş hayvancılık faaliyetleri yürütülmektedir. Karacadağ'da, çevresindeki bölgelerde yetiştirilen diğer koyunlardan gerek fiziksel ve gerekse verim özellikleri yönünden oldukça farklı, "Karacadağ Zom Koyunu" yetiştirilmektedir. Bölgeye özgü Zom Koyunu, Karacadağ'ın Alatosun Beldesi, Bayırkonak ve Ova-

bağ Köyleri arasında kalan yörede yoğun olarak yetiştirilmektedir. Oldukça güçlü ve dayanıklı görünümündedir. Kulakları, Karacadağ Bölgesi'nin soğuk iklim yapısına uyum sağlamış olup çiftçiler tarafından tercih edilen benekli bir yapıya sahiptir.

Kıml Mücadelesinde Doğanın Tahribi ve Tekrar Restorasyonu

Bölge çiftçisinin korkulu rüyası olan Süne/Kıml zararlısı kışın Karacadağ'da bulunan kışlaklara çekilerek yumurtlama dönemini burada geçirmektedir. Bu zararlı ile mücadele uzun yıllar başta DDT olmak üzere kimyasal maddeler ve kimi zamanda LPG'li alev püskürtten başlıklarla yakılarak yapılmaya çalışılmıştır. Karacadağ'ın ekolojik yapısına büyük zarar veren bu yöntemlerden vazgeçilerek 2010 yılından itibaren biyolojik mücadeleye ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede "kışlak" diye bilinen bölgelerde süne ile ortak yaşam alanını paylaşan ve süne ile beslenen, ancak

sayıları azalmış olan keklıkların binlercesi doğaya bırakılmıştır. Böylece doğal denge yeniden tesisi edilerek bir taraftan ekolojik denge korunurken, diğer taraftan ekonomik bir mücadele yöntemi hayata geçirilmiştir.

Padişah Suyu: Hamravat

Diyarbakır'ın bilinen en eski su isale hattı Karacadağ eteklerinde bulunan Gözeli Mevkiindeki Hamravat kaynak suyudur. Rivayetlere göre, bu isale hattı 1535 tarihinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman ikinci İran seferine çıkarken, Karacadağ'da konaklamıştır. Hasta olan Padişah'a hekimler, Karacadağ'ın havasını ve suyunu tavsiye etmiştir. Sultan Süleyman burada iyileşince Yaradana şükretmiş ve o ünlü özdeyişini burada söylemiş;

"Alem içre muteber bir nesne yok devlet gibi,

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi..."

Evliya Çelebi de Seyahatnamesinde der ki:

"...Eski bilginler, bu Hamravat suyu içine pamuk koyup sonra yine tartmışlardır...İstanbul'da Eski Saray Kapısı önündeki biricik çeşme suyundan ıslanıp kuruyan pamuk ile, bu Diyarbekir Hamravat Suyunun pamukları beraber tartılmıştır. Bu kadar hafif sudur. Eğer pamuğu ağır olsa, acı olup faydasızlığına delalet ederdi. Bu Hamravat Suyu'nun safra, soda ve balgamı mahveylettiği tecrübe ile malumdur. Hatta Osmanoğullarından İbrahim Han bu suyun vasıflarını duyunca, "Elbette bana Diyarbekir'den Hamravat Suyu gelsin!" diye hat-ı şerif ile dergahı ali kapıcı-başısı, memuren

Diyarbakır'a gelmiştir. O zaman efendimiz Melek Ahmet Paşa, Kara-Amid valisi idi. Paşa, padişah emrini görünce baş üstüne deyip, 24 adet gümgümlere sular doldurup ve ağzlarını mühürleyip, gelen kapıcı-başıya on kese de ihsan verip teslim eyledi. Allah'ın hikmeti bu soğuk saf su İstanbul'a girdiği gün, yeni padişahın tahta oturduğu gün olup, bu Hamravat Suyu, Sultan İbrahim'in oğlu Dördüncü Mehmet Hana nasip olmuştur. 1056 Recebinin onsekizinci Cumartesi günü, ikindiden sonra tahta oturduğu vakit, ilk olarak Hamravat Suyu içti. Sözü'nün kısası bu Hamravat Suyu Diyarbakır'ın yüz suyudur" (DİSKİ, 2014).

Karacadağ Bazaltı

Karacadağ Bazaltı; su, darbe ve sürtünmelere karşı çok dayanıklıdır. Renk değiştirmez ve aşırı derecede camsı niteliği yoktur. Bu nedenle de uzun süre yapıda leke ve kılcal çatlaklar oluşmaz ve asitlere karşı dayanıklıdır. Bu özelliklerinden dolayı yapılarda bolca kullanılmıştır. Diyarbakır, hangi yön-

den bakılırsa bakılsın bazalt taşının hâkim olduğu bir şehirdir. Surlar, camiler, hanlar, hamamlar, medreseler, evler ve yollarda ana malzeme olarak bazalt taşı kullanılmıştır.

Güneydoğu'nun Kayak Merkezi

Bulunduğu bölgenin geniş bir bölümünde içinde kar tutan ender yerlerden olan Karacadağ'da 600-700 m uzunluğunda kayak pistleri düzenlenmiştir. Yine bu merkezde 250 m'lik bir lift, 70 m² bir kafeterya ile 40 metre karelik bungalow tipi hizmet evi bulunmaktadır. Kasım ayında başlayan ve dört ay devam eden kayma sezonu vardır.

Karacadağ ve Edebiyat

Anadolu'nun gelenek, mitoloji, ef-sane, hikâye, türkü ve oyunlarının çoğunda dağ önemli bir motif olarak yer almıştır. Bu çerçevede Karacadağ da birçok edebiyat ustasına ilham kaynağı olmuştur. Bu usta kalemlerden Ahmed Arif, dizelerinde Karacadağ şöyle betimler:

Karacadağ'da çeltikler.

Bir kız çocuğunun gözyaşı gibi

Ayak bileklerinde bir dizi boncuk,

Sol omzunda nazarlık,

Dağ başında unutulmuş üşümüş,

Minicik bir aşiret kızının

Damla-damla, berrak olur pirinci.

Kamyonlarla, katır kervanlarıyla

Beyler sofrasına gider...

Diyarbakır'da 1938-1961 yılları arasında aylık olarak çıkarılan Karacadağ Dergisi, yerel ve ulusal birçok yazar ve edebiyatçıyı sayfalarında konuk etmiştir.

Karacadağ'ın Gezginleri: Koçerler

Bin yıllık mirasa sahip renkli kültürlerini günümüze kadar taşıyan ve yarı göçebe yaşam sürdüren Koçerler/Köçerler, Karacadağ'ı mekân tutmuşlardır. Koçerler; "Kon" denilen çadırlarda hayvancılık yapmakta ve kışın Karacadağ'ın eteklerine göç ederek Koçer geleneğini halen devam ettirmektedirler. ■

Kaynakça

DİSKİ (2014). "Diyarbakır'da Suyun Tarihçesi", <http://www.diski.gov.tr/bpi.asp?caid=200&cid=560>, 25.10.2014.

Eken, G., Bozdoğan, M., İsfendiyaroğlu, S., Kılıç, D. T. ve Lise, Y. (editörler) (2006). Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları (2 Cilt), Ankara: Doğa Derneği, http://www.dogaderneği.org/userfiles/pagefiles/yayinlarimiz/10_GUNEYDOGU.pdf, 25.10.2014.

Ertekin, S. (2002). Karacadağ Bitki Çeşitliliği, Diyarbakır: Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği Yayını

Kaya, Ö. F. (2006). Karacadağ (Şanlıurfa/Diyarbakır)'ın Bitki Ekolojisi ve Bitki Sosyolojisi Yönünden Araştırılması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, Ankara.

YENİ TORBA YASANIN ÇALIŞMA HAYATINA GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Mustafa AVCI | Karacadağ KA İnsan Kaynakları Görevlisi

Kamuoyunda Torba Yasa olarak bilinen 6552 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun, 11.09.2014 tarihli ve 29116 Mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Torba Yasa ile çalışma hayatında yapılan değişiklikler ele alınmıştır.

1. İşverenlere Yönelik Düzenlemeler

Yeni kanun; üst işverenlerin, alt işverenlerle yaptığı sözleşmelerin hileli olduğunun iş müfettişlerince tespiti halinde; işverenlerin, yapılan bu tespitlere karşı itiraz hakkını 6 iş gününden 30 iş güne çıkarmış ve işverene yargıya başvurma hakkı tanımıştır. Ayrıca yargılama süresinin; mahkeme aşamasında dört ay, Yargıtay aşamasında 6 ay içinde bitirilmesini öngörmüştür.

Yeni Kanun; üst işverenlerin, alt işverenlerinin işçilerine ücretlerini ödeyip ödemediğini işçinin başvurusu üzerine veya aylık olarak resen kontrol etmekle yükümlü kılmış olup; ayrıca işverenlere, işçinin ödenmeyen ücretlerinden dolayı alt işverenlerin hak edişlerinden kesip işçilerin banka hesabına yatırma yükümlülüğü getirmiştir.

Yeni Kanun; üst işverene, tabi alt işverenlerinin değişmesine rağmen, alt işveren işçilerinin değişmemesi halinde bu işçilerin, yıllık ücretli izin süresi, aynı işyerinde çalıştıkları süreler dikkate alınarak hesaplama zorunluluğu getirmiştir.

Yeni Kanun; asıl işvereni, alt işve-

ren tarafından çalıştırılan işçilerin hak kazandıkları yıllık ücretli izin sürelerinin kullanılıp kullanılmadığını kontrol etmek ve ilgili yıl içinde kullanılmasını sağlamakla yükümlü kılmıştır. Alt işverene ise, İş Kanununa göre tutmak zorunda olduğu izin kayıt belgesinin bir örneğini asıl işverene verme yükümlülüğü getirmiştir.

Yeni Kanun; sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürdüğü Türk işçileri için ödeyeceği primlerin hesabında, günlük kazanç alt sınırını 6,5 katından 3 katına düşürmüştür.

Yeni Kanun; prim ödemelerinde, "sigortalılar ile tüzel kişilerin kasıt, kusur, hata veya yanıltıcı beyanından kaynaklanmaması şartıyla, sigortalılarca ödenen prim ve prime ilişkin borcun noksan tahakkuk ettirildiğinin Kurumca sonradan tespit edilmesi hâlinde, tespit edilen fark prime ilişkin borç aslına, tebliğ tarihinden itibaren gecikme cezası ve gecikme zammı uygulanmasını" öngörmüştür.

2. İş Sağlığı ve Güvenliği İle İlgili Düzenlemeler

Yeni Kanun; İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Alımlarında, işçi sayısının tespitinde, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu kapsamındaki öğrenci statüsünde olan çırak ve stajyerlerin, çalışan sayısının toplamına dâhil edilmeyeceği düzenlemesini getirmiştir.

Yeni Kanun; İş Sağlığı Ve Güvenliği Kanunu kapsamında alınması gereken sağlık raporlarının işyeri hekiminden

alınmasını, 10'dan az çalışanı bulunan ve az tehlikeli işyerleri için ise kamu hizmet sunucuları veya aile hekimlerinden de bu raporların alınabileceği hükmünü getirmiştir.

Yeni Kanun; 10'dan az çalışanı bulunan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerinde iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin üstlenilmesine ilişkin eğitim programları, eğitimin süresi ve eğitimcilerin nitelikleri ile görevlendirmeye ilişkin konular ile bunlara ilişkin usul ve esasların Bakanlıkça çıkarılacak Yönetmeliklerle düzenleneceği hükmünü getirmiştir.

3. Kamu İhale Kanunu Kapsamında Alt İşverenler Tarafından Çalıştırılan İşçilere Yönelik Düzenlemeler

Yeni Kanun; 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 62 nci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi kapsamında alt işverenler tarafından çalıştırılan işçilerin kıdem tazminatları ile ilgili olarak eğer son alt işverenleri ile yapılmış olan iş sözleşmeleri 1475 sayılı İş Kanununun 14 üncü maddesine göre kıdem tazminatı ödenmesini gerektirecek şekilde sona ermiş olanların kıdem tazminatlarının, ilgili kamu kurum veya kuruluşları tarafından, işçinin banka hesabına yatırılmak suretiyle kıdem tazminatını ödeme zorunluluğunu getirmiştir.

Yeni Kanun; aynı alt işveren tarafından ve aynı iş sözleşmesi çerçevesinde farklı kamu kurum veya kuruluşlarında çalıştırılmış olan işçilerden iş sözleşmeleri 1475 sayılı İş Kanununun 14 üncü maddesine göre kıdem tazminatı ödenmesini gerektirecek şekilde sona

ermiş olanlara, 4734 sayılı Kanununun 62 nci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi kapsamında farklı kamu kurum ve kuruluşuna ait işyerlerinde geçen hizmet sürelerinin toplamı esas alınarak çalıştırıldığı son kamu kurum veya kuruluşu tarafından, işçinin banka hesabına yatırılmak suretiyle kıdem tazminatını ödeme zorunluluğu getirmiştir.

Yeni Kanun; işçinin, alt işveren ile yapmış olduğu iş sözleşmesi sona ermediği gibi, alt işveren tarafından 4734 sayılı Kanun kapsamında bulunan idarelere ait işyerleri dışında bir işyerinde çalıştırılmaya devam olunan ve bu şekilde çalıştırıldığı sırada iş sözleşmesi kıdem tazminatı ödenmesini gerektirecek şekilde sona eren işçinin kıdem tazminatı, işçinin yazılı talebi hâlinde, kıdem tazminatının söz konusu kamu kurum veya kuruluşlarına ait işyerlerinde geçen süreye ilişkin kısmı, kamu kurum veya kuruluşuna ait çalıştığı son işyerindeki ücretinin yılları itibarıyla asgari ücret artış oranları dikkate alınarak güncellenmiş miktarı üzerinden hesaplanmak suretiyle son kamu kurum veya kuruluşu tarafından işçinin banka hesabına yatırılmak suretiyle ödeme zorunluluğu getirmiştir.

Yeni Kanuna göre, çalışanın farklı kamu kurumlarındaki çalışma sürelerini kapsayan kıdem tazminatının son çalıştığı kamu kurumu tarafından ödenmesi halinde, ödemeyi yapan kamu kurumunun ilgili sürelerle ilişkin miktarları ilgili kamu kurumundan tahsil etme hakkı saklıdır. Ancak merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin arasında tahsilât işlemi yapılmayacaktır.

Yeni Kanuna göre; kamu kurumları açısından taşeron çalıştırılacak yardımcı hizmetlerin hangileri olduğu, yargı kararları da dikkate alınarak işçi, işveren ve kamu görevlileri konfederasyonları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Devlet Personel Başkanlığının görüşü ve Maliye Bakanlığının teklifi üzerine

Kamuoyunda Torba Yasa olarak bilinen 6552 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun, 11.09.2014 tarihli ve 29116 Mükerrer sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Torba Yasa ile çalışma hayatında yapılan değişiklikler ele alınmıştır.

Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecektir. Ancak, belediyeler kendi özel kanunları ve diğer kanunlarda yer alan özel hükümler doğrultusunda da hizmet alımı yapabilecektir.

Özelleştirme programında bulunan idareler için taşeron firmalarla çalışmak üzere ihaleye çıkmak için Özelleştirme İdaresi Başkanlığından, KİT'ler için ise Hazine Müsteşarlığından izin alınacaktır.

Taşeron işçiler görevlendirildikleri hizmetler dışında başka görevlerde çalıştırılmayacaktır. Aksi durumlarda idari para cezaları verilecektir.

Kamu kurumlarındaki taşeron firmanın yetki vermesi kaydıyla, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin üyesi bulunduğu kamu işveren sendikalarından birisi tarafından toplu sözleşme yürütülecek, bu durumda ortaya çıkacak fiyat farkı ilgili idare tarafından karşılanacaktır.

Yeni Kanunda Kamuda süreklilik arz eden işlerin ihalesinin üç yıllık bir süre için yapılacağı düzenlenmektedir. Böylece, taşeron işçilerinin bir yıldan düşük ihaleler nedeniyle İş Kanunundan doğan hak kayıpları önlenmektedir.

Mahalli idarelerde (belediyeler,

il özel idareleri) alt işveren işlerinde çalışan personel, Kanunun yayımını izleyen 120 gün içinde aynı mahalli idarenin kendi birimleri veya bağlı kuruluşları arasında iş veya işyeri değişikliğine tabi tutulabilecektir.

4. Yabancıların Çalışma İzinleri İle İlgili Düzenlemeler

Yeni Kanun; yabancıların süresiz çalışma iznini kazanabilmeleri ile ilgili koşulları ağırlaştırmıştır. Şöyle ki, yabancı işçinin süresiz çalışma izni alabilmesi için 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca uzun dönem ikamet iznine sahip olmalarını veya Türkiyede kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izni ile kalmış olmalarını veya en az sekiz yıl kanuni çalışması olması şartlarını getirmiştir.

5. İşsizlik Ödemeleri İle İlgili Düzenlemeler

Yeni Kanun; işçinin işverence geçersiz sebeple iş akdinin fesih edildiğinin mahkeme kararına göre belirlenmesi halinde, işçiye mahkeme sürecinde işsiz geçen dönem için ödeme yapılmasını öngörmüştür.

6. Yurt Dışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Geçen Süreleri ile İlgili Düzenlemeler

Yeni Kanunda; Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle, Türk vatandaşlığını kaybedenlerin on sekiz yaşını doldurduktan sonra Türk vatandaşı olarak yurt dışında geçen ve belgelendirilen sigortalılık süreleri ve bu süreleri arasında veya sonunda her birinde bir yıla kadar olan işsizlik süreleri ile yurt dışında ev kadını olarak geçen süreleri, İlgili Kanunda belirtilen sosyal güvenlik kuruluşlarına prim ödenmemiş olması ve istekleri hâlinde, bu Kanun hükümlerine göre sosyal güvenlikleri bakımından kabul edileceği belirtilmiştir.

Yeni Kanun; yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının yurt dışında geçen sürelerinin tespiti ve sigortalılığın başlangıcı ile ilgili uluslararası sosyal güvenlik sözleşmelerinde Türk sigor-

tasına girişinden önce âkit ülke sigortasına girdiği tarihin Türk sigortasına girdiği tarih olarak kabul edileceğine ilişkin özel hüküm bulunan ülkelerdeki sigortalılık sürelerini borçlanmaların âkit ülkede ilk defa çalışmaya başladıkları tarihi, ilk işe giriş tarihi olarak kabul edileceği hükmünü getirmiştir.

Yeni Kanun; yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının yurt dışında geçen sürelerinin tespiti ve sigortalılığın başlangıcı ile ilgili 3201 sayılı Kanun 1 inci maddesi ile 5 inci maddenin beşinci fıkrasındaki hükümlerinin değiştirilmeden önce Kurum aleyhine, bu hükümler nedeni ile açılan ve sonuçlanmayan davalardan feragat edilmesi hâlinde davacı aleyhine yargılama giderlerine hükmedilmemesi ile ilgili düzenleme getirmiştir.

7. Doğum Borçlanması İle İlgili Düzenlemeler

Yeni Kanun, doğum borçlanmasından yararlanılması hakkını, iki çocuktan üç çocuğa çıkarmıştır.

8. Emekli Aylığı İle İlgili Düzenlemeler

5510 sayılı Kanuna göre gelir ve aylık bağlanan kişilerin altı ay maaşlarını almamaları halinde, gerçek durum tespiti için ödeme yapılmaması hükmünde yer alan altı aylık süre yeni Kanunla on iki aya çıkarılmıştır.

9. Ev Hizmetlerinde Çalışanlar İle İlgili Düzenlemeler

Yeni Kanun; ev hizmetlerinde 10 günden az çalışanların ücretlerini aynı kişiden alsa dahi sigortalı sayılmayacağı hükmünü getirmiş; ancak 10 günden az çalışanlar adına günlük kazanç alt sı

nının yüzde 2'si oranında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası priminin çalıştıranlar tarafından ödenmesini zorunlu kalmıştır.

10. Maden İşçilerine Yönelik Düzenlemeler

Yeni Kanun; yer altındaki maden işçilerinin, işten çıkarılmasında, süre şartını kaldırmış olup işverenin işten çıkartmalarda, Kanunda öngörülen geçerli fesih sebeplerine dayandırma zorunluluğu getirmiştir.

Yeni Kanun; yer altında maden işlerinde çalışan işçilerin haftalık çalışma saatlerini 36 saatle sınırlandırmış ve günlük altı saati geçmeme zorunluluğu getirmiştir.

Yeni Kanun; yer altında maden işlerinde çalışan işçilere, Kanunda belirtilen zorunlu nedenler ve olağanüstü haller dışında fazla mesai yaptırılmasını yasaklamıştır.

Yeni Kanun; yer altı işlerinde çalışan işçilerin yıllık ücretli izin sürelerini,

ek olarak dörder gün arttırmıştır. Yani yer altı işlerinde çalışan işçiler, diğer işçilere nazaran dört gün daha fazla izin kullanacaktır.

Yeni Kanun; "Linyit" ve "Taşkömürü" çıkarılan işyerlerinde, yer altında çalışan işçilere ödenecek ücret miktarının 4857 sayılı Kanunun 39 uncu maddesi uyarınca belirlenen asgari ücretin iki katından az olamayacağı hükmünü getirmiştir.

Yeni Kanun; İlgili Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde sürekli veya münavebeli olarak en az 20 yıl çalışıp, 50 yaşını dolduranlara emeklilik hakkı tanımıştır.

11. Memurlara Yönelik Düzenlemeler

Yeni Kanunla; Büyükşehir sınırlarının genişlemesi ile görevlendirilen memurlar için harcırah ödemelerinde ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla "memuriyet mahalli" kavramı yeniden tanımlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi kararına uygun olarak aday memurken, ancak kademe ilerlemesinin durdurulması veya aylıktan kesme cezası alan memurun görevine son verilebilecektir. Diğer disiplin cezaları bu sonuca yol açmayacaktır.

Kanunla, Başbakanlıkta 380 adet Sektörel İzleme ve Değerlendirme Raporörü kadrosu ihdas edilerek, özlük haklarına ve bu kadrolara yapılacak atamalara ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca söz konusu kadro sayısının yüzde 75'ini geçmeyecek şekilde diğer kurumlardan, kişilerin muvafakati aranmaksızın atama yapılabileceği öngörülmüştür. ■

Kaynakça

- Eryürek, s. (2014). "Torba Yasasının İşverenlere, Çalışanlara Getirdiği Yenilikler 2", <http://www.muhasabedr.com/torba-yasanin-isverenlere-calisanlara-getirdigi-yenilikler-2/>, 15.11.2014.
- TBMM (2014). 6552 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun, 11.09.2014 tarih ve 29116 sayılı Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6552.pdf>, 15.11.2014.

ASLAN ŞEHİR: SİNGAPUR

Ali KOÇ | Karacadağ KA DİFB Uzmanı

1. Ülkenin Genel Profili

Yedinci yüzyılda merkezi Sumatra'da bulunan Srivijaya deniz imparatorluğu tarafından kurulan "Temasek" yani "deniz kasabası" adlı küçük ticaret limanı, Çinli tüccarların 10'uncu yüzyılda baharat karşılığında Güneydoğu Asya'ya porselen ve çömlek taşımaya başladıklarında işlek bir liman haline gelmiştir. Sumatra'nın Budist prensi Nila Utama'nın, 13'üncü yüzyılda adaya ayak bastığında kıyıda yatan bir aslan gördüğüne ve bunun üzerine buraya "Singa Pura" (Malay dilinde Aslan Şehir) ismini verdiğine inanılmaktadır.

Singapur'un gelişimi, 1370'lerde Java'lı işgalcilerin Çin-Siyam savaşında adayı yağmalamasına kadar sürmüş, adanın kolay ulaşılabilirliği, tehlikelere açık olduğunu göstermiştir. Bu dönemde büyük ölçüde terk edilen Singapur limanından 400 yıl boyunca sadece korsanlar ve balıkçılar yararlanmıştır.

19'uncu yüzyılın başlarında Britanya'nın kontrol altına aldığı Singapur, Malay dilini çok iyi bilen Britanya Doğu Hindistan Kumpanyası'nın sömürge yetkilisi Sir Stamford Raffles'in ilgisini çekmiş ve bu yerleşimin Britanya İmparatorluğunun hakimiyeti altında parlak bir geleceği olacağına inanan Raffles, Singapur limanının bağımsız bir ticaret limanı olarak her ulusun gemisine, her türlü deniz aracına, eşit koşullar altında ve

vergi uygulanmaksızın açık olacağı kararını vermiş, köleliği de yasaklamıştır. Raffles günümüzde modern Singapur'un ileri görüşlü kurucusu olarak anılmaktadır.

Kısa sürede İngiliz sömürgeciliğinin Güneydoğu Asya'daki merkezi konumuna gelen Singapur, II. Dünya Savaşı sırasında Japonlar tarafından işgal edilmiş, 1946'da Malezya'dan bağımsız bir Britanya Kraliyet Kolonisi haline gelmiştir. Özerkliğe hızlı adımlarla ilerleyen Singapur 1963'te Malezya Federasyonuna katıldıysa da siyasi anlaşmazlıklar sonucunda federasyondan ayrılarak 1965'te tam bağımsızlığına kavuşmuştur.

1.1. Coğrafi Konum

Singapur, Güney Doğu Asya'da ekvatorun yaklaşık 137 km kuzeyinde, Malaka Boğazı ile Güney Çin Denizi arasında Malezya Yarımadasının güney ucunda yer alan, 42 km

uzunluğunda ve 23 km genişliğinde, kendisine bağlı 63 küçük adayla birlikte 710 km² yüz ölçüme ve 5,5 milyon nüfusa sahip bir şehir-ada devletidir. Singapur'da deniz doldurma yoluyla her yıl toprak kazanılmakta olup, bu yolla kazanılan toprakların oranı ülke toprağının %10'unu aşmaktadır. Singapur kıta Malezyası'ndan Johor Boğazı, Endonezya adalarından ise Singapur Boğazı ile ayrılmaktadır. Başlıca adaları Tekong, Pulau Ubin ve Sentosa'dır. Singapur iki köprü ile Malezya Yarımadasına bağlanmaktadır. Malezya'dan sonraki en yakın komşuları ise Endonezya ve Brunei'dir. Singapur'un iklimi tropikal, sıcak, rutubetli ve yağışlıdır. Sıcaklık 25 ila 32 derece arasında değişmektedir. Singapur yılda 2.075 mm. yağış almaktadır. Şehir devleti olmakla birlikte tropikal bitki örtüsü önemli oranda korunmuştur.

1.2. Siyasi ve İdari Yapı

Singapur, cumhuriyet ile yönetilen parlamenter bir demokrasi olup, parlamento tek meclisten oluşmaktadır. Singapur Parlamentosu 3 Ocak 1991 tarihinde yaptığı bir anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanını halkın seçmesini öngören bir yasayı kabul etmiştir. Singapur Cumhuriyeti'nin temsili sistemden ayrılarak veto yetkisine sahip olan bir başkanlık sistemine geçişini sağlayan değişikliğe karşın, sistem tam bir başkanlık sistemi değildir. Yetki-

leri kısıtlı olan cumhurbaşkanının sadece bütçeyi ve kamu kuruluşlarına yapılan atamaları veto yetkisi bulunmakta, ayrıca, iç güvenlik yasası ve dinsel uyum alanındaki yasalar çerçevesinde hükümetin uygulamalarını ve yolsuzlukla ilgili konularda yürüttüğü soruşturmaları inceleyebilmektedir. Bunun dışında icra yetkisi başbakanın uhdesindedir.

1.3. Nüfus ve İş Gücü

2014 Temmuz ayı tahmini rakamlara göre 5,5 milyon olan ülke

nüfusunun %42,5'i Budist, %14,9'u Müslüman, %14,6'sı Hıristiyan, %8,5'i Taoist, %4'ü Hindu ve %14,8'i inancı olmayanlardan oluşmaktadır. Resmi istatistiklere göre Singapur nüfusu içerisinde Çinliler %74,1, Malaylar %13,4, Hintliler %9,2, diğerleri ise %3,3 paya sahiptir. Singapur yönetimi, ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1965 yılından bu yana, din, dil, örf ve adet bakımından farklı olan etnik Çinli, Malay ve Hintli toplulukları "Singapur potası" içerisinde eriterek bir ulus yaratma yönünde bilinçli ve titiz bir politika izlemektedir. Singapur'da İngilizce, Mandarin, Malayca ve Tamil dili resmi dil olarak konuşulmaktadır.

Nüfusun %13,4'ünü 0-14 yaş, %17,8'ini 15-24 yaş, %50,3'ünü 25-54 yaş, %8,5'ini 55-64 yaş ve %8,1'ini 65 yaş ve üzeri oluşturmaktadır. 2014 yılı tahmini rakamlarına göre nüfus artış hızı %1.92'dir. Singapur nüfusunun tamamı kentte yaşamaktadır. 15 yaş ve üzeri okuryazar oranı %95,9'dur. 15-24 yaş arası işsizlik oranı ise %6,7'dir. Singapur 3.444 milyon iş gücüne sahiptir. İş gücünün %1,3'ü tarımda, %18,6'sı sanayide, %80,1'i ise hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Ülkedeki işsizlik oranı %1,9'dur.

2. GENEL EKONOMİK YAPI

Singapur'da Genel Ekonomik Durum

Yıllar	GSYİH (Milyar \$)	Büyüme (%)	Kişi Başına Gelir (\$)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat (Milyar \$)	İthalat (Milyar \$)
2008	189,4	1,5	36,714	6,6	343,9	315,9
2009	183,3	-0,8	34.329	0,6	274	244,6
2010	222,7	14,8	44.787	2,8	358,5	311,7
2011	259,8	4,9	49.948	5,5	414,7	366,2
2012	276,5	1,3	47.272	4,6	435,8	374,4
2013	292,5	2,3	47.935	3,8	450,3	377,4

Ayrı bir devlet olarak kurulduğu 1965 yılında elektrikli ürün montajı, petrol rafinerisi ve gemi inşa tesislerine dayalı bir ekonomiye sahip olan Singapur, uzun vadeli plan ve politikalarının da etkisiyle önemli atılımlar gerçekleştirerek geçen süre zarfında gerek bölgede önemli bir finans ve ticaret merkezi konumuna, gerekse gelişmiş ülke statüsüne ulaşmıştır.

Singapur, ekonomik olarak çok kısa bir süre içerisinde yapılanarak; dünya çapında önemli bir liman ve serbest ticaret merkezi, dünyanın önemli Petro-kimya ve elektronik üreticilerinden birisi, bölgede başarılı bir finans ve bankacılık merkezi

gayri safi yurt içi hasılaya katma değer oranlarına bakıldığında sanayi %26,7, hizmetler ise % 73,3'tür.

2.1. Tarım ve Hayvancılık

Yeterli araziye sahip olmaması ve mevcut toprakların katma değeri yüksek ekonomik faaliyetlere ayrılması nedeniyle ülkede tarım sektörünün payı önemsizdir. Singapur'daki toprakların sadece % 1'i tarımsal amaçlı kullanılmaktadır. Gerekli gıda maddeleri ağırlıklı olarak Malezya, Endonezya gibi komşu ülkelerden sağlanmaktadır.

Halkın tüketimine yönelik gıda işleme faaliyetleri, yerel tüketim için yumurta, balık ve sebze üretimi ve

rişimcilik, diğeri ise teknolojidir.

2015 Programında, yüksek katma değerli faaliyetlerin esasını oluşturan elektronik, kimyasallar, biyomedikal bilimler ve mühendislik gruplarının kalitesinin yükseltilmesi, mikro elektronik, nanoteknoloji ve fotonik sistemler gibi ortaya çıkan teknolojilerde yeni kapasite oluşturulması, Asya'daki yeni fırsatları değerlendirmek için hizmet sektörünün geliştirilmesi, ticaret, lojistik, bilgi iletişim teknolojisi, finans hizmetleri ve turizm gibi sahalarda ilerleme kaydedilmesi gereğine değinilmektedir. Bu stratejilerin uygulanmasıyla gelecek 8 yıl içinde Singapur'un rehber konumundaki

olmuş ve dünya çapında önemli bir transit ticaret merkezi konumuna ulaşmıştır. Asya-Pasifik Bölgesinin dünya ekonomisi ve ticaretindeki yeri ve önemi gün geçtikçe daha da artmakta olup, Singapur Asya-Pasifik bölgesinde ve özellikle Güneydoğu Asya'da önemli bir ticaret merkezi konumunda bulunmaktadır. ABD, Japonya, AB ülkeleri gibi dünyanın gelişmiş ülkelerinin yanı sıra, Malezya, Endonezya, Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong, Hindistan, Tayvan, Tayland ve Avustralya gibi bölge ülkeleri ile güçlü ekonomik ve ticari bağları Singapur'un bu konumunu güçlendirmekte ve mümkün kılmaktadır. 2012 yılında sektörlerin

yetiştiriciliği ile Singapur'un ihracatındaki temel tarımsal kalemler olan orkide çiçekleri ile akvaryum balıkları yetiştiriciliği Singapur'daki en önemli tarımsal faaliyetler olarak belirtilebilir. Singapur'daki tarımsal toprakların yanı sıra 85 hektar sahil şeridinde yayılan 105 yüzen balık çiftliğinde de balık yetiştirilmektedir.

2.2. Sanayi

Singapur'un endüstriyel kapasitesinde dikkat çeken en önemli konu yüksek teknolojiye dayalı üretim faaliyetleridir. Singapur'un 2015 hedeflerine dair hazırlanan programa göre, ülkenin geleceğe yönelik stratejisinde iki husus özellikle öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi gi-

bir dünya ülkesi, bir beceri, girişimcilik ve yenilikler ülkesi haline getirilmesi amaçlanmaktadır.

Singapur'un sanayi üretimi 2010 yılı için sektörel olarak incelendiğinde, elektronik (% 31,4), kimyasallar (%10,7), biyomedikal (%19,6), hassas mühendislik (%13,4), ulaşım mühendisliği (%14,7) ile genel imalat sanayileri (%10,3) ön plana çıkmaktadır. 2010 yılında imalat sanayi %29,7 oranında genişleyerek 2008 ve 2009 yıllarında yaşanan daralma eğilimini sona erdirmiştir.

Elektronik: Elektronik sektörü 2010 yılında %35,5 ile güçlü bir büyüme göstermiştir.

Kimyasallar: 2010 yılında kimya-

sallar sektörü %12,9 oranında genişlemiştir.

Hassas Mühendislik: Hassas mühendislik kümesi 2010 yılında %40,1 ile güçlü bir büyüme sergilemiştir.

Ulaşım Mühendisliği: 2010 yılının ikinci yarısında kaydedilen üretim artışına karşın 2010 yılı genelinde %4,6 oranında daralma yaşanmıştır.

Biyomedikal İmalatı: 2010 yılında %49,8 oranında büyüme kaydedilmiştir.

Genel İmalat: 2010 yılında anılan kümede %10,7 büyüme oranına ulaşılmıştır.

2.3. Enerji

Enerji sektörünün mevcut durumu incelendiğinde ise, petrol ve petrol ürünlerinin son yıllarda dış ticaret içerisinde öneminin arttığı ve bu çerçevede, yaratılan katma değerdeki artışın Singapur'un dünyanın önde gelen petrol ticaret merkezlerinden birisi haline gelmesinin bir yansıması olduğu görülmektedir. Singapur'un kendisine ait petrol kaynakları olmamasına rağmen sahip olduğu rafinerileriyle önemli bir petrol işleme merkezi durumun-

dadır. Günlük petrol işleme kapasitesi 1,3 milyon varildir. Singapur'da Jurong adası Petro-kimya sektörüne ev sahipliği yapmaktadır. Sağlanan altyapı, devlet tarafından verilen teşvikler ve hatta süreç içerisinde çokuluslu şirketlerle yapılan ortaklıklar suretiyle Petro-kimya alanındaki önemli çokuluslu şirketlerin Jurong adasında yatırım yapması temin edilmiştir. Mevcut durum itibarıyla Jurong dünyadaki en büyük petrol rafine merkezlerinden birisi olup, ayrıca dünyadaki petrol ticareti ve fiyat belirleme merkezleri arasında ilk 3'te, dünyadaki en büyük Petro-kimya merkezleri arasında ise ilk 10'da yer almaktadır.

2.4. Turizm

Turizm Singapur ekonomisinin önemli itici dinamikleri arasında yer almaktadır. 2010 yılında Singapur'a gelen turist sayısı bir önceki yıla oranla %20,2 artarak 11,6 milyona ulaşmıştır. Özellikle turizmdeki küresel iyileşme, entegre resortlar gibi Singapur'da turistler için yeni cazibe merkezlerinin faaliyete geçmesi ile havayolu bağlantıları ve bölgedeki ucuz havayolu şirketlerinin uçuş-

larındaki artışlar turist sayısındaki artışı desteklemiştir.

2.5. Finansal Hizmetler

Singapur, Asya saat dilimi içinde yer alan önemli bir finans merkezi olup, sadece kendi ekonomisine değil, aynı zamanda daha geniş bir alan olan Asya-Pasifik bölgesine ve bazı durumlarda da dünya ekonomisine hizmet etmektedir. Finansal hizmetler, ülkenin gayri safi milli hasılasının yaklaşık olarak %13'üne karşılık gelmektedir.

Singapur ekonomisinde hizmetler sektöründe toptan ve perakende ticaret, iş hizmetleri, finansal hizmetler, diğer hizmetler ile ulaşım ve depolama sektörleri ön plana çıkmaktadır. Finansal hizmetler sektöründe aldığı pay ile bankacılık (% 48,4) ilk sırada yer almakta olup, bunu sigortacılık (% 16,1), fon yönetimi faaliyetleri (% 8,5), menkul değer ticareti faaliyetleri (% 4,7) ve diğerleri (% 22,3) takip etmektedir.

2.6. Dış Ticaret

Singapur'un Başlıca İhracat Yaptığı Ülkeler (2012): Malezya (%12,2), Hong Kong (%10,9), Çin H.C.(%10,7), Endonezya (10,5),

A.B.D. (%5,5), Japonya (%4,6), Avustralya (4,2), Güney Kore (%4)... Türkiye (%0,05)

Singapur'un Başlıca İthalat Yaptığı Ülkeler (2012): Malezya (%10,6), Çin H.C. (%10,3), Güney Kore (%6,8), Japonya (%6,2), Endonezya (%5,3), Suudi Arabistan (%4,5), BAE (%4,1)... Türkiye (%0,12)

Singapur'un Başlıca İhraç Ürünleri (2012): Makine ve Ekipman (elektronik dâhil), Tüketici Ürünleri, Tıbbi Kimyasallar ve Diğer Kimyasallar, Mineral Yakıtlar

Singapur'un Başlıca İthal Ürünleri (2012): Makine ve Ekipmanları, Mineral Yakıtlar, Kimyasallar, Gıda Maddeleri, Tüketim Ürünleri.

3. Türkiye-Singapur Arasında Ticari ve Ekonomik İlişkiler

Singapur, Ekonomi Bakanlığının uygun görüşü ve Müsteşarlık Makamının 13.04.2012 tarih ve 2012/365 sayılı Onayı ile 2012-2013 döneminde 27 Öncelikli Ülkeden birisi olarak belirlenmiştir. Öte yandan, "2009/5 sayılı Yurtdışında Gerçekleş-

tirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ" çerçevesinde her yıl belirlenen 15 ülkede düzenlenecek fuarlara iştirak eden katılımcılara 20 puan ilave destek sağlanmaktadır. Bu çerçevede Singapur'da düzenlenen fuarlara katılım sağlayan firmalar bu ilave destekten yararlanabileceklerdir. Ayrıca, "2010/6 sayılı Yurtdışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ" çerçevesinde tüm Hedef ve Öncelikli Ülkeler için ilave 10 puan ilave destek sağlanmaktadır.

3.1. Türkiye'nin Singapur İle Olan Dış Ticareti

Yıl	İhracat (\$)	İhracat (TL)	İthalat (\$)	İthalat (TL)
2010	594.026.790	902.974.961	210.769.479	316.529.300
2011	840.071.858	1.409.030.535	354.253.520	587.977.309
2012	443.632.104	798.207.643	222.535.206	401.760.596
2013	355.306.144	669.513.590	352.643.085	674.727.977

Türkiye'nin 2011-2012 yıllarında Singapura İhracatında İlk 10 Madde: Taş kömürü katranı ve ham petrolden ürünler; demir ve çelik; elektrikli makine ve cihazlar; çeşitli mamul eşya; vitaminler, hormonlar, alkaloidler, antibiyotikler, ilaçlar, tıbbi eşya; metal dışı mineral mamuller; kauçuk ve mamulleri; tekstil elyafı ve

mamulleri; değişik sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar; sebzeler, meyveler ve mamulleri.

İhracat potansiyeli olan ürün ve alanlar; boru ve bağlantı parçaları, demir ve çelik, elektrikli makineler ve kablolar, gemi inşa sanayidir.

Türkiye'nin 2011-2012 yıllarında Singapur'dan İthalatında İlk 10 Madde: Büro makineleri, bilgi işlem

makineleri; elektrikli makine ve cihazlar; mesleki, ilmi cihazlar, kontrol alet ve cihazları; plastik ve mamulleri; çeşitli mamul eşya; değişik sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar; haberleşme, ses kayıt cihazları; vitaminler, hormonlar, alkaloidler, antibiyotikler, ilaçlar, tıbbi eşya; demir dışı metaller, mamulleri; belirli sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar.

3.2. TRC2 Bölgesi'nin Singapur İle Olan Dış Ticareti

Yıl	İhracat (\$)	İhracat (TL)	İthalat (\$)	İthalat (TL)
2010	220.651	327.052	0	0
2011	129.991	211.301	12.104	18.904
2012	271.528	489.309	559	1.029
2013	254.726	472.344	6.257	11.885

UZAKDOĞU'NUN YÜKSELEN YILDIZI

MALEZYA

Ali KOÇ | Karacadağ KA DİFB Uzmanı

ÜLKENİN GENEL PROFİLİ

Malezya'da, İ.Ö 1. yüzyılda, Çin ve Hindistan ile olan güçlü ticaret bağları sebebiyle bir Hindu-Budist dönemi yaşanmıştır. 8. yüzyılda ise Arap ve Hint tacirlerinin etkisi ile İslam dini yayılmış ve Malezya'yı o dönemde yönetenlerin İslam dinini seçmeleri nedeni ile Malaylar arasında İslam dini yerleşmiştir. 1511 yılında Portekizliler, 1641'de Hollandalılar, 1824 yılında ise İngilizler ülkeyi sömürgeleleri haline getirmişlerdir.

18. ve 19. yüzyıllarda, Britanya'nın egemenliğinde olan Malezya, II. Dünya Savaşı sırasında Japonya tarafından işgal edilmiştir. Britanya'nın egemenliğindeki Malay bölgeleri 'Malay Federasyonu' adı altında 1948 yılında birleşmişlerdir. Malay Fede-

rasyonu, 1957 yılında Britanya'dan bağımsızlığını kazanmıştır. 1961'de Malezya Başbakanı Abdurrahman Güneydoğu Asya'daki İngiliz kolonilerinin bir federasyon halinde birleşmesi fikrini ortaya attı. Bu federasyona Malezya, Singapur, Saravak, Sabah ve Brunei sultanlıklarının katılımı planlanmıştı. İngiltere, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'nin desteğiyle 16 Eylül 1963'te federasyon kuruldu. Federal devlete Brunei Sultanlığı dışında bahsi geçen bütün devletler katıldı. Yeni federasyon Malaysia (Büyük Malezya) diye adlandırıldı. 1965 yılında Singapur federasyondan ayrıldı.

Başkenti Kuala Lumpur (1.655.000) olan Malezya'nın başlıca şehirleri; Subang Jaya (1.175.000),

Klang (1.004.000), Johor Baharu (868.000), ve Ampang Jaya (724.000)'dir. Resmi adı Malezya Federasyonu olan Malezya'da resmi dil olan Malaycanın yanı sıra Çince, İngilizce ve Tamil dili de kullanılmaktadır. Malezya'nın para birimi ise Ringgit veya Malezya Dolarıdır ve 1 Malezya Ringgit'i 0,6543 Türk Lirası'na eşittir. (2013)

Coğrafi Konum

Malezya Güneydoğu Asya'da yer almakta olup kuzeyinde Tayland, Güney Çin Denizi ve Brunei, doğusunda Selebnes Denizi, güneyinde

Endonezya ve Singapur, batısında Malakka Boğazı ile çevrilidir. Brunei ile 381 km, Endonezya ile 1782 km ve Tayland ile 506 km sınıra sahip olan Malezya'nın toplam 2669 km kara sınırı vardır. Toplam deniz kıyı şeridi de 4675 km uzunluğundadır. Anakarada yer alan Malezya yarımadası ve Borneo adasında yer alan Sabah ve Sarawak eyaletlerinden oluşan Malezya'da tropikal iklim hakimdir.

Siyasi ve İdari Yapı

Malezya, federal bir devlettir. 13 eyalet ve 3 federal bölgeden oluşmaktadır. Eyaletlerin on biri Malezya yarımadasında ve ikisi Borneo Adasında yer almaktadır. Federal bölgeler, Kuala Lumpur, Putra Jaya ve Labuan'dır. Yarımada'daki eyaletler: Güneyden kuzeye doğru Johor (başkent: Johor Bahru), Melaka (başkent: Melaka), Negeri Sembilan (başkent: Seremban), Selangor (başkent: Shah Alam), Pahang (başkent: Kuantan), Terengganu (başkent: Kuala Terengganu), Perak (başkent: Ipoh), Kelantan (başkent: Kota Bharu), Pulau Pinang (başkent: George Town), Kedah (başkent: Alor Setar), Perlis (başkent: Kangar), Sarawak (başkent: Kuching), Sabah (başkent: Kota Kinabalu)'tır.

Malezya, meşruti monarşi altında parlamenter demokratik sistem ile yönetilmektedir. Federal bir devlet olduğu için her eyaletin kendine ait yasama meclisi ile "chief minister" in başkanlığında bir hükümeti bulunmaktadır. Ayrıca 9 eyalette de sultan yer almaktadır. Penang, Melaka, Sabah ve Sarawak eyaletlerinde ise Vali idarenin başıdır. Hükümetin sembolik olarak başı "Yang di-Pertuan Agong" denilen Kraldır. Kralın yetkileri semboliktir. Dokuz eyalette bulunan sultanların kendi aralarından seçtikleri sultan, 5 yıl süreyle Malez-

ya Kralı olmaktadır. Yürütme, Başbakanın başkanlığındaki Kabinenin elindedir. Başbakan, parlamentoda çoğunluğa sahip partiye göre, Kral tarafından atanır.

Nüfus ve İş Gücü

330.252 km² yüz ölçümüne sahip Malezya'nın nüfusu 2014 yılı verilerine göre 30 milyondur. Nüfusun %5'i 65 yaşın üzerinde iken, %27'si 15 yaşın altındadır. Büyük bir çoğunluğu çalışma yaşında olan kalan kısmı ise, nüfusun %67'sini oluşturmaktadır. Malezya, 2013 yılı tahmini rakamlarına göre 13.19 milyon iş gücüne sahiptir. 2012 yılı gerçekleşen rakamlara göre iş gücünün %11,1'i tarımda, %36'sı sanayide, %53,5'i ise hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. İşsizlik oranı 2013 yılı tahmini rakamlarına göre %3,1 olup dünya sıralamasında Malezya 23'üncü sırada yer almaktadır. 2011 yılı verilerine göre 28,6 milyon olan nüfusun 14,4 milyonu erkek, 14,2 milyonu kadındır. 2000'lerde nüfusun %62'lik bölümü şehirlerde yaşarken bu oran 2010 yılında %71'e ulaşmıştır. Malaylar ve Sabah ve Sarawak eyaletlerinde yaşayan yerli halkın oluşturduğu ve Malezya'nın gerçek sahipleri olarak nitelenen Bumiputera nüfusun %67,4'ünü oluştururken, Çinliler %24,6'sını ve Hindular da %7,3'ünü oluşturmaktadır. Malezya'da İslam, Hinduizm, Budizm ve Hıristiyanlık dinleri bulunmaktadır.

Genel Ekonomik Yapı

Malezya ekonomisi hizmetler sektörünün hakimiyetindedir. 2011 yılında hizmetler sektörünün nominal GSYİH içindeki payı %48,4 oranında gerçekleşmiştir. Malezya aynı zamanda bazı tarım ürünleri ile dünya pazarlarında hakim durumdadır. Dünyanın önemli kauçuk üreticile-

rinden birisidir ve dünyanın ikinci büyük palm yağı üreticisidir. Palm yağı üretimi 2011 yılında 18,9 milyon tona ulaşarak toplam ihracat içinde %7,6 oranında pay sahibi olmuştur. Buna karşılık, toplam tarım ve gıda ürünleri ihracatının toplam ihracata oranı sadece %13'tür.

Elektronik ürünler en önemli ihracat kalemi olmasına rağmen, üretim ağırlıklı olarak ithal ara mallara bağımlıdır. 2020 yılında gelişmiş ülke statüsüne geçme hedefinde olan Malezya ihracattaki yerli katma değeri artırmayı hükümet politikası olarak uygulamaktadır. Buna rağmen, elektronik ürünlerin çok büyük oranda ihracat amaçlı üretilmesi küresel talepteki dalgalanmalara karşı sanayiye hassas bir duruma sokmuştur.

İhracatın GSYİH'ye oranı %79 seviyesindedir ve bu oran uluslararası standartlara göre yüksektir. Malezya son yıllarda yüksek mal fiyatlarından fayda sağlamıştır fakat bu yükseliş aynı zamanda Malezya'nın küresel daralmalara karşı hassas bir yapıda olmasına yol açmıştır.

Özel tüketim, harcamalar bakımından ekonomik büyümenin en büyük faktörü olsa da dış ticaret önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Özellikle toplam ihracatın içinde %50'ye yakın bir paya sahip olan elektrikli ve elektronik ürünler önemli bir faktördür. Bu yüzden bu ürünlerdeki küresel talep dalgalanmalarına karşı ekonomik büyüme yetersiz kalmaktadır. Bu bağımlılık kolayca azaltılamamaktadır ve hükümet diğer alanlara yatırımı teşvik etmesine rağmen bu sürecin uzun süreceği görülmektedir. Son yıllarda Malezya, gelişmiş ülkelerdeki şirketlerin bazı operasyonel faaliyetlerini düşük maliyetli merkezlere kaydırma eğiliminden oldukça faydalanmıştır. Doğrudan yabancı yatırım akışının büyük bir kısmı imalat sanayine yö-

nelmiş olsa da son yıllarda hizmetler sektörünün aldığı pay devamlı artmaktadır. Bununla beraber, yabancı yatırımı çekmek için Malezya, bölgesel rakipleri (özellikle Çin) ile rekabet halindedir. Malezya, bilgi tabanlı bir ekonomi hedefine paralel olarak yüksek bilgi içerikli sanayilere ve yüksek katma değerli imalat sanayine yatırım çekme konusunda çalışmalar yapmaktadır.

2.1. Tarım ve Hayvancılık

Son yıllarda tarım, orman ve balıkçılık sektörleri üretimi durgunlaştırmıştır. Sanayi ve hizmetler sektörlerindeki hızlı büyüme sonucunda ekonominin bütünü içindeki bu kırsal kesim tabanlı sektörlerin nispi önemi azalmıştır. Ulusal tarım politikası, yüksek verimli çeşitlerin, yeni ürün ve işlemlerin oluşturulması ve tarımda mekanizasyona geçilmesi yönündedir. Bazı mallarıyla dünya piyasalarında lider konumda olan Malezya kakao üretiminde dünyada üçüncü sıradadır. Başlıca tarımsal ihraç ürünleri; kauçuk, palm yağı, kakao, karabiber ve Hindistan cevizidir. Gıda üretiminde başlıca

ürünler balıkçılık ve pirinçtir. Pirinç ihtiyacının bir bölümünü kendi kaynaklarından sağlayan Malezya geri kalan kısmını da ithalat yoluyla sağlamaktadır. Malezya pirinçte net ithalatçı konumundadır. Bu ihtiyacını bölgede önemli üretici olan Tayland ve Vietnam'dan karşılamaktadır.

Palm yağı üretimi işgücü teminindeki sıkıntılara rağmen artış göstermektedir. Palm yağı, diyetisyenler tarafından diğer hayvansal yağlara ve bazı bitkisel yağlara nazaran sağlıklı olması nedeniyle tavsiye edilmektedir. Ayrıca herhangi bir din tarafından yasaklanan bir madde olmadığı için Pakistan, Hindistan ve bazı Orta Asya ülkeleri tarafından tüketimi tercih edilmektedir.

Malezya tropikal kerestelerin üretiminde önemli bir merkezdir. Yağmur ormanlarının tahrip edilmesine izin verildiği için yoğun tepkilere neden olmuştur. Bu nedenle ağaçların kesilmesi konusunda çeşitli sınırlamalar getirilmiştir.

2.2. Sanayi

İmalat sanayi; GSYİH'ya olan %30 civarında katkısı ile hizmetler sektöründen sonra en önemli sektördür. İmalat sanayi son 20 yılda genel ekonomik büyümeyi etkileyen ana faktörlerden biridir. İhracata yönelik sanayileşmenin yoğunlaştığı bölgeler Penang, Kuala Lumpur ve Klang Vadisi'dir. Hükümet Kuala Lumpur'a yakın 750 km²lik bir alanda Multimedia Super Corridor (MSC) adlı yüksek teknoloji merkezi ve bilişim teknolojisi bölgesi kurmuştur. Ekim 2011 itibarı ile MSC statüsünde 2292 adet şirket vardır. İmalat sektöründeki başlıca gruplar; elektrikli ve elektronik aletler, tekstil, kimyasal ürünler, ulaşım araçları, inşaat malzemeleri, ağaç ve işlenmiş tarım ürünleridir. İmalat sanayisinin en önemli sektö-

rü elektronik sanayidir. Malezya'da otomotiv sanayisinde de önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Yerli düşük fiyatlı otomobil firmaları, Proton ve Perodua uluslararası pazarda diğer markalarla rekabet edecek duruma gelmiştir.

Hükümet yatırımları hızlandırmayı hedeflemektedir. Ancak tüm sanayi yatırımları Malaysian Industrial Development Agency (MIDA) tarafından alınacak müsaadeye tabiidir. MIDA geçmişte her yatırım talebine uygunluk verirken, son zamanlarda nitelikli işgücü temininde sıkıntı çekilmesi nedeniyle verimliliği yüksek olan alanlara izin vermekte, düşük verimlilikle çalışan sanayilerin ise Tayland ve Endonezya'ya taşınmasını teşvik etmektedir. İmalat sanayinde hükümetin son yıllardaki önceliği aşağıdaki sektörlerdir:

- Yüksek teknoloji, sermaye yoğun ve bilgi içerikli sanayiler (biyoteknoloji, gelişmiş elektronik, optik ve fotonik, kablosuz teknoloji, ekran teknolojisi (TFT, LCD, plazma ve parçaları), petrokimyasallar, ilaçlar, tıbbi aletler ve ICT).
- Ara malları imal eden sanayiler (Makine ve ekipmanlar, bileşenler, dökme kalıplar).
- Kaynak bazlı sanayiler (gıda, palm yağından elde edilen katma değerli ürünler)

2.3. Enerji

Malezya'nın enerji kaynakları petrol, doğal gaz, hidroelektrik enerji ve kömürden oluşmaktadır. Enerji ihtiyacının karşılandığı kaynakların oranı şöyledir; doğalgaz %56,6, kömür %34,2, hidroelektrik %6,9, dizel %1,4, benzin %0,9. Malezya'nın 2011 yılı petrol üretimi 26,6 milyon tondur. Ülkenin petrol rezervi 5,9 milyar varildir. Malezya'da 2,4 trilyon metre-

küp doğal gaz rezervi bulunmaktadır ve Katar'dan sonra dünyanın en büyük ikinci ihracatçısıdır. 2011 yılında doğalgaz üretimi 55,6 milyon ton petrole eşdeğerdir.

2.4. Turizm

Malezya yıllar içinde aldığı sayısız uluslararası ödül ile bölgedeki ve dünyadaki en iyi seyahat noktalarından biri olarak yerini sağlamlaştırmıştır. 2011 yılında ülke, Dünya Seyahat ödülleri içerisinde Asya'nın Lider Spor Turizmi Merkezi ödülünü alırken Kuala Lumpur ise Asya'nın Lider Şehir Destinasyonu ödülünü almıştır. Malezya aynı zamanda Lonely Planet'in Dünyanın ilk On Ülkesi listesine girmiş, Uygun Fiyatlı Destinasyonlar ve Medikal Maceralarda önde gelen mekânlar sıralamalarında da yer almıştır.

Malezya 2013 yılında 25 milyon 700 bin turist ağırlamış olup, 2014 yılında ise bu rakamın 28 milyon olması beklenmektedir. Langhawi adasında ise 2014 yılında 4 milyon turist bekleniyor. Malezya'da birçok ada var, ancak en çok Langkawi adası rağbet görmektedir. Langhawi adasında 12 ay yaz mevsimi olması nedeniyle tesisler 12 ay süre ile açıktır. Malezya'ya Çin'den, Avustralya'dan, Yeni Zelanda'dan sürekli turist girişi

çıkışı vardır. Singapur'a yakın olması da Malezya turizmi için büyük avantaj sağlamaktadır. Malezya'nın diğer Müslüman ülkelere vize uygulaması da Malezya'ya olan ilgiyi artırmaktadır.

2.5. Dış Ticaret

Ekonomik gelişmişliğini büyük ölçüde, ihraç mallarının üretimi ve ihracatına dayandıran Malezya'da dış ticaret; ekonomi için kritik önem taşımaktadır. 2002 yılından itibaren dış ticaretinde genişleme görülen Malezya'nın 2009 yılında küresel krizin etkisiyle dış ticaret hacminde azalma meydana gelmiştir. 2010 yılında Malezya'nın ihracat ve ithalatı yeniden artarak sırasıyla 198,8 ve 164,6 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir.

Malezya'nın ihracatı 2013 tahmini rakamlarına göre 230,7 milyar ABD doları olup dünya sıralamasında 24'üncü sırada yer almaktadır. 2012 rakamlarına göre Malezya'nın ihracat partnerleri; Singapur (%13,6), Çin (%12,6), Japonya (%11,8), ABD (%8,7), Tayland (%5,4), Hong Kong (%4,3), Hindistan (%4,2), Avustralya (%4,1)'dir. Malezya'nın başlıca ihracat ürünleri; yarı iletkenler ve elektronik ekipmanlar, palm yağı, petrol ve sıvılaştırılmış doğalgaz, ahşap ve ahşap

ürünleri, lastik, tekstil, kimya, güneş panelleri.

Malezya'nın ithalatı 2013 tahmini rakamlarına göre 192.9 milyar ABD doları olup dünya sıralamasında 27'inci sırada yer almaktadır. 2012 rakamlarına göre Malezya'nın ithalat partnerleri; Çin (%15,1), Singapur (%13,3), Japonya (%10,3), ABD (%8,1), Tayland (%6), Endonezya (%5,1), Güney Kore (%4,1)'dir. Malezya'nın başlıca ithalat ürünleri; elektronik, makine, petrol ürünleri, plastik, kara taşıtları, demir ve çelik ürünleri, kimyasallar.

Türkiye-Malezya Arasında Ticari ve Ekonomik İlişkiler

Türkiye, Güney Asya Bölgesi'nde ilk Serbest Ticaret Anlaşması'nı (STA) Malezya ile imzaladı. Anlaşma çerçevesinde sanayi ürünlerindeki tüm gümrük vergileri en geç 8 yıl için karşılıklı olarak sıfırlanacak. 2010 yılında başlayan Türkiye-Malezya STA müzakereleri Ankara'da gerçekleştirilen 9. tur neticesinde tamamlandı. STA'yı T.C. Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekci ve Malezya Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanı Dato'Sri Mustapa Mohamed imzaladı. Ankara'da imzalanan anlaşma ile Türkiye, Malezya pazarına AB'den önce tercihli giriş imkanı elde etmiştir. Tarafların iç mevzuatlarına göre gerçekleştirecekleri onay işlemlerinin ardından STA yürürlüğe konulacaktır.

Türkiye'nin Asya-Pasifik Bölgesinde Güney Kore'nin ardından 2'nci,

Güney Asya Bölgesi'nde ise ilk STA'sı olma özelliğini taşıyan anlaşma, mevcut haliyle temelde mal ticaretiyle bağlantılı konuları kapsamaktadır. Yürürlüğe girdikten 1 yıl sonra hizmetler ticaretinin serbestleştirilmesi için müzakerelere ve STA'ya yatırımlar konusunda bir bölüm eklenmesi amacıyla istişari görüşmelere başlanması hükme bağlanmıştır.

STA kapsamında, anlaşmanın yürürlüğe girişiyle birlikte tarife satır sayısı bakımından Malezya'ya ihracatımızın yüzde 71'i, anılan ülkeden ithalatımızın yüzde 69'u, halihazırda ticarete konu ürünler bakımından ise ihracatımızın yüzde 83'ü, ithalatımızın ise yüzde 68'i gümrük vergisinden muaf olarak gerçekleştirilecek. 8 yıllık geçiş döneminin sonunda ticarete konu ürünler bakımından ihracatımızın yüzde 94'ü, ithalatımızın yüzde 75'i gümrük vergisinden muaf şekilde gerçekleşecek. Bu çerçevede, taraflar sanayi ürünlerindeki tüm gümrük vergilerini en geç 8 yıl sonra karşılıklı olarak sıfırlayacaklar.

Ülkemizce hassas addedilen bazı tekstil-konfeksiyon, demir-çelik, elektrik-elektronik ve otomotiv ürünlerinde, Malezya tarafınca ise hassas olarak değerlendirilen bazı kimya, tekstil-konfeksiyon, demir-çelik, elektrik-elektronik ve otomotiv ürünlerinde gümrük vergileri 3, 5, ve 8 yıllık indirim takvimlerine tabi olacak. Tarım ürünlerinde ise 8 yıl sonunda tarife satırı bakımından Malezya'ya ihracatımızın yüzde 94'ü

ithalatımızın ise yüzde 47'si için tercihli pazara giriş imkanı sağlanacaktır. Bu kapsamda, ülkemiz ihracatı açısından önem arz eden; buğday unu, kabuklu meyveler, kuru meyveler, bisküvi, makarna, zeytinyağı, ayçiçek yağı, konserve meyve/sebze, domates salçası ve çeşitli gıda müstahzarlarının gümrük vergileri anlaşmanın yürürlüğe girişi ile birlikte sıfırlanacak olup, bir takım balıkçılık ürünleri, şekerleme ve çikolata'nın gümrük vergileri 3 yılda, kavun, karpuz ve ekmeğe sürülen kakaolu ürünlerin gümrük vergileri ise 5 yılda sıfırlanacaktır.

Canlı hayvan, et, işlenmiş et, süt-lü ürünler, taze/kurutulmuş/kabuklu meyve (tropik hariç) ve sebze, hububat, değirmencilik ürünleri, yağlı tohumlar, zeytinyağı ve ayçiçek yağı, tütün gibi tarife satırlarının yüzde 53'ünü oluşturan tarım ürünleri, liberalizasyon kapsamı dışında bırakılmış olup Malezya açısından önem arz eden palm yağı ve ürünleri başta olmak üzere birtakım şekercilik maddeleri, çikolata, makarnalar ve tropik meyve konserveleri, taze/konserve balıklarda gümrük vergileri kısmi indirime tabi tutulmuştur.

STA ile Türkiye aleyhine yaklaşık 1'e 4,5 oranında seyreden dış ticaret açığının azaltılmasıyla, ticaretin dengeli bir biçimde arttırılması ve işadamları arasında yeni işbirliği ve yatırım imkanlarının yaratılması hedeflenmektedir.

3.1. Türkiye-Malezya Dış Ticaret Verileri

YIL	İHRACAT(\$)	İHRACAT(TL)	İTHALAT(\$)	İTHALAT(TL)
2010	224.842.788	338.092.939	1.124.036.301	1.688.831.941
2011	182.587.046	305.064.046	1.567.502.649	2.613.831.442
2012	165.473.751	297.861.874	1.278.247.205	2.303.273.447
2013	272.076.775	528.324.558	1.230.782.617	2.340.736.076

Malezya'ya olan ihracatımız yıllar itibarı ile farklılıklar göstermektedir. 1997 yılına kadar artma eğiliminde olduğu görülen ihracatımız, 1998 yılında Asya krizinden dolayı %70'e yaklaşan bir düşüşle 41,9 milyon dolara gerilemiştir. 2002 ve 2003 yıllarında ihracatımızda büyük bir artış meydana gelmiştir. Bunun en büyük sebebi 2000 yılında Türkiye'nin Malezya'ya 211 adet zırhlı muharebe aracı satışına ilişkin Kuala Lumpur'da imzalanan anlaşmanın yürürlüğe girmesi neticesinde yapılan ihracattır. 2004 yılında bu satış işleminin bitmesi neticesinde ihracatımız 2001 yılındaki düzeye geri dönmüştür. 2002 yılında zırhlı araçlar haricindeki ihracatımız yaklaşık 45 milyon dolar iken 2003 yılında yaklaşık 43 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2004, 2005 ve 2006 yıllarında ihracatımızda artış meydana gelse de 60 milyon dolara kadar yükselebilmştir. 2007 yılında %38 oranında artış gösteren ihracatımız 82,8 milyon dolara yükselmiştir. 2008 yılında ise %18,6 oranında artış görülen ihracatımız 98 milyon doların üzerine çıkmıştır. 2009 yılında ise zırhlı araç ve demir çelik ürünlerindeki yüksek ihracat artışının yardımıyla Malezya'ya ihracatımız %42,5 oranında artarak yaklaşık 140 milyon dolara ulaşmıştır. 2010 yılında işlenmiş petrol ürünleri ve zırhlı araçlardaki yüksek ihracat artışı nedeniyle ihracatımız 224,8 milyona ulaşmıştır.

Türkiye'nin Malezya'ya ihracatında başlıca ürünler; dokunmuş halılar, yer kaplamaları (kilim, sumak, karaman vb.), petrol yağları ve

bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, demir/alaşimsız çelikten profil, demir/çelik çubuklar, altın, kara taşları için aksam, parçaları, traktörler, buğday unu, kuru baklagiller, turuncgiller, cam eşya vb.

Türkiye'nin Malezya'dan ithalatında başlıca ürünler; palm yağı ve fraksiyonları, elektronik entegre devreleri, Hindistan cevizi, işlenmemiş alüminyum, telli telefon telgraf için elektrikli cihazlar, otomatik bilgi işlem makineleri, üniteler, odun kömürü vb.

İhracat potansiyeli olan ürünlerimiz; sert kabuklu meyveler, kuru meyveler, endüstriyel bitkiler, un, bakliyat, bitkisel yağlar, beyaz eşya, takım tezgahları, elektrikli makineler ve kablolar, otomotiv ana ve yan sanayi, ev tekstili.

3.2. TRC2-Malezya Dış Ticaret Verileri

YIL	İHRACAT(\$)	İHRACAT(TL)	İTHALAT(\$)	İTHALAT(TL)
2010	288.555	435.081	922.737	1.358.978
2011	48.568	74.994	2.430.250	4.157.404
2012	0	0	2.172.867	3.888.332
2013	12.537	22.797	2.214.398	4.234.166

BAKA

BATİ AKDENİZ'İN KALKINMA AJANSI

Mutlu Yaşam Bölgesi

Dergimizde “Mutlu Yaşam Bölgesi Batı Akdeniz” sloganı olan Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı'na (BAKA) yer ayırdık. Antalya, Burdur ve Isparta'yı içeren BAKA, mali destek programları, uluslararası ve ulusal fuarlardaki tanıtım ile sektörlerin analizlerini yaptığı raporları, bölge planı, üç ile kazandırdığı yatırımları gibi çok sayıda çalışmasıyla dikkatleri çeken bir kalkınma ajansı BAKA. Yatırımcılara mali ve teknik konularda destek sağlamaya, yapılacak yatırımlara öncülük etmeye, işletmelerin kapasiteleri ve ihracatlarını artırmaya yönelik çalışmalarına devam eden BAKA, üç ilde hangi alanlarda yatırım yapılabilir, yatırımcı hangi işlemleri yapacak, yasal prosedürler, teşvik sisteminin detayları, hukuki izinler gibi konularda yardımcı oluyor, işlemlerini takip ediyor ve hızlandırıyor.

İlk bölgesel kalkınma ajansları, 1933'de Amerika'da, Avrupada ise başta İngiltere olmak üzere gelişmiş Avrupa ülkelerinin tamamında 1950'li yıllarda bölgesel kalkınmayı sağlamak üzere kurulmuştur. Bölgesel ekono-

mik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer alan kalkınma ajansları, Türkiye'de 26 bölgede kurulmuştur ve Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) “Mutlu Yaşam Bölgesi: Batı Akdeniz” sloganıyla Antalya, Isparta ve Burdur illerinin kalkınmasını sağlamak amacıyla 25 Temmuz 2009'da kuruldu ve fiilen Temmuz 2010'da faaliyetlerine başladı.

İLK ÇALIŞMA BÖLGE PLANI

BAKA'nın ilk faaliyeti, 2010-2013 Bölge Planı hazırlanması oldu. Kalkınma Ajansımız görev alanı Antalya Burdur ve Isparta'nın 10 yıllık yol haritası olacak yeni 2014-2023 Bölge Planı çalışmalarını tamamladı. Literatür taraması ve üst ölçekli planları incelenip mevcut duruma ilişkin verilerin toplayıp analizler yapılan Bölge Planı çalışması, üç ilimizin merkezi ve ilçelerinde, belediyeler, il özel idareleri, üniversiteler, araştırma enstitüleri, STK'lar, kaymakamlıklar, ticaret ve sanayi oda-

ları, ticaret borsaları, ziraat odaları gibi meslek kuruluşları, üretici birlikleri, tarımsal kooperatifler, köy ve mahalle muhtarlarının katıldığı toplantılar ve **çalıştaylar** gerçekleştirildi ve durum tespit raporları hazırlandı. Kalkınma Kurulu'nun araştırma komisyonlarının raporlarından bölge planı hazırlık sürecinde yararlanıldı.

2010-2013 Bölge Planı'nda, Bölgenin vizyonu “Sürdürülebilir yerel kalkınmada öncü, istihdam ve rekabet gücünü artırarak Türkiye'nin yaşam kalitesi en yüksek bölgesi olmak” olarak belirlenerek amaç, hedef ve stratejiler de tespit edildi. Bölge vizyonuna ulaşabilmek için 6 temel amaç; Tarımın Geliştirilmesi ve Kırsal Kalkınmanın Sağlanması, Turizmin Geliştirilmesi ve Kullanılmayan Potansiyelin Değerlendirilmesi, Turizm Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi, Sanayide Rekabet Edebilirliğin Güçlendirilmesi, Ulaşım Altyapısının Güçlendirilmesi, Çevre Altyapısının Geliştirilmesi, Sosyal Sermaye ve Sosyal Altyapının Geliştirilmesi olarak belirlendi.

Bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik hedefler tespit edildi.

2014-2023 yılları arasındaki TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgesinin kalkınmadaki yol haritası olacak yeni **Bölge Planı** için Antalya'da 16, Burdur'da 10 ve Isparta'da da 12 ilçe toplantısı gerçekleştirildi. İlçe toplantılarına kaymakamlar, ilçe ve belde belediye başkanları, ilçe kamu kurum müdürleri, STK ve kooperatif yöneticileri, iş adamları ile muhtarlar katıldı. İlçelerimizde katılımcıların sorun ve çözüm önerileri alındı, ilçenin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditlerini içeren GZFT anketi yapıldı. Yeni Bölge Planı hazırlık çalışmaları kapsamında BAKA, Antalya, Burdur ve Isparta'dan kamu kurum ve kuruluşları yöneticileri, akademisyenler, yerel yöneticiler, STK'lar ve özel sektör temsilcilerinin katıldığı 6 çalıştay gerçekleştirdi.

Alternatif Turizm, Kentsel Gelişim Senaryoları, Doğaltaş, Tarım ve Hayvancılık, Sağlık Turizmi ve Kentsel Gelişim Senaryoları Doğrulama Çalıştaylarında çalışma gruplarının beyin fırtınaları sonrasında mevcut durum tespiti sonrasında sorunlar ile çözüm önerileri belirlenerek raporlandı.

BAKA, 2014-2023 Bölge Planı'nda vizyon, gelişme eksenleri, hedef ve stratejilerin belirlenmesinde Kalkınma Kurulu toplantısı çıktılarını, Yönetim Kurulu Kararları, sektörel ve tematik çalıştaylar, ilçe toplantıları, kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının

g ö -

rüşlerini içeren katılımcı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Bölgenin vizyonu;Sürdürülebilir yerel kalkınmada öncü, istihdam ve rekabet gücünü artırarak Türkiye'nin yaşam

yatırım gerçekleşmesi sağlandı. 20 milyon TL'lik bütçesi bulunan yeni 2014 Mali Destek Programı'ndan ise izleme ve değerlendirme süreci devam eden 59 proje destek almaya hak kazandı.

kalitesi en yüksek bölgesi olmak olarak belirlenerek amaç, hedef ve stratejiler de tespit edildi.

Verilecek destekler ve strateji için kaynak olacak olan 2014-2023 yıllarını kapsayan yeni 10 yıllık bölge planımızda Batı Akdeniz'in gelişme eksenleri; Tarımda Modernizasyonun ve Kırsal Kalkınmanın Sağlanması, Turizmin Çeşitlendirilmesi ve Yaygınlaştırılması, Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması, Ulaşım ve Lojistik Altyapısının Artırılması ve Sürdürülebilir Çevre ve Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi olarak belirlendi.

MALİ DESTEK PROGRAMLARI

BAKA, Batı Akdeniz'de mali destek programları kapsamında 2010'da 10 milyon TL, 2011'de 20 milyon TL, 2012'de de 20 milyon TL olmak üzere toplam 50 milyon TL hibe desteği sağladı. Isparta, Antalya ve Burdur'da yıllara göre 2010'da 36, 2011'de 66 ve 2012'de ise 64 olmak üzere toplam 166 projeye hibe desteği verilerek yaklaşık 1.200 yeni istihdam oluşturuldu. Firmaların katkılarıyla da 100 milyon TL'ye yakın

2010 Mali Destek Programı:

İlk Mali destek programımız 10 milyon TL bütçeyle başlatılmıştır. 2010 Yılı Mali Destek Programı'na başvuran 356 projeden 25'si KOBİ, 11'i de kamudan olmak üzere 36 proje destek almaya hak kazandı. Projelerin tamamlanmasıyla 302 kişilik yeni istihdam oluşturuldu. Turizm, sanayi (metal sanayi), orman ürünleri, tarıma dayalı sanayi, yenilenebilir enerji, mermercilik ve imalat sektörlerinden projelerin illere göre dağılımı: Isparta'dan 9 KOBİ ve 4 kamu toplam 13 proje, Antalya'dan 8 KOBİ ve 5 kamu toplam 13 proje ve Burdur'dan 8 KOBİ ve 2 kamu toplam 10 proje.

2011 Mali Destek Programı:

20 milyon TL bütçeli "Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi, Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi alt başlıklarından oluşan 2011 Mali Destek Programı'na da Antalya, Burdur ve Isparta'dan 300 proje başvurdu. 66 proje başarılı bulunarak destek almaya hak kazanırken, Antalya'dan 29, Isparta'dan 19 ve Burdur'dan 18 firma ve kuruluş yararlandı. Toplam 206 kişilik istihdam oluşturuldu.

2012 Mali Destek Programı:

20 milyon TL bütçeli Ar-Ge ve Yenilikçilik Odaklı Sanayinin Desteklenmesi, Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Alternatif Turizmin Geliştirilmesi alt başlıklarından oluşan 2012 Mali Destek Programı değerlendirme tamamlandı. Antalya, Burdur ve Isparta'dan başvuran toplam 239 projeden 64'ü destek alırken başarılı projelerin illere dağılımı da Antalya'dan 33, Isparta'dan 18 ve Burdur'dan da 13 proje olarak gerçekleşti. Projelerin hayata geçirilmesiyle 600 yeni istihdam oluşturulması hedefleniyor.

2014 Mali Destek Programı:

BAKA'nın yeni 20 milyon TL'lik 2014 Mali Destek Programı'na ise Antalya'dan 130, Burdur'dan 24 ve Isparta'dan 41 olmak üzere toplam 195 proje başvurusu gerçekleşti. Altbaşlıklar 'Ar-Ge ve Yenilikçilik Odaklı Sanayinin Desteklenmesi'ne 129, 'Alternatif Turizmin Geliştirilmesi'ne de 66 proje başvurusu olurken değerlendirmeler sonucunda 40'i KOBİ olmak üzere 59 proje destek almaya hak kazandı. Ar-Ge ve Yenilikçilik Odaklı Sanayinin Desteklenmesi altbaşlığında 35 firma, Alternatif Turizmin Geliştirilmesi altbaşlığında ise bölgedeki turizm faaliyetlerinde çeşitliliğin artırılması sağlayacak 19'u kamu 5'i KOBİ olmak üzere 24 proje başarılı bulunarak destek almaya hak kazandı.

PROJELERİN DEĞERLENDİRME SÜRECİ

BAKA'nın yeterlilik açısından teknik incelemesi ve eksikleri proje sahiplerine bildirip tamamlanmasını istemesiyle başlayan proje değerlendirme sürecinde, ilk değerlendirmeyi çoğu üniversite hocalarından oluşan bağımsız değerlendiriciler yapıyor. Her proje; birbirinden habersiz ve projenin kimliği gizli olarak iki bağımsız değerlendirici tarafından cep telefonlarının alınmadığı kamera kayıtları altında değerlendirilerek puanlanıyor. Ardından

2 Antalya, 2 Burdur, 2 Isparta'dan ve bir de bölge dışından yetkin üniversite hocalarından oluşan 7 kişilik üst kurul da değerlendirme yapıyor projelerin listesi BAKA Yönetim Kurulu'na sunulup destek almaya hak kazananların listesi belirleniyor.

DOĞRUDAN FAALİYET DESTEK PROGRAMLARI

BAKA tarafından, Antalya, Burdur ve Isparta'daki kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşların kalkınmaya ivme kazandıracak araştırma, planlama ve fizibilite çalışmaları doğrudan faaliyet desteği veriliyor. 2014 Ocak ayı itibarıyla 60 adet doğrudan faaliyet desteği projesine katkı sağlanmıştır.

2011 Yılı Doğrudan Faaliyet Destekleri:

1.100.000 TL bütçe ile Doğrudan Faaliyet Desteği ilan edilmiştir ve toplam 75 proje başvurusu yapılmıştır. Yönetim Kurulu tarafından Antalya'dan 9, Isparta'dan 8 ve Burdur'dan 7 olmak üzere toplam 24 proje başarılı olarak kabul edilmiştir.

2012 Yılı Doğrudan Faaliyet Destekleri:

850.000 TL bütçe ile Doğrudan Faaliyet Desteği ilan edilmiştir. 32 proje başvurusu yapılmıştır. Yönetim Kurulu tarafından Antalya'dan 8, Isparta'dan 7 ve Burdur'dan 2 olmak üzere toplam 17 proje başarılı bulunmuş, 2012 yılı içerisinde başarılı proje sahipleri ile sözleşme imzalanmıştır.

2013 Yılı Doğrudan Faaliyet Destekleri:

950.000 TL bütçe ile Doğrudan Faaliyet Desteği ilan edilmiştir. Yönetim Kurulu tarafından Antalya'dan 9, Isparta'dan 7 ve Burdur'dan 3 olmak üzere toplam 19 proje başarılı bulunmuş, 2013 yılı içerisinde başarılı proje sahipleri ile sözleşme imzalanmıştır.

BAKA, hizmet bölgesi Antalya, Burdur ve Isparta'nın sürdürülebilir kalkınması için faaliyetlerini sürdür-

rüyor. BAKA yatırımcılara mali ve teknik konularda destek sağlamaya ve bölgede yapılacak yatırımlara öncülük etmeye, işletmelerin kapasiteleri ve ihracatlarını artırmaya yönelik çalışmalarına devam ediyor. Sektörlerde yatırımcılara hibe desteği sağlayan BAKA, Batı Akdeniz'e yerli ve yabancı yatırımcıları çekebilmek için yurt içi ve yurt dışında yatırım tanıtımı yapıyor, yatırımcılara yönelik de danışmanlık ve destek hizmetleri veriyor, yatırımcı eşleştirmesi de yapıyor.

BAKA, bu manada uluslararası toplantılar düzenliyor, işadamları ile buluşuyor, ulusal ve uluslararası fuarlara katılım sağlıyor. Kalkınma ajanslarının yatırım tanıtım çalışmalarının yanı sıra önemli görevlerinden birisi de, bölgeye gelmeyi planlayan veya mevcut yatırımcılara yatırım öncesinde, yatırım sırasında ve yatırım sonrasında bürokratik süreçlerde yardımcı olmak. Tek durak ofisi yaklaşımı ile çalışan BAKA, bugüne kadar bölgede önemli projelerin gerçekleşmesine katkı sağladı. Kalkınma ajanslarının devlet adına hareket ediyor olması ve tüm bu hizmetlerinin de ücretsiz olması ajanslara yatırımcılar tarafından gösterilen ilginin önemli nedenleri arasında yer alıyor. BAKA, 3 ildeki Yatırım Destek Ofislerine gelen yerli ve yabancı ortaklı firmalara başta arazi tespiti olmak üzere yatırımların bölgeye kazandırılması amacıyla yatırımın her aşamada yardımcı olmaktadır.

BAKA'NIN YATIRIM AŞAMASINDA TEKNİK DESTEK VE DANIŞMANLIK HİZMETİ VEREREK GERÇEKLEŞMESİNİ SAĞLADIĞI YATIRIMLAR

313,6 MİLYON TL'LİK YATIRIMIN HAYATA GEÇMESİNE DESTEK OLDU

BAKA; Isparta Merkez, Antalya, Isparta ve Burdur Yatırım Destek Ofislerinde hizmetlerini sürdürmektedir. Yatırım Destek Ofisi uzmanları yatırımcılara teknik destek sağlamaktadırlar. Yatırımcıların karşılaştıkları bürokratik engellerin çözümü için çalışmalar yapmaktadırlar. BAKA, ya-

tırımcılara bürokratik işlemlerin hızlanması, yatırım için gerekli arazilerin bulunması ve devlet desteklerinden faydalanması konularında yardımcı olmuştur. Yatırımın her aşamasında teknik destek ile danışmanlık hizmeti sağlanarak 2011, 2012 ve 2013 yıllarında Batı Akdeniz'de toplam tutarı 313.6 milyon TL olan yatırımların hayata

geçirilmesi sağlanmıştır. Kalkınma ajansımız Antalya'da 28, Isparta'da 40 ve Burdur'da da 22 firmanın sorunlarının çözümüne destek vermiştir. . Kalkınma ajanslarının devlet adına hareket ediyor olması ve tüm bu hizmetlerinin de ücretsiz olması ajanslara yatırımcılar tarafından gösterilen ilginin önemli nedenleri arasında yer alıyor.

TABLO 2011-2013 Yılları Arasındaki Yatırım Destek Faaliyetleri

Yatırım Destek Ofisi	Antalya	Isparta	Burdur	Toplam
Yatırım Destek Ofislerinde verilen danışmanlık hizmeti	1.205	984	602	2.791
Yerinde ziyaret edilen firma, kamu kurumu, STK	304	173	240	717
İlçelerde yapılan toplantı sayıları	46	30	49	125
Firmaların yatırım destek ofisleri aracılığı ile çözümlenen sorun sayısı	28	40	22	90
Bölgede teknik destek ve danışmanlık hizmeti sağlanan yatırım tutarı	88.8 milyon TL	195,8 milyon TL	29 milyon TL	313.6 milyon TL

ÇİNLİ ŞİRKETTEN ANTALYA'YA YATIRIM

BAKA kısa bir süre önce de önemli bir yatırım anlaşmasının daha yapılmasını sağladı. BAKA'nın 3 yıldır sürdürdüğü çalışmaları, girişim ve destekleri sonunda Çin'in sanayisi en gelişmiş eyaletlerinden Hebei'deki Xingtai Wanhai Investment Group Şirketi, Antalya'da Ser-Gün Enerji ile ortak yatı-

rım için anlaştı. İlk etapta 20 milyon dolarlık yatırım; BAKA Antalya Yatırım Destek Ofisi'nde (YDO) 18 Eylül 2014'de imzalandı. Üretim tesislerinde ilk etapta 200 kişiye istihdam sağlayacak 20 milyon dolarlık yatırımın, ilerleyen aşamalarda 100 milyon dolara ulaşması öngörülmüyor. Çinli yetkililerin, Ser-Gün Enerji ile 2, 3 ve 4 tekerlekli elektrikli bisiklet ile yük taşıma araçları, fotovoltaiik panel, mini traktör ile hazır makarna (noodle) üretimi gerçekleştirecekleri yatırım; Antalya OSB'de 19 bin 500 metrekaare alanda yapılacak. Kurulum çalışmaları başlayan üretim tesislerinin 2015'de tamamlanması 20 milyon dolarlık yatırım da 1 yıl içinde gerçekleşmesi hedefleniyor. Ortaklık yapısının yüzde 51'i Türk, yüzde 49'u da Çin sermayesi ile olacak üretim tesislerinde yüzde 98 Türk işçiler çalışacak.

BAKA'nın yatırım aşamasında teknik destek ve danışmanlık hizmeti vererek gerçekleşmesini sağladığı yatırımlardan bazıları:

Türkiye'nin İlk Sera Atıklarından Biyogaz ve Elektrik Üretim Tesisi:

Batı Akdeniz'in ve Türkiye'nin ilk sera atıklarından biyogaz ile elektrik üretimi projesi, BAKA'nın çabalarıyla hayata geçirildi. Yaklaşık 100 bin dekar sera bulunan Kumluca ve çevresinde sökülmesi sonrası yaklaşık 400 bin ton sera atığı oluşuyor. Ortaya çıkan karbon, azot ve fosfor çevreyi kirletiyor. Çevreye zararlı yılların sorunu sera atıklarından biyogaz ile elektrik enerjisi üretilecek, biyokömür, kompost gübre ve sıvı gübre ürünü elde edilecek. Yatırımın sahibi Türk- Danimarka ortaklığı. Yatırım Maliyeti: 30 milyon Euro, İstihdam: 100

Isparta'nın İlk 5 Yıldızlı Oteli:

Isparta'ya ilk 5 yıldızlı oteli kazandırıldı. Otel hizmet vermeye başlayan BaridaHotels adı verilen 5 yıldızlı otelinin inşaatı için ÇED raporu, turizm teşvik belgeleri, Hazine teşviği, İnşaat Başlama Ruhsatı alım işlemleri takip edildi. Yatırımın durmasına ve başka bölgelere kaydırılmasına neden olacak imar izni sorunu da çözüldü ve yatırımın hayata geçirilmesi sağlandı. Yatırım Maliyeti: 38 milyon TL İstihdam: 250

13 milyon TL'lik Hayvancılık Yatırımı:

Antalya'da hayvancılık projesinin hayata geçirilmesinde karşılaşılan bürokratik engeller aşıldı. Yatırım Maliyeti: 13 milyon TL İstihdam: 30

Biyokütle Enerji Santrali:

Batı Akdeniz'de biyokütle enerji santrali kurmak isteyen holdingin müracaatları üzerine uygun arazi bakıldı. Orman Bölge Müdürlüğü ve SDÜ ile işbirliği yapılarak uygun arazi bulundu. Öngörülen 90 milyon Avro'luk Biyokütle Enerji Santrali yatırımı önündeki son pürüzler de ilgili kurum ile sürdürülen çalışmalarla çözüldü ve bin 200 orman köylüsünün istihdamı öngörülen lisansı alınan yatırımın fizibilite çalışmaları sürüyor.

Uçak Bakım Hangarı:

SHY 33 Ruhsatı almasına yardımcı olduğumuz Süleyman Demirel Havalimanı'nda DT Havacılık, hangarında uçak boyama ve bakım hizmeti veriyor. Türk Hava Kurumu da,

hangara ortak oldu. Yatırım Maliyeti: 15 milyon dolar İstihdam: 30

Isparta OSB'ye İlk Yabancı Yatırımcı:

Mısırlı işadamı zirai ilaç ve gübre sektöründeki 4 milyon dolarlık ya-

tırımı için Isparta OSB'de yer aldı, yatırım tamamlamak üzere. Yatırım maliyeti: 5 milyon dolar İstihdam: 50

Ummanlı Firmanın Yatırımı:

Ummanlı Stone World International firması da, BAKA'nın koordinasyonuyla mermer sektöründe Isparta'ya 3 milyon dolarlık yatırım yaptı. Firmanın 8 aydır almaya çalıştığı ÇED raporu, BAKA'nın devreye girmesiyle alındı. Yatırım Maliyeti: 3 milyon dolar İstihdam: 40

Et-Süt Entegre Tesisi:

Ekonomisi hayvancılığa dayanan Burdur'un Yeşilova İlçesi'nde et ve süt entegre tesisi yatırımı hayata geçiriliyor. Yatırım Maliyeti: 9 Milyon TL İstihdam: 32

Isparta OSB'de İçecek Yatırımı:

Dünya markası olmuş alkolsüz içecek firmasının, Isparta OSB'ye 50 milyon TL'lik yatırımı için teknik destek sağlandı. Firma yatırımı hayata geçiriyor.

Antalya'da Çağrı Merkezi:

BAKA'nın yatırım süreçlerini 7 aydır takip ve koordine ettiği İsviçreli firma LogicVersicherungen, çağrı merkezi kuruyor. Firma ofisini kiralandı ve mülakatlar sonrasında ilk işe alımlarını gerçekleştirdi. Çağrı merkezinde 100 kişinin istihdam edilmesi hedefleniyor.

SAĞLIK TURİZMİ MEVZUAT DEĞİŞİKLİĞİ VE KÜMELENME ÇALIŞMASI

Büyük eksiklik olan Sağlık Turizmi Mevzuatının çıkması için Aralık 2010'da resmi yazışmalar yapan BAKA, ilgili sektörlerin temsilcileriyle birebir diya-

loğunun ardından geniş katımlı tespit toplantısı düzenledi. 11 Mayıs 2011'de kamu ve özel sektörün temsilcilerinin katıldığı Sağlık Turizmi Paneli düzen-

leyerek, sektörün so-

runları ve çözüm önerileri konusunda bilgi alışverişini sağladı, görüş ve öneriler ilgili bakanlıklara rapor olarak iletildi.

Sağlık turizmi yatırımının önünün açılmasını sağlayan mevzuat değişikliği yapılmasına büyük katkı sağlandı. Sağlık turizmi yatırımlarının önündeki engelleri kaldıracak olan mevzuat eksikliği, Özel Hastaneler Yönetmeliği'nde 24 Haziran 2011'deki değişikliklerle giderildi. Sağlık turizmi sektöründe klinik otel, sağlıklı yaşam köyü, geriatri merkezi, sağlık tesisleri ve sağlık üniteleri gibi yeni yatırımların önü açılmış oldu. Bu tesislerin oluşturulmasıyla yaşlı, engelli ve hasta turistler hem tedavi görüp hem de tatil imkânlarından yararlanabilecek.

BAKA, Aralık 2012'de Antalya, Isparta ve Burdur'u içeren sağlık turizmi kümelenme çalışmalarını da başlattı. Kümelenme için kamu ve özel sektörden ilgili kurum, kuruluş ve işletmelere yönelik saha çalışmaları sürdürüldü. Bölge-mizde ilgili paydaşların en yetkili yöneticileri ile birebir mülakat tekniğiyle görüşülmeler yapıldı. Bölgemiz illerinde bulunan yaklaşık 20 hastane ve 20'ye yakın kamu kurumu ve STK ziyaret edildi.

2014-2023 Bölge Planı hazırlık çalışmaları kapsamında da Batı Akdeniz Sağlık Turizmi Çalıştay; sağlık kuruluşları, seyahat acenteleri, sigortacılar, hava yolu şirketleri, sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları ve sektörün ilgili paydaşlarının katılımıyla yapıldı.

Batı Akdeniz'deki sağlık turizmi potansiyeli, kümelenme çalışmalarının sonuçları hakkında ve sektörde mevcut durumla ilgili panellerle bilgilendirmelerin ardından çalışma gruplarında da sektörün sorunları ve çözüm önerileri ele aldı ve raporlaştırıldı.

Diğer Kümelenme Çalışmaları

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yürütülen "Herkes İçin İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Uygulaması Projesi" kapsamında yapılan bir çalışma ile Antalyada kümelenme yapılabilecek sektörler tespit edilmiştir. İklimlendirme, İşlenmiş Gıda, Tohumculuk, Kesme Çiçek, Emeklilik Turizmi, Yapı Malzemeleri ve Hırdavat, kongre Turizmi, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Lüks Yat İmalat ve Güneş Enerjisi sektörlerinde kümelenme uygulanabileceği ortaya çıkmıştır.

Sektör paydaşlarıyla değerlendirme toplantıları yapıldı. İnsan kaynağının ve mali kaynakların kısıtlı olması nedeniyle detaylı kümelenme çalışması yapılmasının uygun olacağı düşünülmüş, pilot olarak da tohumculuk ve yatçılık sektöründe detaylı kümelenme çalışması yapıldı.

Tohumculuk sektöründeki küme-

lenme faaliyetleri sonucunda Ekonomi Bakanlığı UR-GE Desteği'nden 1 milyon 600 bin dolarlık eğitim, danışmanlık ve pazarlama hibe desteği alınması sağlanmıştır. Kaynak Tohum Sanayicileri Alt Birliği tarafından projelerde kullanılmaktadır.

Antalya Lüks Yat Sektörünün Geliştirilmesi Projesi için 1.5 milyon dolar tutarında Ekonomi Bakanlığı UR-GE Desteği için başvuru yapılmış ve desteğe hak kazanılmıştır. Destek programı için; Uygulayıcı kuruluş İhracat Genel Müdürlüğü (İGM), Proje başvuru sahibi ve işbirliği kuruluşu ASBIAD, Destekleyen kuruluş UNDP ve BAKA olarak belirlenmiştir.

Verilen desteklerin; yurtiçi eğitimlerin alınması, yurtdışı alım heyetlerinin masrafları, yurtdışı ikili görüşmelerin sağlanması, yurtdışından ticaret heyetlerinin getirilmesi, ihtiyaç analizi çalışmaları ve pazar araştırması gibi çalışmaların yürütülmesi için kullanılması kararlaştırılmıştır. Sağlık turizmi sektöründe de detaylı kümelenme faaliyetleri bitmek üzeredir.

Diğer Sektörel Çalışmalar

SDÜ Havalimanı'nda uçak-bakım onarım ve kozmetik sektörlerine özel ihtisas ve serbest bölgesi lojistik merke-

zi kurulması için çalışmalar sürdürülüyor. Ekonomi Bakanlığı'ndan gelen üç kişilik heyetin Isparta'da ağırlanmasının ardından Ankara'da THK Üniversitesi Rektörlüğü'nde geniş katılımlı toplantı düzenlendi.

Isparta Deri OSB'nin karmaya dönüştürülerek yeni yatırım alanları açılması çalışmalarımız sürüyor. Yeni yatırım alanları açılması hususunda OSB yönetimi, ITSO ve diğer STK'lar ile görüşme yapıp bu talebin OSB yönetiminin Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na iletilmesi sağlandı. Bakanlığımız talebi olumlu bulmuş olup Bakanlıkta sektörlerin belirlenmesi ile ilgili görüşmeler devam etmektedir.

Demiryolu Taşımacılığı ve Lojistik Çalıştayı: Batı Akdeniz Bölgesi Demiryolu Taşımacılığı ve Lojistik Çalıştayı, SDÜ Orman Fakültesi'nde gerçekleştirildi. Antalya Limanı hinterlandının genişletilerek daha verimli kullanılması hedefiyle Antalya, Burdur, Isparta, Afyon, Denizli ve Uşak yük treni hattının bu limana entegre edilmesi ile hızlı tren hattı proje fikirlerinin tartışıldığı çalıştaya, Antalya, Burdur, Isparta, Uşak, Afyon ile ilçelerdeki ilgili kamu, özel sektör, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile öğretim görevlilerinden oluşan 63 kişi katıldı.

Batı Akdeniz Üniversiteler Birliği Kuruldu: Antalya, Burdur ve Isparta'yı içeren bölgedeki kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi çalışmalarını sürdüren BAKA'nın öneri-

siyle Batı Akdeniz Üniversiteler Birliği (BAKÜB) kuruldu. BAKÜB ile eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme, bilimsel, teknik, sosyal ve kültürel üniversiteler arası etkinlikler alanlarında işbirliği ve ortak girişimler yapılması hedefleniyor.

Ortak Akıl Platformu: Isparta'da BAKA, Isparta TSO, Isparta Ticaret Borsası, SDÜ, Kent Konseyi, Göller Bölgesi Teknokenti, IGSİAD, Isparta Genç İş Adamları Derneği, Isparta Sanayici ve İş Adamları Derneği, Isparta Genç Girişimciler Derneği ve Tüm İş Adamları Derneği (TÜMSİAD) Isparta Şubesi, Kent Konseyi'nin katılımıyla 'Ortak Akıl Platformu' oluşturuldu. 2011'den bu yana süren platform toplantılarının her ay gerçekleştirilerek beyin fırtınası yapılıyor. Ortak Akıl Platformu, Antalya ve Burdur'da da oluşturulması hedefleniyor. Isparta, Burdur ve Antalya'nın sürdürülebilir kalkınması için ilgili STK ve ilgili müdürlüklerle koordineli çalışmalar sonunda görüş, öneri ile çözüm önerilerinin yer aldığı raporlar hazırlıyoruz. Raporları ilgili bakanlıklar ile yetkili mercilere sunuyoruz.

Isparta'nın önemli ürünleri gül ve elma ile ilgili STK ve ilgili müdürlüklerle koordineli sürdürülen çalışma sonunda raporlar hazırladık.

Gül raporumuzda; yağlık Isparta Gül çiçeğinin süs bitkisi yerine endüstri bitkisi olmasını önerdik. Önerimiz kabul edildi ve mazot ile gübre desteği gül çiçeği için yüzde 102 oranında arttı.

Elma raporumuzda ise, ilgili ba-

kanlıklardan ihracatın ekstra maliyet, zaman ve enerji kaybını cazip hale getirecek bir devlet teşvikinin olmasının beklendiği ve ihracatın cazip hale getirilmesi için stopajın kaldırılıp ihracat desteğinin sürekli hale getirilmesinin önemini vurguladık. Elma konusunda da sonuç bekliyoruz.

BAKA'nındaki diğer raporları ise şunlar:

- Isparta SD Havalimanında Serbest Bölge Kurulması
- Isparta'da Bölgesel Teşvik kapsamındaki sektörler ve asgari yatırım tutarları
- Isparta Deri OSB'nin Karma OSB'ye dönüştürülmesi
- Isparta SD Havalimanında Havaçılık Özel Ekonomi/Serbest Bölge Kurulması Fikrinin Analizi
- GES Yönetmeliği ile ilgili değişiklik önerileri
- Körfez Turizm Pazarına Giriş Stratejileri
- Yatırım Ortamının İyileştirilmesi ve alanların belirlenmesi
- Antalya- Konya Hızlı Tren Hattı
- Batı Akdeniz Lojistik Çalıştayı Raporu
- Antalya'ya Uluslararası Direk Uçuşlarda İzin İşlemlerinin Kolaylaştırılması

TANITIM FAALİYETLERİ ULUSLARARASI İŞ FIRSATLARI ZİRVELERİ

Antalya, Burdur ve Isparta'nın kalkınma ajansı BAKA, uluslararası organizasyonlarını da başarıyla gerçekleştirdi.

İlk organizasyon, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Mısır, Kuveyt, Ürdün ve Irak'tan 69 işadamlarının Batı Akdeniz'e getirildiği 5-7 Nisan 2011 tarihlerinde gerçekleştirildi.

40 Hintli işadamı 25-28 Ocak

2012'de Batı Akdeniz'e getirildi. Bu görüşmelerde yaklaşık 10 Milyon dolarlık iş bağlantısı yapıldı.

29 Nisan- 2 Mayıs 2013 tarihlerinde de 53 Hintli işadamı Batı Akdeniz'e getirildi. İşbirliği fırsatları organizasyonunun 3'er günlük programları; paneller, ikili görüşmeler ve bölgedeki işadamlarımız önemli iş bağlantıları gerçekleştirdi. İki programa katılan konuk işadamları için

bölgenin tanıtımına yönelik gezilere de katıldı.

2012'deki Hindistan zirvesi öncesinde de BAKA, Hindistan ile Türkiye'nin tarihte ilk somut ticari organizasyon olan İstanbul Ticaret Odası'nın (İTO) Mumbai kentinde düzenlediği 1. Türk Ürünleri Sergisi'ne (Expo Turkey 2011 in India) katılan tek ajans oldu.

En son Çin'in Hebei Eyaleti'nden fabrika yöneticileri ve resmi görevlilerden oluşan 6 kişilik ticari heyeti Batı Akdeniz'e getirdik. Çin Halk Cumhuriyeti'nin sanayisiyle önemli Hebei Eyaleti'nden Çinli heyet, işbirliği ve yatırım fırsatları için bir hafta boyunca Antalya, Burdur ile Isparta'da önemli görüşmeler yaptı. Antalya ve Burdur'da solar cam tüp ile traktör üretimi konularında iyi niyet anlaşmaları yapan Çinli heyet, ülkelerinde ikinci çocuğun serbest bırakılmasıyla 300 milyon olan çocuk sayısının 2014 sonunda 60 milyon artacağını tahmin ettiklerini ifade ederek Isparta'da da süt tozu ve çikolata şekerleme konusunda olumlu görüşmeler yaptı. Solar panel ve hücre üretimi konusunda teknoloji, hammadde temin etme ve teknik eleman gönderimi gibi konularda destek olabileceklerini ifade eden heyetteki resmi yetkililer, Isparta'da üretilen ürünlerin tanıtımını kendi web sitelerinde yapabileceklerini belirttiler.

18 Eylül 2014'de de Çin'in sanayisi en gelişmiş eyaletlerinden Hebei'deki Xingtai Wanh Investment Group Şirketi, Antalya'da Ser- Gün Enerji ile ortak ortak yatırım için anlaşta. İlk etapta 20 milyon dolarlık

yatırım, BAKA Antalya Yatırım Destek Ofisi'nde (YDO) imzalandı. Üretim tesislerinde ilk etapta 200 kişiye istihdam sağlayacak 20 milyon dolarlık yatırımın, ilerleyen aşamalarda 100 milyon dolara ulaşması öngörülmüyor.

Fam-Trip programları

BAKA, Körfez ülkelerinde referans ajans olmasının ardından turizm hamlesi başlattı. Uzun süreli konaklama yapan, alışveriş alışkanlıkları yüksek ve nitelikli Arap turistleri çekmek amacıyla BAKA, sektörün THY, AKTOB, ALTİD ve SAYD gibi ilgili kurum ve kuruluşları ile birlikte hareket ederek zengin turistleri bölgeye çekebilmek için tur operatörlerine yönelik Fam Trip (Tanıtım Gezisi) programları hazırladı.

Ulaşımı THY'nin, konaklama ve transferleri otel ile seyahat acentelerinin sağladığı organizasyonlarda Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, Bahreyn Lübnan, Türkistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve ABD'den tur operatörleri ile Rusya ve Güney Kore'den seyahat editörlerinden oluşan yabancı heyetler, Batı Akdeniz'e getirildi. Bölge gezdirildi, turistik tesislerde incelemede bulunan konukların; turizm sektörü kuruluşları, tur operatörleri ile konaklama tesisleri yetkilileriyle ikili görüşmeler yapmaları sağlandı. Ülkelerindeki turizm hareke-

tinin büyük kısmına hakim konuk tur operatörleri tanıtım turları sonrasında bölgeye yönelik yeni tur organizasyonları programladı.

Direkt Uçuş Sorunu Çözüldü

BAKA; Körfez ülkeleri işadamları zirvesi ve Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar ile Bahreyn tur operatörlerine yönelik fam-trip tanıtım turlarında; Körfez ülkelerinden Antalya'ya zengin ve nitelikli turist çekmenin önündeki en büyük engellerden birinin direkt uçuş olmamasını tespit etti. Sorunların tespit ve çözümünde sürekli sektörün aktörleriyle birlikte hareket ettik ve belirlediğimiz stratejiyle Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) merkezli havayolu şirketi AirArabia'nın direkt uçuşlara başlama kararını almasını sağladık.

Batı Akdeniz turizm sektörü için müjde kararın ardından Katar Doha, Kuveyt ile Birleşik Arap Emirliği (BAE) Dubai, Abu Dhabi ve Sharjah'da Körfez Ülkeleri Road Show (Tanıtım Günleri) Programı gerçekleştirdik. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile AirArabia'nın destekleri, sektörün aktörleri ile işbirliğinde BAE ve Kuveyt Fam-Trip (tanıtım turu) programları gerçekleştirdik. BAKA, her iki ülkeden yüksek cirolara sahip seyahat acentesi sahipleri ile yetkilileri ve basın mensuplarından oluşan he-

yetleri, Antalya'ya getirdi. Özellikle villa konsepti bulunan tesisleri görüp Körfez pazarı ile yakın çalışmalarda bulunan Antalyalı seyahat acentesi yetkilileri ile ikili görüşmeler yapan heyetler, önemli bağlantılar kurdu.

AirArabia 29 Temmuz 2014'de doğrudan Antalya'ya karşılıklı tarifeli uçak seferlerine başlamasıyla Antalya ve Batı Akdeniz'e harcama alışkanlıkları yüksek turistler gelmeye başladı. Haftada 3 gün karşılıklı direkt gerçekleştirilen uçuşlarda AirArabia, Körfez ülkelerinde geniş uçuş ağı sayesinde bağlantılı uçuşlarla çevre ülkelerden de yolcuları Antalya'ya getiriyor.

Turizmin yıla yayılması amacıyla kümelenme çalışması yürütülen sağlık turizminde tanıtım çalışmaları kapsamında Rusya'ya yönelik fam-trip (tanıtım turu) düzenlendi. 27-31 Ekim 2014 tarihleri arasında Rusyadan tur operatörü, klinik sahibi ve gazetecilerden oluşan heyet, sağlık turizmi hedefine yönelik Antalya'da özel ve kamu hastaneleri ile konaklama tesislerini yerinde görüp inceledi, yetkililerle ikili görüşmeler yaptı. Sağlık turizmi için Antalya Rus heyetten tam not aldı ve yeni bağlantılar yapıldı.

Japonya ve Güney Kore Uzakdoğu Tanıtım Çalışmaları

BAKA'nın bir başka önemli turizm hamlesi de Japonya ve Uzakdoğu'ya yönelik olarak gerçekleşti. Sadece gül çiçeği toplamak için mayıs-haziran aylarında her yıl Japonyadan Bulgaristan'a

binlerce turistin gittiğinin ve en az birer hafta kalıp çevrede kültür turlarına katıldıklarının belirlenmesinin ardından BAKA olarak harekete geçti. Japonya'daki son iki JATA Turizm Fuarı'nda stant açan BAKA, Japonya'ya Yönetim Kurulu üyeleri ile birlikte çalışma ziyareti düzenledi. Japon Seyahat Acentaları Birliği (JATA), Shibuya Belediyesi, Japonya Dış Ticaret Örgütü (JETRO) ve Tokyo Büyükelçiliği'nde toplantılar gerçekleştirildi. Batı Akdeniz'in yatırım fırsatları ve turizm potansiyeli tanıtıldı.

Japon Devlet Televizyonu NHK ve Japonya Gül Derneği (RoseSociety) tarafından organize edilen 2012 Uluslararası Gül ve Bahçecilik Fuarı'nda Türkiye'den tek standı BAKA açtı. Türkiye Isparta gülü ve gül ürünlerinin tanıtımı, turizm açısından değerlendirilmesi ve Antalya EXPO 2016 hazırlıkları için tecrübe paylaşımı sağlamak amacıyla fuar alanında kiralanılan standta 4 gün boyunca tanıtım yapıldı.

Ana teması Türkiye ve Türk Gülü olan 2013'deki 15. Uluslararası Gül ve Bahçecilik Fuarı'nda BAKA, SDÜ Gül ve Gül Ürünleri Araştırma ve Uygulama Merkezi (GÜLAR) ve Güneykent Belediyesi ile birlikte Japonya'da tanıtım yapıldı. BAKA'nın organizasyonu, THY ve Japon Devlet Televizyonu NHK'nın sponsorluğunda Isparta Belediyesi'nin Şehr-i Gül Mehteran Takımı da fuar-da gösterileriyle ilgi topladı. NHK televizyonu ekibi de, Isparta, Burdur ve Antalya'da belgesel çekimleri gerçekleştirdi.

Japonya temaslarında JATA'nın yönetim kurulu üyelerinin Antalya'ya gelmeleri sağlandı. Japonya'daki turizm hareketinin büyük kısmına hakim firmaların sahiplerinden oluşan 16 kişilik JATA Yönetim Kurulu üyesi katıldı. JATA Yönetim Kurulu üyeleri, sektör temsilcileri ile toplantı yaptı ve 'Daha önce Antalya'yı tanımadığımız, tanıtmadığımız için şaşkıncımız' ifadelerini kullandı.

BAKA, Batı Akdeniz'in gül potansiyelinin turizm değeri olabilmesi için bu ülkelere yönelik çalışmalarda da olumlu sonuçlar elde etti. Her yıl dünya gül yağı üretiminin yüzde 30'unu gerçekleştiren Bulgaristan'a binlerce Japon ve Uzakdoğulu turistin sadece gül çiçeği toplamak için mayıs-haziran aylarında gidip en az birer hafta kaldıklarını belirledikten hemen sonra BAKA harekete geçti. BAKA, dünya gül yağı üretiminin yüzde 60'ını karşılayan Batı Akdeniz'de yetişen gülün, kültür ve tarih turizm değerlerinin tanıtımı için 3 yıl önce çalışmalarına başladı. Japon Seyahat Acentaları Birliği (JATA), Japonya Dış Ticaret Örgütü (JETRO), Tokyo Büyükelçiliği, Japon Devlet Televizyonu NHK ve Japonya Gül Derneği (RoseSociety) ile önemli görüşmeler, toplantılar ile işbirliği faaliyetleri gerçekleştirildi.

Çalışmalarla zengin Körfez ülkelerinin yanısıra Japonya ile Uzakdoğuda da Antalya ve Batı Akdeniz'e yönelik farkındalık oluşması sağlandı.

BAKA'nın tanıtım çalışmaları-

rında önemli tarım ve kozmetik ürünüolan 'gül'ün de turizm markası olması için çalışmaların meyveleri, 2014'de gül toplamak için Isparta'ya ilk kafilelerin gelmeye başlamasıyla alındı. Japon, Taylandlı, Malezyalı ile Koreli müşterileri bulunan firma, tur programına gül turizmini de ekledi.

JATA-2014'e katılan BAKA heyeti, büyükelçilikler ve ticaret müşavirliklerinde değerlendirme toplantıları sonrasında Japonya ve Güney Kore'deki medya mensupları, bölge ülkelerinde faaliyet gösteren turizm firmalarının temsilcilerine yönelik seminerler ve ikili görüşmelerle tanıtım gerçekleştirdi. Batı Akdeniz'in deniz ve sahil turizminin yanısıra doğa, tarih, kültür, inanç ve gül turizmi potansiyelini aktaran BAKA, Batı Akdeniz'deki ekonomik veriler, iş ve yatırım fırsatları hakkında bilgiler verdi. BAKA'nın Uzak Doğu'da sürdürdüğü tanıtım çalışmaları kapsamında; ilk aşamada Isparta'yı yaklaşık 2 bin yabancı turist ziyaret etti. Alternatif turizm çalışmaları ile kiraz çiçeği (sakura), gül, kiraz, lavanta, elma ve üzüm mevsiminde bölgeyi 10 bin Uzak Doğulu turist ziyaret etmesi hedefleniyor.

DİĞER DIŞ ETKİNLİKLER

BAKA ve ATSO, "Libya İnşaat, Gıda ve Sağlık Sektörleri İşbirliği

Toplantısı" gerçekleştirdi. Toplantıya yoğun ilgi gösteren Batı Akdeniz'de özellikle inşaat alanında faaliyet gösteren firmalardan katılım oldu. Libya'da son zamanlarda yaşanan gelişmeler çerçevesinde, BAKA tarafından bu ülkeye yönelik düzenlenmesi planlanan iş gezisi ve sonrasında düzenlenmesi planlanan İş ve Yatırım Fırsatları Zirvesi, bu ülkede seçimler ve kurulacak yeni hükümet sonrasına bırakıldı.

Ayrıca ABD, Çin, Gürcistan, Tayland, Sudan, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerden gelen heyetlere Batı Akdeniz'in tanıtımı ve sunumları yapıldı, yatırım imkânları anlatıldı.

Çin Shandong Eyaleti çalışma ziyareti: BAKA, Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İşadamları Dostluk ve Dayanışma Derneği (TÜÇİAD) ve Antalya İhracatçı Birlikleri (AİB) işbirliğinde, 95 milyon nüfusu ile Çin'in en kalabalık 2'inci eyaleti Shandong'a çalışma gezisi düzenledi. 16-22 Nisan 2013 tarihlerindeki çalışma ziyaretinde, Çin'in tarım alanında birinci eyaleti konumundaki Çin'in tarımsal üretim merkezi Shandong'da tarım kurum ve kuruluşları ziyaret edildi, iki taraf arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, işbirliği protokolleri imzalandı ve Çin'in en büyük tarım fuarı olan Shandong Uluslararası Sebze ve Sebze Teknolojileri Fuarı'nda da ikili görüşmeler gerçekleştirildi.

ABD'de III. Anadolu Kültürleri ve Yemek Festivali:

6-9 Ekim 2011 tarihlerinde ABD'nin Los Angeles Şehrinde düzenlenen "3. Anadolu Kültürü ve Yemekleri Festivali"ne katılım sağlanarak Antalya, Burdur ile Isparta stantları ile bölgenin kültürel değerlerini, turizm potansiyeli ve yöresel has tatlarının tanıtımını gerçekleştirdi. Fuardaki stantları, 4 gün süresince yaklaşık 50 bin ziyaretçi etmiştir.

EMITT: Dünya'nın en büyük turizm fuarlarından biri olarak kabul edilen 2011 ve 2012'de EMITT Fuarı'na ajansın koordinatörlüğünde Antalya, Isparta ve Burdur'un kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör temsilcileriyle katılımı sağlandı.

ITB Berlin Turizm Fuarı:

Dünyanın en büyük turizm ve seyahat fuarı olan ITB Berlin Turizm Fuarı'na 2011 ve 2012'de katılım sağlanmış, özellikle St. Paul yolu ve kültür turları ön plana çıkartıldı.

MITT Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı: Antalya, Isparta ve Burdur'un sadece yaz aylarında değil kültür, doğa ve eko turizm ile 12 ay boyunca cazip bir bölge olduğu ve St. Paul Yolu'na ait detaylar anlatılmıştır.

Uluslararası Katar Yapı Fuarı: 2022 Dünya Futbol Şampiyonası'nı da almaya hak kazanan Katar Uluslararası Yapı Fuarı'na katılım sağlanmış 3 gün süren uluslararası inşaat ve yapı malzemeleri fuarında Batı Akdeniz'in tanıtımı ile mermer üretimi ve ihracatı bilgileri verildi.

EĞİTİM FAALİYETLERİMİZ

Girişimcilere yönelik BAKA KOSGEB işbirliğinde uygulanan girişimcilik

eğitimi düzenliyor. Girişimciliğin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla eğitimleri tamamlayan girişimci adayları iş planlarının kabul görmesiyle KOSGEB'in 30 bin TL'lik hibe 70 bin TL'lik de 0 faizli kredi desteklerinden yararlanabiliyor. BAKA'nın 2011'de başlayan Antalya, Isparta ve Burdur merkezleri ile ilçelerinde bugüne kadar 56 kez gerçekleştirdiği uygulamalı girişimcilik eğitimleri sürü-

yor. Toplam bin 534 kursiyer eğitimi tamamlarken kursiyerlerden Isparta'da 39'i, Burdur'da 71'i, Antalya'da ise 42'si işyerini açtı ve işyerlerinde 500'e yakın istihdam sağladı. Kursu başarıyla bitirenler KOSGEB'in 30 bin TL'ye kadar hibe ve 70 bin TL'ye kadar da sıfır faizli kredi olmak üzere 100 bin TL'lik mali destekten yararlanabilme imkânına kavuşuyor.

Uluslararası programlar öncesin-

de de; BAKA tarafından Kalkınma Bakanlığı Ülke Masaları veya ilgili bakanlıkların uzmanları, ihracatçı ve ihracat yapmayı planlayan firmalara dış ticaret fırsatları, uluslararası ticaretteki yeni eğilimler, potansiyel arz eden ürün

ve ürün grupları hakkında dış ticaret eğitimleri verilmesi sağlanıyor. Yeni ihracat eğitimleri planlanıyor.

Bölgede faaliyet gösteren kurumlar ve firmalara; AB ve diğer destek sağlayan kurumların fonlarından yararlan-

nabilmeleri amacıyla Proje Yazma Eğitimleri de veriliyor. Eğitimlerle bölgede faaliyet gösteren kurumların AB fonları ile diğer ulusal ve uluslararası fonlardan yararlanmalarını sağlamak amacı güdüyor. Her mali destek program çağrısında proje eğitimleri il ve ilçelerde tekrarlanıyor. Ayrıca her mali destek program çağrısında proje eğitimleri il ve ilçelerde tekrarlanıyor.

Akdeniz Üniversitesi ile İş Fırsatları Fuarı düzenlendi. İş arayan ile işverenleri buluşturan fuara Isparta ve Burdur illeri de dahil edildi. Antalya'nın yanı sıra Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksek Okulu'nda İş Fırsatları Zirvesi gerçekleştirilerek çok sayıda öğrencinin, firma temsilcileriyle buluşup iş hayatı için bağlantılar kurmaları sağlandı.

YAYINLARIMIZ

BAKA, 90 adet yayın çıkardı. Bölgede önem ve potansiyel arz eden **sektör raporları** hazırlandı, hem Türkçe hem de İngilizce olarak basıldı ve dağıtılıyor.

Yerli ve yabancı yatırımcılar için kaynak olan yayınlardan bazıları; Golf Turizmi, Güneş Enerjisi, Sağlık Turizmi, Doğaltaş, Gül, Süt ve Süt Ürünleri, Meyve Suyu, Biyokütle, Ekoturizm, Kongre Turizmi, Tohumculuk, Tarım Makinaları, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Tıbbi ve Medikal Aletler, Yazılım, Yatçılık, Isıtma-Soğutma Sistemleri, Dericilik, Orman ve Orman Ürünleri, Su Ürünleri, Düğün Turizmi, Düğün Turizmi ve Tropikal Meyveler sektörleri ile Eğirdir İlçesi Turizm Potansiyeli ve Demiryolu ve Lojistik Çalışmayı.

Ayrıca Bölge Planı hazırlık çalışmasında gerçekleştirilen Alternatif Turizm, Kentsel Gelişim Senaryoları, Doğaltaş, Tarım ve Hayvancılık, Sağlık Turizmi Çalıştayları'nın sonuç raporları da yayınlandı.

Türkiye'de Teşvik ve Destekler Rehberi hazırlandı. Ülkemizde yararlanılabilecek tüm teşvik ve destekleri, başvuru yöntemleri, başvurulacak kurum ve şartları açıklayan Türkiye'de Teşvik ve Destekler Rehberi çalışması ise, Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı'nın katkılarıyla İngi-

lizce olarak da hazırlandı. Sürekli güncellenen teşvik ve destekler rehberi, yerli ve yabancı yatırımcıların hizmetine sunuldu.

Tanıtım filmi: BAKA, Batı Akdeniz ve yatırım imkânlarını anlatan tanıtım filmi, 27 dakika 20 saniye uzunluğundadır. İngilizce, Arapça ve Türkçe film ulusal ve uluslararası programlarda ilgiyle izlendi ve dağıtıldı. **Gül Belgeseli:** Isparta'nın güllünü anlatan Türkçe, Japonca ve İngilizce olarak Türkiye'nin Gül Bahçesi Isparta belgesel CD'si hazırlandı ve Japonya'daki çalışmalarda dağıtıldı.

TÜRKİYE ÇEVRE VAKFI YAPISI VE HİZMETLERİ

Engin URAL
TÇV Genel Sekreteri

Türkiye Çevre Vakfı (TÇV), Medenî Kanun hükümlerine göre çalışan, kâr amacı olmayan, bağımsız bir gönüllü kuruluştur. Dr. Cevdet Aykan, Serbüent Bingöl, Muslih Fer, Ertuğrul Soysal, Prof. Dr. Necmi Sönmez, Engin Ural ve Altan Ünver tarafından 1 Şubat 1978'de kurulan Vakıf,

bugün; Prof. Dr. Koray Haktanır (Başkan), Engin Ural (Genel Sekreter), Prof. Dr. Coşkun Yurteri, Oğuz Yalım ve Murat Meşhur'dan meydana gelen Mütevelli Heyeti'nce idare edilmektedir. Bakanlar Kurulu'nun 31 Mart 1983 tarih ve 83/6292 sayılı Kararı ile Türkiye Çevre Vakfına uluslararası işbirliği izni verilmiştir. Vakfın çalışmalarını, Genel Sekreter'in koordinasyonu altında çalışan beş kişilik bir kadro yürütmektedir.

Türkiye Çevre Vakfının hizmetleri; araştırma, yayın ve kamuoyu aydınlatma şeklinde devam ederken, Vakfın bugüne kadar yayınladığı ve çevre konusunun hemen her yönünü işleyen kitaplar, Türkiye'deki çevre literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye Çevre Vakfı, kuruluşundan bugüne kadar 189 kitap yayınlamıştır.

Çevre kavramının yeterince bilinmediği 1978 yılında, bu konunun devlet bünyesinde ele alınmasına

önayak olan TÇV, o günlerde, Başbakanlık Çevre Müsteşarlığının kurulmasını teklif etmiş ve bu şekilde "kamuoyunu ve devleti yapıcı bir şekilde etkileme" gayretlerinin ilk başarılı örneğini vermiştir.

TÇV, kuruluşundan iki yıl kadar geçtikten sonra, çevre hukuku kavramının yeterince bilinmediği ve tanınmadığı ülkemizde, bu hukuk dalının yerleşmesi için gayret sarf etmiş ve yayınladığı kitaplarla, Türkiye'de çevre hukuku dalının temelini atmıştır.

Çevre hukuku çalışmalarını, 1980 sonlarında, bir kanun taslağı hazırlama ve Anayasa'da bir maddenin yer almasını sağlama hedefine yönelen Türkiye Çevre Vakfı, 1980'den 1982'ye kadar süren gayretleri sonunda Anayasa'ya çevre ile ilgili 56. maddenin girmesini sağlamış; 1981'de hazırladığı kanun taslağının takipçisi olarak, iki yıl sonra Çevre Kanunu'nun kabulünde en büyük rolü oynamıştır.

Yine 1981'de Türkiye'nin ilk çevre

re sorunları envanterini yayınlayan TÇV, kendi ülkesinin böyle bir envanterini yayınlayabilen dünyadaki ilk gönüllü kuruluştur. Bir çok ülkede devletçe yürütülen bu hizmeti üstlenen TÇV, envanterin yeni baskılarını 2003 Yılı'na kadar, her iki yılda bir yayınlamıştır.

Sürdürülebilir kalkınma ve biyolojik zenginlikler gibi yeni kavramların Türkiye'de yerleşmesini sağlayan TÇV; Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla yakın münasebet halindedir. "UNEP Türkiye Komitesi", çalışmalarını Türkiye Çevre Vakfının hukukî yapısı içinde sürdürmektedir.

İlk yıllarda, çalışmalarını daha ziyade kamuoyunu aydınlatma ve uyarma şeklinde yürüten Vakıf, özellikle son yıllarda bu tarzı değiştirmiş, çevre kavramının toplumda artık kabul edilmesi ve önemsenmesi karşısında; daha ziyade teknik ayrıntılara inen ve başka kuruluşların fazla

ilgilenmediği alanlardaki hizmetlere ağırlık vermeye başlamıştır. Avrupa Birliği'nin politikaları, Gümrük Birliği'nin çevre yönünden neler getirdiği, serbest ticaret anlaşmaları, genel olarak gönüllü kuruluşların demokratik sistemdeki yeri, yenilenebilir enerji, karbon emisyonları, biyolojik çeşitlilik gibi konular, TÇV'nin son yıllarda öncelik tanıdığı konular olmuştur.

TÇV, geride kalan yıllarda, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne, özellikle Diyarbakır'a ayrı bir önem vermiş ve çeşitli projeler uygulamıştır. Vakfın yörede uyguladığı ve sonuçlandığı projeler, yıllara göre şu şekilde sıralanmıştır: "GAP ve Çevre 1992", "GAP Bölgesi'nde Bitki Örtüsü ve Ormanlar 1994", "GAP'ın Ekolojiye ve Tarıma Etkileri 1997", "GAP Yöresi'nde ÇED Eğitimi 1999", "GAP Yöresi'ndeki Endemik ve Tıbbî Bitkiler 2001", "GAP Yöresi'nde Çevre Yönetimi 2001", "GAP Yöresi'nde Nüfus, Çevre ve Kalkınma Konferansı 2001".

Türkiye Çevre Vakfının bir özelliği, çalışmalarını sürdürdüğü 36 yıldır; çevreyi hiç bir politik akımın parçası haline getirmemesi olmuştur. Bütün hizmetlerini yaparken hiçbir siyasî gruba ve uç akımlara angaje olmayan TÇV, zaman zaman bazı ters tepkiler olsa da, hukuk düzenine saygılı, objektif ve istikrarlı bir gönüllü kuruluş örneğini vermektedir.

Hizmetlerini proje esasına dayalı finansman destekleri ile gerçekleştiren TÇV; şartlı veya şartsız bağış kabul etmekte, Hâle ve Nail Oraman adı ile Necdet Öztüzün adına tesis edilen fonlardan, belirtilen şartlara uygun olan üniversite öğrencilerine burs vermektedir. Vakıftaki çevre ihtisas kütüphanesi, belirli düzeydeki araştırmacılara açıktır. Vakfın yayınladığı kitaplar, "Türkiye Çevre Vakfı Döner Sermaye İşletmesi"nce satılmaktadır. Bu işletme, çevre ile ilgili konularda danışmanlık hizmeti de vermektedir. Üç ayda bir yayınlanan "TÇV Haber Bülteni", 6000'e yakın kişi ve kuruluş ücretsiz olarak gönderilmekte ve Vakfın çalışmalarını duyurmaktadır. ■

URFA DAĞLARINDA GEZEN CEYLANLAR VE EKO TURİZM

Şükrü GÜRLER | Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi Genetik Anabilim Dalı

Faruk BOZKAYA | Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi Genetik Anabilim Dalı

Harem kurma şansı yakalayamamış bekar erkek grubu

Eğer yolunuz düşerse, Şanlıurfa'nın girişinde "Dünyanın En Eski Şehrine Hoş Geldiniz" ibaresi sizi karşılayacaktır. Her ne kadar kadim söylencelerde, kutsal metinlerde çokça geçse de, Şanlıurfa'nın bu unvanı tartışmaya yer bırakmayacak şekilde hak ettiğini gösteren en sağlam kanıtlar, şehir merkezine yaklaşık 15 km mesafede bulunan Göbeklitepe'den gelmiştir. Göbeklitepe kazısından sonra insanlık tarihi adeta yeniden yazılmak durumunda kalmıştır (BATU, 2012; SCHMIDT, 2000; 2003; 2007; UNESCO, 2014). Eğer bu ifadeyi çok iddialı buluyorsanız, internette yapacağınız kısa bir Göbeklitepe araştırması size yeni şeyler öğretebilir.

"Biz kimiz ve nereden geldik" sorusu belki de tarihin en eski ve me-

rak uyandıran sorularından biridir. Bizden önceki topluluklar nerede ve nasıl yaşamışlardı? Tüm insanların merakını uyandıran bu tip sorulara yanıtlar daha çok arkeolojik araştırmalardan gelir. Bu çalışmalarda tespit edilen buluntular oldukça kesin sonuçlar veren çeşitli bilimsel yöntemlerle tarihlendirilmekte ve ona yakın tarihlere ait diğer buluntularla karşılaştırılarak dönemin kültürel yaşamlarına dair sonuçlara ulaşılmaktadır. Arkeoloji, antropoloji, iklimbilim, jeoloji ve genetik alanındaki bilimsel gelişmeler sayesinde, günümüzden yaklaşık 70 bin yıl önce Afrika'da başlayan insanlık (Homo sapiens) tarihinin (OWEN, 2007) günümüze kadar izlediği rota hakkında bugün oldukça tatmin edici yanıtlara sahibiz. İklim değişikliklerine bağlı olarak küresel

çapta yaşanan çevresel değişimler insanoğlunu Afrika dışına doğru bir arayışa sürükledi. Afrika dışına doğru göç eden ve bugün dünyada yaşayan tüm insanların atası olan bu topluluklar bu yolculuklarında av hayvanlarını takip ettiler. Bu uzun yolculuktaki en önemli kavşaklardan biri neolitik devrim olarak da adlandırılan tarımın icadı ve yerleşik hayata geçişi. Bu devrim sayesinde insanoğlu yeni medeniyetler kuracak ve bugüne ulaşacaktı. İşte Göbeklitepe bu kritik geçişin yaşandığı en eski yerd. Göbeklitepe buluntusundan önce ilk yerleşik tarım toplumuna ait izler yine Anadolu'da (Çatalhöyük) bulunmuştu fakat Göbeklitepe ondan çok daha eski bir tarihe işaret ediyordu ve bu durum Şanlıurfa'yı gerçekten de en eski şehir yapıyordu.

Tipik bir harem grubu. Haremler baskın bir erkek (karenin dışında) 6-15 yetişkin dişi ve yavruardan oluşur.

Bu yazının konusu Urfa ceylanlarıdır. O halde bu kadar uzun bir Göbeklitepe girişinin anlamı nedir? Bu yazı kadim Urfa kültüründe önemli bir yer tutan ceylanların Göbeklitepe'de de iz bırakmasıyla ilgilidir. Göbeklitepe kazılarında bulunan memeli hayvan kemiklerinin yarısından fazlasının ceylanlara ait olduğu bildirilmiştir (PETERS and SCHMIDT, 2004). Yine aynı kaynaktan öğreniyoruz ki; Avrupa bizonu, yaban keçisi, yabani eşek, kızıl geyik ve muflon koyunu gibi artık Urfada yaşamayan pek çok tür o tarihlerde bu bölgede yaşıyordu. Başta ceylanlar olmak üzere, günümüzde de yaşayan yabani hayvanlardan öğreneceklerimiz kadar, artık yaşamayan türlerden de öğreneceklerimiz var. Onların izlerini takip edersek içinde bulunduğumuz ekosistemin kapsamlı bir kavrayışına ulaşabiliriz. Göbeklitepe'de bulunan kemiklerin sahipleri bugün artık niçin burada yaşamıyor?

Pek çok bilim adamına göre, günümüze gelinceye kadar dünya üzerinde yaşamış tüm türlerin %90'ından fazlası artık yaşamıyor. Tarihin bir noktasında soyları tükendi. En popüler örnek dinazorlar. Yüz milyonlarca yıl dünyaya hükmetmiş bu geniş ailenin üyeleri artık yaşamıyor. Türlerin ortaya çıkış ve yok oluşlarına dair hikâyeler bize ne anlatıyor? Acaba

bu süreç (yok oluş) yaşandı ve varılacak yere varıldı mı? Burası (bugünkü dünya) varılacak nihai hedef miydi? Hiç kuşkusuz burası bizim evimiz, peki gerçekten de ev sahibi miyiz? Ya da biz ev sahibi diğer canlılar kiracı mı? Daha dün (elbette canlılık tarihine göre dün) hayatta kalmak için ana yurdumuzu terk etmek durumunda kalmadık mı? Evet, bu maceranın sonunda zor doğa koşullarına karşı yürüttüğümüz ölüm-kalım savaşını kazandık, giderek onun üzerinde egemenlik kurduk, onu dönüştürdük. Son iki bin yıl içinde muazzam bir kültür yarattık. Tüm bunlara rağmen yine de doğanın bir parçasıyız; onun üzerinde değil içindeyiz. Yaratığımız bu muazzam kültür bizi doğa karşısında daha kibirli (ev sahibi gibi) değil, daha sorumlu (çevreye duyarlı) davranmaya çağırıyor.

Üzerinde değil, içinde olduğumuz şey ekosistemin kendisi ve biz onun bir parçasıyız. Ekosistemi kısaca, sağladığı doğal kaynaklarla (hava, su, gıda vb.) yaşamı destekleyen ve/veya mümkün kılan doğa parçası olarak tanımlayabiliriz. Ekosistemler içerdikleri tüm canlı ve cansız bileşenler arasında milyonlarca yıllık evrimsel süreçle şekillenen bir denge üzerine kuruludur ve bu dengeyi bozacak her türlü etki içinde yaşayan canlılar için yok edici olabilir. Bu durumun

farkında olan insanoğlu, bir yandan varlığını sürdürmek için doğal kaynaklar üzerinde muazzam bir baskı uygularken, diğer yandan bu dengeyi korumayı amaçlayan ulusal ve uluslararası çerçevede çeşitli koruma programları uygulamaktadır.

Doğal yaşam alanlarının giderek daralması ve bazı türlerin yok oluyor olması en güncel çevre kaygılarından biridir. IUCN (International Union for Conservation of Nature), doğal kaynakların korunması ve sürdürülmesi konusunda bilimsel çalışmalar yapan, raporlar yayımlayan, çeşitli türler/habitatlar için koruma programları öneren ve BM tarafından referans olarak kabul edilen yaygın bir uluslararası sivil toplum örgütüdür. Bu örgüt, doğa koruma konusunda dünya genelinde yapılan tüm bilimsel çalışmaları irdeler ve nesli tehdit altındaki türler ile ilgili kırmızı listeler yayımlar. Bir türün neslinin tehdit altında olması demek, doğadaki sayılarının giderek azalıyor olması ve doğal ortamlarında onları tehdit eden unsurlar ortadan kaldırılmazsa yok olacakları anlamını taşır. Kısacası IUCN'nin kırmızı listesinde yer alan bir türün nesli tehdit altında demektir. Fakat elbette her tür aynı düzeyde risk altında değildir. Bu nedenle IUCN, tehdidin düzeyi ve yok olma riskini belirten çeşitli tehdit kategorileri geliştirmiştir ve bu yazının konusunu oluşturan ceylanlar IUCN'nin yayımladığı "kırmızı liste" de doğadaki neslinin tükenme riski yüksek (VU: vulnerable) kategorisinde bulunmaktadır (IUCN, 2013).

Göbeklitepe'nin de gösterdiği gibi ceylanlar buranın yerlisidir. Muhtemelen biz gelmeden çok önce buradaydılar fakat artık bu varlıklarını sürdürmek için bizim desteğimize ihtiyaçları var. Çok değil daha birkaç on yıl öncesine kadar Hatay'dan başlayıp Türkiye'nin güney sınırı boyunca uzanan ve kuzeyde Kars-Iğdır'a kadar ulaşan geniş bir alan ceylanların

doğal yaşam alanı içinde yer alıyordu (KASPAREK,1986; TURAN, 1990). Daha düne kadar tıpkı türküde geçtiği gibi Urfa dağlarında ceylanlar geziyordu. Sonra insan etkinliklerine bağlı olarak yaşam alanları gittikçe daraldı, habitatları bölündü, sayıları azaldı, artık çok daha seyrek görünür oldular. Sadece yaşam alanları daralmadı, bu küçük alanlarda sıkışan ceylanlar ne yazık ki kontrolsüz ve acımasızca avlandı. Öykülere, türkülere, şiiirlere konu olan, çocuklarımıza hatta bir ilçemize (Ceylanpınar) isim olan ceylanlar tümünden yok olmanın eşiğine gelmişti. Acaba bu gidiş nasıl durdurulabilirdi?

Türkiye'deki ceylan varlığını korumak için yapılan ilk girişim, 1957 yılından itibaren uygulamaya konan av yasağıdır. Yasağa rağmen ceylan sayısındaki azalma hızla devam etmiş ve bunun üzerine Bakanlık durum tespiti için 1968 yılında Ceylanpınar Üretme istasyonuna bir inceleme ekibi göndermiştir. Yapılan incelemeler sonucunda ceylan varlığını korumak için Ceylanpınar Üretme Çiftliği içinde bir ceylan üretme istasyonunun kurulması gerektiği bildirilmiştir. 1977 yılında Ceylanpınar Tarım İşletmesi içinde çitle çevrilen 26 hektarlık bir alan ceylan üretmeye tahsis edilmiş ve halk elinden temin edilen 5 bireyden oluşan bir kurucu popülasyonla ceylan üretimi başlatılmıştır (TURAN, 1978; GÜRLER ve ark., 2010). Daha sonra genişletilen bu alanda üretilen ceylanlar "bütün yumurtaları asla aynı sepete koyma" mantığı ile sonradan kurulmuş başka üretme istasyonlarına (Şanlıurfa, Gaziantep ve Malatya) nakledilmiştir. Gerek Ceylanpınar Tarım İşletmesinde, gerekse diğer ceylan üretme istasyonlarında yapılan bu yetiştiriciliğin temel amacı, yeterli ceylan sayısına ulaşıldıktan sonra istasyonlarda üretilen bu ceylanların uygun alanlarda yeniden doğaya bırakılmasıdır.

Doğadaki nesli tükenme tehdidi

altında bulunan bir türün bir bölgedeki varlığını korumak ve sürdürmek, çoğu kez, o bölgeye yeni bireylerin salınması ile mümkün olmaktadır. Kapsamları, yöntemleri ve tanımları farklı olsa da, yeniden aşılama (reintroduction), yer değiştirme (translocation) ve destekleme ilavesi (reinforcement/supplementation) gibi uygulamalar, koruma amacıyla uygulanan başlıca yöntemlerdir (Griffiths et al., 1989; IUCN, 1998). İşte bu mantıkla 75.Yıl Ceylan Üretme İstasyonunda (Şanlıurfa) üretilen ceylanlardan bir grubun doğaya bırakılmasına karar verilmiştir.

Peki, ceylanları nereye bırak-

başlamış oldu. Bakanlığın daha önce ODTÜ ile birlikte yürüttüğü "Anadolu Yaban Koyunu Projesi" bizim için önemli deneyimler sunuyordu ve o projede çalışan araştırmacılar da projeye dâhil oldular. Yaklaşık iki ay süren arazi çalışmaları sonucunda bölgede gerçekten de çok küçük (yaklaşık 10-15 bireyden oluşan) bir yabancı popülasyon bulunduğu gözlemlendi. Son doğal popülasyon burada hayatta kalabildiğine göre burası yerleştirme için uygun olabilirdi. Ceylanların doğaya bırakılacağı alan belirlendikten sonra Şanlıurfa Gölpinar mesire alanında bulunan ceylanlardan 86'sı kapan sistemiyle yaka-

Doğum mevsiminde yavru tartım çalışması

caktık? Bu iş için en uygun yer neresiydi? Bu sorulara yanıt Şanlıurfa İl Müdürlüğü'nden geldi. Arazi gözlemlerine göre son doğal ceylan popülasyonu Şanlıurfanın yaklaşık 20 km güney batısında bulunan Kızılkuyu köyü civarında yaşıyordu ve orası uygun olabilirdi. Hemen harekete geçtik. Öncelikle Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile üniversitemiz (Harran Üniversitesi) arasında bir protokol imzalayarak yapılacak çalışmaya bilimsel bir zemin oluşturduk. Böylece "Şanlıurfa Ceylan Yerleştirme Projesi" resmen

lanarak bu alana taşındı ve yaklaşık üç aylık bir adaptasyon sürecinden sonra 24.11.2005 tarihinde doğaya salındı. Ceylan yerleştirilen bu saha daha sonra Bakanlar Kurulu Kararı (Resmi Gazete, 2006) ile Kızılkuyu Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak ilan edildi.

Doğadaki nesli tükenme tehdidi altında bulunan bir türün yeniden doğal yaşama kazandırılması kapsamında yürütülen çalışmalar, "kendi kendine yeten" doğal bir toplum oluşturmayı hedefler. Bu nedenle, kendi kendine yetebilen bir toplum oluşuncaya kadar, doğaya salınan

türün arazi kullanım özellikleri, yaş-
eşey kompozisyonu, nüfus değışim-
leri, yaşama alanı büyüklüğü, habitat
tercihi gibi ekolojik verilere dayanıla-
rak hazırlanacak bir koruma strate-
jisinin geliştirilmesi ve uygulanması
gerekir. Bu tip veriler ancak etkili bir
izleme yöntemiyle toplanabilir. Bu
nedenle, doğaya bırakılan ceylanlar-
dan sekizine radyo vericili tasmalar
takılarak uzaktan izleme yapılmış ve
düzenli aralıklarla hazırlanan izleme
raporları Bakanlığa sunulmuştur.

Tehdit altındaki bir türün korun-
ması ile ilgili çalışmaların temelinde
o türün sahip olduğu genetik çeşitli-
liği korumak ve sürdürmek gelir. Ne

gerekiyordu. Bu amaçla 2007 yılında
yeni bir proje yazdık. TÜBİTAK'tan
(107T175) aldığımız destekle ceylan-
larda ilk kez genetik analizler yaptık.
Proje kapsamında ayrıca, izleme ça-
lışmalarını daha etkili yapmamıza
olanak sağlayan GPS vericili yeni
tasmalar aldık ve destekleme salımı
amacıyla 2008 yılında doğaya bira-
kılan gruptan altı bireye bu kez GPS
vericili tasmalar takarak izleme ça-
lışmalarını iki yıl daha devam ettirdik.
İzleme çalışmalarına ek olarak, 2012
yılına kadar düzenli sayım çalışmal-
arı yaparak ceylan nüfusundaki geli-
meleri takip ettik. Özellikle doğum
mevsiminde hemen hemen her gün

basamağını oluşturmuştur. Uygula-
nan proje sayesinde yeniden doğal
bir ceylan toplumu oluşturulmuştur.
Proje süresince gerçekleştirilen sayım
ve izleme çalışmaları, oluşturulan
doğal ceylan toplumunun dengeli bir
şekilde büyüdüğünü, yavru yakalama
ve yasadışı avcılık gibi insan kaynak-
lı tehditler dışında önemli bir uyum
sorunu yaşanmadığını göstermiştir.
Bununla birlikte, projenin kamuoyu-
na mal edilmesi ve biyolojik bir zen-
ginliğin yanı sıra büyük bir kültürel
değer de taşıyan ceylanlardan başta
eko turizm olmak üzere sürdürüle-
bilir kalkınmaya kaynak yaratacak
şekilde yararlanmak için daha atıl-

Yetişkin bir erkek birey

yazık ki, koruma çalışmaları genel-
likle korunan hayvan sayısı önemli
ölçüde azaldıktan –yani genetik çe-
şitliliğin önemli bir bölümü kaybedil-
dikten- sonra devreye girer. Genetik
çeşitliliğin yitirilmesi –genetik bir ör-
neklik- adaptasyon yeteneğini azaltır
ve bazı hastalıkların ortaya çıkma-
sına yol açar. Düşen uyum yeteneği
populasyon büyüklüğünü daha da
azaltır. Azalan birey sayısı bir sonra-
ki nesilde genetik çeşitliliğin daha da
azalmasıyla sonuçlanır ve bu döngü
yok oluşa doğru hızla ilerler. O hal-
de doğaya bıraktığımız ceylanların
genetik çeşitliliğini de araştırmamız

arazi çalışmaları yaparak ceylanların
doğum davranışları ile ilgili gözlem-
ler yaptık. Arazide yakalayabildiği-
miz yavrular tartılarak ceylanlarda
ilk kez doğum ağırlıklarını belirledik.
Bu çalışma sonucunda ceylanlar hak-
kında daha önce sahip olmadığımız
ve koruma çalışmalarında bize ışık
tutan çok değerli bilimsel veriler elde
edilmiş oldu.

Şanlıurfa Ceylan Yerleştirme
Projesi doğadaki nesli tehdit altında
bulunan ceylanlar için uygulanan
ve başlangıç tarihi 1957 yılına kadar
geri götürülebilecek uzun soluklu
bir koruma çalışmasının önemli bir

ması gereken pek çok adımın olduğu
söylenebilir.

Şanlıurfa, sahip olduğu tarihi-
kültürel mirası nedeniyle, büyük bir
turizm potansiyeli taşımakta ve bu
sektör her geçen gün gelişmektedir.
Başta inanç ve kültür turizmi olmak
üzere pek çok tur organizasyonu için
halen önemli bir uğrak yeri olan Şan-
lıurfa, ne yazık ki, daha çok günü-
birlik gerçekleşen bu ziyaretlerden
beklediği turizm gelirini elde ede-
memektedir. Bu potansiyelin gerçek-
leştirilebilmesi için alternatif turizm
seçeneklerinin geliştirilmesi ve ge-
rekli altyapı yatırımlarının yapılması

Yeni doğum yapmış yetişkin bir dişi

büyük önem taşımaktadır. Tam da bu noktada, sahip olduğu kelaynak, ceylan, sırtlan ve çöl varanı gibi nadir türler ile bu türleri barındıran eşsiz Şanlıurfa ekosistemi şehrimizin ciddi bir eko turizm potansiyeli olduğunu göstermektedir. İnanç ve kültür turizmi ile birleştirilebilecek foto safari, doğa yürüyüşleri, doğa kampları gibi eko turizm uygulamalarının Şanlıurfa turizm gelirlerini önemli ölçüde artırabileceği söylenebilir.

Bu düşünceyle, “Şanlıurfada Ceylan Odaklı Eko Turizm Faaliyeti İçin Hazırlık Çalışması” isimli bir proje hazırlanarak Karacadağ Kalkınma Ajansına sunulmuş ve sağlanan destekle (2011 DFD-37 nolu proje) bir hazırlık çalışması gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında Kızılkuyu YHGS'nin coğrafi özellikleri, jeolojisi, toprak yapısı ve iklim özellikleri değerlendirilmiş ve bitkibetim çalışması yapılmıştır. YHGS içinde bulu-

nan ve eko turizm açısından önem taşıyan tarihi-kültürel yapılar belirlenerek listelenmiş, genel özellikleri tanımlanmış ve UTM koordinatları sayısal harita üzerinde işaretlenmiştir. Bu kapsamda, YHGS içinde eko turizm kapsamında değer taşıyan 28 adet büyük su sarnıcı ve 23 adet antik yapı tespit edilmiştir. Proje kapsamında ayrıca, YHGS içinde bulunan ve eko turizm açısından önem taşıyan kuş türleri belirlenerek listelenmiş ve eko turizm taslak planı oluşturulmuştur. Proje kapsamında gerçekleştirilen tüm çalışmalar nihai bir raporla başta Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü olmak üzere tüm ilgili kurumlara sunulmuştur. Sonuç olarak, Şanlıurfa Ceylan Yerleştirme Projesi'nin Urfada eko turizm faaliyeti için uygun bir zemin hazırladığı, gerekli altyapı ve tanıtım çalışmalarının yapılması durumunda eko turizm faaliyeti ile Şanlıurfa ekonomisine önemli bir katkı sağlanabileceği söylenebilir. ■

Kaynakça

- BATU, P. (2012): Neolitik Devrimin Yeri: Göbeklitepe. Milliyet, 19.12.2012. <http://www.milliyet.com.tr/neolitik-devrimin-yeri-gobeklitepe/gundem/gundemyazardetay/19.12.2012/1643605/default.htm>. 11.07.2014.
- GRIFFITHS, B., SCOTT J.M., CARPENTER, J.M., REED, C. (1989): Translocation as a System Conservation Tool: Status and Strategy, *Science* 245: pp. 477-480.
- GÜRLER, Ş., KENCE, M., BOZKAYA, F., YÜKSEL, M.F. (2010): Türkiye'de Ceylan Koruma Çalışmaları. *Tabiat ve İnsan Dergisi*, Eylül Sayısı, S:3-10.
- IUCN (1998): Guidelines for Re-introductions. Prepared by tje IUCN/SSC Re-introduction Specialist Group. IUCN, Galn, Switzerland and Cambridge, UK. 10 pp.
- IUCN (2013). IUCN Red List of Threatened Species. Version 2013.2. <www.iucnredlist.org> .Downloaded on 24 February 2014.
- KASPAREK M (1986). On the historical distribution and present situation of Gazelles, *Gazella spp.*, in Turkey. *Zoology in the Middle East* 1: 11-15.
- OWEN, J. (2007): Modern Humans Came Out of Africa, “Definitive” Study Says, *National Geographic News*, July 18, 2007 <http://news.nationalgeographic.com/news/2007/07/070718-african-origin.html>, 08.07.2014.
- PETERS, J., SCHMIDT, K. (2004): Animals in the symbolic world of Pre-Pottery Neolithic Göbekli Tepe, South-eastern Turkey: a preliminary assesment. *Anthropozoologica*, 39(1): 179-218.
- Resmi Gazete (2006). 26310, 5 October 2006.
- SCHMIDT, K. (2000): Göbekli Tepe, Southeastern Turkey. A Preliminary Report on the 1995-1999 Excavations. *Paléorient*, Vol. 26 No 1, pp. 45-54.
- SCHMIDT, K. (2003): The 2003 Campaign at Göbekli Tepe (Southeastern Turkey), *Neo-Lithics*, 2/03 pp. 3-8.
- SCHMIDT, K. (2007): Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbekli Tepe En Eski Tapınağı Yapanlar, Çev: Rüstem Aslan, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- TURAN, N (1978): Ceylan (*Gazella subgutturosa*) Neslinin Korunması ve Geliştirilmesine Dair Rapor. Orman Bakanlığı Üretim Is.F.Hey.Müdürlüğü'nün 01.02.1978 tarih ve AV.3.KDİ.1.03 / 62 sayılı yazısı. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.
- TURAN, N (1990): Memeliler (Ed. A. Kence): Türkiye'nin Biyolojik Zenginlikleri, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı. Önder Matbaası, Ankara.
- UNESCO. The Archaeological Site of Göbeklitepe. <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5612>. 11.07.2014

ŞANLIURFA'NIN VAHŞİ DOĞASI BOZKIRDA GÜZELDİR

İ. Turan ÇETİN | Doğa Derneği Şanlıurfa Bölge Sorumlusu

Şanlıurfa'nın Doğası Kelaynak kuşları ile tanınmaktadır. Kelaynak kuşlarının yanı sıra bölgemiz doğası dünyada ve ülkemizde önemli bir yer tutmakta olup çok nadir bulunan canlılar yaşamaktadır. Sebep olarak bozkır (yarı çöl) denilen yaşam alanı bu topraklardadır. Bozkırlarda ağaç olmayan, sadece tek yıllık seyrek olarak otsu bitkiler bulunmaktadır. Aslında uzaktan bakıldığında pek canlı türünün gözükmeyişi çöl ortamına benzeyen bir alan olarak görülmekte ve ne yazık ki canlı çeşitliliğinin olduğu bilinmemektedir.

Çünkü her zaman doğa denilince büyük yeşil, sık ağaçlı ormanlar olarak düşünülmüştür. Fakat bilinenin aksine bozkırlarda bilinen canlıların dışında çok farklı nadir türler yaşamaktadır. 1.5 metre boyunda dev kertenkeleler, sadece belgeselerde aslanlara kafa tutan sırtlanlar, boyu 2 metre uzunluğa erişen akbabalar gibi.

Bu türlerin bilinmemesinin nedeni ise bozkırda yaşadıklarından dolayı çok iyi kamufler (gizlenme) özellikleri olmaları ve bazılarının sadece geceleri dışarı çıkmalarıdır. Aslında çöl diye adlandırdığımız bozkırlara biraz daha dikkatli bakabilirsek bu saklanmış nadir canlı çeşitliliğini görmemiz mümkündür. Bu da sınırlı bakmakla görmek arasındaki farktır.

Bölgemiz doğasının korunması için Ulusal ölçekte Doğa Derneği ve Şanlıurfada kurulmuş olan Doğa Kültür ve Yaşam Derneği'nin bir çok çalışması bulunmaktadır. Şanlıurfalılar

olarak dünya ölçeğindeki doğamıza sahip çıkarak, bölgedeki sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantıya geçilebilir, Herkesin kendi ve doğası için yapabilecek mutlaka bir şeyler vardır. Bozkırda gizlenmiş olarak yaşayan bu canlıların başında ise aşağıdakiler gelmektedir.

Çizgili Sırtlan (*Hyaena hyaena*)

Bir çoğumuzun belgeselerde aslanlarla mücadele ederken seyrettiğimiz sırtlanlar aslında yanı başımızdaki bozkırla kayalık alanların arasında

yaşamaya devam etmektedir. Yalnız belgeselerdeki sırtlanlardan farkları benekli değil de çizgili olmalarıdır. Bir de genelde geceleri dışarı çıkmakta ve leşlerle (ölü hayvanlar) beslenmektedir. Bu sayede kavadralarda oluşan mikropların oluşmamasını sağlamaktadırlar. Yani aslında doğanın çöplüğüdürler. Doğa Derneği ve yerel kurumlar iş birliği içerisinde güncel olarak bu sırtlanların bazılarını yuvalarını tespit etmekte ve yok olmamaları için yöre halkıyla beraber çalışmalar yürütmektedir.

Çöl Koşarı (*Cursorius cursor*)

İsminden de anlaşılacağı gibi çöl ve yarı çöl ortamlarında yaşayan, tehlike anında uçmak yerine koşmayı tercih eden bir kuş türüdür. Ülkemizdeki bilinen tek yaşam alanı Birecik sınırları içerisinde. Rengi ve yapısıyla tamamen bozkıra uyum sağlamış olan bu tür, göçmen bir kuştur. İlk baharın sonunda gelmesiyle üreme, yavrulama gibi önemli davranışlar gösterdikten

sonra sonbaharın başında tekrardan göç ederler. Bu türün yaşadığı alandaki köylüler devamlı olarak gözlemlemekte ve türün yok olmaması için Doğa Derneği ile beraber çalışmalar yürütmektedir. Çöl koşarı dünya ve ülkemizdeki kuş gözlemciliği için önemli bir tür olup sadece bu alanlar da görülmektedir.

Dev Kertenkele Çöl Varanı (*Varanus griseus*)

Yöre halkı tarafında canavar olarak adlandırılan yaklaşık 1,5 metre boyundaki bir kertenkele türüdür. Bu dev kertenkele bozkır ve yarı çöllerin en nadide canlılarıdır. Yuvası toprak altında olan bu kertenkele

Uzun Kulaklı Çöl Kirpisi (Hemiecbinus auritus)

Ülkemizde yaşayan en küçük kirpi türüdür. 120-220 mm arasında boyları vardır. Uzun kulakları sayesinde ısı alış verişini sağlarlar ve

kışları yarı pasiftir. Güneydoğunun sıcak günlerinde toprak altından çıkarak, yumurta ve hem cinsleri gibi canlılarla beslenmektedirler. Görülmesi zor olan bu tür tehlike halinde hızlı ve çeviktirler. Yapılan çalışmalarla türün Şanlıurfa sınırlarındaki yerleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda büyüklüğünden ve görünüşünden dolayı köylüler öldürmekteydi. Yapılan eğitim çalışmaları sayesinde aynı köylüler şuan korumakta ve gözlemlemektedirler. Eğer şanslıysanız bu türü sıcak havalarda ve az bitkili alanlarda görebilirsiniz.

Küçük Akbaba (Neopbron percnopterus)

İsminin küçük olmasına bakmayın, boyları 60-70 cm kanat açıklığı yaklaşık 180 cm boyunda leş yiyiciler sınıfında yer almaktadır. Yüksek kanyonların bozkırlarla kesiştiği alanlarda yaşarlar. Besinleri; leş (kadavra) oluşturmaktadır. Bölgemizde yaşayan en büyük kuş türlerindenidir. Besinlerini havada dönerek ve yükselterek ararlar. Çöplük ve mezbahalarda görülmesi mümkündür.

dengeleyiciler. Genelde geceleri aktiftir. Yuvalarını çalıkların altına yaparlar. Böceklerle ve bitkilerle beslenirler. Çöl ve yarı çöl alanlarda yaşarlar. Ülkemizde Güneydoğu ve Iğdır bölgesinde görülmesi mümkündür.

Çizgili İshak Kuşu (Otus brucei)

Ülkemizde sadece Birecik ilçesinde görülen çok nadir kuş türü olan Çizgili İshak kuşu en küçük baykuş türüdür. Bir çok baykuş türü gibi geceleri avlanır. Ülkemizde ve hatta Avrupa ölçeğinde bilinen üreme noktası sadece Birecik ilçesinde Sögütlük (Fırat kavağı gen havuzu) içerisinde yer almaktadır. Dünyada ve ülkemizde kuş gözlemciliği için büyük önem arz etmektedir. Şuan yaşadığı alanda, kuşun heykeli ve bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Bu türün devamlılığının ise Fırat kavaklarına bağlı olduğu düşünülmektedir.

Fırat Kaplumbağası (Rafetus euphraticus)

Bu tür dünyada sadece Fırat ve Dicle nehirlerinde yaşamaktadır. Boyu 1 m'yi aşmayan bu türün, başlarının uç kısmında yumuşak bir hor-

tum bulunur. Su altında çok uzun süre kalabilirler. Diğer türlere oranla çok hızlı hareket edebilirler. Genel olarak sucul hayvanlarla beslenirler. Fırat nehri boyunca çok küçük alanlarda yaşamaktadırlar. Bu türün nesli tehlike altında olduğundan Doğa Derneği olarak bilinen alanlarda koruma ve izleme çalışmaları yapılmaktadır.

Kelaynak (Geronticus eremita)

Kelaynaklar Birecik'in en çok bilinen canlılarındanidir. Dünya dağılımı Fas, Suriye ve Şanlıurfa olan bu tür,

Birecik ilçesindeki Kelaynak Üretim İstasyonunda gözlemlenmekte ve koruma çalışmaları yapılmaktadır. Kelaynaklar üreme dönemlerinde (Şubat- Temmuz) kafeslerden bırakılmakta ve bilimsel olarak gözlenmektedir. Şu an istasyondaki sayı 170 civarındadır. Yapılan çalışmalarla kelaynakların eskiden olduğu gibi insan desteği olmadan yaşamaları amaçlanmaktadır.

BOZOVA'NIN YENİ YÜZÜ: BOZOVA SU VE TABİAT PARKI

Zemzem TAŞGÜZEN | Yüksek Mimar

Bozova, Şanlıurfa'nın 57.000 nüfuslu bir ilçesidir. Atatürk Baraj Gölü'ne olan kıyısı sayesinde Doğu yerleşimleri arasında öne çıkar. Baraj Gölü kenarındaki beldelerinden Çatak'ta yer alan mesire alanı ise 90'ların sonunda bölge için önemli bir çekim noktası olmayı başarmış, barındırdığı su sporları, yeme içme mekanları, botanik parkı gibi öğeleriyle uzun bir süre hizmet vermiştir. Ancak 15 senelik geçmişindeki organizasyon yapısını sürdürmemesi, zaman içerisinde meydana gelen yönetim değişiklikleriyle maddi, manevi olanakların alana yöneltilmemesi sonucu bugün etkin şekilde kullanılamamaktadır.

Bu nedenle, Bozova Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından Çatak Mesire Alanı'nın sorunlarını tesbit etmek ve potansiyellerini ortaya çıkarmak adına "Fırat'ın İncisi Bozova Doğa ve Su Sporları Merkezi Fizibilite Raporu" hazırlanması için Karacadağ Kalkınma Ajansı 2013 Doğrudan Finansman Desteği Programına proje başvurusunda bulun-

ulmuştur. Ajans tarafından proje başvurusunun kabul edilmesiyle birlikte proje süreci başlamıştır.

Zem Mimarlık tarafından hazırlanan 'fikir projesi' kapsamında 'yeniden' adlandırılan haliyle Bozova Su ve Tabiat Parkı Projesi kapsamında, alanın mevcut koşulları ve geçmişte başarılı olmuş programlarına, yeni öneriler eklenerek güncel bir organizasyon şeması geliştirildi. Bu yeni senaryoda, alanın ihtiyaç ve beklentilerini iyi araştırmak; bu ihtiyaçlara cevap vermeye çalışırken, doğal ve ekolojik değerlerinin korunmasını ve ekolojik çeşitliliğin zenginleştirilmesini sağlamanın yollarını öne çıkarmak amaçlandı. Bununla birlikte, ye-

rel halkın alanı yeniden sahiplenmesini sağlamak ve oluşturulan senaryoda onları çalışmaya dahil etmek önem kazandı.

Bu prensiplerle proje programı; Etkinlik Burnu, Piknik Alanı, Spor Alanı, Sanat Kordonu, Botanik Park ve Konaklama Alanı olarak 6 ana başlıkta detaylandırıldı. Alanın mevcut yapısının ortaya konulması adına farklı gün ve saatlerde anket-röportaj ve saha çalışmaları (SWOT analiz vb.) yürütüldü. Bozova'nın sorunları-potansiyelleri belirlendi, tarihi ve coğrafi yapısı incelendi, sosyo-ekonomik durum analizleri yapıldı. Çalışma kapsamında, alanda bulunan iyi durumdaki yapıların (kent mobilyaları vb.) onarılarak korunması ya da başka fonksiyonlara dönüştürülmesi önerilirken; fiziksel olarak ihtiyaçları karşılamayan kötü durumdaki birimlerin alandan kaldırılması yönünde fikir belirtildi.

Yeni fonksiyonlar (yapılar/birimler), en az hafriyat gerektirecek şekilde hafif çelik strüktür ve portatif/prefabrik yapılar şeklinde tasarlandı.

Kentsel Tasarım
Öneri Projesi
Piknik
alanı
olarak
mev-

cutta kullanılan alanın daha iyi hizmet verebilmesi adına bir ana aks oluşturuldu ve alanın her bölgesi birbirine bağlandı. Piknik alanında bulunan beton platformlar, yer yer yeşil zemin, yer yer de ahşap platformlara dönüştürüldü. Böylece çoğunlukla masa düzenli ve çok tercih edilmeyen Piknik Alanı'nda, yerde oturma düzeni çoğaltılarak toprakla daha fazla bağ kurulması için esnek bir düzenleme sağlandı. Mevcutta bulunan kent mobilyaları yeniden ele alınıp, bütüncül tasarım yaklaşımıyla yeni kent mobilyaları üretildi. Aydınlatmadan, çöp konteynırına ve gölgeliklere kadar her şey alandaki senaryoyla bütünleşti. Piknik Alanı'nda çoğunlukla bulunan Çam ağırlıklı peyzaj tasarımının, daha büyük gölgelik alanlar oluşturacak yeni ağaç ve bitki türleriyle dengelemenin önemi vurgulandı.

Mevcut Botanik Park, alanın sahip olduğu en güçlü özelliklerinden biridir. Mevcut halinde yer alan 38 bitki türüne, aromatik bitkiler bahçesi, su bitkileri bahçesi ve kaya bahçesinin eklenmesi önerildi. Uzun vadede yeni bahçelerle Botanik Park'a eklenmeler yapılabilmesi için projede genişleme (tampon) alanı bırakıldı; Botanik Park'ın alt kısmı olan kıyı bölgesinde sanatsal-kültürel etkinliklerin gelişmesi için sanatçıların atölye çalışmalarına/birimle-

rine yer verildi.

Sanat Kordonunda, sanatsal-kültürel etkinliklerin gelişmesi için sanatçıların atölye çalışmaları yapımları, sergi, etkinlik düzenlemeleri, eğitimler verebilmeleri hatta yaptıkları çalışmalardan gelir elde etmeleri amaçlanmaktadır. Bozova Su ve Tabiat Parkı'na çocuk ve gençleri çekmek önemli, bu nedenle farklı yaş profillerinin alanda keyif alarak vakit geçirmesini sağlayacak fonksiyon ve etkinlik alanının her tarafında olmakla birlikte Sanat Kordonu'nda yoğunlaşmaktadır. Uzun vadede Sanat Kordonu'nda, ulusal ve uluslararası bağlantıların kurulduğu, farklı şehir ve platformlarla ortak işler/etkinliklerin oluşturulduğu ortamların yaratılması öngörülmektedir.

Spor Alanı; geçmiş yıllarda spor yapılan bölgenin yeni öneride de başta su sporları olmak üzere su ve doğa sporlarının eğitim ve etkinlik alanı olarak kullanılması amaçlanmaktadır. Alanda, motorsuz su sporları, özellikle göl olmanın avantajlarının kullanılacağı kano, kürek gibi sporlarla; dalış ve yüzme sporu için en tercih edilen yer haline gelmesi öngörülmektedir. Bu alan ayrıca, trekking, bisiklet, parkur gibi doğa sporları ile desteklendi. Doğa ve su sporları için keyifli rotalar ve dinlenme alanları yaratabilmek adına zenginleştirilmiş peyzaj öğele-

rinin kullanılması önerildi. Alanda bulunan voleybol sahasının, suyun yükseldiği zamanlarda kullanılmamasından ötürü (su altında kalmaktadır) iskele olarak düzenlenmesi; mevcutta bulunan yüzen iskelenin bu alana taşınması; eski voleybol sahası beton platformu üzerinde bir çelik platform oluşturularak burada alana hakim bir cankurtaran biriminin oluşturulması önerileri getirildi. Spor Alanı olarak isimlendirilmiş alanda, ileride yapılacak aktiviteler düşünüldüğünde boş alanlar (tampon alanlar) bırakılması ihtiyacı doğmaktadır. Alanda düzleştirilmiş toprak zemin, yer yer yürüyüş yolları için emprenye ahşap; kıyıya dik inen yürüyüş yollarında ise korten çelik strüktür önerildi. Bununla yoğun hafriyat çalışmasının önüne geçilmesi amaçlandı.

Bozova Su ve Tabiat Parkı'nda, spor alanlarından başlayıp, konaklamanın olduğu koyda son bulan; kimi zaman kıyıda doğal kaya zeminle birleşip kaybolan, sonra başka bir noktadan tekrar su üstüne çıktığını gördüğümüz, hafif çelik strüktür kıyı yolu önerildi. Konaklama Alanının kendi içinde ayrı bir 'kıyı yolu' olmakla birlikte, bu yol alanın diğer bölümüyle birleştirilmedi, böylece konaklama alanı diğer bölümden biraz daha ayrı kurgulanması sağlandı.

Etkinlik Burnu; Bozova'nın 'yüzen sahne'siyle sosyal bir alan olarak, etkinlikler ve toplanmalarla Baraj Gölü'ne açıldığı ve suyun yükselmesi/alçalması durumlarında bile sahnenin konumunun değişmediği, öne çıkan bir yer olarak düşünüldü. Geçmiş yıllarda amfitiyatro yapmak amacıyla beton platformlar oluşturulmuş olan burunda, düzenleme (beton platformların ahşap platformlara dönüştürülmesi) yapılması, bu alanın toplanma/etkinlik alanı olarak kullanılmasına imkan yaratmaktadır.

Çalışmanın belki de en önemli noktalarından biri, alanın dinamikleriyle en çok yüzleşilen bölüm: Konaklama Sorunsalı'dır. Çalışma süresince, insanların alanda konaklamasını sağlayıp aynı zamanda doğal kaynakları koruyacak teknikler geliştirmek üzerinde yoğunlaşıldı. Alanın hiçbir yerinde önerilmeyen betonarme kullanımı bu alanda da önerilmeyip, farklı ihtiyaçlara yönelik hafif-portatif konaklama birimleri üzerinde çalışıldı. Böylece alanda yapılan anket-röportajlara ve alanın geçmiş yıllarda yurtdışından gelen karavancılar için cazip bir kamp alanı olma bilgisine dayanarak "dam karavanlar" tasarlandı. Diğer yandan kendi karavanlarıyla gelmek isteyen kampçılar için motokaravan ve çekme karavan alanları ve daha özgür ruhlar için ise çadır alanları oluşturuldu.

Su ve su ürünlerine dair geçmiş arşivlerinin toparlanması, şimdi ve sonrasının akademik çalışmalarının yapılması, desteklemesi ve sürekli hale gelmesi için, Harran Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi'ne geçmiş yıllarda tahsis edilen alanın, yeneden Üniversite'ye ya da Bozova'da Su Ürünleri üzerine çalışan, yol gösterici olabilecek Kooperatif/inisiyatiflere ayrılması önerildi. Baraj Gölü'nün doğru kullanımı, içme

suyu özelliğinin rakamsal verilerle incelenmesi, balık çeşitliliğinin korunması, Rafetus (Fırat kaplumbağası) gibi koruma altındaki canlılara yönelik çalışmaların yürütülmesi, diğer yandan su ürünlerinden yerel halkın ekonomik anlamda gelir sağlaması adına çalışmaların yapılması desteklenmekte ve önerilmektedir.

Bozova Su ve Tabiat Parkı, suyun turistik çekiciliğinin ötesinde yaşam kaynağı olmasına dikkat çeken, insan-su ilişkisini tanımlamanın yeni yollarını arayan, kurum, kuruluş, sivil inisiyatifle birlikte, sosyal-kültürel- ekonomik alanlarda devamlılığı olan faydalar sağlama potansiyeline sahip, doğa-kamu işbirliği örneğidir.

Bozova Su ve Tabiat Parkı, geliştirilen tasarım yaklaşımı ve organizasyon yapısıyla, yalnız Bozova ve Urfa'ya değil; gezi rotaları, su ulaşımı, Güneydoğu'da bozkırın içindeki 'yeşil potansiyeli' ile Türkiye'den birçok 'bilinçli' ziyaretçiye ev sahipliği yapacaktır.

Tanıtım ve Görünürlük Çalışmaları

Bir çalışmayı kamuoyuna duyuran, projeyi birçok kişiye taşıyan adım, işin tanıtım ve sunum aşamasıdır. Bozova Su ve Tabiat Parkı'nın yarımada olma durumu, alanda hakim renkler, alanın çeşitli verileri kullanılarak 'logo' önerileri geliştirildi. Bununla birlikte Bozova Su ve Tabiat Parkı'nda üretilecek, satılacak Bozova ismiyle pekişecek ürünler olarak Bozova Fıstığı, Bozova pekmezi, Bozova Zeytini-Zeytinyağı, Bozovalı kadınların pamukla ürettikleri ev tekstilleri, yerel kıyafetlerin tanıtım-görünürlük ve Bozovalılar için gelir sağlama amacıyla kullanılması önerildi. Bütün bu üretimlerle Bozova zenginliklerinin, yeni görünürlüğü ile dışarı tanıtımı ve tescillenmesi amaçlandı.

Yorum

Bozova Su ve Tabiat Parkı için hazırlanan bu çalışma yaklaşık 2 aylık bir sürecin sonucudur. Fizibilite Raporları'nın standart şablonu dışında bir çalışma amaçlanmış; alana ilişkin hem Kentsel Tasarım Fikir Önerisi geliştirilmiş, hem de literatür araştırmaların ve Türkiye'deki güncel durumun çalışmada yer alması sağlanmıştır. (Proje, XXI dergisi Nisan sayısında yayımlanmıştır.) Özellikle, Türkiye'deki Doğa ve Su Sporları Merkezlerinin son yıllardaki artışına yerel ve ulusal basında yer aldıkları şekliyle çalışma içerisinde yer verilmiştir. Bu yaklaşım Su Sporları'na yönelik talebin ve ihtiyacın görünür kılınması ve çalışmanın gereçlendirilmesi açısından önemlidir. Diğer yandan, birçok şehirden önce Bozova'da, (1990'ların sonlarına doğru) Doğa ve Su Sporları'na yönelik bu tarz çalışmaların başlamış olması, alanın birçok Uluslararası Atatürk Barajı Su Sporları Şenlikleri'ne ev sahipliği yapmış olması dikkate değerdir ve çok önemlidir.

İki aylık süre zarfında, 585.000 mertekarelik alan için Kentsel Tasarım Fikir Önerisi geliştirmenin ve bunu fizibilite çalışması kapsamında gerçekleştiriyor olmanın çeşitli zorlukları olmuştur. Bunun yanında, çalışmayı kolaylaştıran etkenlerin varlığından da söz edilmelidir. 2000'lerin Kaymakam İsmail Gültekin Doğa ve Su Sporları Merkezi'nde birçok hususun detaylı ve incelelikle düşünülmüş olduğu; yapılan işlerin aceleyle getirilmeden oluşturulduğu ve kullanılan malzemelerin (birçoğu Urfa taşından ve ahşaptan) dikkatle seçildiği gözlenmiştir. Oluşturulan birimlerin/yapıların sayıca azlığı ve kapasite sınırı uygulaması, turizmin baş döndürücülüğüne kapılmadan geliştirilmiş kamu yararı yaklaşımı çalışma sürecini kolaylaştıran anlayışların başında gelmiştir. ■

DİYARBAKIRLI İŞ ADAMLARINDAN İZMİRLİ SANAYİCİLERE YATIRIM ÇAĞRISI

Diyarbakırlı sanayici ve işadamları, Egeli ihracatçıları Diyarbakır'da yatırım yapmaya davet etti. Diyarbakır işadamları, çözüm süreci sonrasında Diyarbakır'ın yatırım için bir cazibe merkezi haline geldiğini, hızlı hareket eden sanayicilerin Ortadoğu'da marka olacağını belirttiler ve Egeli ihracatçılara, "Acele edin" çağrısında bulundular.

Karacadağ Kalkınma Ajansı öncülüğünde, Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Yönetim Kurulu Başkan Vekili Abdulkadir Karavil başkanlığında, 20 kişilik Diyarbakırlı işadamları heyeti, Ege İhracatçı Birlikleri'ni ziyaret etti. Ziyarete Karavil'in yanı sıra, Diyarbakır Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı Ebubekir Bal, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun Diyarbakır OSB Yönetim Kurulu üyeleri Fadıl Oğurlu, Aziz Odabaşı, Diyarbakır OSB Müteşebbis Heyet üyeleri Ramazan Şimşek, Rıdvan Azarkan, Kamuran Azizoğlu, OSB Genel Müdürü Mehmet Özel, Mina Galvaniz Yönetim

Kurulu Başkanı Recep Özekinci, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkan Vekili Metin Arslan, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu üyeleri Hüsnü Pervane, Mehmet Tekin ile Alaaddin Tan katıldı.

Diyarbakır'ın yeni teşvik uygulaması kapsamında en avantajlı bölge olan 6'ncı bölgede yer aldığını belirten Karavil, "Diyarbakır yatırım açısından bakır bir bölge. Diyarbakır'a yatırım yaparsanız, ücretsiz arsa tahsis yapıyoruz. Valiliğimiz, OSB Yönetimimiz, Büyükşehir Belediyemiz ve STK'lar olarak, yatırımcıya yardıma hazırız. İzmirli bir işadama Diyarbakır'a yatırım yapmanız halinde İzmir'deki kazancınızın gelir vergisini ödemiyorsunuz. Gelir verginiz ile ikinci bir yatırıma sahip oluyorsunuz. Bu şuna kadar uygulanmayan bir teşvik. Diyarbakır çevresindeki 7.5 milyon nüfusun merkezinde yer alıyor. Çözüm süreci ile bölgemizde önemli gelişmelerin yaşandığını, yeni yatırımcıların şehrimize geldiğini görmekteyiz. OSB'mizde her gün yeni yatırımcı bizden arsa tahsisi

talebinde bulunuyor. Bizler yerli firmalar olarak yatırımlarımızı şehrimize yaparak güvenimizi gösterdik. Şimdi sıra başta İzmir, İstanbul olmak üzere büyükşehirdeki sanayicilerimizde. Bir de şunu belirtmek isterim. Erken davranın. Yoksa fırsatları kaçırabilirsiniz. Gelin Diyarbakır'da yatırım yapın. Ortadoğu başta olmak üzere bölgede marka olun. Sizleri Diyarbakır'a davet ediyoruz" dedi.

Ünlütürk: Yatırım Yapma Konusunda Cesaretlendik

EİB Koordinatör Başkanı Sabri Ünlütürk ise, hem çözüm sürecinin hem de 6. Bölge teşviklerinin Egelileri Diyarbakır ve çevresinde yatırım yapma konusunda cesaretlendirdiğini söyledi. Ünlütürk, "Geçmişte Diyarbakır ile birçok sektörümüz iş yapmaya çalıştı. Benim firmam da dahil olmak üzere özellikle tekstil ve konfeksiyonda yatırımlar yapıldı. O bölge ile yüksek adetli üretimleri nasıl yapabiliriz diye çalışıyoruz. 6. bölge teşvikleri kapsamında olması bizi yatırım konusunda cesaretlendiriyor. Özellikle çözüm süreci, istikrar ve hu-

zurun kalıcı olacağı mesajlarını veriyor” dedi.

Karakoyun: 2023 Hedeflerine Diyarbakır Katkı Sağlayabilir

Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun ise şunları söyledi: “Diyarbakır yeni teşvik uygulamasından aslan payını alan illerin başında geliyor. Çevre illerden önemli yatırımcıların yeni yatırımlarını Diyarbakır’da yaptıklarını görmekteyiz. İzmirli iş adamlarımızı başta tekstil, konfeksiyon olmak üzere birçok alanda yatırım yapmaya çağırıyoruz. Sanayi altyapımızdaki sorunları süratle çözüyoruz. Organize Sanayi Bölgemizde yatırım yapmak isteyen girişimcilerimiz için arsa tahsisini hızla tamam-

layarak onlara yardımcı oluyoruz. 2023 yılında 500 milyar dolarlık ihracat hedefine sadece İstanbul, İzmir ve Bursa ile ulaşmak zor görünüyor. Yeni yatırımlar sayesinde ülkemizin ihracat hedefine ulaşmasında Diyarbakır katkı sağlayacaktır.”

Diyarbakırlı iş adamları heyeti, Türkiye ihracatında önemli bir konumda bulunan Ege Serbest Bölgesi’ni (ESBAŞI) ziyaret etti. Ege Serbest Bölgesindeki yatırım imkânları ve Bölgede faaliyette bulunan firmalarla ilgili detaylı bilgi alan heyete, İzmir Havaçılık ve Uzay Kümelenmesi Derneği ile ilgili bilgiler aktarıldı. ESBAŞ Özel Projeler Grup Başkanı Ayhan İzmirli, firmaların kümelenme çalışmaları ile yüksek katma değer yaratacak projeler

ürettiğini, yurtiçi ve yurt dışında havaçılık kümelenmeleri ile olan işbirlikleri sayesinde derneğin önemli çalışmalara imza attığını belirtti. ESBAŞ Antika Araba Müzesi ile Bir Dev Uyanıyor Sergi alanını gezen heyete ESBAŞ ve Ege Serbest Bölgesi hakkında detaylar aktarıldı.

Heyet, Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi’nde (KOSBİ) incelemelerde bulundu. Heyete KOSBİ hakkında bilgi veren KOSBİ Yönetim Kurulu Başkan Vekili Kamil Porsuk, ulaşım ağlarının merkezinde yer alması nedeniyle bölgenin her geçen gün büyüdüğünü söyledi. Heyet son olarak KOSBİ’de faaliyet gösteren Efe Endüstri ve Ticaret A.Ş ile Sentes-Bir AŞ’yi ziyaret ederek yetkililerden bilgi aldı.

Öğretmenlere “Bilişsel Terapide Duygu Yönetimi Eğitimi”

Diyarbakır'daki öğretmenler, artık öğrencilerinin sorunlarına daha rahat çözüm bulacaklar. Karacadağ Kalkınma Ajansı 2014 Yılı Teknik Destek Programı kapsamında desteklenen Bağlar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne ait proje çerçevesinde, Bağlar Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde görevli öğretmenlere “Bilişsel Terapide Duygu Yönetimi Eğitimi” verildi.

Uzman psikolog Kazım Yurdakul tarafından Ajansımız Seminer Salonu'nda gerçekleştirilen eğitime Bağlar İlçesi'ndeki okullarda rehberlik ve danışmanlık alanında görev yapan öğretmenler katılım sağladı. Programın bitiminde eğitime katılarak sertifika almaya hak kazanan öğret-

menlere sertifikaları Ajans Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun tarafından verildi. Verilen bu eğitimle, katılımcılara, günümüzde davranış değiştirme

modellerinde en etkin olduğu kabul edilen Bilişsel Davranışçı Kuram ve bu kurama özgü teknikler kazandırılması amaçlandı.

Diyarbakır'daki Cazibe Projeleri Gözden Geçirildi

Diyarbakır'ın kültürel mirasının korunması, turizme açılması ve tanıtılması adına Kalkınma Bakanlığı tarafından finanse edilen Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMPD) kapsamındaki uygulanan projeler hakkında değerlendirme toplantısı yapıldı.

Diyarbakır Valiliği Proje Koordinasyon Toplantı Salonu'nda Vali Yardımcısı Sayın Ahmet Dalkıran başkanlığında gerçekleştirilen toplantıda, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Diyarbakır Müze Müdürlüğü, Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Diyarbakır Müze Müdürlüğü, Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden yetkililer, Diyarbakır Valiliği Cazibe Merkezini Destekleme Programı Uygulama Merkezi'nden projelerle ilgili uzmanlar ve projelerin yüklenici firma sorumluları katıldı.

Vali Yardımcısı Sayın Dalkıran, projelerin tamamlanması durumunda, yapılan restorasyon çalışmalarıyla ve devletimizin sağladığı teşviklerle Diyarbakır turizmde önemli bir kent konumuna geleceğini belirtti. Dalkıran, “Diyarbakır kültür, inanç gibi birçok turizm alanında önemli bir destinasyon olacağına inanıyoruz” dedi. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Proje Uygulama Merkezi'nden sorumlu Vali Yardımcısı Sayın Ahmet Dalkıran, bu tür çalışmalarda koordineli çalışma-

nın önemini altını çizerek, sürdürülen projelerin en kısa sürede bitirilmesi için tüm kurumların ve yüklenici firmaların ivedilikle çalışması gerektiğini dile getirdi. Proje çalışmalarının gelecekte yapılacak restorasyon ve uygulamalarıyla kültürel mirasın turizme kazandırılarak hayat bulacağını belirten Dalkıran, yapılan restorasyon ve proje çizim çalışmalarının özellikle Diyarbakır Surlarının UNESCO Dünya Mirası Adaylığı sürecine önemli katkı sağlayacağını ifade etti.

Diyarbakırdaki KOBİ'lere Dış Ticaret Eğitimi Verildi

Karacadağ Kalkınma Ajansı Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi, KOBİ'lerin dünya pazarlarına açılmasını sağlamaya yönelik Ticari İstihbarat ve Uluslararası Pazarlama Eğitimi verdi. Diyarbakır'da faaliyet gösteren 14 firmanın Dış Ticaret Departmanı sorumlularından oluşan 21 kişiye, Karatay Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Görevlisi Yaman Koç tarafından Dış Ticaret Eğitimi verildi. 3 gün süren seminerde "Uluslararası Ticarete Ticari Bilginin Önemi", "Çağdaş İhracatın Stratejisi", "Hedef Pazar Tespiti Uygulaması", "Hedef Pazarlarımızın Belirlenmesi", Seçilen Pazarlarda Araştırma Tekniği", "İhracatta Strateji ve Plan", "İhracatın Araçları", "E-Ticaretin Unsurları ve Uluslararası Pazarlamayla İlişkileri", "İhracat Pazarlamasında Fiyatlandırma", "İhracat Pazarlamasında Bayi Yönetimi", "İhracat Pazarlamasında Ürün" ve "Hedef Pazarda Yoğunlaşma" konularında eğitim verildi.

Eğitim ile firmaların küresel rekabete uyum sağlayarak ihracatlarını artırmayı amaçladıklarını belirten Yaman Koç, "Dünyada rekabet çok çetin. Yeni pazarlara yeni müşterileri bularak ulaşabilirsiniz. Bu nedenle bilgi, bilgiye ulaşımı sağlayan istihbarat, bu bilgileri amacınıza uygun olarak analiz edip, uygun stratejiler hazırlayarak doğru hareket etmek zorundasınız. Yoksa amacınıza ulaşamazsınız. Firmaların dil bilen mümkünse hedef pazarların konuştuğu dili bilen nitelikli elemanları istihdam etmeleri onlar için büyük

avantaj sağlayacaktır" dedi.

Eğitime katılan Odabaşı Makine Satış Pazarlama Müdürü Mehmet Bozan ise eğitimle kendi firmalarının dış ticaretteki durumunu test etmeyi hedeflediklerini söyledi. Bozan, "Firma olarak zaten yoğun olarak ihracat yapıyoruz. Bu konudaki potansiyelimizi tespit etmek, yanlışlarımızı, doğrularımızı, yapmamız gerekenleri görmek istedik. Bu eğitim, kurumsal kapasitemizi artırmaya yönelik çalışmalarımız için bize yol haritası sundu. Çok faydalı olduğuna inanıyoruz" diye konuştu.

Gençleri Dünyaya Açan, ERASMUS+ Diyarbakır'da Tanıtıldı

Avrupa Birliği Bakanlığı Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı Türkiye Ulusal Ajansı, Karacadağ Kalkınma Ajansı ve Diyarbakır Valiliği işbirliğinde Diyarbakır, Şanlıurfa ve Siirt illerinden katılımcılara Erasmus+ programı ve Ücretsiz Avrupa Fırsatları Diyarbakır'da düzenlenen bilgilendirme toplantısında anlatıldı.

Programda konuşan Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun Türkiye'nin AB adaylık sürecinde AB fonlarından yararlanmasının önemine, özellikle fonlara başvuru sürecindeki yoğun prosedürlere, proje hazırlama ve uygulama noktasındaki sorunlara, merkezi, yerel kurumsal ka-

pasitenin ve AB temas noktalarının güçlendirilmesi gerektiğine ve AB fonları ile ilgili tanıtım faaliyetlerinin önemine değindi. Karakoyun "2014-2020 döneminde Kalkınma ajanslarının Ulusal Ajans dışındaki diğer AB fonları ve özellikle bölgesel fonların kullanılması konusunda aracı kurum olması yönünde bir

takım çalışmaları var. Eğer bu olursa, taşranın bu projelerden yararlanma imkânı daha da artacaktır diye umut ediyorum. Kalkınma Ajanslarının da bu yeni süreçte aracı kurum olabilmeleri için, Ulusal Ajans gibi diğer AB fonlarına aracılık eden kurumların tecrübelerinden faydalanmaları yönlendirici olacaktır" dedi.

Ajansımızın Desteği ile Mali Müşavir ve KOBİ'ler Torba Kanunu'nu Ele Aldı

Karacadağ Kalkınma Ajansı ile Diyarbakır Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (DSMMMMO) işbirliği ile Torba Kanunu'nun getirdiği yenilikler tartışıldı. Liluz Otel'de düzenlenen "Torba Kanunu, İş Sağlığı ve Güvenliği, İŞKUR, Yabancılar Mevzuatı ile Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklikler ve Getirilen Yenilikler" konulu panele Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, DSMMMMO Başkanı Mehmet Erkan Azizoglu, Diyarbakır Vergi Dairesi Başkanı Seyfettin Baysal, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Güvenlik Kurumu Başmüfettişi İsa Karakaş, Maliye Bakanlığı Gelirler Baş kontrolörü Yeminli Mali Müşavir Cem Tekin ile çok sayıda mali müşavir ve KOBİ yetkilisi katıldı.

Toplantının açılışında konuşan DSMMMMO Başkanı Mehmet Erkan Azizoglu, "Meslek mensupları olarak aflara karşıyız. Aflar, vergisini zamanında ödeyen vatandaşların aleyhine durumların yaşanmasına neden oluyor. Ancak son çıkan Torba Kanunu kısmen de olsa yenilikler getiriyor. Bu nedenle gerçekleştirilen panelin meslek mensubu arkadaşlarımıza ve KOBİ'lere önemli

katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Panelin gerçekleştirilmesine katkı sağlayan Karacadağ Kalkınma Ajansı'na huzurunuzda teşekkür etmek isterim" dedi.

Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun ise şunları söyledi: "Ajans olarak şuna kadar Diyarbakır'da 116 KOBİ'ye 20 Milyon TL'lik hibe desteği sağladık. Asıl hedefimiz KOBİ'lerin ölçeklerini büyütmelerine katkı sağlamak. KOBİ'ler, Türkiye ve bölge ekonomimizin bel kemiğini oluşturuyor. Bölgemizde özellikle mikro ölçekli KOBİ'ler ağırlıkta bulunmak-

tadır. Bunların yaşadığı sorunlar ekonomimizde önemli sıkıntılara neden oluyor. Torba Yasası, KOBİ'lerin yıllardır yaşadığı sıkıntıları çözerek, onların tekrardan üretime odaklanmalarına imkân vermektedir. Biz de Ajans olarak DSMMMMO ile işbirliği yaparak KOBİ'lerimizin ve onların vergi konusunda yol göstericileri olan mali müşavirlere, Torba Yasası'nın getirdiği yenilikleri ele almalarına imkân tanımak istedik"

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Güvenlik Kurumu Başmüfettişi İsa Karakaş ise "İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yapılacak/Yapılması Planlanan Yeni Düzenlemeler" konulu bir sunum gerçekleştirdi. Karakaş "KOBİ'lerimiz yasanın getirdiği birçok yenilikten maalesef habersiz. Yasa KOBİ'lere özellikle SSK konusunda yeni teşvikler sunuyor. Ayrıca bizde iş güvenliği kültürü yok. Bunu geliştirmemiz gerekiyor" diye konuştu.

Maliye Bakanlığı Gelirler Başkontrolörü Yeminli Mali Müşavir Cem Tekin ise "Torba Kanunuyla Mali Mevzuatta Yapılan Değişiklikler ve Getirilen Yenilikler" ile "Vergi ve Diğer Mali Borçların Yapılandırılmasında Önemli Hususlar" konulu sunum yaptı.

Cezayir'den Şanlıurfa'ya Çalışma Ziyareti

Cezayir'den kamu kurumlarının üst düzey temsilcilerinden oluşan bir heyet, Şanlıurfa'da STK temsilcileri ile bir araya geldi. UNDP Cezayir Ülke Ofisi koordinasyonunda ve UNDP Türkiye Ofisi ev sahipliğinde; Cezayir Tarım ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdür Yardımcısı Abdelfettah Abdelmalek başkanlığındaki 17 kişilik heyet, Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası'nda gerçekleştirilen toplantıda Karacadağ kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, Kalkınma Akademisi Başkan Mahmut Barut, GAP EKODER Başkanı Medet Abbasoğlu, SUGİSKAD Başkan Yardımcısı Atiye Akgüden ve ŞUTSO Yönetim Kurulu Üyesi Mustafa Badıllı ile görüştü. Ziyaret ile Türkiye'nin kalkınmadaki başarılarını yerinde inceleme şansı elde ettiklerini belirten Abdelmalek, "Cezayir olarak özellikle üretici kooperatifleri ve üretim tesisleri, kadın üreticiler, meyve bahçeleri, toplum temelli kırsal kalkınma uygulamaları, kırsal ekoturizm projelerinin geliştirilmesi, balıkçılık, sulama sistemleri ile orman

ürünleri konularında teknoloji transferini sağlamak ve iki ülke arasında uzun süreli işbirliği tesis etmeyi hedefliyoruz" dedi.

Ajansımız tarafından hazırlanan TRC2 Bölgesi Yatırım Fırsatları Tanıtım Filmin gösteriminin yapıldığı toplantıda; Genel Sekreterimiz Dr. İlhan Karakoyun ülkemizdeki bölgesel kalkınma yaklaşımındaki değişim ve Kalkınma Ajanslarının kuruluş gerekçeleriyle ilgili kısa bir bilgi verdi. Toplantının ardından Heyet, Ajansımızın 2013 Yılı Ekonomik Mali Gelişme Programı kapsamında

hibe desteği verdiği Şanlıurfa OSB'de faaliyet gösteren Eceteks Fındık İşleme Tesisleri ile Biogap Nar Suyu İşleme Tesislerini ziyaret ederek tarıma dayalı sanayi alanındaki başarılı projeleri yerinde inceledi.

Heyet son olarak, Ajansımızın Halfeti ilçesinde destek verdiği Su Sporlarına Dayalı Turistik Aktivitelerin Geliştirilmesi, Turizm Destinasyonu "Halfeti" Projesi ve Halfeti Belediyesi Sahil Şeridi Rehabilitasyon Projesini ziyaret ederek kırsal turizmdeki gelişmeler hakkında yetkililerden bilgi aldı.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Personeli'ne PCM Eğitimi

Karacadağ Kalkınma Ajansı, proje kültürünün gelişmesi amacıyla gerçekleştirdiği proje hazırlama eğitimleri kapsamında Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi personeline Proje Döngüsü Yönetimi (PCM) Eğitimi verdi. 2014 Teknik Destek programı kapsamında desteklenen Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin Proje Döngü Eğitimine belediye bünyesinde faaliyet gösteren farklı birimlerinden 23 personel katıldı. Karacadağ Kalkınma Ajansı Program Yönetim Birimi Başkanı Diyadin İnan ile Program Yönetim Birimi Uzmanı Elvan Aksoy tarafından verilen 3 gün-

lük eğitim kapsamında AB Fonları, Kalkınma Ajansları ile diğer fon sağlayıcı kurum ve kuruluşlara sunulacak projelerin hazırlanması, yazılması ve yürütülmesine yönelik bilgiler katılımcılar ile paylaşıldı. Eğitimde ayrıca Kalkınma

Ajanslarına sunulan projelerin online olarak sunulduğu Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemine (KAYS) hakkında katılımcılar bilgilendirildi. Seminer sonunda eğitim alan personele Katılım Sertifikası verildi.

Şanlıurfa'lı İşadamlarına Satış ve Pazarlama Eğitimi!

Ajansımız ve Kalkınma Akademisi işbirliği ile Şanlıurfa'da işadamlarına satış ve pazarlama eğitimi verildi. Şanlıurfa Hilton Garden Inn Otel'de gerçekleştirilen eğitime katılan 20 işadama satışa hazırlık süreci, satış sürecinin ana hatları, satış kapatma süreci ve satışta ikna tekniklerinin kullanılması ile ilgili konular uygulamalı olarak anlatıldı. Eğitimle ilgili yapılan işbirliğinden duydukları memnuniyeti dile getiren katılımcılar, benzer eğitimlerin sürmesi gerektiğini söylediler.

Şanlıurfa 1.OSB'nin Altyapısına 730 Bin TL'lik Hibe Desteği!

Karacadağ Kalkınma Ajansı, Şanlıurfa 1.Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) yollarının yapımına 730 Bin TL hibe desteği verecek. Ajansımızın 2014 yılı Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında destek verdiği projeye ilişkin sözleşme Ajans Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun ile 1.Organize Sanayi Bölgesi Yönetim Kurulu Başkanı İbrahim İletmiş tarafından imzalandı. Ajansımızın Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi'nde gerçekleştirilen imza töreninde konuşan Dr. İlhan Karakoyun, "Ajans olarak son iki yılda sorumluluk alanımıza giren Diyarbakır ve Şanlıurfa'da OSB'ler ile küçük sanayi sitelerinin başta elektrik, doğalgaz, arıtma tesisleri, yol olmak üzere altyapı sorunlarının çözümüne yönelik projelere destek sağlıyoruz. Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında geçen yıl 11, bu yıl ise 13 projeye toplam 8 milyon TL'lik hibe desteği vereceğiz. Amacımız yeni teşvik uygulaması ile yatırımcıların yoğun ilgi gösterdiği Diyarbakır ve Şanlıurfa'da sanayi altyapısına ilişkin sorunların tamamen çözülmesine katkı sağlamak. Büyük yatırımcılar altyapı sorunu olmayan yerleri tercih ediyor.

Yeni yatırımcı, yeni istihdam demek. Bu da bölgemizdeki en önemli sorun olan işsizliğin çözümüne katkı sağlayacaktır" dedi.

Yeni teşvik uygulaması kapsamında 6'ncı Bölge'de yer alan Şanlıurfa'nın bu uygulamada 'aslan payını' aldığını belirten Karakoyun şunları söyledi: "Şanlıurfa son dönemde hızla sanayileşen ve ekonomisi gelişen bir ilimiz. Teşvik kapsamında Türkiye'nin sektörünün lokomotifleri sayılabilecek firmalar Şanlıurfa'ya yatırım yaptı. Bun-

ları yenileri izleyecek. Bu yönde yoğun yatırım talepleri ile karşılaşılıyor. Bu kapsamda Ajans olarak Şanlıurfa 1.OSB Müdürlüğü'nün bu yıl sunduğu projeye 730 Bin TL hibe desteği sağlayacağız. OSB'nin katkısıyla toplam 973 Bin TL'lik yatırımla OSB'nin bozuk yolları düzeltilecek. 15 ayda tamamlanması öngörülen proje ile 30.000 metrekarelik bir alana kilit parke taşı döşenecek ve 40.000 metrekare tretuvar kaplanması gerçekleştirilecek."

Diyarbakır OSB'ye 872 Milyon 272 Bin Liralık Yatırım

DOSB Yönetim Kurulu'nca, Diyarbakır'da yatırım alanında yapılan çalışmalar ve yürütülen projelere ilişkin basın toplantısı düzenlendi. DOSB binasında düzenlenen toplantıya, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, DOSB Yönetim Kurulu Başkan Vekili Abdülkadir Karavil ile yatırımcılar katıldı. Toplantıda konuşan Karavil, barış süreci, açıklanan teşvik paketleri, elektrik kesintilerinin minimize edilmesi ve doğal gazın hizmete alınması ile birlikte bölgeye ilginin arttığını belirtti. Siyasetçilerin ve sivil toplum kuruluşlarını sunduğu destekler ile birlikte DOSB'nin gelişmesinin ve büyüme yönündeki çalışmalarının devam ettiğini anlatan Karavil, kentte istihdamı arttırmayı ve DOSB'ü her açıdan geliştirmiş OSB'ler seviyesine ulaştırmayı hedeflediklerini vurguladı.

Karavil, şöyle devam etti: "İlave OSB alanında tahsis edilebilir toplam parsel sayısı 96, toplam sanayi alanı

da 1 milyon 366 bin 963 metrekaredir. Mevcut OSB'de ise 30 firmaya tahsis işlemi yapılmıştır. Tahsis işlemi yapılan 30 firmanın toplam istihdam sayısı bin 550 kişidir. Yatırım tutarı ise 126 milyon 500 bin liradır. Üretim aşamasına gelmiş, İŞ-KUR Tekstil Enerji Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin tek başına yaptığı

yatırım tutarı yaklaşık 130 milyon liradır. Bugün itibari ile yaklaşık 240 kişiye istihdam sağlamaktadır. Mevcut ve ilave OSB'de yaklaşık 1,5 yıl içinde yapılan tahsisler ile 5 bin 912 istihdam ile 827 milyon 272 bin lira yatırım miktarı bölgemize çekilmiştir."

İstanbul Feshane'de Diyarbakır Coşkusu Yaşandı

Diyarbakırlılar ve Diyarbakır dostları, İstanbul Feshane'de bir araya geldi. Diyarbakır'ın tüm değerlerinin tarihîyle, kültürüyle, sanatıyla kutlandığı bir bayram niteliğinde başlayan Feshane Diyarbakır Tanıtım Günleri'ne yalnız Diyarbakırlılar değil tüm Diyarbakır dostları katıldı. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Mehdi Eker ile Diyarbakır Valisi Hüseyin Aksoy'un himayelerinde, Diyarbakır Valiliği ve Diyarbakır Kültür, Turizm ve Musiki Derneği (DİKTUMDER) organizasyonu olan program, açılış gününde vatandaşların yoğun ilgisi ile karşılaştı. Açılışta konuşan Vali Aksoy, "Diyarbakır topraklarında barındırdığı 33 medeniyetin ortak kültürüyle, geçmiş 12.500

yıl öncesine kadar dayanan kadim bir şehirdir. Uygarlıkların birbiri üzerine yükseldiği bu şehir, her gelen medeni-

yetten bir renk almış ve bu kültür zenginliğini binyıllar boyunca kendisinden sonra gelen nesillere aktarmıştır" dedi.

Tarımda Hollanda Modeli Yerinde İncelendi

Karacadağ Kalkınma Ajansı, KOSGEB Diyarbakır Hizmet Merkezi Müdürlüğü ve T.C. Rotterdam Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği Desteği ile Diyarbakır'da gıda, tarım ve hayvancılık alanlarında faaliyet gösteren işadamları Hollanda'da incelemelerde bulundular.

Amsterdam, Rotterdam ve Utrecht illerini kapsayan 4 günlük iş gezisine Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası (DTSO) Yönetim Kurulu üyeleri Hüsnü Pervane ve Şeyhmus Mete ile odanın Hayvansal üretim ve besicilik grubu, Tarımsal ürünler ve ormancılık meslek grubu ve Gıda maddeleri satıcıları meslek grubuna mensup işadamları ile KOSGEB, Karacadağ Kalkınma Ajansı uzmanları katıldı. Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası heyeti başta Hollanda Türk İşadamları Derneği HOTİAD, Hollanda Genç İşadamları Federasyonu HOGİAF, Macropak ve Uluslararası Gıda İşleme Sanayi Fuarları olmak üzere Süt İneçliliği Eğitim ve

Araştırma Merkezi Çiftliği, Et Kesimhane ve İşleme Tesisleri, TNO Araştırma ve Geliştirme Merkezi, NVWA Hollanda Ekonomi Bakanlığı Gıda ve Tüketici Ürün Güvenliği İdaresi, FloraHolland Çiçekçilik Mezatı ve özel Çiçekçilik Sera Bölgesi gibi tesis ve işletme ziyaretlerini gerçekleştirdi. Diyarbakır Ticaret ve

Sanayi Odası Yönetim Kurulu Üyesi Pervane, Diyarbakır ve Bölgenin geniş tarım arazilerine sahip olduğunu, tarım, tarıma dayalı sanayi, hayvancılık ve gıda konularında yapılacak çok işin olduğunu, Diyarbakır'da gerçekleştirecek ortaklıklarla Ortadoğu pazarına daha kolay erişilebileceğinin altını çizdi.

Diyarbakırlı İşadamlarından Konya'ya Çalışma Ziyareti

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası (DTSO) Yönetim Başkan Yardımcısı Metin Aslan, Yönetim Kurulu Üyeleri Aziz Odabaşı, Mehmet Tekin, Faruk Korkmaz, Mesut Çelik, Ercan Tayınlamak ve Şeyhmus Mete ile Meclis Üyeleri Erdal Avcı ve Hüseyin İhsan Yenice'den oluşan DTSO Heyeti, Konya'da bir dizi incelemelerde bulundu. Karacadağ Kalkınma Ajansı personelinin de eşlik ettiği gezi kapsamında Konya Sanayi Odası, Konya Ticaret Odası, Torku Panagro Süt ve Et İşleme Fabrikaları ile Konya Şeker Fabrikası'nın Çumra Tesisleri gezildi. Diyarbakır'ın genç ve dinamik bir şehir olduğunu belirten DTSO Başkan Yardımcısı Metin Aslan şunları söyle-

di: "İşsizlik oranımız çok yüksek. Genç nüfus, nüfusun %57'sini oluşturuyor. İşsizlik ve kalifiye eleman sorunu var. Bunu gidermek için OSB'de meslek lisesi projesini başlattık. Diyar-

bakır ve Konya hoşgörü kentleridir. Diyarbakır medeniyetlerin beşiğidir. İç barışımızı sağlarsak Türkiye'nin istikrarına, birlik beraberliğine ve ekonomik gelişmesine katkı sunarız."

Dünya Tohumculuk Sektörü Diyarbakır'da Buluştu

Tohumculuk alanında önemli çalışmalarına imza atan birçok bilim adamı ve sektör temsilcisi Ajansımızın destek verdiği ve Dicle Üniversitesi (DÜ) Ziraat Fakültesi'nce düzenlenen Türkiye 5'inci Uluslararası Katılımlı Tohumculuk Kongresi ve Sektörel İş Formu'nda bir araya geldi. Kongreye Diyarbakır Valisi Hüseyin Aksoy, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Ahmet Sayar, Dicle Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Sabri Eyigün, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, dekanlar, öğretim görevlileri, öğrenciler ve bazı sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin yanı sıra 20 ülkeden alanlarında uzman olan 45 araştırmacı katıldı.

Kongrede konuşan Diyarbakır Valisi Hüseyin Aksoy, günümüzde dünya nüfusunu yaklaşık 7 milyar olduğunu ve 2050'de bu rakamın 9 milyara ulaşmasının beklendiğini belirtti. Bu nüfusun temel ihtiyacı olan gıdaya ulaşmanın kilit ögesini kaliteli tohumun oluşturduğunu vurgulayan Vali Aksoy, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin önemi ile tarımsal üretimin ilk halkasının da tohum olduğuna dikkat çekti. Tohumun ülkelerin tarım sektörleri için stratejik bir öneme sahip olduğuna işaret eden Vali Aksoy, "Bu strateji sonucu günümüzde tohum sadece tarımsal bir girdi değil, aynı zamanda üzerinde Ar-Ge çalışmaları yapılan, teknoloji kullanılarak elde edilen ve yüksek gelir getiren ekonomik değere

sahip bir üründür" dedi.

Küresel ısınmanın etkisini günden güne arttırması ve biyolojik çeşitlilikte tehlike çanlarını çalması ile birlikte toplumların tohumun kıymetini daha iyi anlamaya başladığına işaret eden Vali Aksoy, şunları kaydetti: "Dünyada tohumun stratejik öneminin farkında olan gelişmiş ülkeler 20'nci yüzyılın ilk çeyreğinden sonra tohumculuk kuruluşlarını yaygınlaştırmış ve özellikle 1970'lerden sonra da bu sektörle Ar-Ge konusunda önemli yatırımlar yapmışlardır. Ülkemiz zengin gen kaynağı ve biyolojik çeşitliliğin kıymetini geç olsa da fark etmiş ve özellikle Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın koordinasyonunda sektörle işbirliği içinde çeşitli gen kaynaklarını muhafazası için önemli çalışmalar yürütmüştür. Uluslararası tohum federasyonu verilerine göre 1970'lerde dünyada tohum ticareti 10 milyar dolar civarındayken, bugün artık 45 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye, dünya toplam tohum ticaretinin yüzde 1,7'sini sağlamaktadır. Bu da bizim önümüzdeki süreçte bu alanda daha fazla çalışma yapmamız gerektiğini göstermektedir."

Karma Kaynaklar

Bu ürün, denetlenen ormanlar
kontrollü kaynaklar ile geri dönüşümlü
odun ve fiber kullanılarak yapılmıştır.

İş yaşamınızdaki rehberiniz

Karacadağ Kalkınma Ajansı

